

**2019 YILINA GİRERKEN
CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDE
GİRİŞİMCİ VE İNSANİ DIŞ POLİTİKAMIZ**

**Mevlüt Çavuşoğlu
T.C. Dışışleri Bakanı**

**Dışışleri Bakanlığı'nın 2019 Mali Yılı Bütçe Tasarısının
TBMM Genel Kurulu'nda Sunulması Vesilesiyle
Hazırlanan Kitapçık**

Bu kitapçık, Dışışleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun 17 Aralık 2018 tarihinde TBMM Genel Kurulu'nda yaptıkları, Hükümetimizin dış politika hedeflerine, uygulamalarına ve güncel konulara ilişkin değerlendirmelerini içeren takdimi tamamlayıcı nitelikte olup, çeşitli dış politika gelişmeleri hakkında basım tarih ve saati itibarıyla geçerli ayrıntılı bilgiler içermektedir.

17 Aralık 2018 günü konuşma saatine kadar ambargoludur.

İÇİNDEKİLER

GİRİŞİMCİ VE İNSANİ DIŞ POLİTİKA.....	8
TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELE.....	14
AVRUPA BİRLİĞİ.....	18
AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ.....	24
RUSYA FEDERASYONU.....	26
AVRUPA ÜLKELERİ.....	28
BALKANLAR.....	52
KIBRIS.....	64
YUNANİSTAN.....	68
ORTA DOĞU.....	70
SURİYE.....	75
IRAK.....	80
İRAN.....	82
KÖRFEZ ÜLKELERİ.....	84
KUZEY AFRİKA.....	90
İSLÂM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI.....	92
GÜNEY KAFKASYA.....	94
ORTA ASYA.....	97
GÜNEY ASYA.....	100
AFRİKA.....	106
ASYA-PASİFİK.....	112
LATİN AMERİKA-KARAYİPLER.....	120
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER.....	124
NATO.....	126
DENİZCİLİK KONULARI.....	130
AVRUPA KONSEYİ VE İNSAN HAKLARI.....	131
SİLAHSIZLANMA VE SİLAHLARIN KONTROLÜ / AGİT.....	132
ULUSLARARASI EKONOMİ VE BÖLGESEL ÖRGÜTLER.....	134
ENERJİ.....	141
ULAŞTIRMA.....	143

BARIŞ İÇİN ARABULUCULUK.....	144
1915 OLAYLARI.....	146
İKLİM, ÇEVRE VE SU.....	149
EĞİTİM, KÜLTÜR VE TANITIM	151
ENFORMASYON, İLETİŞİM VE KAMU DİPLOMASİSİ	156
YURTDIŞINDA YAŞAYAN VATANDAŞLARIMIZ	159
KONSOLOSLUK KONULARI	162
ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA ALTINDA BULUNAN SURİYELİLER, GÖÇ KRİZİ VE VİZE UYGULAMALARIMIZ	165
HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ	170
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ.....	171
DİPLOMASİ AKADEMİSİ.....	174
TERCÜME VE ARŞİV FAALİYETLERİ.....	176
HABERLEŞME	180
PERSONEL KONULARI.....	182
İDARİ VE MALİ İŞLER	187
BÜTÇE TEKLİFİ.....	193
BÜTÇE TEKLİFİ (AB Başkanlığı)	194
BÜTÇE TEKLİFİ (TÜRKAK)	196

GİRİŞİMCİ VE İNSANİ DIŞ POLİTİKA

Ciddi bir değişim ve dönüşüm sürecinden geçen günümüz dünyasında Türkiye, milli değerlerimizi temel alan ve “**Yurtta Barış, Dünyada Barış**” ilkesini hayata taşıyan “**Girişimci ve İnsani**” bir dış politika yürütmektedir.

Çok boyutlu ve zorlu sınamaların çevremizde öngörülebilir gelecekte de devam edeceğini varsaymak durumundayız. Sınamalara paralel olarak değişim süreçlerinin de devam edeceği öngörülmektedir.

Değişim baskısı, Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Avrupa Birliği gibi uluslararası kurumlarla sınırlı görülmemelidir. Transatlantik ittifakın iki yakası, Avrupa Birliği ile İslâm İşbirliği Teşkilatı üyelerinin kendi aralarındaki dinamikler gibi çok geniş bir yelpazede belirgin değişimler yaşanmaktadır. Müttefiklik ilişkilerinin dahi sorgulandığı durumlara şahit olduğumuz dönemlerden geçilmektedir.

Diğer taraftan, Asya kıtasının yükseliş sürmektedir. Buna paralel olarak, Asya üzerinde küresel rekabetin ve Asya ülkeleri arasındaki rekabet ve anlaşmazlıkların da önümüzdeki dönemde uluslararası gündemde daha fazla yer alması beklenebilecektir.

Afrika kıtası, ekonomik atılım için hazırlıklarını devam ettirmektedir. Türkiye'nin yürüttüğü ortaklık politikasıyla bu atılıma önemli katkılar sağlayacağını düşünüyoruz.

ABD'de, Çin'de ve sınırlı sayıda ülkede ise dünyanın yakın geleceğini oluşturacak olan robotik ve yapay zekâlı, büyük veri ve bilgi temelli ekonomiler hızla şekillenmektedir.

Uluslararası sistemin karmaşık yapısı devam etmektedir. Terörizm, ihtilaflar, ticari savaşlar, insani krizler, yasadışı göç, yoksulluk, siber savaşlar gibi küresel tehditler ve sınamalar birer güvensizlik kaynağı olarak önümüzde durmaktadır. Tüm bu sorunları birbirleriyle ilişkileri içinde gözeten bir bakış açısıyla ele almamız önem arz etmektedir.

Böylesine değişken bir zeminde, dış politikamız, vizyona ve manevra yeteneğine sahip, ancak aynı zamanda ülkü ve ilkelerine sahip çıkan bir nitelik arz etmektedir.

Temel ülkü ve ilkelerimiz her türlü tartışmanın üstündedir. Bu temel, Türkiye Cumhuriyeti devletinin istiklalinin korunması, Türk milletinin huzur, güvenlik ve refahının sağlanmasıdır.

Bu temel ülkü ve ilkelerimiz, aynı zamanda çevremizin ve tüm insanlığın barış, refah ve istikrarı için çalışmamızı da gerektirir.

İşte bu anlayışla şekillenen milli ve yerli dış politikamız, Sayın Cumhurbaşkanımızın veciz ifadesiyle, halkımızın girişimci ruhunu ve insani, vicdani kültürünü yansıtmaktadır. Bu yaklaşıma “girişimci ve insani dış politika” adını koyduk.

Çalışmalarımız bu anlayışla yürütmeye devam ediyoruz. Nitekim;

- Terörle mücadele stratejilerimizde,
- Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Operasyonlarımızda,
- Suriye krizinin çözümü için Astana toplantılarıyla siyasi sürece yaptığımız katkılarda,
- Son olarak Soçi’de imzaladığımız ve İdlib’de bir insani faciayı önleyen mutabakat zaptında,
- Yasadışı göçle mücadeleye yaptığımız önemli katkılarda,
- Irak’ın yeniden imarı için uluslararası alandaki en yüksek meblağı içeren taahhüdümüzde,
- Rekor sürede tertip ettiğimiz Filistin/Kudüs konusundaki iki Olağanüstü İslâm Zirvesi’nde,
- Artırarak sürdürdüğümüz ve milli gelire oranla dünyada ilk sırayı aldığımız insani yardımlarımızda,
- Küresel bir markaya dönüşen arabuluculuk faaliyetlerimizde ve
- Sayın Cumhurbaşkanımızın ortaya koydukları “Dünya Beşten Büyüktür” gündemimizde hem girişimci anlayışı, hem insani duruşu görmek mümkündür.

Dış politika önceliklerimiz açıktır: Terörizmle, yıkıcı propagandayla mücadele; bölgesel kriz yönetimi ve istikrarın güçlendirilmesi; yurtdışındaki vatandaşlarımızın haklarının korunması; stratejik ilişkilerimizin ilerletilmesi; ekonomik-ticari ilişkilerimizin ve enerji güvenliğimizin güçlendirilmesi; tüm coğrafyalarla ilişkilerimiz ve bağlarımızın geliştirilmesi; küresel ve bölgesel örgütlerle işbirliğimizin arttırılması, gündemimizin en üst sıralarındadır.

Bu yıl seçimlerde halkımızın iradesi sonucu geçmiş olduğumuz Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemiyle etkinleşen yönetim yapısı, genç nüfusu, siyasi istikrarı ve artan ekonomik kapasitesi sayesinde Türkiye’nin aktif dış politikasını devam ettireceğinden şüphe duyulmamalıdır.

Hedeflerimiz için çalışırken, yoğun ve sürekli bir diplomasi yürütmek, üst düzey temaslarda bulunmak bir zaruret arzemektedir. Gerek bölgesel, gerek küresel son derece yoğun bir gündem ortaya çıkmıştır. Bu dinamik ortamda siyasi

düzeylelerdeki dış temaslarımız ve ölkemize ziyaretler yoğunluğunu ve önemini korumaktadır. 2018 yılı Ocak - 11 Aralık dönemi itibarıyla ikili temaslar, Zirveler/Uluslararası toplantılar, büyük ölçekli sanayi tesisleri açılışları bağlamında, ölkemizden yurtdışına Cumhurbaşkanı seviyesinde 29, Başbakan seviyesinde 8, Cumhurbaşkanı Yardımcısı seviyesinde 5, Dışişleri Bakanı seviyesinde 76 ziyaret gerçekleştirilmiştir. Aynı dönemde ve kapsamda ölkemize Devlet Başkanı seviyesinde 77, Hükümet Başkanı seviyesinde 30 ve Dışişleri Bakanı düzeyinde 38 ziyaret gerçekleşmiştir.

Komşu ve yakın coğrafyalardaki ölkeler başta olmak üzere, diğer ölkelerle ilişkilerin yapıcı diyalog ve işbirliği temelinde yürütülmesi hedefimiz doğrultusunda, 25 ölküyle kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik / İşbirliği Konseyi (YDSK/YDİK) mekanizmaları kapsamındaki çalışmalarımız devam etmektedir.

Bölge ölkeleri arasında güvenin artırılması ve bölgesel sahiplenme anlayışının yerleştirilmesi önemle yaklaştığımız bir husustur. Bu anlayışla, Türkiye-Afganistan-Pakistan, Türkiye - Bosna-Hersek - Sırbistan, Türkiye - Bosna-Hersek - Hırvatistan, Türkiye-Azerbaycan-İran, Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan, Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan ve Türkiye-Azerbaycan-Pakistan gibi üçlü eşgüdüm mekanizmaları ile Afganistan'daki barış ve istikrara katkı sağlamak amacıyla başlatılan "İstanbul Süreci" kapsamındaki temas ve faaliyetler sürdürölmektedir. Bu çabalarımıza, son olarak, 2018 yılı içerisinde kurulan Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan-İran dörölü işbirliği mekanizması eklenmiştir.

Yoğun ziyaret ve temasların yanı sıra, ölkemiz çok sayıda üst düzeyli uluslararası etkinliğe de evsahipliği yapmaktadır. Bu çerçevede, 2018 yılının ilk 11 aylık döneminde;

- Türkiye, Sırbistan ve Bosna-Hersek Üçlü Zirve Toplantısı (28-30 Ocak 2018, İstanbul),
- Türkiye-Afrika Ortaklığı II. Bakanlar Gözden Geçirme Konferansı (11-12 Şubat 2018, İstanbul),
- Türkiye-Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) Ekonomi ve İş Forumu (22-23 Şubat 2018, İstanbul),
- Türkiye, İran ve Rusya Zirvesi (4 Nisan 2018, Ankara),
- 21. Avrasya Ekonomi Zirvesi (11-12 Nisan 2018, İstanbul),
- Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi Zirvesi (16 Mayıs 2018, İstanbul),
- İİT Olağanüstü Zirvesi (18 Mayıs 2018, İstanbul),
- TANAP Açılışı (12 Haziran 2018, Eskişehir),
- İkinci Türkiye-Afrika Ekonomik Forumu (10-11 Ekim 2018, İstanbul),
- STAR Rafinerisi Açılış Töreni (19 Ekim 2018, İzmir),

- Suriye konulu Türkiye, Rusya, Almanya ve Fransa Dörtlü Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi (26-27 Ekim 2018, İstanbul),
- Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan Üçlü Dışışleri Bakanları Toplantısı (29 Ekim 2018, İstanbul),
- 3. Havalimanı Açılışı (29 Ekim 2018, İstanbul),
- Türkiye, Azerbaycan ve İran Üçlü Dışışleri Bakanları Toplantısı (30 Ekim 2018, İstanbul),
- Gelişmekte Olan Ülkeler Teşkilatı (D-8) Dışışleri Bakanları Konseyi Toplantısı (2-4 Kasım 2018, Antalya),
- TürkAkım Projesi Deniz Bölümünün Tamamlanması (19 Kasım 2018, İstanbul),
- Türk Dili Konuşan Parlamenteler Asamblesi (19-22 Kasım 2018, İzmir),
- 9. Boğaziçi Zirvesi (25-28 Kasım 2018, İstanbul),
- 34. ISEDAK Bakanlar Toplantısı (26-29 Kasım 2018, İstanbul),
- Asya Parlamenteler Asamblesi (28 Kasım-3 Aralık 2018, İstanbul),
- IIT Üyesi Ülkeler İkinci Arabuluculuk Konferansı (29 Kasım 2018, İstanbul),
- V. İstanbul Arabuluculuk Konferansı (30 Kasım 2018, İstanbul)

ülkemin evsahipliğinde gerçekleştirilmiştir.

Ulusal güvenliğimiz kuşkusuz en öncelikli mülahazamızdır. Bir insanlık suçu oluşturan, ne coğrafya ne inanç ne de ırk tanıyan terörizm, çağımızda ulus devletler için olduğu kadar uluslararası sistem açısından da büyük bir tehdit teşkil etmektedir. Türkiye, PKK/PYD/YPG, FETÖ, DEAŞ ve diğer terör örgütleriyle mücadelesini kararlılıkla sürdürmektedir. Bu bağlamda, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarımızı başarıyla sonuçlandırdık.

FETÖ'yle mücadelemizi yılmadan sürdürüyoruz. Dışışleri Bakanlığı bir yandan FETÖ'nün terör ve suç örgütü niteliğini ortaya koyarak uluslararası kamuoyu nezdinde farkındalık yaratmaya yönelik faaliyetler yürütmekte, diğer yandan yurtdışında FETÖ bağlantılı oluşumların kapatılması/devredilmesi, örgütle iltisaklı şahısların üçüncü ülkelerde hareket alanı bulmalarının ve adaletten kaçmalarının engellenmesi ve Türkiye'ye iade edilmelerine yönelik çalışmaları koordine etmektedir. Yoğun çabalarımız neticesinde çeşitli ülkelerdeki FETÖ okulları ve diğer unsurları kapatılmış/devredilmiş veya yasaklanmış, FETÖ mensuplarının bazıları üçüncü ülkelere, bir kısmı ülkemize sınırdışı edilmiştir.

Sınırlarımızın hemen ötesinde yaşanan, sadece bölgemizde değil, tüm dünyada barış ve istikrarı tehdit eden çatışmaların çözüme kavuşturulması için azami gayret göstermekteyiz. Bu meyanda, Suriye ve Irak'taki krizlerin barışçı şekilde, bu ülkelerin toprak bütünlüğü ve siyasi birliği çerçevesinde çözümü önceliğimizdir.

Türkiye ve ABD, küresel ve bölgesel konularda ortak çıkar ve değerler temelinde işbirliği yapan iki müttefiktir. ABD ile işbirliğimiz gerek ikili zeminde, gerek NATO, G-20 ve BM başta olmak üzere bölgesel ve uluslararası platformlarda devam etmektedir.

ABD ile ilişkilerimizde devam eden sorunların aşılması ve ulusal çıkarlarımız temelinde mümkün olan her alanda ilerlenmesine yönelik gayretlerimizi önümüzdeki dönemde de sürdüreceğiz.

NATO, uluslararası güvenlik ve savunma politikamızın temel unsuru olmayı sürdürmektedir. NATO çerçevesindeki faaliyet ve çalışmalara aktif katkıda bulunmaya devam etmekteyiz.

Türkiye'nin izlediği çok yönlü dış politikanın en önemli ayaklarından biri şüphesiz Avrupa Birliği (AB) ile yürütülen katılım sürecidir. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği, ülkemizin en önemli stratejik hedeflerinden biri olmaya devam etmektedir.

Avrupa ülkelerinde yükselişte olan popülizm, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve İslâm karşıtlığı gibi akımlar, bu ülkelerde yaşayan Türk toplumuna ve Türkiye-Avrupa ilişkilerine zarar vermektedir. Avrupalı muhataplarımıza bu konudaki görüş ve beklentilerimizi kararlılıkla anlatmaya devam ediyoruz. Aynı zamanda, yaşanan tüm sorunlara rağmen Avrupa ülkeleriyle yapıcı ilişkiler geliştirme irademiz sürmektedir. Geçtiğimiz yaklaşık bir yıllık süre zarfında başta Almanya, Hollanda ve Avusturya olmak üzere bu ülkelerle olumlu bir diyalog ve normalleşme süreci başlamıştır.

Milli davamız Kıbrıs konusunda, Türkiye'nin ve Kıbrıs Türklerinin hak ve çıkarlarını korumaya devam etmekteyiz. Kıbrıs Türklerine yönelik izolasyonların bir an önce kaldırılması gerektiği hususunu uluslararası toplantıların gündeminde tutuyoruz.

Rusya Federasyonu'yla ilişkilerimiz son derece müspet bir zeminde gelişmeye devam etmektedir. İkili planda karşılıklı çıkarların geliştirilmesine katkı sağlayan bu işbirliği bölgesel ölçekte barış ve istikrara hizmet etmektedir.

Diğer yandan, stratejik ortağımız Ukrayna ile ilişkilerimiz çok boyutlu bir zeminde güçlenmektedir.

Filistin meselesi dış politikamızda öncelikli yerini muhafaza etmektedir. 2018 yılı içerisinde ABD'nin Büyükelçiliğini Kudüs'e taşıma kararı alması üzerine İT Zirve Dönem Başkanı sıfatıyla Sayın Cumhurbaşkanımızın çağrısıyla 18

Mayıs 2018 tarihinde İstanbul'da İİT Olağanüstü Zirvesi tertiplenmiştir. Zirve'de ABD'nin uluslararası hukuku ve ilgili BM kararlarını hiçe sayan tek taraflı adımı bir kez daha reddedilmiş, İsrail'in sivil halka yönelik saldırganlığı kınanmış ve bu suçların bağımsız ve şeffaf biçimde soruşturulması çağrısında bulunulmuştur. Türkiye, Filistin halkının barışçı mücadelesine ve Filistin'in uluslararası alanda devlet olarak tanınmasına desteğini sürdürecektir.

Türkiye, uluslararası ve bölgesel oluşumlarda da görünür ve etkin bir tutum izlemektedir. Bu bağlamda, İİT Zirve Dönem Başkanlığımız, D-8 Zirve Dönem Başkanlığımız, Evrensel Posta Birliği İdari Konsey Başkanlığımız, Asya Parlamenter Asamblesi Dönem Başkanlığımız ile Asya'nın Kalbi-İstanbul Süreci eş-başkanlığımız devam etmektedir.

Uluslararası meselelerin çözümü için çalışmalarımızı çok taraflı platformlarda kararlı şekilde sürdürmekteyiz. BM'ye ve savunduğu değerlere ilk günden bu yana kuvvetli destek veriyoruz. Başta BM Güvenlik Konseyi olmak üzere, uluslararası örgütlerin günümüz gerçeklerine uygun şekilde reformdan geçirilmeleri gerektiğini düşünüyoruz. Tüm insanlık olarak hepimiz BM çatısı altındayız. "Dünya Beşten Büyüktür ama İnsanlık Birdir" anlayışıyla, BM reformunu destekliyoruz.

Sorunların ve çatışmaların önlenmesi ve barış içinde çözümüne önem veriyoruz. BM çatısı altında kurulmasına öncülük ettiğimiz "Barış için Arabuluculuk" ve "Medeniyetler İttifakı" girişimlerimiz bunun en bariz örnekleridir. Ülkemizin evsahipliğinde İstanbul Arabuluculuk Konferansları düzenliyoruz. Ahiren beşincisini gerçekleştirdik. BM içinde, sonra AGİT'te ve nihayet bu yıl İslâm İşbirliği Teşkilatı'nda arabuluculuk kapasitesinin güçlenmesi için öncü rol oynadık. İstanbul'da İİT Üyesi Ülkeler İkinci Arabuluculuk Konferansı'na evsahipliği yaptık. BM, AGİT ve son olarak İİT olmak üzere üç uluslararası kuruluşta da Arabuluculuk Dostlar Gruplarına eş-başkanlık yapan tek ülkeyiz.

Savaşlar, iç çatışmalar, ekonomik ve insani krizler nedeniyle yaşanan göç hareketleri, İkinci Dünya Savaşından bu yana en yüksek noktaya ulaşmıştır. Ülkemizin inisiyatif alan girişimci dış politikası, kendisini insani boyutta da göstermektedir. Kalkınma yardımlarımız ve insani yardımlarımız, coğrafya farkı gözetmeksizin artarak sürmektedir. 3,5 milyondan fazla Suriyeliye evsahipliği yapmaktayız. Düzensiz göçle mücadelede ikili, bölgesel ve uluslararası çabaları destekliyoruz. Dünyanın çeşitli yerlerinde yaşanan insani krizler karşısında, 2018 yılında da insani yardım faaliyetlerimizi coğrafya ayırt edilmeksizin sürdürdük. Ülkemiz, insani yardımlarda dünyada birinci sıraya yerleşmiş ve milli gelire kıyaslandığında "en cömert donör" ülke konumunu sürdürmüştür.

Bugün ülkemiz 241 dış misyon ile dünyanın en geniş temsil ağına sahip beşinci ülkesi durumundadır. Açılış süreçleri devam eden temsilciliklerimizle birlikte Bakanlığımın yurtdışı teşkilatını oluşturan toplam temsilcilik sayısı önümüzdeki dönemde 270'e ulaşmış olacaktır. Dış temsilcilik sayımız, ülkemizin uluslararası alandaki varlığının ve etkinliğinin de bir göstergesini teşkil etmektedir. Ülkemizdeki yabancı temsilcilik sayıları da hızla artarak 273'e ulaşmıştır.

Mevcudiyetimizin sadece sayısal anlamda değil, nitelik olarak da güçlenmesi en temel amaçlarımızdandır. Yurtdışı tanıtım ve kamu diplomasisi faaliyetlerimiz geliştirilmekte, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımız için konsolosluk hizmetlerimizin kalitesi artırılmakta, Bakanlığımın personel ve teknik bakımlardan takviyesi yönündeki çalışmalar ve düzenlemeler titizlikle sürdürülmektedir.

Türkiye'nin uluslararası toplumdaki öncü rolüne uyumlu şekilde görünürlüğünün artırılması ve imajının kuvvetlendirilmesi yönündeki çalışmalarımızı da aralıksız şekilde sürdürüyoruz.

İnsanı temel alan dış politikamız çerçevesinde tabiatıyla yurtdışındaki vatandaşlarımızın çıkarlarını korumak ve onlara her daim en kaliteli hizmet sunmak en öncelikli çalışma alanlarımızın başında gelmektedir. Devletimizin her an vatandaşımızın yanında olduğunu hissettirmek, vatandaşlarımızın hak ve menfaatlerini korumak ve buldukları ülkelerde kendilerine verimli bir şekilde kamu hizmeti sunmak öncelikli hedeflerimiz arasındadır.

Mevcut çetin uluslararası koşullarda güçlü bir Türkiye, çevresi için de huzur, barış, istikrar ve refahın güvencesidir. Uluslararası toplumun sorumluluk üstlenen saygın bir üyesi olarak yürüttüğümüz dış politikamızın başlıca hedefi hâlihazırdaki küresel sınamalara doğru karşılıklar vererek gelecek nesillerimize güven duyabilecekleri bir huzur ve gelişme ortamı sağlamaktır.

Dış politikamıza en büyük güç ve desteği milletimiz ve onun temsilcilerinin yer aldığı Yüce Meclisimizden almaktayız.

TERÖRİZMLE ULUSLARARASI MÜCADELE

Terörizm ulusal ve uluslararası barış, güvenlik ve istikrara yönelik en önemli tehditlerin başında gelmektedir. Küresel nitelik kazanan terörle mücadelenin başarılı olması yine küresel eşgüdüm ve uluslararası aktörler arasındaki dayanışmaya bağlıdır.

Güvenlik güçlerimizin ülkemiz içinde ve sınır ötesinde terörle mücadele alanında sergilediği çabalar kararlılıkla devam ederken, Bakanlığım terörizmle

mücadele konusunda ilgili kurumlarımızla eşgüdüm ve işbirliği içerisinde uluslararası alandaki çalışmalarını kesintisiz biçimde sürdürmektedir.

Hükümetimiz, sadece Türkiye'yi hedef alanlar için değil, uluslararası güvenliğe tehdit oluşturan tüm terörist oluşumlara karşı da aynı kararlı duruşu sergilemektedir. Hükümetimiz, içeride ulusal güvenliğimizin gerektirdiği tedbirleri hukuk devleti ve ceza adaleti temelinde kararlılıkla alırken, uluslararası alanda da aktif çaba göstermektedir. Terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi, ikili planda olduğu gibi BM, Avrupa Konseyi, AGİT ve benzeri çok taraflı platformlarda da öncelikli gündem maddelerimiz arasında yer almaktadır. Ayrıca ülkemiz, BM Terörizmle Mücadele Küresel Stratejisi'nin dünya çapında uygulanmasını hedefleyen ve eş-kurucusu olduğumuz Terörle Mücadele Küresel Forumu'na aktif katkı sağlamaya devam etmektedir.

Milli egemenliğimize, ülkemizin birlik ve bekasına yönelik en önemli tehditlerden biri olan FETÖ terör örgütüyle mücadele, 2018 yılında da Bakanlığımın önceliklerinden birini oluşturmayı sürdürmüştür. Bakanlığım bir yandan FETÖ'nün terör ve suç örgütü niteliğini ortaya koyarak uluslararası kamuoyu nezdinde farkındalık yaratmaya yönelik faaliyetlerini sürdürmekte, diğer taraftan yurtdışında FETÖ bağlantılı oluşumların kapatılması/devredilmesi, örgütle iltisaklı şahısların üçüncü ülkelerde hareket alanı bulmalarının ve adaletten kaçmalarının engellenmesi ve Türkiye'ye iade edilmelerine yönelik çalışmaları koordine etmektedir. FETÖ'yle mücadele uzun soluklu bir çaba olmakla birlikte, kısa sürede önemli aşama katedilmiştir. Uluslararası kamuoyu nezdinde, elebaşı Fetullah Gülen ile örgütünün içyüzü ve gerçek amaçları hakkında ciddi soru işaretleri oluşmuştur. Çeşitli ülkelerdeki FETÖ okulları ve diğer unsurları kapatılmış/devredilmiş veya yasaklanmış, FETÖ mensuplarının bazıları üçüncü ülkelere, bir kısmı ülkemize sınır dışı edilmiştir. FETÖ üyelerinin yurtdışında hareket imkânlarının giderek kısıtlandığı, ilgili ülke güvenlik makamlarıyla yapılan başarılı işbirliği sonucunda, 2018 yılında gerçekleşen sınır dışı edilme işlemlerinin örgüt mensuplarında ciddi rahatsızlık yarattığı görülmektedir.

Bakanlığım, PKK terör örgütünün yurtdışında ülkemizi hedef alan propaganda, lobi, finansman ve eleman temini başta olmak üzere faaliyetleri ile mücadelede ilgili kurumlarımızla eşgüdüm içerisinde yoğun çaba sarfetmektedir. Bu bağlamda AB ülkelerinde terör örgütü olarak kabul edilmesine karşın PKK varlığı ve faaliyetlerine gösterilen müsamahaya son verilmesi, muhataplarımızın işbirliği taahhütlerinin teröristlerin iadesi, mal varlıklarının dondurulması, haklarında yasal süreçlerin başlatılması gibi somut sonuçlar vermesi amaçlanmaktadır. Özellikle terörizm propagandasının önlenmesi ve bunun bir parçası olarak her türlü terör sembollerinin yasaklanması hususunda

bazı Avrupa ülkelerinde son dönemde atılan adımları memnuniyetle gözlemliyor ve bu adımların tutarlı bir biçimde uygulanmasına yönelik beklentimizi gündemde tutuyoruz. Terör bağlantısı mahkeme kararlarıyla tescillenmiş şahıslara mülteci statüsü tanınmaması gerektiğine dikkat çekiyoruz.

PKK ile PYD'nin aynı oluşum oldukları gerçeğini her platformda ısrarla ortaya koymaktayız. PYD/YPG'nin PKK'nın bir uzantısı olduğu, bu anlamda arzettiği güvenlik tehdidi açısından PKK'dan farksız olduğu ve kontrol ettiği bölgelerde yaşayan Kürtler, Hıristiyanlar, Türkmenler ve Araplar da dâhil olmak üzere, yerel halka uyguladığı baskı, zulüm ve insan hakları ihlalleri ile Suriye'nin toprak bütünlüğüne karşı emelleri bulunduğu, başta ABD olmak üzere, muhataplarımızla her vesileyle yapılan temaslarda vurgulanmaktadır. Radikalleşme ve yabancı terörist savaşçı kavramlarının DEAŞ gibi dini istismar eden terör örgütlerine mahsus olmadığını, YPG'nin bu husustaki faaliyetlerini ortaya koyarak açıklıyor, YPG'ye katılıp anavatanlarına dönen yabancı teröristlerin, DEAŞ mensupları gibi, toplum için tehdit teşkil ettiklerine işaret ediyoruz.

Başka terör örgütleriyle savaşıyor gerekçesine sığınarak PYD/YPG'yi desteklemenin ne kadar çelişkili bir yaklaşım olduğunu muhataplarımıza bilgi, belge ve somut örnek olaylarla anlatıyoruz. Suriye'de DEAŞ'a karşı insan ve kadın haklarını korumada öncü rol üstlendiği şeklinde Avrupa'da kamuoyu yaratmaya çalışan YPG'nin, Suriye'de kız ve erkek çocuklarını zorla silah altına aldığını, dolayısıyla anılan terör örgütüne verilen desteğin, destek veren tarafı sorumluluk altına aldığını açıklıyoruz.

Türkiye'nin terörle mücadelesinin önemli bir diğer eksenini de DEAŞ, El Kaide gibi dini istismar eden terör örgütleri teşkil etmektedir. Suriye ve Irak'ta DEAŞ terör örgütüne karşı kaydeder ilerleme kaydedilmekle birlikte, bu örgütün değişen koşullara göre kendini uyarlamakta olduğu, hiyerarşik bir yapılanmadan hücre tipi yapılanmaya evrildiği görülmektedir. Bireysel saldırılara ağırlık verebileceği düşünülen DEAŞ aynı zamanda internet üzerinden bünyesine terörist katma arayışını sürdürmektedir. Güvenlik ve istihbarat birimlerimiz DEAŞ'a ve hücrelerine karşı başarılı operasyonlar yürütmektedir. DEAŞ'ın finansman kaynaklarının engellenmesi bu örgütle mücadele stratejimizin önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Bu operasyonlar, DEAŞ'ın Türkiye'de eylem fırsatı yakalama ve ülkemizde olası toplanma gayretlerini de keza sekteye uğratmaktadır.

DEAŞ'ın eylem arayışı, ülkemiz için olduğu kadar küresel seviyede de önemli bir tehdit yaratmaktadır. Bu sorunun önemli bir vechesini de evvelce çatışma bölgelerine giden Yabancı Terörist Savaşçıların (YTS) akıbeti teşkil etmektedir. YTS'lerin vatandaşı oldukları ülkelere, üçüncü ülkelere ya da diğer çatışma

sahalarına geçme arayışlarının yarattığı güvenlik risklerinin engellenmesi amacıyla güvenlik birimlerimiz ve Bakanlığımız yakın eşgüdüm içinde çalışmaktadır.

Türkiye, YTS'lerin seyahatlerinin engellenmesine yönelik tedbirleri bu konudaki ilgili BM Güvenlik Konseyi (BMGK) kararlarının kabulü öncesinde zaten uygulamaya koymuştu. Güvenlik önlemlerimizi, ilgili BMGK kararlarıyla da uyumlu olacak şekilde, değişen koşulları ve tehdidin evrilen niteliğini de gözeterek daha da geliştiriyoruz. Bu anlamda uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi yönünde de etkin ve yönlendirici katkımızı devam ettiriyoruz.

Ülkemizden sınırdışı edilecek YTS şüphelilerin bilgileri ilgili kurumlardan alındıktan sonra Bakanlığımızca hızlı bir şekilde Ankara'da mukim ilgili Büyükelçiliklere ivedilikle iletilmektedir. Bu bildirim mekanizması ilgili ülkelere gerekli uyarıda bulunmak için kurulmuştur.

DEAŞ, El Kaide ve benzeri terör örgütleri ile YTS'lerle mücadelede ülkemizin attığı kararlı adımların ve ulusal makamlarımızın yürüttüğü başarılı çalışmaların BM, Avrupa Konseyi, AGİT, Terörizmle Mücadele Küresel Forumu ve DEAŞ'la Mücadele Uluslararası Koalisyonu (DMUK) gibi uluslararası düzeydeki farklı platformlarda en etkin ve geniş şekilde aktarılması önceliğimizi koruyoruz. Keza DMUK'un Yabancı Terörist Savaşçılar Çalışma Grubu eş-başkanlık görevimizi sürdürüyoruz.

Türkiye'nin DEAŞ ve El Kaide benzeri terör örgütleriyle mücadelesi ile güney sınırındaki istikrarsızlık ortamı nedeniyle karşı karşıya olduğu riskler karşısında aldığı terörle mücadele önlemleri uluslararası toplum tarafından da kabul ve takdir görmektedir.

Terörizmin başta uyuşturucu kaçakçılığı olmak üzere, çeşitli organize suçlar vasıtasıyla finanse edildiği tüm platformlarda kabul edilen bir olgudur. Sorunun çözümü uluslararası işbirliğini gerektiren ortak bir sorumluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye de konuya bu anlayışla yaklaşmakta ve ulusal düzeydeki çabalarının yanısıra, bölgesel ve küresel düzeyde işbirliğinin pekiştirilmesine yönelik çabalara da kuvvetle destek olmaktadır. Bu çerçevede, BM Uluslararası Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) ile yakın bir işbirliği yürütmektedir. Ankara'da bulunan ve ülkemizdeki ilgili kurumların temsilcilerine ilaveten, diğer ülkelerin kanun uygulayıcı birimlerine de uyuşturucu ve örgütlü suçlarla mücadele alanında eğitim veren "Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi" de ülkemizin UNODC ile işbirliği çerçevesinde faaliyet göstermektedir.

Ülkemiz, terörle mücadelede uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar kapsamında, BM ve bölgesel kuruluşların kapasite geliştirme çabalarına katkıda bulunmanın yanısıra, talep eden ülkelerle de ikili düzeyde kapasite geliştirme programları gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda, Emniyet Genel Müdürlüğümüz tarafından 1997-2018 yurtiçinde 1.183 adet, yurtdışında 1.046 adet olmak üzere düzenlenen toplam 2.229 adet kursta, çoğunluğu Afrika kıtası, Orta Doğu ve Orta Asya ile komşu coğrafyamızda yer alan ülkelerin polis teşkilatlarından olmak üzere, 72 farklı ülkeden 35.748 kanun uygulayıcı personel eğitilmiştir. Sözkonusu eğitim programlarının gerçekleştirilmesinde Bakanlığım ve İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü yakın eşgüdüm içerisinde çalışmaktadırlar. Diğer taraftan ülkemiz, bugüne kadar 102 ülkeyle güvenlik işbirliği alanında 222 Anlaşma, 121 ülkeyle de 976 hukuki belge imzalamıştır. Hâlihazırda çok sayıda ülkeyle güvenlik işbirliği anlaşması imzalanmasına yönelik müzakereler de sürmektedir.

AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa Birliği (AB) ile 1963 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşması'yla temelleri atılan ilişkilerimiz, zaman içerisinde çok boyutlu ve derin bir nitelik kazanmıştır. 1996'da tesis edilen Gümrük Birliği, AB ile ilişkilerimizin ana unsurlarından birini teşkil etmektedir. AB başlıca ticaret ve yatırım ortağımızdır. Dış politika alanında yakın irtibat halinde olduğumuz AB'nin uluslararası güvenliğe katkı bağlamında şimdiye kadar yürüttüğü dokuz operasyon ve misyona ülkemizce iştirak edilmiştir. TBMM ile Avrupa Parlamentosu (AP) arasındaki ilişkiler AB ile ilişkilerimizin parlamenter boyutunu teşkil etmekte olup, 1965 yılında kurulan Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu bu ilişkinin temel mekanizmasıdır.

AB ile mevcut çok yönlü ilişkilerimizin geliştirilerek üyelik yolunda daha da ilerletilmesi temel hedefimizdir. Nitekim 1963 Ortaklık Anlaşması'nın 28. maddesinde ifadesini bulan AB üyeliği stratejik tercihimizdir. Ülkemiz, üyelik hedefiyle 2005 yılında başlayan AB'ye katılım müzakerelerini sürdürmek ve başarıyla neticelendirmek azmindedir. Bununla birlikte, bazı AB ülkelerinin iç siyasi saiklerle takındıkları olumsuz tutumlar nedeniyle katılım sürecimizde zaman zaman ciddi aksaklıklar yaşanmıştır. Bunların aşılması yönünde ilkesel tutumumuzdan taviz vermeden gereken gayret gösterilmektedir.

2005 yılında başlayan müzakere sürecinde bugüne kadar toplam 35 fasıldan 16'sı açılmış ve bunlardan biri geçici olarak kapatılmıştır. 2018 yılında açılan fasıl yoktur.

Geride bıraktığımız dönemde hem AB’de, hem de ülkemizde yaşanan gelişmeler ilişkilerimizde zorlu bir dönemi beraberinde getirmiştir. Ekonomik kriz, düzensiz göç, terörizm, aşırı sağın yükselmesi gibi çoklu krizlere İngiltere’nin birlikte ayrılma (Brexit) kararının da eklenmesiyle birlikte, AB’nin kendi geleceğine ilişkin endişeler ön plana çıkmış ve bu durum Birliğin içe kapanmasına yol açmıştır. Diğer taraftan, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında AB’nin ülkemize yönelik tutumu ülkemizde ciddi bir güven bunalımı yaratmıştır. Hain darbe girişiminin boyutlarının anlaşılabilmesi ve alınan tedbirlerin AB tarafından eleştirilmesi, AB ile sağlıklı bir diyalog geliştirilmesini zorlaştırmıştır. Avrupa Komisyonu tarafından 17 Nisan 2018 tarihinde yayımlanan Türkiye Raporu’nda da objektiflikten uzak bazı eleştirilere yer verilmiştir.

Diğer yandan, 26 Haziran 2018 tarihinde yapılan AB Genel İşler Konseyinde Türkiye’nin aday ülke statüsü vurgulanmakla birlikte, mevcut koşullar altında katılım müzakerelerinde yeni fasıl açılmayacağı ve Gümrük Birliği’nin güncellenmesi görüşmelerine başlanmayacağı belirtilmiştir. Bu karar, ilişkilerde ilerleme sağlanmasını güçleştirmiştir. Ancak, Türkiye-AB ilişkisinin çok yönlü bir ilişki olduğu unutulmamalıdır.

Nitekim başta katılım müzakereleri olmak üzere, Türkiye-AB ilişkilerinin farklı boyutlarında yaşanan sorunlara rağmen, diyalog kanalları her zaman açık tutulmuştur. Bu çerçevede, Sayın Cumhurbaşkanımız, AB Konseyi Başkanı Donald Tusk, Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker ve AB Dönem Başkanı Bulgaristan’ın Başbakanı Boyko Borisov’un katılımıyla 26 Mart 2018 tarihinde Varna’da Türkiye-AB Zirvesi yapılmıştır. Zirve, ilişkilerimizde güven tazelemek açısından faydalı olmuş, Türkiye-AB birlikteliğinin önemi liderler tarafından en üst düzeyde vurgulanmıştır.

Ayrıca ekonomi, dış politika, enerji, ulaştırma, göç ve terör gibi kritik önemi haiz alanlarda Türkiye ile AB arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Siyasi Diyalog Toplantısı 22 Kasım 2018 tarihinde Ankara’da düzenlenmiştir. Söz konusu toplantıda katılım müzakerelerinden siyasi reform sürecine, yüksek düzeyli diyalog toplantılarından bölgesel ve uluslararası gelişmelere kadar Türkiye ve AB’yi ilgilendiren tüm konularda görüş alışverişinde bulunulmuştur.

Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Enerji Diyalogu Toplantısının 2019’un ilk yarısında, Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Ekonomi Diyalogu Toplantısının 28 Şubat 2019 tarihinde, Türkiye-AB Yüksek Düzeyli Ulaştırma Diyalogu Toplantısının ise 15 Ocak’ta yapılması beklenmektedir.

Türkiye-AB siyasi direktörler düzeyinde siyasi diyalog toplantısı 25 Ekim tarihinde Ankara’da, Türkiye-AB Ortaklık Komitesi Toplantısı ise 28 Kasım tarihinde Brüksel’de Bakan Yardımcım Faruk Kaymakcı başkanlığında toplanmıştır. Ortaklık Konseyi Toplantısının da Romanya’nın Dönem Başkanlığını üstleneceği 2019 yılının ilk yarısında gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

AB ile ayrıca terörle mücadele ve ortak güvenlik ve savunma politikası konularında istişare toplantıları da düzenlenmektedir. Son Terörle Mücadele İstişare Toplantısı 28 Kasım 2017 tarihinde Ankara’da yapılmıştır.

Terörle mücadelede işbirliği bağlamında geç kalınmış ama olumlu bir adım, 22 Kasım 2017’de Avrupa Parlamentosunun (AP) PKK ve DHKP-C dâhil terör örgütü mensuplarının ve propaganda malzemelerinin AP binalarına alınmaması kararını oybirliğiyle kabulü olmuştur.

AB’ye katılım süreci, ülkemizde siyasi reformların hayata geçirilmesinde önemli bir çıpa görevi görmektedir. Siyasi reformlar sayesinde, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarında vatandaşlarımıza en yüksek standartları sağlamak amacıyla çalışmalara devam edilmektedir.

Yaklaşık üç yıl aradan sonra 29 Ağustos 2018 tarihinde Bakanlığımız koordinasyonunda Adalet, İçişleri ile Hazine ve Maliye Bakanlarımızın katılımıyla IV. Reform Eylem Grubu (REG) toplantısı yapılmış ve siyasi reform sürecinin hızlandırılması konusunda mutabık kalınmıştır. 11 Aralık 2018 tarihinde ise Adalet, Hazine ve Maliye ve İçişleri Bakanlarımızın katılımıyla V. Reform Eylem Grubu toplantısı gerçekleştirilmiştir. Vize Serbestisi Diyalogu ile reform sürecinde atılacak adımlar ele alınmıştır.

Reform sürecimizde öncelikli hedeflerimizden biri, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin (AKPM) denetim sürecinden çıkmaktır. Bu doğrultuda olağanüstü hal sürecinin kaldırılması ve Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonunun kurulmasıyla hâlihazırda iki önemli öncelik karşılanmıştır. IV. REG toplantısında, AKPM’nin denetim sürecinden çıkmamızın önünü açacak adımlar üzerinde çalışılması yönünde karar alınmıştır.

AB’ye üyelik hedefi doğrultusunda, önümüzdeki süreçte çalışmalarımıza kararlılıkla devam edeceğiz. Reformlarımız gerçekleştirilirken, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile AB’nin norm ve müktesebatının da dikkate alınmasına devam edilecektir.

AB, stratejik bir ortak olarak Türkiye’nin bölgesel öneminin farkındadır. Son dönemde bölgemizde yaşanan gelişmeler ülkemizin üyeliğinin AB açısından da bir seçenek değil stratejik bir zorunluluk olduğunu bir kez daha teyit etmiştir.

Karşı karşıya olduğumuz önemli sınamalar ülkemiz ile AB arasında işbirliği ve eşgüdümün göç ve terörle mücadele başta olmak üzere bütün veçhelerinde derinleştirilmesinin önemini göstermiştir.

Hatırlanacağı üzere, Suriye kaynaklı göç krizine çözüm bulunması amacıyla ülkemiz ve AB arasında ilk olarak 29 Kasım 2015, daha sonra 7 Mart 2016 ve 18 Mart 2016 tarihlerinde Zirveler düzenlenmişti. Zirvelerde ülkemizin katılım sürecinin yeniden canlandırılması ve Ege’de düzensiz göçle mücadelede AB’yle işbirliğimizin derinleştirilmesine yönelik öneriler ele alınmıştı. 18 Mart 2016 tarihinde Türkiye-AB Mutabakatı yayımlanmıştı.

Bu Mutabakat kapsamında AB’nin üzerine düşen yükümlülükleri tamamıyla yerine getirmesi beklenmektedir. Haziran ayında düzenlenen AB Konseyi sonuç belgesinde, Türkiye ile göç alanında işbirliğinin öneminin vurgulanmış olması bu bakımdan önemlidir.

Öte yandan, AB tarafından ülkemize 2016-2018 dönemi için taahhüt edilen 3+3 milyar Avro’nun Sığınmacı Mali İmkânı mekanizması aracılığıyla ülkemize aktarılması süreci Cumhurbaşkanlığımız koordinasyonunda ilgili kurumlarımızla proje temelinde yürütülmektedir.

Sığınmacı Mali İmkânı kapsamında ilk 3 milyar Avro’luk meblağın tamamı proje bazında sözleşmeye bağlanmış, bunun 1,721 milyar Avro’su ise ülkemize aktarılmıştır. Bu miktarın 1,474 milyar Avro’su fiilen ülkemizdeki Suriyeliler için harcanmış durumdadır. Sürecin arzu ettiğimiz hızda ilerlemediği AB’deki muhataplarımıza vurgulanmaktadır.

Sığınmacı Mali İmkânı’nın 3 milyar Avro’luk ikinci dilimi Haziran ayında gerçekleştirilen AB Konseyinde onaylanmıştır. İkinci dilimin ilk projesine dair AB onayı 25 Temmuz 2018 tarihinde verilmiştir. Projeye dair sözleşmenin yıl sonundan önce imzalanması beklenmektedir. Doğrudan hibe şeklinde ülkemize aktarılması öngörülen 400 milyon Avro değerindeki bu proje ile Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülen Suriyeli çocuklara yönelik eğitim faaliyetlerinin finansmanı sağlanacaktır.

Türkiye-AB ilişkilerinin en önemli boyutlarından biri de mali işbirliğidir. Katılım Öncesi Yardım Aracı (IPA fonları) başta siyasi reformlar olmak üzere sosyal politikadan gıda güvenliğine, çevreden ulaştırmaya, kırsal kalkınmadan eğitim ve kültüre kadar halkımızın yaşam standartlarını yükseltecek her alandaki projeler için kullanılmaktadır. AB son dönemde çeşitli nedenlerle IPA fonlarında kesintiye gitme kararı almıştır. Ülkemizden kaynaklanan herhangi bir sorun olmaması ve fonların etkin şekilde kullanılması için gerekli önlemleri alıyoruz. Ancak aday ülkelerin farklı alanlardaki uyum sürecini hızlandırmak ve

kamuoyunda AB'ye ilişkin olumlu bir algı oluşturmak açısından önemli olan mali yardımlarda kesintiye gidilmesi, özünde AB'nin kendi krizinin bir yansımasıdır.

AB'ye üyelik sürecinin ülkemize katkılarından biri de, Birlik Programlarına katılımımızdır. Başta UFUK 2020 ve Erasmus+ olmak üzere, ülkemizdeki kamu kuruluşları, özel sektör kuruluşları ve STK'lar, bu programlar çerçevesinde AB'deki ortaklarıyla projeler üreterek işbirliği yapma fırsatı yakalamaktadır. Bu çerçevede, en önemli programlardan biri AB Başkanlığımızın ilgili kuruluşu olan Türkiye Ulusal Ajansının yürüttüğü Erasmus+ Programıdır. AB'nin eğitim, gençlik ve spor alanlarındaki en başarılı programı olan Erasmus+ sayesinde her yıl yaklaşık 55 bin vatandaşımıza yurt dışında eğitim, öğretim, staj, gönüllülük ve gençlik çalışmaları ile yurt içinde diğer proje faaliyetlerine katılım imkânları sunulmaktadır. Türkiye yılda yaklaşık 10 bin proje başvurusu ile programa üye 33 ülke arasında en fazla başvuru alan ülke konumundadır.

Ülkemizin Gümrük Birliği kapsamında AB'nin ortak ticaret politikasına uyum yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu çerçevede, AB'nin Serbest Ticaret Anlaşması (STA) imzaladığı, STA müzakereleri yürüttüğü veya bu yönde bir anlaşma imzalama perspektifi taşıdığı ülkelerle, ticari ve ekonomik çıkarlarımız gözetilmek suretiyle STA görüşmeleri başlatılmasına çalışılmaktadır.

STA müzakerelerinin başlatılması konusunda AB'ye uyum gerekliliğinin yanı sıra, ekonomik öncelik ve hassasiyetlerimiz de dikkate alınmaktadır. Karşılıklı pazar açılımının bize getireceği kâr/zarar analizi yapılmakta, ülkemiz lehine ilave bir pazara giriş avantajının sağlanacağı değerlendirildiği takdirde üçüncü ülkelerle STA akdedilmesi yoluna gidilmektedir.

Bugüne kadar, ülkemizce imzalanmış olan anılan anlaşmalardan 20'si yürürlüktedir. Sudan, Lübnan ve Kosova ile imzalanan STA, anılan ülkelerin iç onay işlemlerinin tamamlanmasından sonra yürürlüğe girecektir. Türkiye ile Güney Kore arasındaki STA kapsamında 26 Şubat 2015 tarihinde imzalanan "Yatırım Anlaşması" ve "Hizmet Ticareti Anlaşması" Ağustos 2018'de yürürlüğe girmiştir. 2018 yılında EFTA, Sırbistan, Bosna-Hersek ve Karadağ'la mevcut STA'ların kapsamını genişleten protokoller imzalanmıştır. Gana ile STA müzakereleri tamamlanmış olup, henüz imzalanmamıştır. 2011'den beri yürürlükte olan Türkiye ile Ürdün arasında Serbest Ticaret Alanı kuran Ortaklık Anlaşması (STA) hakkında Ürdün tarafı, anlaşmanın mevcut haliyle Ürdün ekonomisine zarar verdiği gerekçesiyle 21 Mayıs 2018 tarihinde Nota'yla fesih ihbarı yapmıştı. Söz konusu anlaşmanın tadil edilmesine yönelik olarak Ekonomi Bakanlıkları arasında bir dizi teknik görüşme gerçekleştirilmiş, Sayın Bakanımız ve Ticaret Bakanımız dahil olmak üzere Ürdün'e kolaylık sağlamaya yönelik birçok girişimlerde bulunulmuştu. Sayın Cumhurbaşkanımız da bu konuyu

Ürdün Kralı ile ele almıştır. Maalesef bu girişimler Ürdün tarafının uzlaşmaz tutumu nedeniyle sonuç vermemiş ve STA, anlaşmanın fesihle ilgili maddesi uyarınca 21 Kasım 2018 tarihinde sona ermiştir.

Ekvator, Endonezya, Japonya, Kamerun, Kolombiya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Körfez İşbirliği Konseyi, Meksika, MERCOSUR, Peru, Pakistan, Tayland ve Ukrayna'yla STA müzakereleri devam etmektedir.

Ayrıca, 8 ülke/ülke grubu (ABD, Kanada, Hindistan, Vietnam, Orta Amerika Topluluğu, Afrika Karayip Pasifik Ülkeleri, Cezayir ve Güney Afrika Cumhuriyeti) nezdinde de STA müzakerelerine başlama girişiminde bulunulmuştur.

Bugüne kadar imzalanan ve yürürlüğe giren STA'lar ülkemiz ekonomisine olumlu katkı sağlamaktadır. Ticaret verileri, özellikle STA imzalanan ülkelerle ikili ticaret hacmimizin Anlaşmaların yürürlüğe girişini takiben hızla arttığını ortaya koymaktadır.

Birleşik Krallık'ta (BK) Haziran 2016 tarihinde gerçekleştirilen referandumda halkın %52'si "AB'den çıkma" yönünde oy kullanmıştır. Hükümet 29 Mart 2017 tarihinde AB'ye ayrılma yönünde resmi bildirimde bulunmuştur. Süreç bir şekilde durdurulmazsa BK'nın AB üyeliği 29 Mart 2019 tarihinde sona erecektir.

BK'nın AB'den ayrılmasının, aday ülke olarak mevzuatını AB ile büyük ölçüde uyumlaştırmış, her alanda yakın ilişkilere sahip ve AB ile Gümrük Birliği içerisinde bulunan ülkemize de etkileri olacaktır.

Brexit sonrası ülkemiz ile BK arasında kurulması gereken yeni ilişkiler düzeninin müzakerelerinde izlenecek yöneme dair BK yetkilileriyle çeşitli düzeylerde ön temaslarda bulunmaktadır.

BK Başbakanı May'ın Ocak 2017'de ülkemizi ziyareti sırasında Brexit sonrası dönemde iki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin kapsamlı ve derin bir hukuki temele kavuşturulması yönünde anlayış birliğine varılmış, bu kapsamda iki ülke arasında bir Ticaret ve Yatırımlar Çalışma Grubu ihdas edilmiştir. Çalışma Grubu, sonuncusu 4-5 Aralık 2018 tarihinde olmak üzere toplam beş toplantı düzenlemiştir.

BK tarafının AB ile yürüttüğü müzakerelerin genel gidişatını, geçiş dönemine dair hukuki düzenlemeleri, Brexit müzakerelerinin yapısal çerçevesini ele almak amacıyla BK AB'den Çıkış Bakanlığı ile Bakanlığımız arasında Yüksek Düzeyli Brexit Diyaloğu ihdas edilmiştir. İlk toplantısı 9 Şubat 2018 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiş olan diyaloğun ikinci tur toplantısı Bakan Yardımcım Faruk

Kaymakcı başkanlığındaki bir heyetimizin katılımıyla 6 Kasım 2018 tarihinde Londra'da düzenlenmiştir. Bunların yanı sıra, vatandaş hakları dahil ticari olmayan konuların ele alınacağı ayrı bir Çalışma Grubu da kurulmuştur.

BK'nın AB'den ayrılması, Birlik içerisinde AB'ye üyelik perspektifimizin en büyük destekçilerinden birini kaybetmek anlamına gelecektir. Ancak bu, aynı zamanda BK ile ilişkilerimizi AB'nin sunduğu çerçevenin dışına taşımak ve daha da geliştirmek için de bir fırsat teşkil edecektir.

Ülkemiz, AB ile ilişkilerinde iletişim kanallarını nitelik ve nicelik olarak geliştirmek konusunda kararlıdır. Önümüzdeki dönemde, hem AB'deki hem de uluslararası konjonktürdeki mevcut koşullar dikkate alınarak, Türkiye-AB ilişkilerinde gerçekçi bir yol haritası izlenecek ve farklı işbirliği alanlarında her iki tarafın da kazanımlarını azami düzeye çıkaracak adımlar atılacaktır.

ABAD'ın PKK Hakkında Aldığı Karar

2014 yılında PKK temsilcileri, AB Adalet Divanı'nda (ABAD), PKK'nın AB'nin terör örgütleri listesinden çıkartılması amacıyla AB Konseyi aleyhine dava açmışlardı. Uzun süren hazırlık dönemini takiben, ABAD davayı görmeye karar vermiş ve ilk duruşma 16 Nisan 2018 tarihinde Lüksemburg'da gerçekleştirilmişti. 16 Nisan 2018 tarihinde kamuya açık gerçekleştirilen duruşmada taraflar (PKK ve AB Konseyi) Divan'a bilgi ve belgeleri sunmuştu. Birleşik Krallık da PKK'nın terör örgütleri listesinde kalmaya devam etmesi yönünde müdahalede bulunmuştu.

ABAD 15 Kasım 2018 tarihinde davaya ilişkin kararını açıklamıştır. Kararda, önem arzeden hususlar özetle aşağıda sunulmaktadır:

- Terörist örgütlere kısıtlayıcı tedbir ve yaptırım öngören 2580/2001 sayılı AB Tüzüğü'nün PKK'ya yönelik olarak uygulanmasına ilişkin PKK'nın itirazını reddetmiştir.
- Buna mukabil PKK'nın AB terör örgütleri listesinde tutulmasına ilişkin AB Konseyi'nin "10 Şubat 2014 ile 4 Ağustos 2017" tarihleri arasında aldığı kararların iptaline karar vermiştir.
- Ancak, PKK'nın listede tutulmasına ilişkin AB Konseyi'nin 21 Mart 2018 tarihli son kararı uyarınca PKK'nın listede kalmaya devam edeceğini kabul etmiştir.

Kararın olası etkilerine ve atılabilecek adımlara yönelik çalışmalarımız sürmektedir.

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

Türkiye ve ABD, küresel ve bölgesel konularda ortak çıkar ve değerler temelinde işbirliği yapan iki müttefikdir. ABD ile işbirliğimiz gerek ikili zeminde, gerek NATO, G-20 ve BM gibi bölgesel ve uluslararası platformlarda devam etmekte; Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya, Avrupa, Orta Doğu ve Afrika, terör ve radikalizmle mücadele, enerji arz güvenliği, nükleer yayılmanın önlenmesi ve küresel ekonomik gelişmeler gibi kritik önem taşıyan konuları da kapsamaktadır.

ABD ile ilişkilerimizdeki sorunlu konuların ve hassasiyetlerin diyalog ve diplomasiyle çözülmesine, ulusal çıkarlarımız temelinde her alanda geliştirilmesine ve çeşitlendirilmesine önem verilmektedir.

Başta Fetullah Gülen olmak üzere FETÖ lider kadrosunun ülkemize iadesi için ABD yetkilileriyle temaslarımızı Adalet Bakanlığımız ile eşgüdüm içerisinde sürdürmekteyiz.

ABD'nin tüm telkinlerimize rağmen, terör örgütü DEAŞ'la mücadeleyi öne sürerek PKK'nın Suriye kolu PYD/YPG terör örgütüne destek vermeye devam etmesi ikili ilişkilerimizde sorun oluşturmaya devam etmektedir.

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'ın 15-16 Şubat 2018 tarihlerinde ülkemize gerçekleştirdiği çalışma ziyareti sırasında ikili ilişkilerde görüş ayrılığı bulunan konuların çözüme kavuşturulması amacıyla Çalışma Gruplarına dayanan sonuç odaklı bir mekanizma oluşturulması konusunda mutabık kaldık. Söz konusu Çalışma Grubu mekanizmasının Suriye konulu ilk toplantısı 8-9 Mart 2018 tarihlerinde Vaşington'da, ikincisi ise 25 Mayıs 2018 tarihinde Ankara'da düzenlenmiştir. Toplantılarda Münbiç Yol Haritası'nın müzakereleri yapılmıştır. Sonuç olarak, 4 Haziran 2018 tarihinde Vaşington'a yaptığım çalışma ziyaretinde Dışişleri Bakanı Pompeo ile Münbiç Yol Haritasını onayladık.

Rahip Brunson davası, ABD'nin yapıcı olmayan tutumu nedeniyle ikili ilişkilerimizi olumsuz etkilemiştir. Süreç boyunca ABD makamlarına, Brunson davasının hiçbir siyasi nitelik taşımadığı ve bağımsız Türk yargısının kararının beklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Nitekim Türk yargısı bu konudaki kararı bağımsız bir şekilde vermiş, Brunson, mahkemece hakkında 3 yıl 1 ay 15 gün hapis cezası verilip önceki tutukluluk ve infaz süresi göz önüne alınarak serbest bırakılması üzerine, 12 Ekim'de ülkesine dönmüştür.

ABD'nin 2 Kasım 2018 tarihinde iki Bakanımıza uyguladığı yaptırımları kaldırmasının ardından biz de ABD'li Bakanlara uyguladığımız yaptırımları kaldırdık.

Yıl boyunca Türkiye'ye karşıt malum çevrelerin girişimlerinin de etkisiyle, ABD Kongresi'nde ülkemiz aleyhindeki girişimlerin hız kazandığı görülmüştür.

Kongre’de ülkemizi hedef alan yasa tasarılarının gündemden düşürülmesi için girişimlerimiz devam etmektedir.

Bakanlığım eşgüdümünde düzenlenen ABD ile Savunma Sanayii Ticaret Diyalogu (SSTD) 5. Toplantısı 30 Mart 2018 tarihlerinde Ankara’da gerçekleştirilmiştir. Toplantıda savunma sanayii alanındaki işbirliğimiz tüm boyutlarıyla ele alınmış, mevcut engellerin giderilmesi ve işbirliğinin geliştirilmesi üzerinde durulmuştur.

ABD ile ikili ekonomik ilişkilerimizin siyasi sorunlardan etkilenmemesi konusunda gayret etmekteyiz. ABD ile 2017 yılı sonu itibarıyla 20,6 milyar Dolar’a ulaşan ticaret hacmimiz 2018 yılının ilk sekiz ayında toplam 13,4 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

THY’nin ABD’de dokuz ayrı noktaya (New York, Vaşington, Şikago, Los Angeles, Houston, San Francisco, Boston, Miami ve Atlanta) doğrudan uçuşlar gerçekleştirmesi iş çevreleri arasında yeni köprülerin kurulmasına ve işbirliğinin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Ülkemizi 2017 yılında 329 bin ABD’li turist ziyaret etmiştir.

RUSYA FEDERASYONU

Türkiye-Rusya ilişkileri, 2000’li yılların başında iki ülke siyasi liderlikleri arasında tesis edilen yakın diyalogla ivme kazanmış, 2010 yılında Üst Düzey İşbirliği Konseyi’nin (ÜDİK) teşkiliyle kurumsal bir zemine oturmuştur.

Rusya ile üst düzey temaslar 2018 yılı boyunca yoğun bir şekilde sürmüştür. Sayın Cumhurbaşkanımız, 3-4 Nisan’da ülkemizdeki 7. ÜDİK Toplantısı, 25-27 Temmuz’da Johannesburg’da düzenlenen BRICS Zirvesi, 7 Eylül’de Tahran’da yapılan Suriye konulu Üçlü Zirve, 17 Eylül’de Soçi’ye gerçekleştirilen çalışma ziyareti, 27 Ekim’de İstanbul’da tertiplenen Suriye konulu 4’lü Zirve, 19 Kasım’da TürkAkım doğal gaz boru hattının deniz altından geçen kısmının ülkemizde gerçekleştirilen tamamlanma töreni ve 30 Kasım-1 Aralık’ta Arjantin’de düzenlenen G20 Zirvesi kapsamında Rusya Devlet Başkanı Putin ile yüzyüze görüşmeler yapmıştır. İki lider yıl içinde gerektiği hallerde sıklıkla telefon görüşmeleri gerçekleştirmişlerdir. RF Başbakanı Medvedev de 9 Temmuz’da Sayın Cumhurbaşkanımız’ın göreve başlama törenine iştirak etmiştir.

Dışişleri Bakanları seviyesinde de yıl içinde yoğun temaslar gerçekleştirdik. Bu kapsamda, ben 12-14 Mart’ta 6. Ortak Stratejik Planlama Grubu toplantısına katılmak için Moskova’yı ziyaret ettim, 28 Nisan’da Moskova’daki Suriye konulu Üçlü Dışişleri Bakanları Toplantısı’na katıldım. 13-14 Ağustos’ta ise RF

Dışişleri Bakanı Lavrov X. Büyükelçiler Konferansı kapsamında ülkemizi ziyaret etti, 24-25 Ağustos'ta da ben Sayın Milli Savunma Bakanımız ve Sayın MİT Müsteşarımızla birlikte Moskova'ya ziyarette bulundum. Ayrıca 25 Ağustos'ta Tataristan'ın başkenti Kazan'a bir çalışma ziyareti gerçekleştirdim.

Rusya'yla 2017'de 22 milyar Dolar olan ticaret hacmimiz, 2018'in ilk dokuz ayında geçen yılın aynı dönemine kıyasla %21 oranında artarak 19 milyar Dolar'a ulaşmıştır. Turizm alanında da ilişkiler süratle eski hızına kavuşmuştur. 2017 yılında ülkemizi 4,7 milyon Rus vatandaşı ziyaret etmiştir. 2018'in ilk dokuz ayında ülkemizi ziyaret eden Rus turist sayısı geçen yılın aynı dönemle kıyaslandığında yaklaşık %24 oranında artarak 5,1 milyona ulaşmıştır.

3 Nisan 2018 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen Türkiye-Rusya Federasyonu ÜDİK Toplantısı kapsamında Türkiye Varlık Fonu ile Rusya Federasyonu Doğrudan Yatırım Fonu arasında Ortak Yatırım Anlaşması imzalanmıştır.

İki ülke arasındaki karşılıklı yatırımlar 10'ar milyar Dolar düzeyinde olup, Türk müteahhitleri tarafından bugüne kadar Rusya'da toplam değeri 60 milyar Dolar'ın üzerinde 2000'e yakın proje hayata geçirilmiştir.

Enerji, ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin en önemli unsurlarından birini teşkil etmektedir. Bu alanda Rusya'yla işbirliğimiz Akkuyu Nükleer Santrali ve Türk Akımı projeleriyle daha da ileri safhalara taşınmaktadır. Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin temel atma töreni Rusya Devlet Başkanı Putin'in ülkemizi ziyareti kapsamında 3 Nisan'da gerçekleştirilmiştir. Santralin ilk reaktörünün 2023 yılında devreye girmesi planlanmaktadır. Ülkemize Rus gazını getirecek TürkAkım birinci hattının deniz bölümü inşaatı tamamlanmıştır. Sayın Cumhurbaşkanımız ve Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Putin tarafından 19 Kasım 2018 tarihinde açılışı gerçekleştirilmiştir. İkinci hattın deniz bölümü inşaatı Karadeniz'deki MEB sınırımıza gelmiştir. Bu hattın ülkemizden geçecek kara bölümü için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve Gazprom arasında 26 Mayıs 2018 tarihinde Protokol imzalanmıştır.

Ülkemiz ile Rusya arasında beşeri-kültürel alandaki ilişkiler de gelişmektedir. Moskova Yunus Emre Türk Kültür Merkezi 19 Şubat 2018'de açılmıştır. Ayrıca, 2019'un karşılıklı olarak iki ülkede kültür ve turizm yılı olarak kutlanması için hazırlıklar sürmektedir.

Türkiye-Rusya ilişkilerinin bölgesel ve uluslararası barış ve istikrar bakımından da özel bir önemi bulunmaktadır. İki ülke arasındaki diyalog mekanizmalarının etkin şekilde işletilmesi, Suriye örneğinde görüldüğü gibi bölgemizde huzur ve refah ortamının tesisine katkı sağlamaktadır.

AVRUPA ÜLKELERİ

Almanya Federal Cumhuriyeti (AFC) ile siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel işbirliğimiz ve bilhassa **Almanya'daki** Türk toplumunun mevcudiyeti ülkelerimiz arasında kuvvetli bir bağ oluşturmaktadır. İnsani bağın yanısıra, iki ülkenin birçok konuda ortak çıkarları bulunmaktadır. NATO müttefikliğimiz, terör ve düzensiz göç gibi küresel sınamalarla mücadele, bölgemizdeki sorunlara benzer kaygılarla yaklaşıyor olmamız ilişkilerimizi stratejik kılmaktadır.

Son iki seneye yayılan dönemde Ermeni iddialarının kabulü, Alman makamlarının 15 Temmuz hain darbe girişimi sonrasında dayanışma eksikliği, terörle mücadele alanında yetersiz işbirliği, ülkemizde Anayasa referandumu sürecinde Alman siyaseti ve özellikle medyası tarafından benimsenen taraflı tutum, Sayın Bakanlarımızın Almanya'daki Türk toplumuyla biraraya gelmesine çıkarılan engeller ve medyada genel olarak ülkemiz aleyhinde sürdürülen yayınlar, Türk-Alman ilişkilerinin gergin ve mesafeli seyretmesine yol açmıştır.

Almanya'da 24 Eylül 2017 federal seçimlerini takiben Alman eski mevkidaşım Gabriel ile 4 Kasım 2017 günü Antalya'da, bunu müteakip 6 Ocak 2018'de Goslar'da, 16 Şubat'ta Münih'te ve 6-7 Mart'ta Berlin'de gerçekleştirdiğim görüşmelerin yanısıra TBMM Başkanımız Sayın Binali Yıldırım'ın Başbakanlığı döneminde Şansölye Merkel'le 15 Şubat 2018'de Berlin'de yaptığı görüşme ve temalar, süregelen kriz ortamının yumuşama eğilimine girmesine vesile olmuştur. Almanya'da yeni hükümetin 14 Mart 2018'de kurulmasının ardından Alman mevkidaşım Maas ile ilk olarak 23 Nisan 2018'de New York'ta, ardından 29 Mayıs 2018'de Solingen faciasının 25. yıldönümü vesilesiyle düzenlenen tören sırasında görüştüm.

Bu süreçte, Alman kamuoyunun ülkemize bakışını şekillendiren Türkiye'deki tutuklu Alman vatandaşlarıyla ilgili yargı süreçlerinin neticelenmesi, ikili ilişkilerdeki havanın yumuşamasına katkıda bulunmuştur.

Ülkemizde Cumhurbaşkanlığı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerini takip eden süreçte OHAL'in kaldırılmasının ardından Alman hükümeti ülkemize yönelik bazı uygulamaları kısmen değiştirmiş, Hermes ihracat garantilerinde üst sınır uygulamasını geri çekmiştir.

Almanya ile karşılıklı üst düzey temalar devam etmektedir. Alman mevkidaşım Maas'ın, 5-6 Eylül tarihlerinde ülkemize gerçekleştirdiği ziyaret ile Sayın Hazine ve Maliye Bakanımız, Sayın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımız ve Sayın Ticaret Bakanımızın 21 Eylül'de Almanya'yı ziyaretleri ikili ilişkilerimizdeki normalleşme sürecine katkı sağlayan diğer temalar olmuştur.

Almanya'yla ikili ilişkilerimizin normalleşmesi ve karşılıklı güvenin yeniden tesis edilmesi sürecinde en önemli gelişmeyi ise Sayın Cumhurbaşkanımızın 27-29 Eylül 2018 tarihleri arasında Almanya'ya gerçekleştirdikleri devlet ziyareti teşkil etmiştir. Başta ekonomik ve ticari ilişkilerimizin ilerletilmesi olmak üzere, bölgesel sorunlarda ortak tutum benimsenmesi, iki ülke arasındaki diyalog kanallarının ve işbirliği mekanizmalarının etkin şekilde kullanılması konusundaki mutabakatın vurgulanması ziyaretin somut sonuçları olmuştur.

Almanya 2017 yılında yaklaşık 36,5 milyar Dolar toplam hacimle ülkemizin en büyük ticaret ortağı ve en önemli ihracat pazarı olmayı sürdürmüştür. Bu rakamlar, 2016 yılına kıyasla ticaret hacmimizde % 2,6 artış olduğunu göstermektedir. Aynı dönemde, ihracatımızda % 8 artış kaydedilirken, ithalatımız % 0,8 oranında azalmıştır. 2018 Ocak-Eylül döneminde ikili ticaret hacmimiz %6 oranında artış göstererek 27,6 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde ihracatımız % 9,74 ithalatımız ise % 3 oranında artmıştır.

2018 Haziran ayı itibarıyla ülkemizde 7.220 Alman sermayeli firma faaliyette bulunmaktadır. Türkiye'de yerleşik yabancı sermayeli firma sayısı bakımından Almanya ilk sırada yer almaktadır. Almanya, 2002-2018 Eylül döneminde 9 milyar 423 milyon Dolar uluslararası doğrudan yatırım girişi ile Türkiye'de beşinci ülke konumundadır.

Öte yandan, Almanya'da yerleşik vatandaşlarımızın bu ülkede küçük ve orta ölçekli işletmeleri bulunmaktadır. 2002-2018 Eylül döneminde Almanya'daki Türk yatırımlarının toplamı 2 milyar 364 milyon Dolar olmuştur. Almanya'da faaliyet gösteren yaklaşık 80 bin Türk girişimcinin toplam yıllık ciroları 52 milyar Dolar'ı bulmaktadır. Sözkonusu işletmelerin 50 farklı sektörde 500 binden fazla kişiye istihdam imkânı sağladığı tahmin edilmektedir.

2017 yılında 3.584.653 Alman turist ülkemizi ziyaret etmiştir. Almanya geleneksel olarak Türkiye'ye en fazla turist gönderen ülkedir. 2018 yılı Ocak-Eylül döneminde ülkemize 3.566.020 Alman turist geldiği görülmektedir. Bu rakamlar, ülkemizi ziyaret eden Alman turist sayısında, geçen yılın aynı dönemine göre % 19 oranında bir artış olduğunu göstermektedir.

2013 yılında tesis edilen Türkiye-Almanya Ekonomi ve Ticaret Ortak Komitesi'nin (ETOK/JETCO) ilk toplantısı Ticaret Bakanı Sayın Ruhsar Pekcan ile AFC Şansölye Yardımcısı, Ekonomi ve Enerji Bakanı Peter Altmaier'in başkanlığında 25 Ekim 2018'de Ankara'da düzenlenmiştir. Türk-Alman Enerji Forumunun ikinci toplantısı da, AFC Ekonomi ve Enerji Bakanının 25-26 Ekim 2018 tarihlerinde ülkemize gerçekleştirdiği ziyaret kapsamında düzenlenmiştir.

Almanya’da yaşayan ve yaklaşık 1,6 milyonu Alman vatandaşı olan, 3,4 milyon nüfuslu Türk toplumu, bu ülkeyle ilişkilerimizin özel insani boyutunu ve ülkelerimiz arasındaki en kuvvetli bağı teşkil etmektedir. Türk toplumunun hayatın çeşitli saharlarında elde ettiği başarılar tarafımızdan yakından takip edilmektedir. Türk-Alman ilişkilerinin insani boyutunun diğer yüzünde ise hayatlarını dönemselsel veya sürekli olarak Türkiye’de geçirmeyi tercih eden 15 bine yakın Alman vatandaşı bulunmaktadır.

24 Eylül 2017 seçimlerinde Alman Federal Parlamentosuna 14 Türk kökenli milletvekili girmiştir.

Almanya’da 2000-2007 yılları arasında sekiz Türk, bir Yunan ve bir Alman’ın Nasyonal Sosyalist Yeraltı (NSU) isimli aşırı sağcı terör örgütünün mensupları tarafından katledilmeleriyle ilgili dava 11 Temmuz 2018 tarihinde yapılan 438. duruşmayla karara bağlanmıştır. Dava NSU cinayetlerinin arkaplanını ve devlet içindeki uzantılarını aydınlatmamış, mahkeme heyeti toplam beş sanık için verdiği kararla NSU suçlarından sorumlu daha büyük çaptaki bir ağın varlığını da reddetmiştir. NSU’nun gerçek boyutlarının ve kurumsal ırkçılık çerçevesinde gördüğü himayenin açıklığa kavuşturulabilmesi için halen hukuki ve siyasi imkânlar mevcuttur. şansölye Merkel’in, kararın ardından Sayın Cumhurbaşkanımızla görüşmesinde konunun araştırılmaya devam edilmesi gerektiği yönünde verdiği taahhüdünün yerine getirilmesini bekliyoruz.

Türkiye-Almanya ilişkilerinin önemli alanlarından biri güvenlik işbirliği ve terörle mücadeledir. Alman makamları FETÖ bağlamında örgütün öndegelen isimleriyle ilgili mali kaynakların dondurulması, yakalama ve iade taleplerimizi karşılamaktan uzak durmaktadır. PKK terör örgütü ülkedeki lojistik, mali, propaganda ve eleman devşirme faaliyetlerini devam ettirmekle birlikte AFC İçişleri Bakanlığının 2017 yılında sembol yasağının genişletilmesine ilişkin kararının bazı somut ve olumlu sonuçları görülmeye başlanmış, 2018 yılı boyunca da devam etmiştir.

Fransa ile köklü bir tarihe dayanan ilişkilerimiz, ortak değerler, müttefiklik, yoğun ekonomik ilişkiler ve insani bağların mevcudiyeti sayesinde çok boyutludur.

İlişkilerimiz ekonomi, enerji ve savunma sanayii gibi alanlarda ikili işbirliği projelerinin yanısıra, küresel ve bölgesel sorunlarda yakın eşgüdüm sayesinde giderek güçlenmektedir. Sayın Cumhurbaşkanımız ile Cumhurbaşkanı Macron arasında yoğun bir diyalog mevcuttur.

Bununla birlikte 1915 olayları, terörle mücadele konuları, Fransa'nın PYD/YPG unsurlarına yaklaşımı gibi bazı hususlar ikili ilişkilerimizin seyrinde zaman zaman iniş çıkışlara yol açabilmektedir.

Sayın Cumhurbaşkanımız, 5 Ocak 2018'de Fransa'yı ziyaret etmişlerdir. Ziyaret vesilesiyle, THY ile Airbus arasında Niyet Beyanı, Savunma Sanayii Müsteşarlığı ile ASELSAN, ROKETSAN ve Fransız-İtalyan EUROSAM Konsorsiyumu arasında "Kavram Tanımlama Çalışması Sözleşmesi" ve Türk Eximbank ile BPI France Assurance Export arasında "Reasürans Anlaşması" imzalanmıştır.

Fransa Dışişleri Bakanı Le Drian son olarak 14-15 Eylül 2017 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiştir. Ben de Fransız mevkidaşımın davetine icabetle 30 Eylül 2018'de Fransa'yı ziyaret ettim.

Önceki Cumhurbaşkanı Hollande'ın 27-28 Ocak 2014'te ülkemizi ziyareti sırasında imzalanan "İşbirliği İçin Stratejik Çerçeve Oluşturulmasına Dair Ortak Siyasi Bildiri"yle Dışişleri Bakanları düzeyinde bir işbirliği mekanizması tesis edilmişti. Bu çerçevede, 10 Ekim 2014'te Fransa'yı ziyaretim sırasında imzalanan Eylem Planı'nın güncellenmesi çalışmalarını sürdürüyoruz.

Fransa'yla ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 14,6 milyar Dolar'a ulaşmış, 2018 yılının Ocak-Eylül döneminde ise %11 artarak 11,4 milyar Dolar olmuştur. Fransa, 2017 yılında en çok ticaret yaptığımız 8. ülkedir. İkili ticaret hacminin 20 milyar Avro'ya çıkarılması hedeflenmektedir.

Fransa'nın 2002-2018 Eylül döneminde ülkemizdeki doğrudan yatırımlarının toplamı 7 milyar 170 milyon Dolar'dır. Ülkemizde yerleşik kişilerce Fransa'da aynı dönemde yapılan yatırımların toplam değeri ise 232 milyon Dolar'a ulaşmıştır.

2017 yılında ülkemize 578.524 Fransız turist gelmiştir. 2018 yılı Ocak-Eylül döneminde ise ülkemize gelen Fransız turist sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre %25,1 oranında artmış ve 590.668 olmuştur.

Fransa'da yaklaşık 350 bini çifte vatandaş olan 700 bin kişilik Türk toplumu da iki ülke ilişkilerinin önemli bir unsurudur. Fransa'da 23-30 Mart 2014 tarihlerinde yapılan yerel seçimler sonucunda, 16'sı Belediye Başkan Yardımcısı ve 184'ü Belediye Meclis üyesi olmak üzere 200 Türk kökenli, Belediye Meclislerine seçilmiştir.

Fransa'da "Sarı yelekli" olarak adlandırılan ve muhalefetteki farklı siyasi partilerce desteklenen bir hareketin, Fransa'da son dönemde bilhassa akaryakıt

fiyatlarında yaşanan artış ve alım gücündeki düşme sonrasında 17 Kasım'da ülke genelinde başlattığı gösteri ve eylemlere ilişkin 25 Kasım 2018 tarihinde Bakanlığımızca bir basın açıklaması yapılmış, 2 Aralık 2018 tarihinde ise bir seyahat uyarısı yayımlanmıştır.

Birleşik Krallık (BK) ile ikili ilişkilerimiz, NATO müttefikliği ve stratejik ortaklık temelleri üzerinde yükselen bir ivmeyle ilerlemektedir. Ekonomi ve savunma sanayii alanında işbirliği, ülkemizin AB üyelik süreci, “Brexit” sonrasında ilişkilerimizin durumu, güvenlik ve terörle mücadele alanında işbirliği, Kıbrıs meselesi, düzensiz göç, başta Suriye olmak üzere bölgemizde yaşanan gelişmeler, ortak gündemimizin öncelikli konularıdır. BK ile gerek ikili, bölgesel ve uluslararası meselelerdeki ortak çıkarlarımız, gerek barış, istikrar ve refahın daha geniş bir coğrafyada daha geniş kitlelerce erişilebilir hâle gelmesine yönelik çabalarımız, ikili ilişkilerimizin daha da ileri bir seviyeye taşınması için güçlü bir zemin oluşturmaktadır.

BK hükümeti, ülkemizdeki 15 Temmuz darbe girişiminden hemen sonra Türk demokrasisine ve kurumlarına kayıtsız şartsız destek verdiğini açıklamıştır.

BK, gündeminin neredeyse tamamının “Brexit” konusuna odaklandığı bir döneme girmiştir. “Brexit” bağlamında, BK'yla ikili ticaretimizdeki olumlu ivmenin kaybedilmemesi ve BK'daki vatandaşlarımızın AB Ortaklık Hukuku'ndan kaynaklanan haklarına hâle getirilmemesine ilişkin beklentilerimiz İngiliz tarafı nezdinde her vesileyle vurgulanmaktadır.

2018 yılında, başta ekonomi ve güvenlik alanında işbirliği bağlamında olmak üzere, karşılıklı ziyaretler yoğun şekilde devam etmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımız, 13-15 Mayıs 2018 tarihlerinde BK'yı ziyaret ederek, Kraliçe II. Elizabeth, Başbakan May ve Galler Prensi Charles'la görüşmeler yapmış, ayrıca Türk-İngiliz Tatlıdil Forumu'nun kapanışına katılmışlardır. Ziyaret vesilesiyle, İçişleri Bakanlıkları arasında ortak güvenlik tehditlerine karşı işbirliğini güçlendirme ve ileride bu alanda bir anlaşma imzalamaya iradesini vurgulayan bir Niyet Mektubu imzalanmıştır. Londra'daki Yunus Emre Türk Kültür Merkezi ile ülkemizdeki İngiliz Kültür Merkezi'ne hukuki statü kazandıran Kültür Merkezleri Anlaşması da ziyaret vesilesiyle imzalanmıştır.

13-15 Ekim 2018 tarihlerinde, BK'yı ziyaretim sırasında, mevkidaşım Bakan Jeremy Hunt'la görüşüm ve Chatham House'da bir yuvarlak masa toplantısına katıldım.

Terörizmle mücadele alanında Türkiye ile BK arasında üst düzeyde bir diyalog sürdürülmektedir. Bu çerçevede, iki ülke İçişleri Bakanlığı Müsteşarları

düzeyinde yürütülen güvenlik istişareleri, Stratejik Güvenlik Diyalogu (SGD) adı altında yeniden yapılandırılmıştır. SGD'nin son toplantısı, 13 Nisan 2018'de, Ankara'da düzenlenmiştir.

Ekonomik ve ticari ilişkilerimiz, BK'yla ilişkilerimizin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. İkili ticaret hacmini 20 milyar Dolar seviyesine yükseltmeye yönelik ortak hedef doğrultusunda gayretler sürmektedir. İkili ticaret dengesi, 2001 yılından bu yana ülkemiz lehinedir. BK'ya ihracatımız son 10 yılda %78,8 artmıştır. İkili ticaret hacmimiz 2017 yılında 16,1 milyar Dolar olmuştur. 2018 Ocak- Eylül döneminde ise ikili ticaret hacmimiz %24 artışla 14,3 milyar Dolar'a ulaşmıştır. Aynı dönemde ihracatımız % 17, ithalatımız ise % 35,22 artmıştır.

2018 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla, 3.352 adet BK sermayeli firma Türkiye'de faaliyet göstermektedir. 2002-2018 Eylül döneminde BK'dan ülkemize yapılan doğrudan yatırımların toplamı 10 milyar 202 milyon Dolar olmuştur. BK ülkemize en çok yatırım yapan ülkeler arasında dördüncü sırada gelmektedir. Türkiye'de yerleşik kişilerce BK'da kurulmuş firma sayısı 81'dir. 2002-2018 Eylül döneminde Türkiye'den BK'ya yapılan doğrudan yatırımların toplamı 2 milyar 533 milyon Dolar tutarındadır.

Türkiye-BK Ekonomi ve Ticaret Ortak Komitesi'nin (ETOK/JETCO) VI. dönem toplantısı, 12 Eylül 2018 tarihinde, Sayın Ticaret Bakanımız ile BK Uluslararası Ticaret Bakanı Liam Fox eşbaşkanlıklarında, Londra'da düzenlenmiştir. Toplantı marjında bir İş Forumu da düzenlenmiştir.

BK'da yaşayan, 250 bin civarında nüfusa sahip ülkemiz kökenli Türk toplumu, ikili ilişkilerimizi zenginleştiren bir unsurdur. Kıbrıs Türkleriyle birlikte, Türk toplumunun nüfusu 400 bine ulaşmaktadır. BK'da, belediye meclislerinde hâlen görev yapmakta olan 39 Türk kökenli siyasetçi bulunmaktadır.

İtalya, Akdeniz Havzası'nda ortak değerleri paylaştığımız önemli bir müttefikimizdir. Köklü bir geçmişi bulunan ilişkilerimiz son yıllarda kaydedilen ilerlemelerle stratejik ortaklık seviyesine ulaşmıştır.

İtalya, AB üyelik hedefimize güçlü destek veren ülkelerden biridir. Yakın işbirliğimiz ve uluslararası sorunlara yönelik örtüşen yaklaşımlarımız, birçok alanda birlikte hareket etmemize imkân sağlamaktadır.

Hemen her alanda verimli şekilde seyreden ilişkilerimiz, farklı düzeylerde görüş alışverişine imkân veren Türkiye-İtalya Hükümetlerarası Zirve Toplantıları, sivil toplum çevrelerini bir araya getiren Türk-İtalyan Forumu ve Türk-İtalyan Medya Forumu süreçleriyle de ilerlemektedir.

Sayın Cumhurbaşkanımız 5 Şubat 2018 tarihinde İtalya'yı ziyaret ederek, İtalya Cumhurbaşkanı Sergio Mattarella ve dönemin Başbakanı Paolo Gentiloni ile görüşmüşlerdir. İtalya Cumhurbaşkanı'nın önümüzdeki dönemde ülkemizi ziyareti gündemdedir. Türkiye-İtalya Hükümetlerarası Zirvesi'nin üçüncü toplantısının 2019 yılında ülkemizin evsahipliğinde yapılması planlanmaktadır.

İtalya, NATO bünyesindeki müttefiklik dayanışması bağlamında Haziran 2016 tarihinden bu yana Kahramanmaraş'ta SAMP/T hava ve füze savunma bataryası konuşlandırmaktadır.

Ülkemizin geliştirmeyi öngördüğü uzun menzilli hava savunma füze projesi çerçevesinde İtalyan-Fransız konsorsiyumu EUROSAM firmasıyla işbirliği de ikili ilişkilerimizin gündeminin önemli bir parçasıdır. Ayrıca, ATAK helikopterleri, Sahil Güvenlik Komutanlığımız için bazı askeri teçhizatın üretimi, GÖKTÜRK keşif gözetleme uydusu yürütülmekte olan başlıca projeler arasındadır.

İtalya'yla güvenlik alanında işbirliğimiz olumlu seyretmektedir. 8 Mayıs 2012'de imzalanan "Terörizm ve Örgütlü Suçlar Başta Olmak Üzere Ağır Suçlarla Mücadelede İşbirliği Anlaşması" 1 Nisan 2018'de yürürlüğe girmiştir.

İtalya'yla ekonomik bağlarımız da güçlüdür. 2017 yılında ikili ticaret hacmi önceki yıla göre % 11,1 büyüyerek yaklaşık 20 milyar Dolar'a ulaşmıştır. İtalya, 2017 yılında ülkemizin beşinci büyük ticaret ortağı, en fazla ihracat yaptığımız ülkeler sıralamasında altıncı, en fazla ithalat yaptığımız ülkeler sıralamasında ise beşinci olmuştur. 2018 yılının Ocak-Eylül döneminde ikili ticaret hacmi geçen yılın aynı dönemine göre yaklaşık % 5 artışla 14 milyar 946 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, ihracatımız % 15,7 artmış, ithalatımız ise % 3,2 oranında azalmıştır. İtalya'yla ikili ticaret hacminin 2020 yılında 30 milyar Dolar'a yükseltilmesi hedefi bulunmaktadır.

2018 Haziran sonu itibarıyla ülkemizde 1.432 İtalyan firması faaldir. Ülkemizde faaliyet gösteren yabancı şirketler bakımından İtalya 11. sırada yer almaktadır. 2002-2018 Eylül döneminde ülkemizdeki İtalyan yatırımlarının toplamı 3 milyar 569 milyon Dolar olmuştur. Aynı dönemde ülkemizin İtalya'daki yatırımları ise 412 milyon Dolar'dır.

Türkiye-İtalya Ekonomi ve Ticaret Ortak Komitesi (ETOK/JETCO) ilk toplantısı, 22 Şubat 2017 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Müteakip toplantının, önümüzdeki dönemde İtalya'da düzenlenmesi öngörülmektedir.

İtalya’da 50 bin civarında vatandaşımız yaşamakta olup, çift uyruklu vatandaşlarımızın sayısı yaklaşık 2.500’dür.

Vatikan’la ilişkilerimiz de gelişmektedir. Sayın Cumhurbaşkanımız Papa Fransuva’nın davetlisi olarak, 5 Şubat 2018 tarihinde Vatikan’a resmi bir ziyaret gerçekleştirmişlerdir. Sözkonusu ziyaret, ülkemizden Cumhurbaşkanı düzeyinde 59 yıl aradan sonra Vatikan’a ilk ziyaret olmuştur. Ziyaret vesilesiyle, Sayın Cumhurbaşkanımız, Papa Fransuva ve Vatikan Devlet Sekreteri (Başbakan) Kardinal Pietro Parolin ile biraraya gelmişlerdir. Görüşmelerde, Kudüs’ün statüsü ile başta Suriye ve Rohingya kaynaklı olmak üzere dünya genelinde yaşanmakta olan insani krizlere değinilmiş, bu sorunların çözümü için tüm insanlığın ortak çabasının gerekliliğine, kültürler ve dinlerarası ilişkilerin önemine vurgu yapılmıştır. Ayrıca, ırkçılık, İslam karşıtlığı, terör ve şiddet kınanmış, bunlara karşı mücadele verilmesi için çağrıda bulunulmuştur.

Zengin bir tarihe sahip olan Türkiye-İspanya ilişkileri çok boyutlu olarak gelişmeye devam etmektedir.

İspanya’yla siyasi diyalogumuz, 2009 yılından bu yana beş kez düzenlenen Hükümetlerarası Zirve toplantılarıyla üst seviyeye yükselmiştir. Zirve’nin VI. Toplantısı 24 Nisan 2018 tarihinde Madrid’de yapılmıştır. Müteakip toplantının 2019’da ülkemizde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

Türkiye ve İspanya’nın 2005 yılında öncülük ettiği ve tüm insanlığı ilgilendiren “Medeniyetler İttifakı” projesi, çağımızı tehdit eden akımlara karşı çözümler bulmaya yönelik en önemli girişimlerden biridir. Medeniyetler İttifakı, yıllar içinde gelişerek daha fazla ülke ve uluslararası örgüt tarafından desteklenir hale gelmiştir. BM projesi haline gelen bu girişime kuruluşundan bu yana tarafımızca güçlü bir siyasi ve mali destek verilmektedir.

Ülkemizin AB üyelik sürecine en istikrarlı destek veren ülkelerden biri olan İspanya, Akdeniz havzası ve ötesinde barış ve güvenlik konularında da işbirliği yaptığımız önemli bir müttefikimizdir.

İspanya Hükümeti, ülkemizin hava savunmasını takviye amacıyla Ocak 2015’ten bu yana Adana’da bir Patriot bataryası konuşlandırmıştır. İspanya’nın bu desteği ilişkilerimize karşılıklı olarak verilen değeri göstermesi bakımından son derece anlamlıdır.

İspanya, kendisi de terörle mücadele vermiş bir ülke olarak bu konuda ülkemizi iyi anlayan ve destek veren Avrupa ülkelerindedir. Türkiye-İspanya Ortak Güvenlik Komisyonu toplantısının Madrid’de önümüzdeki dönemde düzenlenmesi öngörülmektedir.

İspanya ile 2017 yılında ikili ticaret hacmimiz %19 artarak 12,6 milyar Dolar'a ulaşmış, ithalatımız %12,2, ihracatımız ise %26,4 artmıştır. Bu dönemde İspanya ülkemizin en büyük 11. ticaret ortağı olmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye, İspanya'nın AB ülkeleri dışında en fazla ithalat yaptığı 4.; en fazla ihracat gerçekleştirdiği 3. ülkedir. 2018 Eylül ayı itibarıyla İspanya ile ikili ticaret hacmimiz geçen yılın aynı dönemine göre %12 artarak 10,2 milyar Dolar olmuştur. Bu dönemde ihracatımız %23,6 artmış, ithalatımız ise %0,42 oranında azalmıştır.

Ülkemizde 2018 Haziran ayı itibarıyla 670 İspanyol sermayeli şirket faaliyet göstermektedir. 2002-2018 Eylül döneminde ülkemizdeki İspanyol yatırımlarının tutarı 9,2 milyar Dolar'ı aşmıştır. Aynı dönemde ülkemizin İspanya'daki yatırımları 183 milyon Dolar olmuştur.

11 Şubat 2014'te Ankara'da imzalanan ETOK/JETCO Kurucu Deklarasyonu çerçevesinde ilk toplantının, önümüzdeki dönemde İstanbul'da gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

İspanya'da 6 bini aşkın vatandaşımız yaşamaktadır.

Son yıllarda **Avusturya**'yla siyasi ilişkilerimiz sorunlu bir dönemden geçmektedir. İkili ilişkilerdeki gerginliğin başlıca nedenleri arasında, Şansölye Kurz başta olmak üzere Avusturyalı siyasetçilerin genel olarak ülkemizde yaşanan gelişmeler ve AB üyelik sürecimiz hakkında olumsuz beyanları, Avusturya makamlarının PKK'yla mücadele konusunda işbirliği yapmaması, buna mukabil özellikle 15 Temmuz sonrasında Avusturya'da yaşayan Türk toplumuna şüpheyle, ayrımcı ve baskıcı yöntemlerle yaklaşımları, Türk toplumunun Türk siyasetine katılımını engellemeye çalışmaları sayılabilir.

Bu dönemde, Avusturya'nın ülkemize yönelik hasmane tutumuna karşı tarafımızdan ikili ve çok taraflı düzeyde bazı tedbirler de uygulamaya konulmuştur.

Bununla birlikte, 2018 yılı Avusturya'yla ilişkilerimizde yeni bir diyalogun başlatıldığı yıl olmuştur. Avusturya'da yeni hükümetin kurulduğu gün (18 Aralık 2017) Dışişleri Bakanı Dr. Karin Kneissl'la talebi üzerine bir telefon görüşmesi gerçekleştirdik. Kneissl 25 Ocak 2018 tarihinde ülkemizi ziyaret etti. Ben de 8 Mart 2018'de Viyana'yı ziyaret ederek, mevkidaşım ile bir görüşme yaptım.

Bu temasların ardından, ilişkilerimizde bir yumuşama dönemi başlamış, daha olumlu mesajlar verilmiştir. Bu çerçevede, 22 Ağustos 2016'da durdurduğumuz

Avusturyalı bilim heyetlerinin liderliğinde ülkemizde sürdürülen Efes ve Limyra arkeolojik kazılarına tarafımızca yeniden izin verilmiştir.

Avusturya tarafının da bilhassa 2018'in ikinci yarısında üstlendiği AB Dönem Başkanlığı sırasında ülkemiz karşıtı söylemlerini sürdürmemiş olduğu görülmektedir.

Avusturya'da yaşayan Türk ve Türk asıllıların sayısı 300 bin civarındadır. Türk kökenlilerin Avusturya'daki yabancı nüfusa oranı yüzde % 9,2'dir. Avusturya yasaları, çifte vatandaşlığa izin vermemektedir. Avusturya'daki Türk toplumunun ayrımcı ve dışlayıcı muamelelere tabi tutulmaması beklentimizi, toplumumuzun huzur ve esenliğine verdiğimiz önemi, bu konuda her türlü işbirliğine hazır olduğumuzu, Avusturyalı muhataplarımıza belirtmekteyiz.

İkili ilişkilerimizdeki siyasi sorunlardan ekonomik ve ticari ilişkilerimizin olumsuz yönde etkilenmediği gözlenmektedir. Avusturya'nın önde gelen şirketleri ve holdingleri ülkemizdeki yatırımlarını artırma konusunda istekli görünmektedirler. Nitekim, 15 Temmuz menfur darbe teşebbüsünden 2016 yılının sonuna kadar olan dönemde Avusturya'dan ülkemize yaklaşık 500 milyon Avro doğrudan yatırım yapılmıştır. İlişkilerin özellikle ticaret ve yatırım alanında gelişmesi için sözkonusu şirketlerle temasların sürdürülmesi, bu şirketlerin kendilerinin de vurguladığı üzere, Türkiye'nin geleceğine duydukları güven çerçevesinde açılımlar yapılması ve fırsatlar tanınmasının siyasi ilişkilere olumlu yansımaları olacağı değerlendirilmektedir.

Avusturya ile ticaret hacmimiz, 2017 yılında 2016 yılına nazaran % 0,7 artışla 2,58 milyar Dolar, 2018 Ocak-Eylül döneminde ise 2017'nin aynı dönemine kıyasla %5 oranında artışla 1,95 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde ithalatımız %4; ihracatımız %5 oranında artış göstermiştir.

2017 Haziran ayı itibarıyla ülkemizde Avusturya ortaklı veya sermayeli firmaların sayısı 905'tir. 2009, 2010 ve 2011 yıllarında Türkiye'ye en fazla doğrudan yatırım yapan ülke olan Avusturya'nın 2002-2018 Eylül döneminde ülkemizdeki toplam uluslararası doğrudan yatırımları tutarı 10 milyar 482 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde ülkemizin Avusturya'daki yatırımları 482 milyon Dolar olmuştur.

Türkiye ve **Hollanda** arasında 400 yılı aşkın dostluk ilişkileri bulunmaktadır. Büyük bir Türk toplumunun bulunduğu ve ülkemizde en büyük doğrudan yabancı yatırıma sahip Hollanda'yla 11 Mart 2017'de yaşanan talihsiz olaylar neticesinde bozulan ilişkilerimizin düzeltilmesi yolunda 2018 yılında olumlu gelişmeler yaşanmıştır.

11-12 Temmuz 2018’de NATO Zirvesi kapsamında Hollandalı mevkidaşım Stef Blok’la gerçekleştirdiğim görüşmede bu olayları ele aldık. Stratejik ortaklığa dayanan çok boyutlu ilişkilerimize zarar veren tıkanıklığın geride bırakılmasının her iki tarafın da ortak beklentisi ve arzusu olduğu hususunda fikir birliğine vardık. Bu görüşmemizde ortaya çıkan, ilişkileri normalleştirmek için adımlar atma iradesi ışığında inisiyatif alan Hollandalı mevkidaşım tarafıma 20 Temmuz 2018 tarihinde bir mektup iletti ve ilişkilerimizin normalleştirilmesi arzusunu teyit etti. Bu mektup üzerine kendisiyle ayrıca telefonda görüştük ve ilişkilerimizin önünü açmak için atılacak adımlar konusunda mutabık kaldık. Bu çerçevede ilk adım olarak, ortak bir açıklama yayımladık. 7 Eylül 2018 tarihinde de karşılıklı olarak Büyükelçilerin atanması gerçekleşti. Eylül 2018 sonu itibarıyla yeni Büyükelçiler görevlerine başladılar.

Ülkelerimiz arasındaki diyalog ve güveni yeniden tesis etmek ve ilişkilerimizi eski seyrine sokacak müteakip yol haritasını belirlemek üzere Hollandalı mevkidaşım Stef Blok 3-4 Ekim 2018 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etti. Ankara’daki görüşmelerimizi takiben konuk Bakan’la İstanbul’da düzenlenen TRT World Forumu’na birlikte iştirak ettik. Olumlu ve yapıcı bir havada gerçekleştirdiğimiz görüşmelerde, ekonomik ilişkiler ve Hollanda Türk toplumuyla ilgili konular başta olmak üzere ikili ilişkilerin çeşitli veçheleri, terörle mücadele, AB üyelik sürecimiz ile güncel bölgesel ve uluslararası konuları ele aldık.

2019 yılının ilk aylarında Amsterdam Başkonsolosluğumuzun resmi açılışını gerçekleştirmek ve bu ülkeyle kapsamlı istişare mekanizmamız olan Türkiye-Hollanda Wittenburg Konferans’larının yedincisine iştirak etmek üzere Hollanda’yı ziyaret etmeyi öngörüyorum.

Hollanda ile işbirliğimizi geliştirmeye önem verdiğimiz bir konu terörle mücadeledir. PKK, AB terör örgütleri listesinde yer aldığı cihetle Hollanda’da da terör örgütü olarak kabul edilmekle birlikte, PKK iltisaklı kuruluşlar gerek protesto eylemleri, gerek sözde dayanışma etkinlikleri düzenlenmesi suretiyle Hollanda içinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Hollanda Dışişleri Bakanı Blok’un, Temsilciler Meclisi Dışişleri Daimi Komitesinin sorularına 28 Eylül 2018’de verdiği cevapta, PYD/YPG’nin, Avrupa terör örgütleri listesinde yer alan PKK terör örgütüyle iltisakını vurgulamasını önemli bir gelişme olarak değerlendirmekteyiz.

Hollanda’yla 2017 yılında ikili ticaret hacmimiz 2016 yılına kıyasla %15,5 oranında artarak, 7,61 milyar Dolar’a ulaşmıştır (ihracatımız: 3,863 milyar Dolar, ithalatımız: 3,748 milyar Dolar). Aynı dönemde, ihracatımızda % 7,6; ithalatımızda ise %25 oranlarında artış kaydedilmiştir. 2018 Eylül ayı itibarıyla ticaret hacmimiz 6,15 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir (ihracatımız: 3,505

milyar Dolar, ithalatımız: 2,646 milyar Dolar'dır). Hollanda'yla 2017 yılının aynı dönemine göre ihracatımız %30,7 artmış, ithalatımız % 0,2 oranında düşmüş; ikili ticaret hacmimiz ise % 15 oranında artmıştır.

2002-2018 Eylül döneminde Hollanda, 24 milyar 63 milyon Dolar'la ülkemize yapılan doğrudan yabancı yatırımda birinci sırada yer almıştır. 2018 Haziran sonu itibarıyla, ülkemizde 2.828 Hollanda firması faaliyet göstermektedir. Bu şirketler arasında kayıtlı sermayesi 500 bin Dolar'ın üzerinde olan 18 şirket bulunmaktadır. Türkiye'de Hollanda sermayeli şirketler, bankacılık, kimya sanayi, ilaç sektörü, tıp endüstrisi, telekomünikasyon, lojistik, tekstil, gıda ve tarımsal sanayi ve turizm sektörleri gibi hemen her sektörde faaliyet göstermektedirler.

2002-2018 Eylül döneminde Türkiye'den Hollanda'ya yapılan uluslararası doğrudan yatırımların toplamı 12 milyar 131 milyon Dolar olup, ülkemizden yurtdışına yapılan doğrudan yabancı yatırım bakımından Hollanda ilk sırada yer almaktadır. Hollanda'da Türk kökenli işadamları tarafından kurulan şirketlerin sayısı 181'dir. Sözkonusu girişimciler, toplam 6 milyar Avro dolayındaki yatırımları ile yaklaşık 80 bin kişiye istihdam sağlamakta, yaklaşık 8 milyar Avro düzeyinde ciro oluşturmaktadır. Hollanda'da 7 adet Türk menşeli banka bulunmaktadır.

Hollanda'da 460 bin civarında vatandaşımız bulunmaktadır. Vatandaşlarımızın yaklaşık %80'i çifte vatandaştır. Ülkemizde ise 3.250 Hollanda vatandaşı yaşamaktadır. Türk toplumu ülkelerimiz arasında güçlü bir insani bağ teşkil etmektedir. Vatandaşlarımız, Hollanda'nın siyasi, ekonomik ve kültürel hayatında aktif şekilde yer almaktadırlar. 18 Mart 2015'te Eyalet Meclisi seçimlerinde 12 eyaletin dördünde sekiz Türk kökenli aday seçimleri kazanmıştır. Hollanda'da 15 Mart 2017 günü gerçekleştirilen genel seçimlerde 150 sandalyelik Temsilciler Meclisi'ne 8 Türk kökenli milletvekili girebilmiştir. Türk asıllı vekillerin kurdukları DENK Partisi ise 3 vekil (%2) çıkartmıştır.

Belçika ile ikili ilişkilerimiz olumlu bir mecrada ilerlemeye devam etmektedir. İlişkilerimizde, Sayın Cumhurbaşkanımızın, 2015 yılında Belçika'ya gerçekleştirdikleri Devlet Ziyareti, anılan ülkeyle diplomatik ilişkilerimizin kurulduğu 1838 tarihinden bu yana iki ülke arasında yapılan bu nitelikteki ilk ziyaret olması bakımından tarihi bir nitelik taşımıştır. Üst düzey ziyaretlerin 2019 yılında sürdürülmesi için çalışmalar devam etmektedir.

AB'nin kurucu üyelerinden olan ve AB kurumlarına evsahipliği yapan Belçika, ülkemizin AB'ye katılım sürecini desteklemektedir.

Belçika ile işbirliğimizi geliştirmeye önem ve öncelik verdiğimiz bir diğer boyut da terörle mücadeledir. Türkiye ile Belçika arasında terörle mücadele bağlamında tesis edilen Üçlü Bakanlar Toplantısının (iki ülkeden Dışişleri, İçişleri ve Adalet Bakanlarının katılımıyla) dördüncüsünün 2019 yılı içinde gerçekleştirilmesi öngörülmektedir. Belçika tarafı ülkemizle güvenlik ve terörle mücadele alanlarında işbirliğine, özellikle yabancı terörist savaşçılar konusundaki bilgi alışverişine önem vermektedir. Belçika'ya, PKK başta olmak üzere, terör örgütleriyle mücadele bağlamındaki işbirliği taleplerimizi iletmeye devam ediyoruz.

Belçika'yla ticaret hacmimiz 2017 yılında bir önceki yıla kıyasla %20 artış göstererek 6,9 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2018 Ocak-Eylül döneminde ise ikili ticaret hacmimiz 2017 yılının aynı dönemine göre % 14 oranında büyüyerek 5,7 milyar Dolar'a ulaşmış; aynı dönemde ihracatımızda % 24,5; ithalatımızda ise % 4,7 oranlarında büyüme kaydedilmiştir. İkili ticaret hacmimizin 20 milyar Dolar'a çıkarılması hedeflenmektedir.

2018 Haziran sonu itibarıyla ülkemizde 623 Belçika sermayeli firma faaliyet göstermekte olup, ülkemiz menşeli yaklaşık 40 firma Belçika'da faaliyetlerini sürdürmektedir. 2002-2018 Eylül döneminde Belçika'dan ülkemize 8.529 milyon Dolar yatırım yapılmış, aynı dönemde ülkemizden Belçika'ya yapılan doğrudan yatırımların toplamı 334 milyon Dolar olmuştur.

2017 yılında ülkemizi ziyaret eden Belçikalı turist sayısı bir önceki yıla kıyasla % 1,54 artarak 419.998 olmuştur. 2018 Ocak-Eylül döneminde ülkemizi ziyaret eden turist sayısı bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla % 22 artış göstererek 440.242'ye ulaşmıştır.

Belçika'da yaşayan, yaklaşık 190 bini Belçika vatandaşlığını haiz 240 bin civarında nüfuslu Türk toplumu, ilişkilerimizin insani dokusunu oluşturmaktadır. Türk toplumu, Belçika'daki en büyük ikinci yabancı kökenli gruptur. Belçika'da, Federal Parlamento'da 7, bölgesel parlamentolarda 5 olmak üzere, toplam 12 Türk kökenli Milletvekili ile bir Belediye Başkanı ve 125 Türk kökenli siyasetçinin bulunması, Türk toplumunun Belçika'nın toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel hayatına sağladığı uyumun başarısını ortaya koymaktadır.

İsviçre ile var olan köklü ilişkilerimiz, ortak çıkarlar ve değerler temelinde ilerlemektedir. Türkiye ile İsviçre arasında siyasi, ekonomik, konsolosluk gibi alanlar başta olmak üzere istişare mekanizmaları düzenli olarak işletilmektedir.

Mevkidaşım Federal Bakan Ignazio Cassis'le, 73. BM Genel Kurul görüşmeleri marjında, 26 Ekim 2018 tarihinde, New York'ta, bir ikili görüşme

gerçekleştirdik. 2019 yılı içerisinde karşılıklı üst düzey ziyaretlerin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Temaslarımızda, İsviçre tarafına, başta PKK olmak üzere, terör örgütleriyle mücadele konusundaki beklentilerimizi her vesileyle iletmeye devam ediyoruz.

Ekonomik ve ticari ilişkilerin daha ileri bir seviyeye taşınması için potansiyel mevcuttur. 2017 yılında ticaret hacmimiz %50 oranında artarak 7,78 milyar Dolar'a yükselmiştir. Bu dönemde ihracatımız %66,8 oranında düşmüş, ithalatımız ise %175,6 oranında artmıştır. İkili ticaret hacmimiz 2018 Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla % 38'lik bir azalış göstererek 3 milyar 680 milyon Dolar olmuştur. Aynı dönemde ihracatımız % 113,5 oranında artmış; ithalatımız ise % 57,4 oranında düşmüştür.

2002-2018 Eylül döneminde İsviçre'deki Türk yatırımlarının toplamı 856 milyon Dolar olmuştur. İsviçre'den ülkemize gerçekleşen doğrudan yatırım miktarı 2002-2018 Eylül döneminde 2 milyar 549 milyon Dolar olmuştur. Aynı dönemde ülkemizin İsviçre'deki yatırımları ise 856 milyon Dolar'dır. Ülkemizde İsviçre sermayesiyle veya İsviçreli girişimciyle ortak olarak kurulmuş firma sayısı, 2018 Haziran ayı sonu itibarıyla 879'dur. Türkiye-İsviçre Yüksek Düzeyli Ticari ve Ekonomik (ETOK/JETCO) İstişareler VIII. dönem toplantısı, 4 Nisan 2018 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Müteakip toplantının, 2019 yılı içerisinde İsviçre'de gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

130 bin civarında nüfusa sahip İsviçre Türk toplumu, iki ülke arasındaki insani bağların temelini teşkil etmektedir. İsviçre'deki Türk toplumunun yaklaşık 60 bini çifte vatandaşlığa sahiptir. İsviçre'de, Federal düzeyde 1, kantonal düzeyde ve belediye meclislerinde de 10'ar Türk kökenli parlamenter bulunmaktadır.

Türkiye-**Portekiz** ilişkileri gücünü ortak Akdeniz mirasından olduğu kadar, Avrupa-Atlantik ailesine aidiyetten ve ortak evrensel değerlerden almaktadır. Portekiz ile ilişkilerimiz olumlu bir mecrada ilerlemektedir.

Portekiz bugüne kadar istikrarlı bir şekilde ülkemizin AB'ye tam üyelik hedefini desteklemiştir. NATO üyeliği, Akdenizli kimliği gibi ortak paydaların ikili ilişkilere olumlu yansımaları bulunmaktadır.

Ülkemizin, 23 Temmuz 2014 tarihinde Doğu Timor'un başkenti Dili'de yapılan Portekizce Konuşan Ülkeler Topluluğu (CPLP) Zirve Toplantısı'nda anılan kuruluşa Ortak Gözlemci olarak kabul edilmesi, Portekiz'le ikili ilişkilerimize katkıda bulunan bir başka unsur olmuştur. CPLP Genel Sekreteri Sao Tome ve Principe eski Başbakanı Maria de Carmo Silveira 19 Nisan 2018 tarihinde davetlim olarak ülkemizi ziyaret etmiştir.

Portekiz Başbakanı Coelho'nun 2012 yılında ülkemizi ziyareti vesilesiyle imzalanan "Türkiye ile Portekiz Arasında İkili İlişkilerin Güçlendirilmesine Yönelik Strateji Belgesi" kapsamında tesis edilen Hükümetlerarası Zirve mekanizmasının ilk toplantısı 3 Mart 2015 tarihinde Portekiz'in evsahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Müteakip toplantının önümüzdeki dönemde ülkemizde gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Portekiz'le ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 2016 yılına kıyasla %14 oranında artarak 1,5 milyar Dolar olmuştur. Ticaret hacmimiz 2018 Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla % 18'lik bir artış göstererek 1,31 milyar Dolar olmuştur. Aynı dönemde ihracatımız % 35,4 oranında artmış; ithalatımız ise % 2,8 oranında düşüş göstermiş olup, ikili ticaretimizde ülkemiz lehine 321 milyon Dolar dış ticaret fazlası verilmiştir. 2013 yılında Türkiye-Portekiz Ekonomi ve Ticaret Ortak Komitesi (ETOK-JETCO) Kurucu Protokolü imzalanmış olup, JETCO III. Dönem Toplantısı 8 Mart 2018 tarihinde Lizbon'da düzenlenmiştir. Müteakip JETCO toplantısının 2019 yılında ülkemizde yapılması öngörülmektedir.

2018 yılı Haziran ayı itibarıyla ülkemizde faaliyet gösteren Portekizli firma sayısı 66'dır. Portekiz'den ülkemize gerçekleşen doğrudan yatırım miktarı da 2002-2018 Eylül döneminde 763 milyon Dolar olmuştur. Aynı dönemde ülkemizin Portekiz'deki yatırımları ise 47 milyon Dolar'dır.

İrlanda ile ikili siyasi ilişkilerimiz olumlu yönde, sorunsuz olarak ilerlemektedir. İrlanda, ülkemizin AB üyelik sürecine olumlu yaklaşan AB üyelerindedir.

İrlanda ile ilişkilerimizin canlı bir boyutunu ekonomik ve ticari ilişkilerimiz oluşturmaktadır. 2017 yılında İrlanda ile ticaret hacmimiz %13,5 oranında büyüyerek, 1 milyar 497 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılı Ocak-Ağustos döneminde 2017 yılının aynı dönemine göre, ihracatımız % 19,2; ikili ticaret hacmimiz ise % 6 oranında artmıştır. İthalatımızda ise geçen yılın aynı dönemine göre değişiklik yaşanmamıştır. 2002-2018 Ağustos döneminde İrlanda'dan ülkemize yapılan doğrudan yatırımların toplamı 572 milyon Dolar'dır. 2018 yılı Haziran ayı itibarıyla ülkemizde İrlanda sermayesine sahip 410 şirket faaliyet göstermektedir. 2002-2018 Ağustos döneminde İrlanda'ya ülkemizden yapılan doğrudan yatırımların toplamı ise 742 milyon Dolar olmuştur. İrlandalılar, Ege Bölgemizde gayrimenkul satın alan yabancılar arasında, yaklaşık 7.000 emlak ile İngilizlerden sonra 2. sırada gelmektedir.

Lüksemburg ile ikili planda olumlu yönde ilerleyen ilişkilerin yanı sıra, NATO çerçevesinde müttefiklik bağlarımız mevcuttur. AB içerisinde uyumlu ve

uzlaştırıcı olmaya özen gösteren Lüksemburg, ülkemizin AB üyeliğini desteklemektedir.

Lüksemburg ile ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 2016 yılına kıyasla %17,5 oranında azalarak 160 milyon Dolar olmuştur. İkili ticaret hacmimiz 2018 Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla % 48'lik bir artış göstererek 170 milyon Dolar olmuştur. Aynı dönemde ihracatımız % 160 oranında; ithalatımız ise % 22,6 oranında artmıştır.

2018 yılı Haziran ayı itibarıyla ülkemizde faaliyet gösteren Lüksemburglu firma sayısı 476'dır. Lüksemburg'dan ülkemize gerçekleşen doğrudan yatırım miktarı da 2002-2018 Eylül döneminde 9 milyar 405 milyon Dolar olmuştur. Aynı dönemde ülkemizin Lüksemburg'daki yatırımları ise 1 milyar 244 milyon Dolar'dır.

2013 yılında oluşturulan Ekonomi ve Ticaret Ortak Komitesi'nin (ETOK/JETCO) III. dönem toplantısı, 20 Mart 2017'de İstanbul'da düzenlenmiştir. Müteakip toplantının, 2019 yılı içerisinde Lüksemburg'da düzenlenmesi için çalışmalar sürdürülmektedir.

Malta ile siyasi ilişkilerimiz sorunsuz bir mecrada ilerlemektedir. Ekonomi, kültür gibi birçok alanda ikili işbirliğinin ortak değerler ve karşılıklı çıkarlar temelinde daha da geliştirilmesi için uygun bir zemin mevcuttur. Malta, ülkemizin AB üyeliğine destek vermektedir.

Malta Cumhurbaşkanı Marie-Louise Coleiro Preca, 3. UNWTO / UNESCO Dünya Turizm ve Kültür Konferansı'na katılmak üzere 2-3 Aralık 2018 tarihlerinde ülkemize bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

Malta ile ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 2016 yılına kıyasla %133 oranında artarak 593 milyon Dolar olmuştur. İkili ticaret hacmimiz 2018 Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla % 31'lik bir azalış göstererek 345 milyon Dolar olmuştur. Aynı dönemde ihracatımız % 31,4 oranında; ithalatımız ise % 19,5 oranında düşüş göstermiş olup, ikili ticaretimizde ülkemiz lehine 293 milyon Dolar dış ticaret fazlası verilmiştir.

2018 yılı Haziran ayı itibarıyla ülkemizde faaliyet gösteren Maltalı firma sayısı 66'dır. Malta'dan ülkemize gerçekleşen doğrudan yatırım miktarı da 2002-2018 Eylül döneminde 241 milyon Dolar olmuştur. Aynı dönemde ülkemizin Malta'daki yatırımları ise 1 milyar 298 milyon Dolar'dır. JETCO/ETOK II. dönem toplantısının 2019'un ilk yarısında İstanbul'da gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Ülkemizin AB katılım sürecine destek veren ülkelerden dost **Finlandiya** ile ikili ilişkilerimiz ve uluslararası alandaki işbirliğimiz, birbirini güçlendirerek gelişmeye devam etmektedir.

Türkiye ve Finlandiya'nın öncülüğünde BM'nin arabuluculuk alanındaki rolünün desteklenmesi amacıyla sürdürülen "Barış için Arabuluculuk" girişimi ikili ilişkilerin uluslararası boyuta yansımalarının önemli bir örneğidir.

Finlandiya ile ticaret hacmimiz 2017 yılında yaklaşık 1,236 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir (ihracatımız 297 milyon Dolar; ithalatımız 938 milyon Dolar). 2018 Ocak-Eylül döneminde ikili ticaret hacmimiz bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla % 16 artarak 1,22 milyar Dolar olmuştur. Aynı dönemde ihracatımız %16,7, ithalatımız %16 oranında artmıştır. 2002-2018 Eylül döneminde Finlandiya'dan ülkemize yapılan yatırım tutarı 366 milyon Dolar, ülkemizden Finlandiya'ya yapılan yatırım tutarı ise 19 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Finlandiya'da nüfusu yaklaşık 13 bin olan Türk toplumu ikili ilişkilerimizin önemli bir unsurudur. Finlandiya'da Nisan 2015'de düzenlenen genel seçimlerde Türk kökenli bir milletvekili seçilmesi, ayrıca Nisan 2017'de gerçekleştirilen son yerel seçimlerde 7 Türk kökenlinin Belediye Meclislerine girmesi, Finlandiya'daki Türk toplumu bakımından önemli gelişmelerdir.

İsveç ile kökleri 17. yüzyıla uzanan ilişkilerimiz, 2013 yılında imzalanan bildiriyle stratejik ortaklık düzeyine ulaşmıştır. Ortadoğu ve Suriye gibi bölgesel ve başta göç olmak üzere küresel sorunlar karşısında benzer görüş ve tutumlarımız İsveç ile ilişkilerimizi pekiştirmektedir.

İsveç, İskandinav ülkeleri arasındaki en büyük ticaret ortağımızdır. İkili ticaret hacmimiz 2017 yılında 3,192 milyar Dolar seviyesine yükselmiş (ihracatımız 1,415 milyar Dolar; ithalatımız 1,777 milyar Dolar); 2018 Ocak-Eylül döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre % 5 oranında artarak 2,447 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir.

2002-2018 Eylül döneminde İsveç'ten ülkemize yapılan yatırım tutarı 303 milyon Dolar, ülkemizin İsveç'teki yatırımlarının tutarı ise 130 milyon Dolar olarak kaydedilmiştir.

İsveç'te yaşayan Türk toplumu ülkelerimiz arasında önemli bir bağı oluşturmaktadır. İsveç'te Eylül 2018'de gerçekleştirilen son genel seçimlerde ülkemiz kökenli 6 milletvekili seçilmiştir.

Yakın müttefikimiz **Norveç** ile ikili ilişkilerimizdeki olumlu ivmeyi korumak konusunda ortak irade mevcuttur. Üye olmamalarına rağmen AB ile yakın işbirliği içinde bulunan Türkiye ve Norveç'in, NATO kanat ülkeleri olarak çeşitli uluslararası ve bölgesel sorunlar hakkında benzer görüşleri paylaşmaları, ikili ilişkilerimizin daha da ilerletilmesi için güçlü bir zemin oluşturmaktadır.

Norveç ile ticaret hacmimiz 2017 yılında 1,388 milyar Dolar (ihracatımız 548 milyon Dolar; ithalatımız 840 milyon Dolar) olarak gerçekleşmiştir. Ocak-Eylül 2018 döneminde ise Norveç ile ticaret hacmimiz, bir önceki yılın aynı dönemine göre % 2 oranında artarak 971 milyon Dolar'a ulaşmıştır. 2002-2018 Eylül döneminde Norveç'ten ülkemize yapılan yatırım tutarı 869 milyon Dolar, ülkemizin Norveç'teki yatırımlarının tutarı ise 190 milyon Dolar olarak kaydedilmiştir.

Danimarka ile ilişkilerimiz başta NATO, AB ve Avrupa Konseyi olmak üzere daha çok bölgesel ve uluslararası kuruluşlar ile göç ve terörizmle mücadele gibi konular çerçevesinde şekillenmektedir.

Danimarka'yla ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 1,820 milyar Dolar (ihracatımız 1,012 milyar Dolar; ithalatımız 808 milyon Dolar); Ocak-Eylül 2018 döneminde ise 1,321 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde ihracatımız % 7,8 oranında artmış; ithalatımız ise % 5,8 oranında düşüş göstermiş olup, ikili ticaretimizde ülkemiz lehine 207 milyon Dolar dış ticaret fazlası verilmiştir.

Danimarka'daki Türk yatırımları, 2002-2018 Eylül döneminde 24 milyon Dolar, ülkemizdeki Danimarka yatırımları ise aynı dönemde 631 milyon Dolar olmuştur.

Danimarka'da yaşayan 67.500'ü aşkın vatandaşımız, bu ülkedeki en büyük yabancı kökenli gruptur.

İzlanda ile ikili siyasi ilişkilerimiz sorunsuz bir şekilde ilerlemekte ve NATO çatısı altında işbirliğimiz sürdürülmektedir.

İzlanda ile ikili ticaret hacmimiz, 2016 yılında 55 milyon Dolar iken, 2017 yılında 232 milyon Dolar'a çıkmış; Ocak-Eylül 2018 döneminde ise 39 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Bağımsızlıklarını ilk tanıyan ülkelerden biri olarak NATO üyeliklerini de güçlü şekilde desteklediğimiz **Baltık** ülkeleri, ülkemizin AB üyelik müzakerelerine destek vermekte olup, başta ekonomik ve ticari alanlarda olmak üzere ilişkilerimiz istikrarlı şekilde gelişmektedir.

Türkiye ile **Estonya** arasında dostane ve sorunsuz ilişkiler bulunmaktadır. Tarafların, ilişkilerin siyasi ve askeri boyutlarına ilaveten, ekonomik ve ticari, eğitim, kültür ve bilişim alanlarında daha da geliştirilmesi iradesi mevcuttur. Türkiye'nin stratejik öneminin bilincinde olan Estonya, ülkemizle NATO çerçevesindeki müttefiklik ilişkilerine özel önem vermektedir. Estonya ülkemizin AB üyeliğini desteklemektedir.

2017 yılında Estonya ile ikili ticaret hacmimiz 406 milyon Dolar (ihracatımız 106 milyon Dolar; ithalatımız 300 milyon Dolar), 2018 Ocak-Eylül döneminde 226 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizdeki Eston yatırımları 11 milyon Dolar (2002-Eylül 2018), Estonya'daki Türk yatırımları 3 milyon Dolar'ı (2002-Eylül 2018) bulmuştur.

Müttefikimiz **Letonya** ile ilişkilerimiz sorunsuz olup, Letonya AB üyeliğimizi ilkeli bir şekilde desteklemektedir.

2017 yılında Letonya ile ikili ticaret hacmimiz 268,6 milyon Dolar (ihracatımız 127,5 milyon Dolar; ithalatımız 141,1 milyon Dolar), 2018 Ocak-Eylül döneminde 218 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizdeki Leton yatırımları 91 milyon Dolar (2002-Eylül 2018), Letonya'daki Türk yatırımları 74 milyon Dolar'ı (2002-Eylül 2018) bulmuştur.

BM, NATO ve AB olmak üzere uluslararası kuruluşlar çerçevesinde yakın işbirliğinde bulunduğumuz, ülkemizin AB üyeliğini destekleyen **Litvanya**'yla da ilişkilerimiz olumlu bir seyir izlemektedir.

2017 yılında Litvanya ile ikili ticaret hacmimiz 795 milyon Dolar (ihracatımız 302 milyon Dolar; ithalatımız 493 milyon Dolar), 2018 Ocak-Eylül döneminde 552 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizdeki Litvan yatırımları 22 milyon Dolar'ı (2002-Eylül 2018), Litvanya'daki Türk yatırımları 3 milyon Dolar'ı (2002-Eylül 2018) bulmuştur.

Polonya ile 600 yılı aşan ilişkilerimiz, ülkelerimiz arasındaki istisnai dostluğun temelini oluşturmakta olup, ilişkilerimiz günümüzde stratejik ortaklık seviyesindedir. İki NATO müttefiki olan Türkiye ve Polonya birçok uluslararası platformda yakın işbirliği yapmaktadır. Polonya'nın, AB katılım sürecimize verdiği destek işbirliğimizi pekiştirmektedir.

Polonya ile yoğun şekilde yürüttüğümüz ikili siyasi diyalogun yanısıra yakın müttefikler olarak bölgesel işbirliğimiz geçtiğimiz yıl da sürdürülmüştür. Türkiye, Polonya ve Romanya Dışişleri Bakanları arasında mevcut üçlü mekanizma çerçevesinde istişareler sürdürülmektedir.

Polonya ile beşeri ve ekonomik ilişkilerimiz de olumlu bir seyir izlemektedir. Polonya ile 2017 yılında ticaret hacmimiz 6,5 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir (ihracatımız 3,07 milyar Dolar; ithalatımız 3,44 milyar Dolar). 2018 Ocak-Eylül döneminde 2017 yılının aynı dönemine göre ikili ticaret hacmimiz % 6 oranında artışla 4,86 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. 2002-2018 Eylül döneminde Polonya'dan ülkemize yapılan yatırım tutarı 36 milyon Dolar, ülkemizin Polonya'daki yatırımlarının tutarı ise 78 milyon Dolar'a ulaşmıştır.

Sayın Cumhurbaşkanımızın 17 Ekim 2017'de Polonya'yı ziyaretleri sırasında kararlaştırıldığı üzere, ikili ticaret hacminin 10 milyar Dolar'a ulaştırılması, ayrıca ülkemiz aleyhine dengesizliğin azaltılması, karşılıklı yatırımların teşviki ve savunma sanayii, enerji ve müteahhitlik sektörlerindeki potansiyelin değerlendirilmesi temel hedeflerimiz arasındadır.

Yükseköğrenim için bu ülkede bulunan üniversite öğrencileriyle birlikte, Polonya'da yaklaşık 10 bin vatandaşımız ikamet etmektedir.

Köklü tarihi geçmişimizin bulunduğu bir başka ülke olan **Macaristan** ile ilişkilerimiz olumlu seyir izlemekte, siyasi diyalogumuz, karşılıklı üst düzey ziyaretler ve istişare mekanizmaları çerçevesinde yoğun bir tempoda sürdürülmekte; ikili ilişkilerimizde her alanda ilerleme kaydedilmektedir.

Sayın Cumhurbaşkanımız, Cumhurbaşkanı Janos Ader'in davetine icabetle Gül Baba Türbesi'nin açılışı vesilesiyle 8-9 Ekim 2018 tarihlerinde Macaristan'a devlet ziyareti gerçekleştirmiştir. Ziyaret sırasında, 2013 yılında Sayın Cumhurbaşkanımızın Başbakanlığı döneminde kurulmasına karar verilen ve bugüne kadar üç defa toplanan "Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi"nin Sayın Cumhurbaşkanımız ve Başbakan Orban başkanlıklarında 2019 yılında Budapeşte'de toplanması kararlaştırılmıştır.

Ayrıca, 2013'te daha önce 5 milyar Dolar olarak belirlenen ikili ticaret hacmi hedefi 6 milyar Dolar olarak güncellenmiştir. 2013 yılındaki ikili ticaret hacmimiz (yaklaşık 1.9 milyar Dolar) beş yılda %38 artarak 2017 yılında 2,59 milyar Dolar'ı bulmuştur (ihracatımız 1,08 milyar Dolar; ithalatımız 1,51 milyar Dolar). Ocak-Eylül 2018 döneminde ise 1,981 milyar Dolar olmuştur.

Sayın Cumhurbaşkanımızın ziyareti sırasında İş Forumu toplanmış; KOSGEB ile Macaristan Ulusal Ticaret Evi ve iki ülke Eximbankları arasında birer mutabakat zaptı imzalanmıştır. Macaristan'daki Türk yatırımları 2002-2018 Eylül döneminde 56 milyon Dolar, Türkiye'deki Macar yatırımları ise aynı dönemde 31 milyon Dolar'ı bulmuştur.

Sayın Cumhurbaşkanımızın ziyareti vesilesiyle, Budapeşte’de restorasyonu tamamlanan Gül Baba Türbesinin de açılışı yapılmıştır. Macaristan’daki ortak tarihi mirasımızın korunması ve yaşatılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Macaristan, Vişegrad Dörtlüsü-V4 (Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovakya) mekanizması ile ülkemiz arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi bağlamında da öncü bir rol üstlenmiştir.

Macaristan’da yaklaşık 2.600 vatandaşımız yaşamaktadır.

Geleneksel olarak iyi düzeyde seyreden **Çekya** ile ilişkilerimiz, Çekya’nın Ekim 2017 genel seçimlerinin ardından yaklaşık 9 ay boyunca hükümet kurma çalışmaları nedeniyle durgun bir dönemden geçmiştir.

Çekya ile ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 3,735 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir (ihracatımız 907 milyon Dolar; ithalatımız 2,828 milyar Dolar). İkili ticaret hacmimiz, 2018 yılının ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre % 8 artışla 2,822 milyar Dolar düzeyinde seyretmiştir. 2002-2018 Eylül döneminde Çekya’dan ülkemize yapılan yatırım tutarı 623 milyon Dolar, ülkemizin Çekya’daki yatırım tutarı ise 18 milyon Dolar olarak kaydedilmiştir.

Çekya ile ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 3,735 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir (ihracatımız 907 milyon Dolar; ithalatımız 2,828 milyar Dolar). İkili ticaret hacmimiz, 2018 Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %8 artışla 2,822 milyar Dolar düzeyinde seyretmiştir. Aynı dönemde ihracatımız %12, ithalatımız %6,5 oranında artmıştır. 2002-2018 Eylül döneminde Çekya’dan ülkemize yapılan yatırım tutarı 623 milyon Dolar, ülkemizin Çekya’daki yatırım tutarı ise 18 milyon Dolar olarak kaydedilmiştir.

Slovakya’yla ülkemiz arasında ikili ve çok taraflı platformlarda yakın işbirliği ve dostluk ilişkileri güçlenerek sürmektedir.

Slovakya, ülkemizin AB katılım sürecine destek vermektedir.

Slovakya Avrupa ve Dışişleri Bakanı Miroslav Lajcak, BM 72. Genel Kurul Başkanı sıfatıyla 12 Ağustos 2018 tarihinde ülkemizi ziyaret etmiş ve ziyareti kapsamında ikili temaslarına ilave olarak 10. Büyükelçiler Konferansı’na hitap etmiştir. Adıgeçenin ayrıca Slovakya 2019 yılında AGİT Dönem Başkanlığı’nı üstlenmeden önce, ülkemizin AGİT faaliyetlerine ilişkin öneri ve görüşlerini öğrenmek üzere 25-26 Kasım 2018 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiştir.

Slovakya'yla ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 1,282 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. (ihracatımız 387 milyon Dolar; ithalatımız 895 milyon Dolar). 2018 yılının ilk dokuz ayı için ticaret hacmimiz bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla % 7 artışla 983 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. İkili ticaret hacmimizin 5 milyar Dolar'a çıkartılması hedefi mevcuttur. 2002-2018 Eylül döneminde Slovakya'dan ülkemize yapılan yatırım tutarı 24 milyon Dolar, ülkemizin Slovakya'daki yatırım tutarı ise 1 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Slovakya'yla ikili ilişkilerimizin her alanda daha da geliştirilmesi ve güçlendirilmesi için uygun bir zemin olduğunu değerlendiriyor ve işbirliğimizi ilerletme iradesini taşıyoruz.

Karadeniz üzerinden komşumuz olan **Ukrayna**'yla ilişkilerimiz, 2011 yılında kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik Konsey (YDSK) mekanizmasıyla stratejik ortaklık düzeyine yükseltilmiştir. Olumlu seyreden ilişkilerimiz, özellikle savunma sanayii, ticaret, yatırımlar ve turizm alanlarında ilerlemektedir.

Ülkemizle Ukrayna arasındaki VII. YDSK toplantısı Sayın Cumhurbaşkanımız ile Ukrayna Devlet Başkanı Petro Poroşenko'nun eşbaşkanlığında 3 Kasım 2018 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiş olup, sözkonusu ziyarette ikili ilişkilerimizin bölgenin barış, istikrar ve refahına da katkıda bulunacak şekilde daha da geliştirilmesine yönelik görüş alışverişinde bulunulmuştur.

Toplantı kapsamında, iki ülke arasında kalkınma ve savunma sanayii alanlarında işbirliği anlaşmaları ile toplantı sonucuna dair ortak bildiri imzalanmıştır.

Ukrayna'yla ticaret hacmimiz 2017 yılında yaklaşık 4 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2018'in ilk dokuz ayında ise ikili ticaret hacmi geçen senenin aynı dönemine göre yaklaşık %5 artış göstererek 3,138 milyar Dolar'a ulaşmıştır. Ticaretimizin daha da ilerletilmesi amacıyla Serbest Ticaret Anlaşması imzalanması için müzakereler sürmektedir.

Son Türkiye-Ukrayna Ticari ve Ekonomik İşbirliği Komisyonu (TEİK) Toplantısı 11-12 Nisan 2018 tarihlerinde Ankara'da düzenlenmiş olup sözkonusu Toplantı sonucunda TEİK Protokolü imzalanmıştır.

Ukrayna'daki faaliyetlerine 1997 yılında başlayan TİKA, başta temel altyapı sorunlarının giderilmesi olmak üzere ülkede ihtiyaç duyulan birçok alanda çalışmalarda bulunmuş ve 2018 yılı sonu itibarıyla 500'ü aşkın proje gerçekleştirmiştir.

1 Haziran 2017 tarihinde başlatılan kimlikle seyahat uygulamasıyla Ukrayna'yla turizm alanındaki işbirliğimiz de önemli bir ivme yakalamıştır. 2018'in ilk dokuz ayında ülkemizi ziyaret eden Ukraynalı turist sayısı geçtiğimiz yılın aynı dönemine kıyasla %6 oranında artarak 1.187.235'e ulaşmıştır.

Ülkemiz, tüm bölgeyi olumsuz etkileyen Ukrayna'nın doğusundaki ayrılıkçı hareketlerden kaynaklı sorunun, ülkenin toprak bütünlüğü ve uluslararası hukuk temelinde diplomatik yöntemlerle bir an evvel kalıcı bir çözüme ulaştırılmasını savunmakta, sorunun çözümü için Minsk Mutabakatlarının uygulanmasını kritik önemde görmektedir.

Karadeniz'e kıyıdaş bir ülke olarak Türkiye, Azak Denizi ile Kerç Boğazı'nda yaşanan gelişmeleri takip etmekte ve RF ile Ukrayna'ya gerginliğin tırmandırılmaması çağrısında bulunmaktadır.

Ukrayna'da tarafsız ve kapsayıcı bir mekanizma olarak gözlem faaliyetleri yürüten AGİT Ukrayna Özel Gözlem Misyonu, Ukrayna'daki tansiyonun düşürülmesi ve barışın tesisi bakımından sahada önemli çalışmalar yürütmektedir. Başkanlığını Büyükelçi (E) Ertuğrul Apakan'ın üstlendiği bu misyon başarılı faaliyetleriyle uluslararası toplumun güçlü destek ve takdirini kazanmıştır.

Mart 2014'te RF tarafından yasadışı olarak ilhak edilen Kırım'daki gelişmeler, özellikle Kırım Tatar soydaşlarımızın durumu bağlamında ülkemizce yakından izlenmektedir. Kırım Tatarlarının güvenliklerinin temini, hak ve menfaatlerinin gözetilmesi hedefimiz doğrultusunda soydaşlarımızın durumu gerek soydaş liderliği gerek Ukrayna ve Rusya makamlarıyla yapılan temaslarda ele alınmaktadır. Öte yandan, anayurtlarına dönemeyen Kırım Tatarı soydaşlarımızın buldukları yerlerde yaşam şartlarının iyileştirilmesi, konut, cami gibi ihtiyaçlarının karşılanması için çalışmalar sürdürülmektedir.

Moldova, ilişkilerimizin hızla geliştiği ülkeler arasında yer almaktadır. Sayın Cumhurbaşkanımızın, Moldova'ya 17-18 Ekim tarihlerinde gerçekleştirdiği ziyaret 19 yıl aradan sonra Cumhurbaşkanı düzeyinde bu ülkeye düzenlenen ilk ziyaret olmuştur. Ziyaret sırasında Yüksek Düzeyli Stratejik Konsey teşkil edilmiş ve ilişkilerimiz stratejik ortaklık seviyesine çıkarılmıştır.

Ziyaret vesilesiyle askeri, kimlikle seyahat, gençlik ve spor, karayolu taşımacılığı ve eğitim alanlarında işbirliği belgeleri imzalanmıştır. Ayrıca, TİKA tarafından büyük onarımı gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı binasının yanısıra, Komrat Bölge Hastanesi (Aziz Sancar Tanı ve Tedavi Merkezi), Komrat Nasreddin Hoca Kreşi, Gençlik Merkezi ve Kültür Evi projelerinin resmi açılışı yapılmıştır.

Moldova'yla ikili ekonomik ve ticari ilişkilerimiz de gelişmeye devam etmektedir. 2016 Kasım ayında imzalanan Serbest Ticaret Anlaşmasının yürürlüğe girmesi bu alandaki ilişkilerimize katkı sağlamış, ikili ticaret hacmi 2017 yılında 466 milyon Dolar'a ve 2018 yılının ilk 9 ayında 322 milyon Dolar'a ulaşmıştır.

Ülkemizi ziyaret eden Moldovalı turist sayısı 2018 yılının ilk 9 ayında geçen seneye göre %14 artış göstererek 167.228'e ulaşmıştır. Sayın Cumhurbaşkanımızın ziyareti sırasında imzalanan kimlikle seyahat uygulamasına ilişkin protokol sayesinde bu sayının daha da artması beklenmektedir.

Gagauz soydaşlarımız, Moldova ile ilişkilerimizde bir köprü görevi görmektedir. Gagauz Özerk Yeri'ne temel yaklaşımımız Moldova'nın toprak bütünlüğü içinde, sahip olduğu özerkliğin aşınmadan muhafaza edilmesi ve soydaşlarımızın kültürel kimliklerinin korunmasıdır. Diğer yandan, Gagauz Yeri'nde yaşayan soydaşlarımızın sosyo-ekonomik durumlarının güçlendirilmesi amacıyla, 1992 yılından bu yana TİKA eliyle altyapı, eğitim, sağlık, teknik işbirliği gibi alanlarda 45 milyon Dolar değerinde çok sayıda proje hayata geçirilmiştir.

TİKA başta olmak üzere çeşitli kurumlarımızca Moldova'ya yönelik olarak gerçekleştirilen teknik ve kalkınma yardımlarının toplamı yaklaşık 80 milyon Dolar'a ulaşmıştır.

Ülkemiz, Moldova'da istikrar ve refahın artmasının önünde engel teşkil eden Transdinyester sorununun, Moldova'nın toprak bütünlüğü ve siyasi birliği çerçevesinde diyalog yoluyla çözümlenmesini, bu kapsamdaki 5+2 sürecini desteklemektedir.

Belarus'la ilişkilerimiz muhtelif başlıklarda istikrarlı bir gelişim içindedir. İkili siyasi diyalog son yıllarda ivme kazanmış olup, Sayın Cumhurbaşkanımızın Minsk Camii'nin açılışı vesilesiyle 11 Kasım 2016 tarihinde Minsk'e gerçekleştirdikleri ziyaret ilişkilerde yeni bir dönemi başlatmıştır.

Sayın Başbakanımız 14-15 Şubat 2018 tarihlerinde Belarus'a resmi bir ziyarette bulunmuştur. Belarus Parlamentosu Cumhuriyet Konseyi Başkanı Mihail Myasnikoviç 9 Temmuz 2018'de Sayın Cumhurbaşkanımızın göreve başlama töreni'ne iştirak etmiştir. Sayın TBMM Başkanımız 13-15 Kasım 2018 tarihleri arasında Minsk'e ziyarette bulunmaktadır. 2019 yılında ise Belarus Cumhurbaşkanı Lukaşenka'nın ülkemize resmi bir ziyaret gerçekleştirmesi öngörülmektedir.

Belarus’la iktisadi işbirliğimiz de olumlu bir mecrada seyretmektedir. Girişimcilerimiz, 1,2 milyar Dolar’lık yatırımla ülkemizin Belarus’taki en büyük beş yatırımcı ülke arasına girmesini sağlamış durumdadırlar. Belarus’ta faaliyet gösteren 45 Türk şirketinin bu ülkedeki toplam yatırımları 1,2 milyar Dolar düzeyindedir. Şirketlerimiz, yaklaşık 3.500 Belarus vatandaşına istihdam imkânı sağlamaktadır. 2017 yılında 605 milyon Dolar olan ticaret hacmini 1 milyar Dolar düzeyine çıkarmaya dönük çalışmalar kesintisiz sürmektedir.

2013 yılında imzalanan Vize Muafiyeti ve Geri Kabul Anlaşmaları 1 Haziran 2014 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, vizesiz seyahat rejimi de Belarus’la beşeri ilişkilerimize yeni bir boyut kazandırmıştır.

Belarus vatandaşlarının turistik amaçla ziyaret ettiği ülkeler arasında ülkemiz birinci sırada yer almaktadır. 2017 yılında ülkemizi yaklaşık 229 bin Belarus vatandaşı ziyaret etmiştir. 2018’in ilk dokuz ayında ise ülkemiz 220.191 Belarus vatandaşını ağırlamıştır.

BALKANLAR

Ülkemizin Balkan ülkeleriyle ilişkileri, ortak tarihi, insani ve kültürel değerlerimiz çerçevesindeki dostluk ve komşuluk esaslarına dayanmaktadır. Parçası olduğumuz Balkanlar bölgesiyle ekonomik ilişkilerimiz de son dönemde hızla gelişmektedir.

Bölgedeki istikrarın muhafazasının ulusal çıkarlarımız bakımından taşıdığı önemi gözönünde bulundurarak, bir yandan insani bağlarımız bulunan Balkanlarda yaşayan soydaşlarımızın refah ve esenliğini gözeten yapıcı gayretlerimiz devam etmekte, diğer taraftan bu ülkelerle ikili ilişkilerimiz karşılıklı yarar temelinde sürdürülmektedir.

Balkanlarda, suni ayrımlardan kaçınılması gerektiği savunulmakta ve bölge ülkelerinin hiçbirini dışlanmamayı öngören “kapsayıcılık” ile bölgedeki sorunların çözümünde “bölgesel sahiplenme” ilkeleri ön planda tutulmaktadır.

Balkan ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşme perspektifi, bölgede istikrar ve reformların sürdürülmesi açısından önemli bir teşvik unsuru olmayı sürdürmektedir. Türkiye, başından beri Balkan ülkelerinin bu perspektifini desteklemiştir.

Türkiye bölgede, sürdürülebilir kalkınma için gerekli olan iletişim ve ulaşım altyapılarının geliştirilmesine de katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, 29 Ocak

2018 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanımızın evsahipliğinde, Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić ile Bosna-Hersek Devlet Başkanlığı Konseyi üyesi Bakir İzetbegović'in katılımlarıyla İstanbul'da yapılan görüşmede, Belgrad-Saraybosna otoyolunun iki ülkenin birçok bölgesini birbirleriyle irtibata geçirecek bir çember oluşturacak şekilde hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır.

Bölgesel işbirliği platformları bağlamında, 13 bölge ülkesini biraraya getiren Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci (GDAÜ) de önem taşımaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin liderlik ettiği Üçlü Danışma Mekanizmaları çerçevesinde, Türkiye - Bosna-Hersek - Sırbistan ve Türkiye - Bosna-Hersek - Hırvatistan Dışişleri Bakanları birçok defa üçlü formatta bir araya gelmişlerdir.

2018 yılında Balkan ülkeleriyle ikili düzeyde çok sayıda karşılıklı ziyaret gerçekleştirilmiş, ayrıca, bölgesel ve uluslararası platformlarda üst düzey temaslar yoğun bir şekilde sürdürülmüştür. Yılın ilk altı ayında Sayın Cumhurbaşkanımız Varna'yı ve Saraybosna'yı, Sayın Başbakanımız Saraybosna'yı ziyaret etmiş; ülkemizde ise Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan (5 defa), Makedonya (3 defa) ve Arnavutluk Cumhurbaşkanları ile Bulgaristan (3 defa), Arnavutluk, Bosna-Hersek ve Makedonya Başbakanları ağırlanmıştır.

Arnavutluk'la bölgesel ve uluslararası konulara yaklaşımlarımız büyük ölçüde örtüşmekte, düzenli ve sık aralıklarla karşılıklı üst düzey ziyaretler gerçekleştirilmektedir.

2018 yılı içerisinde, Başbakan Edi Rama, bir çalışma ziyareti çerçevesinde 22 Mart 2018 tarihinde İstanbul'a gelmiş ve Sayın Cumhurbaşkanımızla görüşmüştür. Ben de, 18-19 Ekim 2018 tarihlerinde Arnavutluk'a resmi bir ziyaret gerçekleştirerek, stratejik ortaklık söylemini kurumsallaştırmak amacıyla ülkelerimiz arasında "Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi Kurulması için Ortak Bildiri"yi Arnavutluk Dışişleri Bakanı Ditmir Bushati ile parafladım. Söz konusu Bildiri'nin Sayın Cumhurbaşkanımızın Arnavutluk'u mutasavver ziyaretleri sırasında imzalanması öngörülmektedir.

Arnavutluk'a yaptığım ziyaret çerçevesinde, Maarif Vakfı'nın devraldığı University of New York-Tirana'nın açılışını gerçekleştirdim. Söz konusu üniversite, Maarif Vakfı tarafından açılan ve işletilen dünyadaki ilk üniversite olma özelliğini haizdir.

Askeri işbirliği ikili ilişkilerimizin önemli ve stratejik veçhelerinden biridir. İkili askeri ilişkilerimiz, kısa/uzun vadeli eğitim programları, hibe anlaşmaları çerçevesinde yapılan yardımlar, askeri personele ülkemizde sağlanan ücretsiz tedavi imkânları, NATO çatısı altındaki işbirliği gibi önemli alanlarda ilerlemektedir.

2017 yılında Arnavutluk'la ticaret hacmimiz 411,282 milyon Dolar'a ulaşmıştır. 2018 yılı Eylül ayı itibarıyla ise ikili ticaret hacmi 310,640 milyon Dolar civarında olup, bunun 292,986 milyon Dolar'ını ihracatımız oluşturmaktadır. Arnavutluk'ta Türk vatandaşları ve tüzel kişilikleri tarafından kurulan şirket sayısı yaklaşık 400 olup, Türk yatırımlarının değerinin (müteahhitlik hizmetleri dâhil) 2,5 milyar Dolar civarında olduğu düşünülmektedir. Türk firmaları yaklaşık 9.700 kişiye (650 civarında vatandaşımız dahil) istihdam sağlamaktadır.

TİKA tarafından bugüne kadar Arnavutluk'ta tamamlanan 430 projeye bu ülkeye yaklaşık 85 milyon Dolar'lık kalkınma yardımı sağlanmıştır.

Öte yandan, THY'nin desteğiyle kurulan Arnavutluk'un milli havayolu "Air Albania" şirketi ilk test uçuşunu 14 Eylül 2018 tarihinde İstanbul'a gerçekleştirmiştir. Bu alandaki işbirliğimizin ikili ekonomik ilişkilerimize katkıda bulunması beklenmektedir.

Türkiye - **Bosna-Hersek (BH)** ilişkileri, siyasal, sosyal ve kültürel alanlarda güçlü bir görünüm sergilemektedir. Ülkemiz, Bosna-Hersek'in Dayton Barış Anlaşması ile belirlenen sınırlarda huzur ve refah içinde yaşaması, uluslararası alanda aktif ve görünür hâle gelmesi için desteğini her alanda sürdürmektedir. Bunun için de Bosna-Hersek'in Avrupa-Atlantik kurumları ile entegrasyonuna ağırlık verilmektedir. Bosna-Hersek ve Sırbistan arasında yakın istişare ortamı tesis ederek, bu iki ülke arasında güven artırmak amacıyla ihdas ettiğimiz Türkiye - Bosna-Hersek - Sırbistan Üçlü Danışma Mekanizması çerçevesinde Dışişleri Bakanları bugüne kadar on üç defa; Türkiye - Bosna-Hersek - Hırvatistan Üçlü Danışma Mekanizması çerçevesinde ise yedi kez biraraya gelmişlerdir.

Resmi temaslar çerçevesinde, 29-30 Mart 2018 tarihlerinde dönemin Başbakanı Sayın Binali Yıldırım, Bosna-Hersek Bakanlar Konseyi Başkanı Denis Zvizdiç'in davetine icabetle Bosna-Hersek'e resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Sayın Cumhurbaşkanımız ise 20 Mayıs 2018 tarihinde Bosna-Hersek'e bir çalışma ziyareti düzenlemiş, Bosna-Hersek Devlet Başkanlığı Konseyi Başkanı Bakir İzetbegoviç ve Konsey üyelerinin temsilcileriyle görüşmeler gerçekleştirmiş, 6. UETD Genel Kurul Toplantısına katılmış, ayrıca Uluslararası Saraybosna Üniversitesi'nin tevdi ettiği fahri doktora unvanını kabul etmiştir.

Türkiye ile Bosna-Hersek arasında her düzeydeki resmi ve sivil temaslar yoğun şekilde sürmektedir. Bosna-Hersek'teki Belediyeler ile ülkemiz Belediyeleri arasında temaslar sağlanmakta, kardeş belediye ilişkileri geliştirilmekte; bu etkileşim, kültürel ve sosyal boyutun yanısıra, işadamlarımızın Bosna-Hersek'i

ziyaret ederek yatırım imkânlarını doğrudan incelemelerine de vesile teşkil etmektedir. Keza iki ülke sivil toplum kuruluşları arasındaki temas ve yardımlaşmalar yoğun şekilde sürmektedir. TİKA tarafından Bosna-Hersek'te eğitim, sağlık, su-sanitasyon, idari ve sivil altyapı, ekonomik altyapı alanlarında tamamlanan yaklaşık 700 projeye bu ülkeye yaklaşık 300 milyon Dolar'lık kalkınma yardımı sağlanmıştır. TİKA başta olmak üzere çeşitli kuruluşlarımız vasıtasıyla 1995'ten bu yana ülkemiz tarafından Bosna-Hersek'e yapılan kalkınma yardımlarının ve hibelerin toplam tutarının ise 1 milyar Doları aştığı değerlendirilmektedir.

Bugüne kadar Bosna-Hersek'te Ziraat Bankası tarafından 150 milyon Avro tutarında uygun koşullarda ferdi kredi sağlanmıştır. Sözkonusu kredinin 100 milyon Avro'luk kısmı özellikle tarım ve hayvancılık alanında kullanılmak üzere savaş döneminde yerlerinden edilmiş kişilerin geri dönüşlerinin teşvik edilmesi ve istihdam yaratılması, 50 milyon Avro'luk kısmı ise küçük ve orta ölçekli işletmelere finansman sağlanması amacıyla tahsis edilmiştir.

Bosna-Hersek'le 2017 yılında 617,8 milyon Dolar olarak gerçekleşen ikili ticaret hacmi, 2018 yılının ilk dokuz ayında 514,876 milyon Dolar'a ulaşmış olup, bunun 313,596 milyon Dolar'ını ihracatımız oluşturmaktadır. TİKA başta olmak üzere çeşitli kuruluşlarımız vasıtasıyla yapılan kalkınma yardımları ve hibeler dahil edildiğinde, 1995 yılından bugüne kadar ülkemizin Bosna-Hersek'e 1 milyar Avro civarında yatırımda bulunduğu görülmektedir. Türk müteahhitlerince bu ülkede üstlenilen projelerin bedeli yaklaşık 600 milyon Dolar civarındadır. Mayıs 2014'te yaşanan sel felaketi sonrasında, bir yandan ülkemizin et ihtiyacını karşılamak, diğer yandan Bosna-Hersek'e ekonomik destek sağlamak amacıyla, ülkemiz Gümrük Birliği yükümlülüklerine istisna tanıyarak Bosna-Hersek'ten 15 bin ton et ithal edilmesine karar vermiştir. Ülkemizin bu kararı neticesinde, Bosna-Hersek'teki et üretimi %72, ihracatı ise %62 oranında artmıştır. Bakanlar Kurulu'nca, Bosna-Hersek'ten et ithalatının 2018 yılında da devam etmesine ve 2017 için ilave 15 bin ton kota tanınmasına karar verilmiştir.

Komşumuz ve NATO müttefikimiz olan **Bulgaristan'la** ülkemiz arasındaki ilişkileri önümüzdeki dönemde her alanda geliştirmeyi arzu ediyoruz.

2018 yılında makamlarımız arasındaki yakın temas ve ziyaretler devam etmiştir. Bulgaristan Başbakanı Boyko Borisov, restorasyon çalışmaları tamamlanan İstanbul Balat'taki Demir Kilise'nin açılış töreni için 7 Ocak 2018 tarihinde ülkemizi ziyaret etmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımız 26 Mart 2018 tarihinde Bulgaristan'ın Varna kentinde gerçekleştirilen Türkiye-AB Liderler Zirvesi vesilesiyle Bulgaristan'ı ziyaret

etmiştir. Sayın Cumhurbaşkanımız ziyaret kapsamında Başbakan Borisov'u da kabul etmiştir.

Bulgaristan Cumhurbaşkanı Rumen Radev, 9 Temmuz 2018'de Sayın Cumhurbaşkanımızın göreve başlaması münasebetiyle düzenlenen Ankara'daki yemin törenine iştirak etmiş, ayrıca 11-12 Temmuz 2018 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen NATO Zirvesi marjında Sayın Cumhurbaşkanımızla ikili bir görüşme gerçekleştirmiştir.

Bulgaristan Başbakanı Borisov, TANAP açılış töreninden önce 12 Haziran 2018 tarihinde İzmir'e gelerek dönemin Başbakanı Sayın Binali Yıldırım ile görüşmüştür. Başbakan Borisov son olarak İstanbul yeni havalimanının 29 Ekim 2018 tarihinde gerçekleştirilen açılış törenine iştirak etmiştir.

Yıl içerisinde üst düzey temas ve ziyaretleri yoğun bir şekilde sürdürdüğümüz komşumuz, dostumuz ve müttefikimiz Bulgaristan ile ilişkilerimizi her alanda karşılıklı çıkar temelinde geliştirmeyi arzuluyoruz.

Bulgaristan ile ortak kültürel mirasımızın en önemli ve en güzel örneklerinden olan Demir Kilise'nin restorasyonun tamamlanarak açılışı, dünyada köktencilik ve farklılıklara gösterilen hoşgörüsüzlüğün yaygınlaşmaya başladığı bu dönemde çok anlamlı olmuştur. Demir Kilise'nin açılış töreninde yaptığı konuşmada Sayın Cumhurbaşkanımız, inancı ve kökeni ne olursa olsun herkesin özgürce ibadetini yapabilmesini temin etmenin, devletlerin sorumluluk alanında olduğuna inandığımızı vurgulayarak Demir Kilise'nin restorasyonunda gerçekleştirilen işbirliğini Bulgaristan'daki ibadethaneler konusunda da sürdürmeyi ümit ettiğimizin altını çizmiştir.

Balkanlar'daki en büyük soydaş toplumumuzun, Bulgaristan'ın eşit ve saygın vatandaşları olarak yaşamalarını, Bulgaristan'ın her yönden gelişmesine ve refahının artmasına etkin bir şekilde katkı sağlamalarını arzu ediyoruz.

Bulgaristan'la ekonomik ilişkilerimizi "kazan-kazan" anlayışı içinde, karşılıklı yarar çerçevesinde geliştirmek istiyoruz. Ekonomik açıdan bakıldığında, Bulgaristan'la işbirliğimizin enerji, ulaştırma, su yönetimi gibi stratejik alanlarda geliştirilmesi öngörülmektedir. Özellikle, doğalgaz ve elektrik enerjisi alanlarında ülkelerimiz arasında büyük potansiyel mevcuttur.

2017 yılında ülkemiz ile Bulgaristan arasındaki ikili ticaret hacmi 5,5 milyar Dolar'ı aşmıştır. 2018 yılının ilk dokuz ayında ise ticaret hacmimiz 3,8 milyar Dolar'a ulaşmış olup, bu rakamın 1,9 milyar Dolar'ını ihracatımız oluşturmaktadır. Öte yandan, ikili ticaret hacmimiz bir önceki yıla kıyasla

yaklaşık %23 artmıştır. Türkiye, Bulgaristan'ın ilk beş ticaret ortağı arasındadır. Bulgaristan'ın dış ticaretinde Türkiye'nin payı % 8 civarındadır.

Bulgaristan'da, önemli yatırımcı konumunda faal durumda bulunan 65 civarında Türk firması mevcuttur. Bulgaristan resmi verilerine göre Türkiye, 2017 yılı yabancı yatırımcı ülkeler sıralamasında 869 milyon Avro büyüklüğündeki birikimli yatırımlarıyla 16. sırada yer almaktadır. Ancak, üçüncü ülkeler üzerinden yapılan yatırımlar da gözönüne alındığında, Bulgaristan'daki Türk yatırımlarının toplam 2,3 milyar Avro seviyesine ulaştığı düşünülmektedir.

2018 yılında yürürlüğe giren 2012 tarihli “Ekonomik İşbirliği Anlaşması” uyarınca, mevcut Karma Ekonomi Komisyonu'nun (KEK) yerine “Ekonomik İşbirliği Komisyonu” mekanizmasının oluşturulması öngörülmekte olup, yeni mekanizmanın ilk toplantısının en kısa sürede gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir. Öte yandan, DEİK organizasyonu ile Türkiye-Bulgaristan İş Konseyleri tarafından 2 Nisan 2018 tarihinde İstanbul'da Türkiye-Bulgaristan İş Forumu düzenlenmiştir. Müteakip İş Forumu 19 Kasım 2018 tarihinde Sofya'da gerçekleştirilmiştir.

Hırvatistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülkelerden biri olan Türkiye, bölgede barış ve istikrarın temini ve ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi için Hırvatistan'la iyi ilişkiler geliştirmiştir.

Bağımsızlığının ardından 2009 yılında NATO üyesi, 2013 yılında da AB üyesi olarak Avrupa ve Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşen Hırvatistan, bu süreçlerde edindiği tecrübeyle, aynı amaçlar doğrultusunda ilerleyen diğer Balkan ülkelerine, özellikle Bosna-Hersek'e yardımcı olmaya çabalamaktadır.

Ülkemiz ile Hırvatistan arasındaki temas ve ziyaretler artarak devam etmektedir. Hırvatistan Cumhurbaşkanı Kolinda Grabar-Kitaroviç, 9 Ocak 2018 tarihinde ülkemize bir çalışma ziyareti gerçekleştirmiş ve Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından kabul edilmiştir. İki ülke liderleri, ikili ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi, yatırımların teşviki, göçmen krizi ve Türkiye-AB ilişkilerini ele almış, esasen ikili ilişkilerin seviyesinin memnuniyet verici olduğunu, bununla birlikte ilişkileri daha da güçlendirmek için potansiyel bulunduğunu vurgulamışlardır.

Ayrıca, önümüzdeki dönemde, Türkiye-BH-Hırvatistan Üçlü İstişare Mekanizması çerçevesinde Dışişleri Bakanları olarak biraraya gelmeyi öngörüyoruz.

Hırvatistan ile ticaret hacmimiz 2017 yılında %29 artışla 530 milyon Dolar'ı aşmıştır. 2018 yılı Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine

kıyasla %18 civarında artış kaydedilmiş ve ticaret hacmi 394 milyon Dolar'a ulaşmıştır.

Hırvatistan'da faaliyet gösteren küçük, orta ve büyük ölçekte toplam 30 Türk firması bulunmaktadır. Hırvatistan resmi verilerine göre Türkiye menşeli yatırım değeri 212,6 milyon Avro'dur (1993-2017). Üçüncü ülkeler üzerinden gelen Türk sermayesiyle birlikte bu meblağın 350 milyonu bulduğu tahmin edilmektedir. Hırvatistan'la ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi açısından büyük bir potansiyel mevcuttur.

Hırvatistan'daki Türk yatırımlarının önemli bir kısmı turizm sektörüne yönelik olmakla beraber, son yıllarda sağlık ve enerji sektörlerinde de Türk firmalarının yatırımları ve yatırım planları gelişmektedir. İkili ekonomik ilişkilerimizin geleceğinde enerji ve ulaştırma sektörleri hem kamu hem özel sektör boyutunda önem arz etmektedir.

2006 yılında bağımsızlığını ilan eden **Karadağ**'ı ilk tanıyan ve diplomatik ilişki tesis eden ülkelerden biri Türkiye'dir. Büyükelçiliğimiz ise 2008 yılında açılmıştır. Türkiye-Karadağ ilişkilerinin derin kökleri, tarihi, sosyal ve kültürel yönleri mevcuttur. Bir bölümü Karadağ'da bulunan Sancak Bölgesi'nde yaşayan Boşnak toplumu ile ülkemizde yaşayan Sancak kökenli Türk vatandaşlarının mevcudiyeti önemli bir bağ teşkil etmektedir. Karadağ'ın 2006 yılında bağımsızlığının ilanının ardından gerçekleştirilen karşılıklı ziyaretler ilişkilere büyük ivme kazandırmış, ülkeler arasındaki siyasi yakınlaşmayı ve uluslararası ve bölgesel konular bağlamındaki anlayış birliğini pekiştirmiştir.

Türkiye, Karadağ'ın temel dış politika hedefleri olan AB ve NATO üyelik süreçlerine destek vermiştir. Karadağ, 5 Haziran 2017'de resmen NATO üyesi olmuştur.

Önümüzdeki dönemde, ikili askeri ve savunma alanlarındaki işbirliğimiz NATO şemsiyesinin de katkısıyla gelişerek devam edecektir. Dönemin Milli Savunma Bakanı Sayın Nurettin Canikli'nin 4-5 Temmuz 2018 tarihlerindeki Karadağ ziyareti, Karadağ Savunma Bakanı Predrag Boškoviç'in ise 8-9 Şubat 2018 tarihlerindeki Türkiye ziyareti, askeri ve savunma sanayii alanındaki ilişkilere ivme kazandırılması bakımından verimli geçmiştir.

Karadağ ile ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında yaklaşık %12 artışla 84 milyon Dolar'ı aşmıştır. 2018 yılı Ocak-Ağustos döneminde ise bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yaklaşık %13 artış kaydedilmiş ve ticaret hacmi 59 milyon Dolar'ı geçmiştir. Rakamlar, iki ülke arasındaki ticaret hacminin istikrarlı biçimde artış kaydettiğine işaret etmektedir.

Türkiye, 17 Şubat 2008 tarihinde bağımsızlığını ilan eden **Kosova**'yı ilk tanıyan ülkeler arasında yer almıştır. Kosova'nın istikrarına, toprak bütünlüğüne, kalkınmasına, Avrupa-Atlantik yapılarıyla bütünleşmesine, ayrıca, bölgesinde dostane ve yapıcı komşuluk ilişkileri tesis etmesine atfettiğimiz önem, tarafımızdan, ikili ve çok taraflı platformlarda vurgulanmaktadır. Ülkemiz hâlihazırda 116 ülkenin tanıdığı Kosova'nın uluslararası toplum ile bütünleşmesini ve kalkınmasını da desteklemektedir.

Kosova'da kolluk hizmetleri, Kosova Polisi ve AB hukuk misyonu EULEX tarafından, askeri anlamda güvenlik ise, çoğunluğu NATO ülkelerine mensup 5 bin civarında askerden oluşan KFOR (Kosova Gücü) tarafından sağlanmaktadır. Ülkemiz KFOR'a karargahı Prizren'deki Sultan Murat Kışlası'nda konuşlu yaklaşık 300 personelle en çok katkı veren ülkeler arasında yer almaktadır.

Türkiye-Kosova ilişkileri, ortak tarihi geçmiş ve insani bağlar temelinde hızla gelişmektedir. Kosova'da etkin bir Türk toplumu, ülkemizde ise çok sayıda Kosova kökenli vatandaşımız yaşamaktadır. Soydaşlarımız, iki ülke arasındaki ilişkilerde köprü rolü oynamakta, Kosova'nın siyasi, ekonomik ve kültürel hayatına olumlu katkılarda bulunmaktadır.

Kosova Türk Toplumu'nun yoğun olarak yaşadığı Prizren'de muvazzaf Başkonsolosluğumuz 1 Eylül 2015 tarihi itibarıyla faaliyete geçmiş olup, Türkiye bu suretle Kosova'da Başkonsolosluk açan ilk ülke olmuştur.

Kosova'nın bağımsızlığının 10. yıldönümü kutlamaları çerçevesinde, eski Bakan Yardımcımız Büyükelçi Ahmet Yıldız 18 Şubat 2018 tarihinde Kosova'yı ziyaret etmiş ve bağımsızlık günü kutlamalarına ülkemizi temsilen katılmıştır.

Kosova Cumhurbaşkanı Hashim Taçi, 9 Temmuz 2018 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanımızın yemin törenine, 29 Ekim 2018 tarihinde ise İstanbul yeni havalimanının açılışına katılmak üzere ülkemize gelmiştir.

Ben de, soydaş siyasetçi ve Kosova Kamu Yönetimi Bakanı Mahir Yağcılar ile 30 Mayıs 2018 tarihinde Ankara'da görüşerek, Kosova'daki soydaşlarımızın durumu hakkında bilgi aldım. Ayrıca, 19-20 Ekim 2018 tarihlerinde Kosova'ya resmi bir ziyaret gerçekleştirdim. Sözkonusu ziyaret çerçevesinde Kosova makamlarıyla yaptığım ikili temasların yanısıra, Prizren'de yaşayan soydaşlarımızla da bir araya geldim ve Sultan Murat Kışlasındaki askerlerimizi ziyaret ettim.

Ülkemiz, Kosova'nın ekonomik kalkınmasına da büyük önem vermektedir. Bu tutumumuz özellikle son yıllarda yatırımlar konusunda meyvelerini vermeye

başlamıştır. İkili ticaret hacmimizin artırılması için özel sektörlerimiz arasındaki temasların daha da sıklaştırılmasını teşvik ediyoruz.

1,8 milyon nüfuslu Kosova ile 2017 yılında 279,1 milyon Dolar'ı bulan ticaret hacmimiz 2018'nin ilk dokuz ayında 226,5 milyon Dolar'a ulaşmış olup, bunun 219,1 milyon Dolar'ını ihracatımız oluşturmaktadır. Türkiye, %9,5 pay ile Kosova'nın ithalatında üçüncü sırada yer almaktadır. 2018 yılı Ocak-Ağustos döneminde ikili ticaret hacmimiz ise bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %13 civarında artışla 201 milyon Dolar'a ulaşmıştır. Kosova'da 700'e yakın kayıtlı Türk şirketi faaliyet göstermekte olup, bu ülkedeki Türk yatırımları bugüne kadar toplam 382 milyon Avro'ya ulaşmış ve ülkemiz Kosova'daki en büyük üçüncü yatırımcı konumuna gelmiştir. Türk şirketleri yaklaşık 10.000 Kosovalı'ya istihdam sağlamaktadır. Buna ilaveten, bugüne kadar Türk müteahhitlik firmalarınca üstlenilen 18 projenin toplam değeri yaklaşık 1 milyar 398 milyon Dolar'dır.

Türkiye, **Makedonya Cumhuriyeti'ni** anayasal ismiyle tanıyan ve Üsküp'e Büyükelçi gönderen ilk ülkedir. Ülkemiz, bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren Makedonya'nın egemenlik ve toprak bütünlüğünü kararlılıkla savunmuş, kendi ismini belirlemeye hakkı olduğunu her platformda dile getirmiştir. Türkiye, Makedonya'nın üniter devlet yapısının yanısıra, çok etnili ve çok kültürlü dokusunun korunmasını da desteklemektedir. Bu ülkenin Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşme hedefine olan desteğimiz devam etmektedir. Yunanistan'la mevcut isim sorununun en kısa sürede Makedonya halkının benimseyeceği bir şekilde çözümlenmesine önem atfediyoruz.

Son dönemde, BM kolaylaştırıcılığındaki görüşmelerin yoğunlaşmasının ardından, Makedonya ve Yunanistan arasındaki isim sorununun çözümüne ilişkin anlaşma 17 Haziran 2018 tarihinde iki ülkenin Başbakanlarının huzurunda, Dışişleri Bakanları tarafından imzalanmıştır. Bu çerçevede, "Kuzey Makedonya Cumhuriyeti" ismi üzerinde mutabakat sağlanmış, bu konudaki istişari referandumda, anayasaya göre geçerli olabilmesi için gereken %50'lik katılım oranı gerçekleşirse de, sözkonusu anlaşmanın gerektirdiği anayasa değişikliği çalışmalarının başlaması Makedonya Meclisi'nde kabul edilmiştir. Anayasa değişiklikleri parlamento onayından geçtikten sonra anlaşmanın Yunanistan Parlamentosu'nun onayına sunulacağı da varılan anlaşma çerçevesinde kararlaştırılmıştır. Tüm bu safhalardan sonra, Makedonya'nın NATO ve AB'ye üyelik süreçlerine Yunanistan tarafından itiraz edilmeyeceği Yunan hükümetince bu örgütlere bildirilmesi beklenecektir.

Makedonya ile ilişkilerimiz bakımından önemli bir diğer husus, Makedon ve Arnavutlardan sonra ülkedeki üçüncü büyük etnik topluluk konumunda olan soydaşlarımızdır. Ülkede 2001 tarihli Ohri Çerçeve Anlaşması uyarınca,

Türklerin merkezi ve yerel yönetim birimlerinde hakça temsil edilmeleri ve anadilde eğitim almaları anayasal hak olarak tanınmıştır. Makedonya'nın sadık vatandaşları olarak iki ülke arasında dostluk köprüsü teşkil eden soydaşlarımızın Ohri Çerçeve Anlaşması'nda öngörülen haklarının korunmasına özel önem atfetmekteyiz.

Cumhurbaşkanı Ivanov, 20 Şubat 2018 tarihinde ülkemize resmi bir ziyaret gerçekleştirmiş, ayrıca, Sayın Cumhurbaşkanımızın 9 Temmuz 2018 tarihindeki yemin töreni ile 29 Ekim 2018 tarihinde gerçekleştirilen İstanbul yeni havalimanının açılış törenlerine katılmıştır. Öte yandan, Başbakan Zoran Zaev 12 Şubat 2018, Savunma Bakanı Radmila Şekerinska 21-22 Mart 2018 ve Meclis Başkanı Talat Caferi 18-22 Nisan 2018 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmişlerdir.

Karşılıklı ziyaretlerin yanısıra, ülkelerimiz arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine de öncelik veriyoruz. Bu bağlamda, ekonomik ve ticari işbirliğimizin siyasi ilişkilerimize yakışır bir seviyeye çıkartılması samimi arzumuzdur. Makedonya'yla 2017 yılında ikili ticaret hacmimiz 462 milyon Dolar olup, 2018 yılının ilk dokuz ayında ise 324 milyon Dolar'a ulaşmıştır.

Romanya ve ülkemiz köklü siyasi, ekonomik, kültürel ve insani bağlarla sahiptir. Romanya, mücavir bölgemizde siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerimizin en üst seviyede olduğu ülkelerden biridir. Bu yıl iki ülke diplomatik ilişkilerinin kuruluşunun 140. yıldönümü kutlanmaktadır. Türkiye - Romanya siyasi ilişkilerine karşılıklı güven, müttefiklik ve stratejik ortaklık anlayışı hakimdir. Stratejik Ortaklık Belgesi, müşterek irade çerçevesinde ilişkilerimizi her boyutta ileriye taşıma amacıyla 2011 yılında imzalanmış, aynı belge çerçevesinde hazırlanan Eylem Planı 2013 yılında akdedilmiştir.

Romanya ile yakın siyasi diyalogumuz ve dostane ilişkilerimiz, karşılıklı üst düzey ziyaret trafiğimize de yansımaktadır. Romanya Başbakanı Viorica Dancila 15 Ekim 2018 tarihinde ülkemizi ziyaret etmiştir.

Ülkemizin AB üyelik sürecini geleneksel olarak destekleyen Romanya'nın önümüzdeki yılın ilk altı ayındaki Dönem Başkanlığını önemli bir fırsat olarak görüyoruz. Romanya, AB'ye tam üyeliğimizi her platformda ve en üst seviyede bir devlet politikası olarak desteklemektedir. Bu bakımdan Başbakan Dancila'nın AB Dönem Başkanlığından hemen önce ülkemizi ziyareti anlamlı olmuştur. 2019 yılının ilk yarısında Romen Dönem Başkanlığı'yla yakın çalışma ilişkimizi sürdüreceğiz.

Ayrıca Türkiye-Romanya-Polonya Üçlü Dışişleri Bakanları toplantısı vesilesiyle 11 Eylül 2018 tarihinde Bükreş'i ziyaret ederek, Romen mevkidaşımın yanısıra

Romanya'nın Sayın Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanı ve Başbakanı ile de temaslar gerçekleştirdim.

Türkiye ve Romanya, 2017 yılındaki toplam 5,6 milyar Dolar'lık ticaret hacmiyle Balkanlar'da birbirlerinin en büyük ticaret ortakları olup, ülkemizin 2018 yılının ilk dokuz ayında Romanya'yla olan ticaret hacmi 4 milyar 770 milyon Dolar'a ulaşmıştır. 2018 yılı Ocak-Ağustos döneminde ise, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yaklaşık %23 artış kaydedilmiş ve ticaret hacmi 4,2 milyar Dolar'ı aşmıştır. Yurtdışındaki Türk yatırımları için önemli bir merkez haline gelen Romanya'daki yatırımlarımız, üçüncü ülkeler üzerinden gelenlerle beraber 7 milyar Dolar'a yaklaşmıştır. Romanya'da kayıtlı Türk firması sayısı 15 binden fazla olup, bunun 5 bine yakını aktif olarak faaliyet göstermektedir. Sözkonusu firmalar toplam 32 binden fazla kişiye istihdam sağlanmaktadır.

Sırbistan, Balkanlar'da barış, istikrar ve refahın sağlanması bakımından kilit bir ülke konumundadır. Ticari ve ekonomik çıkarlarımızın yanısıra, Sırbistan'ın Türkiye-Batı Avrupa güzergâhının merkezinde bulunması da Batı Avrupa'da yaşayan vatandaşlarımız açısından önem arz etmektedir. Bu bağlamda, Balkanlar'da kalıcı barış ve istikrar için Sırbistan'la ilişkilere özel önem ve öncelik atfedilmektedir.

Sırbistan'la yakın ilişkilerimiz karşılıklı üst düzeyli ziyaretlerle daha da pekişmektedir. Bu kapsamda, Cumhurbaşkanı Vuçiç, 6-7 Mayıs 2018 tarihlerinde ülkemize resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Sözkonusu ziyaret çerçevesinde, Sayın Cumhurbaşkanımızın 2017 Ekim ayında Sırbistan'a gerçekleştirdiği ziyarette tesis edilen Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyinin ilk toplantısı yapılmıştır. Ziyaret çerçevesinde ayrıca, 6 Mayıs günü İstanbul'da Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu evsahipliğinde "Türkiye-Sırbistan İş Forumu" düzenlenmiştir. Forum'a, Sayın Cumhurbaşkanımız ve Sırbistan Cumhurbaşkanı Vuçiç'in yanısıra, dönemin Başbakan Yardımcısı, Türkiye-Sırbistan Karma Ekonomik Komisyonu Eşbaşkanı Sayın Fikri Işık ve dönemin Ekonomi Bakanı Sayın Nihat Zeybekci de katılım sağlamıştır. İş Forumu'nun sonunda Sırbistan İnşaat, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ile Taşyapı İnşaat Taahhüt Sanayi Ticaret A.Ş. arasında, Sancak bölgesindeki yolların iyileştirilmesi ve Belgrad-Saraybosna Otoyol Projesi'nin Sırbistan sınırları içinde yer alan bölümlerinde bir otoyol inşası konularında işbirliğine dair bir mutabakat zaptı imzalanmıştır.

Cumhurbaşkanı Vuçiç ayrıca, 12 Haziran 2018 tarihinde TANAP açılış törenine, 9 Temmuz 2018 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanımızın göreve başlama törenine ve 29 Ekim 2018 tarihinde İstanbul yeni havalimanının açılış törenine katılmak üzere ülkemizi ziyaret etmiştir.

Dışışleri Bakanı Ivica Dačić ise, Sırbistan'ın Antalya Fahri Konsolosluğunun açılış törenine katılmak üzere, 18-19 Temmuz 2018 tarihlerinde bir çalışma ziyareti çerçevesinde Antalya'ya gelmiştir. Sözkonusu Fahri Konsolosluğun açılışını Sayın Dačić'le birlikte gerçekleştirdik.

İkili siyasi ilişkilerimizin yanısıra, ülkelerimiz arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerde de önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu çerçevede ikili ticaret hacmi 2017 yılında, bir önceki yıla kıyasla %30 artışla, 1,1 milyar Dolar olarak gerçekleşmiş ve ilk defa 1 milyar Dolar eşiği aşılmıştır. 2018 yılı Ocak-Ağustos döneminde ise, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %8'in üzerinde artış kaydedilmiş ve ikili ticaret hacmi 785 milyon Dolar'ı aşmıştır.

Sırbistan'la ekonomik ilişkilerimizde önemli işbirliği alanlarından biri ulaştırma altyapısı projeleridir. Bu çerçevede, gündemimizde Türk şirketlerince Belgrad-Saraybosna Otoyolu, Kraljevo Havalimanı'nın kısmen yeniden inşası ve Sancak bölgesindeki Yeni Pazar-Tutin ve Tutin-Syenitsa yollarının ıslahı projeleri bulunmaktadır.

Sırbistan'ın Sancak bölgesine ilişkin yaklaşımımız, bölgedeki bölünmüş görüntünün ortadan kaldırılması, toplumların yakınlaştırılması ve bölgenin ekonomik kalkınmasına destek verilmesi istikametindedir. Türkiye'de çok sayıda yakını bulunan Boşnakların yaşadığı bu bölge, Türkiye ve Sırbistan tarafından bir "dostluk köprüsü" olarak değerlendirilmektedir.

Sırbistan'ın AB'yle bütünleşme sürecinde katedilen mesafenin, Sancak bağlamında da somut kazanımlara yolaçacağına inanıyoruz. Sırbistan'ın Avrupa yapılarıyla bütünleşme sürecini de, diğer Balkan ülkeleri için olduğu gibi destekliyoruz. Sırbistan'ın AB'yle bütünleşmesi, bölgenin istikrar ve kalkınmasını topyekûn müspet yönde etkileyecek bir gelişme olacaktır. Ülkemiz, AB kolaylaştırıcılığında Sırbistan ve Kosova arasında yürütülen Belgrad-Priştine Diyalog Süreci'ni de desteklemektedir.

25 Haziran 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan eden **Slovenya**, ülkemiz tarafından 6 Şubat 1992 tarihinde tanınmıştır. Dostumuz ve NATO Müttefikimiz Slovenya ile güçlü ilişkilerimiz bulunmaktadır. AB içerisinde ülkemize müzahir bir tutumu bulunan bu ülkeyle ilişkilerimiz 2011 yılında imzalanan anlaşma ile "stratejik ortaklık" seviyesine taşınmıştır. Slovenya Dışışleri Bakanı, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında arayan ve destek beyan eden ilk bakanlar arasındadır.

Sözkonusu yakın ilişkilerimizi Maryan Şarec Başbakanlığında 13 Eylül 2018 tarihinde Parlamentodan güvenoyu alarak görevine başlayan Slovenya Hükümetiyle sürdürmeyi arzuluyoruz. Ülkelerimiz arasındaki yakın işbirliği

sadece ikili ilişkilerimize değil, aynı zamanda bölgemizdeki barış ve istikrara da katkıda bulunmaktadır.

Bu bağlamda, Slovenya'yla aramızdaki ekonomik ve ticari ilişkilerin son yıllarda artan bir ivmeyle gelişmesinden memnuniyet duyuyoruz. Slovenya ile aramızdaki ticaret dengesi, 2005 yılından bu yana lehimize seyretmekte olup, ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 1,5 milyar Dolar'ı aşmıştır. 2018 yılı Ocak-Ağustos döneminde ise, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %15 civarında artış kaydedilmiş ve ikili ticaret hacmi 1,1 milyar Dolar'ı aşmıştır.

Ayrıca Slovenya'daki Türk yatırımlarının tutarı 7,9 milyon Dolar seviyesinde olup, ülkemizdeki Sloven yatırımlarının toplam miktarı ise 11 milyon Dolar civarındadır.

KIBRIS

Kıbrıs meselesinin, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin İyi Niyet Misyonu çerçevesinde, yerleşik BM parametreleri olan siyasi eşitlik ve iki kesimlilik temelinde, eşit statüde iki Kurucu Devleti haiz yeni bir ortaklık kurulması ve bu yeni ortaklığın Türkiye'nin etkin ve fiili garantisi altında kalmaya devam etmesi suretiyle kapsamlı çözüme kavuşturulmasına yönelik olarak ülkemiz milli davaya bağlı kalmaya devam etmiş ve üzerine düşeni 2018 yılında da kararlılıkla yerine getirmiştir.

Kapsamlı çözüm müzakerelerinin 2017 Temmuz ayında, Kıbrıs Rum tarafının uzlaşmaz, kendisini Ada'nın tek sahibi, Kıbrıs Türk halkını ise azınlık olarak gören tutumu nedeniyle sona ermesinin ardından BM Genel Sekreteri (BMGS) Antonio Guterres'in ilgili taraflara yönelik telkiniyle, müzakerelerin özüne ve geleceğine ilişkin bir durum değerlendirmesi yapılmıştır.

2018 yılının ilk yarısında, önce 7 Ocak'ta Kuzey Kıbrıs'ta genel seçimler, bilahare Güney Kıbrıs'ta iki tur halinde 28 Ocak ve 4 Şubat'ta liderlik seçimleri gerçekleştirilmiştir. Bilahare 24 Haziran'da ülkemizdeki Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekilliği seçimlerinin ardından BMGS, ilgili tarafların değerlendirmelerini dinlemek üzere ABD'li Jane Holl Lute'u görevlendirmiştir.

Lute, 23 Temmuz'da GKRY lideri Anastasiadis ve Cumhurbaşkanı Sayın Akıncı'yla görüşükten sonra, 30 Temmuz'da Ankara'da benimle temaslarda bulunmuştur. Kendisine, Crans Montana'da Türk tarafının sergilediği yapıcı tavra Rumlar tarafından uzlaşmazlıkla karşılık verildiğini, aradan geçen zamanda Kıbrıs Rum tarafında bir tutum değişikliği gözlemlenmediğini, bu aşamada müzakerelerin kaldığı yerden devam etmesinin herhangi bir sonuç

vermeyeceğinden emin olduğumuzu, bu nedenle öncelikle hangi çerçevede neyi müzakere edeceğimizi belirlememiz gerektiğini gerekçeleriyle izah ettim.

Bu görüşlerimizi diğer garantörler İngiliz ve Yunanlı meslektaşlarımla da paylaştım, kendileriyle gayriresmi biçimde teması sürdürüyoruz.

Dışişleri Bakanlığı olarak, milli davamız Kıbrıs'ta bugüne kadarki çabaların Rum tarafının tutumu yüzünden sonuçsuz kalması ışığında farklı bir süreç için çalışılması, BMGS'nin Ada'daki gerçekler hakkında bilgilendirilmesi ve ikna edilmesi çalışmalarının devam ettirilmesi, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi çerçevesindeki ilk 100 günlük İcraat Programındaki hedeflerimiz arasında yer almıştır.

Nitekim BMGS 15 Ekim'de BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu Kıbrıs İyi Niyet Misyonu raporunda, yeni bir çabanın sonuç verebilmesi için ilave yeni fikirlere ihtiyaç duyulabileceğini kabul ederek, izlenecek yolun iyi hazırlanması gerektiğine inandığını belirtmiştir.

BMGS'nin bu ifadeleri, kendisinin, Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik yeni bir sürecin başlatılması ve bu süreç başlatılmadan önce iyi bir hazırlık yapılması gerektiği hususunda Türk tarafıyla hemfikir olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, muhataplarımızla yaptığımız temaslar sonucunda 100 günlük İcraat Programı hedefimize ulaşmış olmaktan da ayrıca mutluluk duyuyorum.

BMGS, raporunda ayrıca, Temmuz ayında görevlendirdiği yetkili Lute'u, tarafların yeni önerileri müzakere sürecinin bir parçası yapma hususunda ne kadar istekli olduklarını görmek amacıyla tekrar bölgeye göndereceğini açıklamıştır. Lute Ada'daki iki liderle temaslarını 31 Ekim'de gerçekleştirmiştir. Lute'un bu temaslarında, Guterres'in müzakerelere başlanabilmesi için öncelikle tarafların temel kavramlar ve beklentiler üzerinde uzlaşmaları gerektiği yönündeki görüşünü ilettiği anlaşılmaktadır.

Rum tarafının yıl boyunca dile getirdiği, müzakerelerin Temmuz 2017'de Crans Montana'da kaldığı yerden sürdürülmesine hazır oldukları şeklindeki söylemlerine karşılık tarafımızdan, Kıbrıslı Rumların mevcut durumdan kazançlı çıkan taraf olduğu, bundan sonra sadece müzakere etmek için masaya oturmayacağımız, müzakerelere yeniden başlanacaksa bunun sonuç odaklı bir süreç olması gerektiği, bu sürecin tüm modalitelerinin önceden belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. İki bölge, iki kesimli federal çözümü dışlamadan, tüm alternatiflerin masada olması gerektiği belirtilmiştir. Bundan sonra da Kıbrıs milli davasına ilişkin temaslarımız ve çalışmalarımız bu doğrultuda sürdürülecektir.

Bu yapılırken, her zaman olduğu gibi, KKTC'nin yurtdışındaki temaslarının artırılmasına, Kıbrıs Türk halkının geleceğe güvenle bakmasına, refah düzeyinin yükseltilmesine yönelik çalışmalarımız daha da geliştirilerek devam ettirilecektir.

Kıbrıs meselesinin tüm kritik aşamalarında KKTC makamlarıyla yakın temas ve eşgüdüm içerisinde hareket edilmiştir. Karşılıklı ziyaretler hem iki ülke arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesini hem de müzakere sürecine ilişkin gelişmeler hakkında sürekli görüş alışverişinde bulunulmasını sağlamıştır.

Yıl boyunca gerçekleştirdiğim KKTC ziyaretlerimde Cumhurbaşkanı Sayın Akıncı'yla müzakere sürecine dair gelişmeleri ele aldık. KKTC Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Sayın Kudret Özersay başta olmak üzere, KKTC Hükümet yetkilileriyle karşılıklı ziyaretler yoluyla ikili işbirliğimizi daha da kuvvetlendirmek amacıyla atılabilecek adımlar hakkında görüş alışverişlerinde bulunduk.

Kıbrıs meselesinin kalıcı bir çözüme kavuşturulması amacıyla çabalarımızı sürdürürken, Kıbrıs Türk halkına uygulanan haksız kısıtlamaların sona erdirilmesine yönelik gayretlerimiz de her platformda devam ettirilmektedir.

KKTC'nin uluslararası toplumdaki yerinin güçlendirilmesi ve özellikle uluslararası örgütlerdeki konumunun güçlendirilmesi yönündeki KKTC makamlarının çabalarına 2018 yılında da destek sağlanmıştır.

Bu bağlamda, KKTC'nin "Kıbrıs Türk Devleti" adı altında gözlemci sıfatıyla üye olduğu İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ile Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (EİT) Bakanlar seviyesindeki tüm toplantılarında KKTC'nin temsil edilmesi sağlanmaktadır. 2018 yılında bugüne kadar İİT'nin yedi, EİT'nin ise iki toplantısına KKTC tarafından katılım sağlanmıştır. KKTC'nin EİT'deki gözlemci üyelik statüsü Bakanlar Konseyi toplantısında üç yıllığına yenilenmiştir.

Öte yandan, KKTC ülkemizin evsahipliğinde düzenlenen uluslararası toplantılara davet edilerek, yabancı muhataplarımızın Kıbrıs meselesine ilişkin Türk tarafının hassasiyetlerini bizzat Kıbrıslı Türk yetkililerden öğrenmesi; böylece KKTC'nin temsilinin daha da geliştirilmesi için gayret gösterilmektedir.

Türkiye, bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da Kıbrıs Türkü'nün onurlu varoluş mücadelesine her türlü desteği verecek, devlet kapasitesinin geliştirilmesine, ekonomisinin sağlıklı ve sürdürülebilir bir büyümeye kavuşabilmesine yönelik katkılarda bulunmayı sürdürecektir.

KKTC'nin bu yönde sürdürdüğü çabalar desteklenmekte, ekonominin temellerinin güçlendirilmesi amacıyla atılması gereken adımlar sürekli diyalog ve işbirliği içinde birlikte tespit edilmektedir.

Türkiye haricinde doğrudan dış ticaret imkânı bulunmayan KKTC'nin Doğu Akdeniz'de bir barış, istikrar ve refah ülkesi haline gelmesi öncelikli hedeflerimiz arasında yer almaktadır. Bu hedef doğrultusunda, turizm ve yükseköğrenim gibi öncü sektörler başta, altyapı yatırımları dâhil olmak üzere, her alanda Kıbrıs Türk halkını desteklemeye devam edeceğiz.

Diğer yandan, Doğu Akdeniz'de en uzun kıtasal kıyı şeridinde sahip olan Türkiye'nin, Kıbrıs Adası'nın batısında kalan deniz alanlarında meşru hak ve çıkarları bulunmaktadır. Ülkemizin bölgedeki kıta sahanlığının dış sınırlarına ilişkin anlayışı BM'ye müteaddit kereler bildirilmiştir. Uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve çıkarlarımızı korumak amacıyla gerekli adımlar atılmaktadır.

İsrail deniz yetki alanlarında 2009 ve 2010'da GKRY sözde münhasır ekonomik bölgesinde (MEB) 2011'de ve Mısır deniz yetki alanında 2015 yılında doğal gaz sahalarının keşfedilmesiyle, Doğu Akdeniz önemli ve potansiyel doğal gaz tedarik merkezi olarak öne çıkmıştır.

ENI ve Total, bir kısmı ülkemizin Akdeniz'deki kıta sahanlığıyla çakışan sözde 6. Blokta, kıta sahanlığımız sınırının hemen güneyinde yer alan "Kalipso" yatağında 2018 başında Saipem 12000 gemisiyle yaptığı sondaj çalışmaları sonucunda, hidrokarbon yatağında ilk hesaplamalara göre yaklaşık 85 bcm doğalgaz bulunduğu basında yer almıştır. Saipem 12000 platformu, Şubat 2018'de GKRY'nin sözde MEB'i içinde bulunan "Supia" yatağına doğru istikametini çevirmiş, ancak bölgede askeri eğitim tatbikatı yürüten Silahlı Kuvvetlerimizin engellemeleri sonucunda bölgeye girmeden Fas'a yönelmiştir. Son olarak GKRY tek taraflı olarak sınırlandırdığı 7 numaralı sözde ruhsat sahası için uluslararası şirketlere ahiren davette bulunma kararı almıştır. Konuya ilişkin tepkimiz Bakanlığımızca yapılan bir açıklamayla duyurulmuş, bu çerçevede, GKRY'nin vermeye teşebbüs edebileceği hükümsüz ruhsatlara dayanarak Türk kıta sahanlığında herhangi bir hidrokarbon arama çalışması yapılamayacağı ve ihaleye ilgi duyabilecek ülkeleri ve şirketleri, sağduyulu davranmaya ve bölgenin gerçeklerini dikkate alarak hareket etmeye davet ettiğimizin altı çizilmiştir.

Doğu Akdeniz enerji denklemindeki gelişmeleri yakından izlemekte olan ülkemiz, GKRY'nin tek taraflı ve hukuksuz faaliyetlerine karşı gerek kendi egemenlik haklarını, gerek Kıbrıs Türklerinin haklarının savunulması konusunda kararlı bir tutum sergilemektedir.

Kendisini Ada'nın tek sahibi olarak görmekten vazgeçmeyen GKRY, Doğu Akdeniz'deki tek taraflı hidrokarbon faaliyetlerini 2018 yılında da sürdürmüştür. Kıbrıs Türkü'nün hak ve çıkarlarını korumak amacıyla bu faaliyetlere karşı gerekli tepkiler gösterilmeye devam edilmekte; gerektiğinde bizim de kendi hidrokarbon faaliyetlerimizin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir.

Bu kapsamda, Türkiye Petrolleri tarafından "Barbaros Hayreddin Paşa" gemisiyle, Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığımızda 18 Ekim 2018 tarihinde başlatılan üç boyutlu sismik araştırma faaliyeti 1 Şubat 2019 tarihlerine kadar sürdürülecek olup, ayrıca milli sondaj gemimiz "Fatih" in hem kıta sahanlığımızda, hem de KKTC'nin Türk Petrollerine verdiği ruhsat sahalarında sondaj faaliyetleri önümüzdeki dönemde planlı bir biçimde gerçekleştirilecektir.

Diğer taraftan, ülkemizin 2017 yılı sonunda Norveç'ten satın aldığı Fatih sondaj gemisinin 2018 yılı sonuna kadar ilk sondajını gerçekleştirmek için Akdeniz'de göreve başlayacağı ve ikinci sondaj gemisinin alımı için de çalışmalara başlandığı Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanımızca açıklanmıştır. Ülkemizin onay vermediği, rızasının olmadığı hiçbir projenin oldu bittiye getirilmesine asla izin verilmeyecek, Türkiye'nin ve KKTC'nin bölgedeki hakları korunmaya devam edilecektir.

YUNANİSTAN

Türkiye ve Yunanistan, komşu iki ülke olarak ortak bir coğrafyayı paylaşmakta, bu bağlamda ortak fırsat ve sınamalarla karşı karşıya kalabilmektedirler.

Türkiye, Yunanistan'la ilişkilerinde diyalog kanallarını açık tutmaya özen göstermekte, halklarımızın ortak arzusunun bölgemizde istikrar, güvenlik ve refahın artırılması olduğu anlayışıyla, işbirliği projelerine önem atfetmektedir. Bu çerçevede, meselelerin çözümünde diyalog içinde olmayı ve ilişkilerimize olumlu bir gündemle yaklaşmayı esas alıyoruz.

İlişkilerin geliştirilmesinde yüksek düzeyli temaslar özel yer tutmaktadır. Zira, bu temaslar ikili ve bölgesel meselelerin karşılıklı ele alınması bakımından önemli fırsatlar sunmaktadır. Nitekim, Sayın Cumhurbaşkanımızın 7-8 Aralık 2017 tarihlerinde Atina ve Gümölcine'yi kapsayan bir program çerçevesinde Yunanistan'a gerçekleştirdiği resmi ziyareti vurgulamak gerekir. Bu ziyaret, iki ülke arasında Devlet Başkanı düzeyinde 1952 yılından beri yapılan ilk resmi ziyareti teşkil etmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımız, 11-12 Temmuz 2018 tarihlerinde Brüksel’de düzenlenen NATO Zirvesi marjında ve 25 Eylül 2018 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurul toplantıları için bulunduğu New York’ta Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras’ı kabul etmiştir.

Dönemin Yunanistan Dışişleri Bakanı Nikos Kocias’la 27 Nisan 2018’de Brüksel’de düzenlenen NATO Dışişleri Bakanları Toplantısı marjında görüştük. Ayrıca, Dışişleri Bakanı Kocias, Yunanistan’ın yenilenen İzmir Başkonsolosluğu binasının açılışını yapmak üzere 4 Eylül 2018 tarihinde ülkemize gelmiştir. Binanın açılış törenine birlikte iştirak ederek, bu vesileyle konuk Bakan ile bir görüşme gerçekleştirdik.

Yunanistan ile aramızdaki ekonomik ve ticari ilişkiler değerlendirildiğinde, ticaret hacminin 2017 yılında 3,5 milyar Dolar düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Önceki yıla göre artış ifade etmekle birlikte, bu oranın iki ülke arasındaki gerçek potansiyeli yansıttığını söylemek güçtür. Esasen, 2013 yılında yapılan İkinci YDİK Toplantısı’nda ortak hedef olarak belirlenen 10 milyar Dolar seviyesinde ticaret hacmine ulaşılması hedefi sürdürülmektedir.

İzmir ve Selanik arasında yük ve yolcu taşımacılığı yapacak gemi seferlerinin başlatılması ile İstanbul-Selanik hızlı tren hattının kurulması amacına yönelik projelerin hayata geçirilmesi amacıyla iki ülke makamları tarafından başlatılan çalışmalar sürdürülmektedir. İpsala-Kipi sınır kapısında ikinci bir karayolu köprüsü inşası da gündemdedir.

Emniyet Genel Müdürlüğü ve Türkiye İstatistik Kurumu’ndan alınan verilere göre, 2017 yılında Yunanistan’dan Türkiye’ye giden ziyaretçilerin sayısı, 2016 yılına göre %5,15 bir artış ile 623.705 olmuştur.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun veilerine göre, 2017 yılında Türkiye’den Yunanistan’a giden ziyaretçilerin sayısı 921.262 olarak gerçekleşmiştir.

Komşumuz Yunanistan’la Ege Denizi’nden kaynaklanan birbiriyle bağlantılı sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlara milli menfaatlerimizden ödün vermeden, uluslararası hukuka uygun şekilde ve ülkemizin meşru hakları ve ulusal çıkarları çerçevesinde kalıcı ve adil çözümler bulunması hedeflenmektedir.

Ege meseleleri bağlamında Yunanistan’la iki temel diyalog kanalımız mevcuttur. Bunlardan ilki, 2002 yılında başlatılan ve tüm Ege sorunlarının çözümü için kapsamlı bir çerçeve üzerinde mutabakata varılmasını hedefleyen istikşafi temaslardır.

Yunanistan'la Ege konusunda sürdürdüğümüz ikinci diyalog kanalı ise Güven Artırıcı Önlemler sürecidir. Bahsekonu süreçte bugüne kadar 29 önlem kabul edilmiştir. Bunlar, Ege'de istenmeyen gerginliklerin önlenmesini hedeflemekte olup, bu doğrultuda iki ülke askeri makamlarının birbirlerini daha iyi tanımaları ve işbirliği yapmaları teşvik edilmektedir.

Ülkemizde yaşayan Rum kökenli vatandaşlarımızın taleplerinin karşılanmasına dönük çalışmalar devam etmektedir. Bu noktada, eğitim ihtiyaçlarına önem verilmektedir.

Diğer taraftan, Batı Trakya Türk Azınlığı ile Onikiadalarda yaşayan soydaşlarımızın etnik kimliklerinin inkârı, dini özgürlüklerin kısıtlanması, vakıf yönetimlerindeki kısıtlamalar, vatandaşlık haklarının ihlali ve eğitim alanındaki sorunlar gibi çeşitli alanlara uzanan sorunları bulunmaktadır. Soydaşlarımızın ikili ve uluslararası anlaşmalardan kaynaklanan hak ve özgürlüklerinden yararlanabilmeleri esastır. Bu çerçevedeki beklentilerimiz Yunan tarafına iletilmekte, ayrıca konu ikili ve ilgili çok taraflı platformlarda gündeme getirilmektedir. Soydaş temsilcilerinin ülkemizi ziyaretleri devam etmektedir. Bu vesilelerle de, ülkemizin soydaşlarımıza desteği ortaya konulmaktadır.

Yunanistan'daki Türk-Osmanlı kültürel mirasının korunup gelecek kuşaklara miras bırakılması da, Yunanistan bağlamındaki politikalarımızın önemli unsurları arasında yer almaktadır.

ORTA DOĞU

Filistin Meselesi, Ortadoğu'da istikrarın teminin önündeki en büyük engellerden biri olmayı sürdürmektedir. Türkiye, **Filistin-İsrail** ihtilafına iki-devletli çözüme yönelik yerleşik BM parametreleri temelinde ve müzakereler yoluyla adil, kapsamlı ve kalıcı bir çözüm getirilmesini desteklemektedir.

1967 sınırları temelinde, başkenti Doğu Kudüs olan bağımsız, egemen ve coğrafi bütünlüğe sahip bir Filistin Devleti'nin kurulması Filistin halkının BM kararları tarafından tanınan tarihi ve meşru hakkı, aynı zamanda bölgesel ve uluslararası barış ve güvenliğin önkoşullarından birisidir.

Türkiye bu bağlamda Filistin Devleti'ni tanıyan ülkelerin sayısının arttırılmasına yönelik çabalarını sürdürmektedir. Son olarak Kolombiya'nın bu yöndeki kararıyla birlikte Filistin Devleti'ni tanıyan ülkelerin sayısı 138'e ulaşmıştır. Bu sayının önümüzdeki dönemde artması beklenmektedir.

Filistin'in uluslararası kuruluşlarla işbirliğinin güçlendirilmesi ve bu kuruluşlara üye olması ülkemizin Filistin politikasının temel unsurları arasında yer almaktadır. BM Genel Kurulu'nda 16 Ekim 2018 tarihinde yapılan oylamada, Filistin'e BM'deki G77 Grubu Başkanlığını üstleneceği 2019 yılında sözkonusu grup ve Çin Halk Cumhuriyeti adına hareket ettiği hallerde BM üyesi ülkelere tanınan bazı yetkilerden yararlanma hakkı veren kararın kabul edilmesi Filistin Devleti'nin uluslararası platformlardaki görünürlüğü ve mevcudiyetinin güçlendirilmesi bakımından kaydadeğer bir gelişme olmuştur.

Kudüs'ün hukuki statüsünü hiçe sayan tek taraflı adımlar, Filistinli sivillere yönelik aşırı ve orantısız güç kullanımı ile Doğu Kudüs dahil Batı Şeria'daki yasadışı yerleşimler karşısında Türkiye uluslararası alandaki girişimlerini yoğunlaştırmıştır.

ABD'nin Tel Aviv'deki Büyükelçiliğini 14 Mayıs 2018 tarihinde Kudüs'e taşımasının ardından Batı Şeria ve Gazze'de düzenlenen protesto gösterilerinde, İsrail güvenlik güçlerinin uyguladığı orantısız güç neticesinde onlarca kişi hayatını kaybetmiş ve yüzlerce kişi yaralanmıştır. Bunun üzerine "İslam İşbirliği Teşkilatı Zirve Dönem Başkanı" sıfatıyla Sayın Cumhurbaşkanımızın çağrılarına istinaden 18 Mayıs 2018'de İstanbul'da Filistin Başbakanı Rami Hamdallah ve Dışişleri Bakanı Riad Malki'nin de iştirak ettiği İslam İşbirliği Teşkilatı Olağanüstü Zirvesi tertiplenmiştir.

Zirve sonunda kabul edilen bildiriye ABD'nin Büyükelçiliğini Kudüs'e taşımasına matuf yasadışı adımı bir kere daha reddedilmiş, İsrail'in barışçı protesto hakkını kullanan masum sivil halka yönelik saldırganlığı kınanmış, BM ve diğer uluslararası örgütlere İsrail'in işlediği suçlardan ötürü hesap vermesini sağlamak amacıyla bağımsız ve şeffaf biçimde soruşturma yapma çağrısında bulunulmuştur.

Ülkemiz Filistinli sivillerin korunmasına yönelik girişimlerini BM nezdinde de sürdürmüştür. Filistinlilere koruma sağlanmasına ilişkin olarak hazırlanan karar tasarısının BM Güvenlik Konseyi'nde 1 Haziran 2018 tarihinde yapılan oylamada ABD'nin vetosuyla reddedilmesi üzerine Bakanlığımız tarafından yapılan açıklamada ülkemizin başta BM Genel Kurulu olmak üzere bütün platformlarda Filistin davasının takipçisi olmaya devam edeceği kaydedilmiştir. Bu çerçevede, Filistinlilere koruma sağlanmasına ilişkin karar tasarısı İİT Zirve Dönem Başkanı ülkemiz ve BM Genel Kurulu Arap Grubu Dönem Başkanı Cezayir'in talebiyle 13 Haziran 2018 tarihinde düzenlenen BM Genel Kurulu Özel Oturumu'nda oylamaya sunulmuştur. Ülkemizin de yoğun girişimleri sayesinde, barışçı protesto gösterilerinde bulunan Filistinlilere katliam uygulayanların hesap vermelerinin ve bu olayların tekrarının önlenmesi için uluslararası koruma dahil caydırıcılık sağlanmasını amaçlayan karar tasarısı BM

Genel Kurulu'nda 120 ülkenin desteğiyle kabul edilmiştir. BM Genel Kurulu kararı uyarınca Genel Sekreter tarafından hazırlanan, Filistinli sivillerin korunması konulu rapor 14 Ağustos tarihinde yayımlanmıştır.

İşgal altında yaşayan Filistinlilerin güvenlik, korunma ve refahının sağlanmasını teminen ülkemiz Olağanüstü İslam Zirvesi ve BM Genel Kurulu kararlarının tam ve eksiksiz biçimde uygulanmasının takipçisidir. Ayrıca, İsrail'in İslam dünyasının en kutsal mekânlarından olan Harem-i Şerif'e yönelik mütecaviz eylemlerini yoğunlaştırması ve işgal altında tuttuğu Filistin topraklarında ilave yasadışı yerleşimler inşa etmeyi sürdürmesi karşısında tepkimizi güçlü biçimde ortaya koymakta ve İsrail'in bu faaliyetlerini sonlandırma amacıyla uluslararası alandaki girişimlerimizi sürdürmekteyiz.

Türkiye aynı zamanda Filistin'de ulusal birliğin sağlanması için elinden gelen gayreti göstermektedir. Filistin davasının başarıya ulaşmasının önkoşulu olan iç uzlaşının sağlanmasını teminen ülkemiz tüm tarafları sağduyu ve sorumluluk bilinciyle hareket etmeye teşvik etmekte ve ulusal birliğin sağlanmasına yönelik her çabaya güçlü destek vermektedir.

Filistin Devleti'yle halihazırda mükemmel düzeyde olan ilişkilerimizin her alanda geliştirilerek çeşitlendirilmesi ve daha da ileri düzeye taşınması, ülkemizin Filistin davasına verdiği desteğin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Filistin'le ikili ilişkilerimiz, 25 Ekim 2018 tarihinde Ankara'da Filistin Dışişleri Bakanı Riad Malki'yle eşbaşkanlığımızda düzenlenen Birinci Türkiye-Filistin Ortak Komite Toplantısı vesilesiyle ayrıntılı şekilde ele alınmıştır. İşbirliğimizin kurumsallaştırılmış çerçevede her alanda geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesini amaçlayan sözkonusu toplantı kapsamında iki ülke arasında "Güvenlik İşbirliği Anlaşması", "Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması", "Bilgi ve İletişim Teknolojileri Alanında Mutabakat Zaptı", "Tarımsal İşbirliği Mutabakat Zaptı" ve "Sivil Savunma Alanında Mutabakat Zaptı" olmak üzere beş anlaşmanın yanısıra "Ortak Bildiri" ve "Filistin'e Yönelik Hibe Teslim Tutanağı" imzalanmıştır.

2018 yılında iki ülke arasında pek çok üst düzeyli ziyaret gerçekleştirilmiştir. Filistin Yasama Meclisi Türkiye Dostluk Grubu 22-26 Ocak tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiş ve Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından ve şahsımca kabul edilmişlerdir. Filistin Dışişleri Bakanı Riad Malki'nin 2-3 Şubat tarihlerinde ülkemize gerçekleştirdiği çalışma ziyaretiyle ilişkilerimiz ivme kazanmıştır. Dönemin Gençlik ve Spor Bakanı Sayın Osman Aşkın Bak ise, "Kudüs: 2018 İİT Gençlik Başkenti" açılış töreni münasebetiyle 6-7 Şubat tarihlerinde Filistin'i ziyaret etmiştir. Sayın Cumhurbaşkanımızın 9 Temmuz'daki yemin törenine Filistin'i temsilen Başbakan Rami Hamdallah'ın katılması iki devlet arasındaki yakınlığın bir diğer göstergesini teşkil etmiştir.

Ekonomik açıdan da Filistin'e desteğimiz sürmektedir. Filistin'e 2014 yılından bu yana yapılan toplam resmi yardımlarımız 175 milyon Dolar'a ulaşmıştır. 2014 yılında Kahire'de düzenlenen "Gazze'nin Yeniden İnşası ve Filistin Konferansı"nda ülkemizce Filistin'e 200 milyon Dolar tutarında yardım taahhüdünde bulunulmuştu. Filistin tarafının ikili görüşmeler meyanında bu yardımın bir bölümünü nakdi olarak istemesi üzerine bu taahhüdün 10 milyon Dolar nakdi hibe olarak sağlanması kararlaştırılmış, buna yönelik Hibe Anlaşması 15 Eylül 2017 tarihinde imzalanmış ve 14 Aralık 2017 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Hibenin ilk dilimini oluşturan 3,5 milyon Dolar Filistin Dışişleri Bakanı Riad Malki'nin 2-3 Şubat 2018 tarihlerinde ülkemize gerçekleştirdiği ziyaret sırasında ödenmiştir. İkinci dilimi oluşturan 3 milyon Dolar'lık kısım ise 12 Eylül 2018 tarihinde teslim edilmiş olup, teslim-tesellüm belgesi 25 Ekim 2018 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen Ortak Komite Toplantısı marjında iki ülke Dışişleri Bakanları tarafından imzalanmıştır.

Ayrıca Gazze'de inşaatı bitirilen 180 yataklı Türkiye-Filistin Dostluk Hastanesi'nin tıbbi donanımı da montaj aşamasındadır. İsrail'in 2014 yılındaki müdahalesinin ardından Gazze'de evlerini kaybedenler için 320 kalıcı konutun inşası da tamamlanmış olup, konutlar Gazzeli ihtiyaç sahibi ailelere teslim edilmiştir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin Batı Şeria'nın Cenin kentinde 900 dönümlük bir arazi üzerinde kurmayı planladığı ve 5 bin kişiyi istihdam edecek Sanayi Bölgesi'nin Filistin ekonomisine önemli katkı sağlamasını ve Türkiye-Filistin ekonomik işbirliğinin ana merkezi haline gelmesini öngörmekteyiz. Kardeş Filistin'e sağlamakta olduğumuz yardımların, Filistin ekonomisinin güçlendirilmesine hizmet etmesiyle, ikili ekonomik ve ticari ilişkilerimizin artmasını arzulamaktayız.

2016 Haziran ayında varılan mutabakat neticesinde mutata işleyişine geri dönmüş olan **İsrail**'le ikili ilişkilerimiz, bu ülkenin "Büyük Dönüş Yürüyüşü" gösterilerine katılan Filistinli sivillere yönelik saldırıları ve orantısız güç kullanımı neticesinde hassas bir döneme girmiştir. Gösterilerde çok sayıda can kaybı ve yaralanma yaşanmasını takiben, Tel Aviv Büyükelçimiz 15 Mayıs 2018 tarihinde istişareler için merkeze çağrılmış, aynı tarihte İsrail'in Ankara Büyükelçisi'ne de bir süre için ülkesine dönmesinin uygun olacağı bildirilmiştir. İsrail'in buna mukabil Kudüs Başkonsolosumuzu Dışişleri Bakanlığına çağırarak, Türkiye'ye dönmesinin beklendiğini iletmesi üzerine İsrail'in İstanbul Başkonsolosundan da ülkesine dönmesi istenmiştir. Türkiye-İsrail ilişkileri sözkonusu tarihten bu yana Büyükelçiliklerdeki Geçici Maslahatgüzarlar tarafından yürütülmektedir.

İsrail’le ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 4,9 milyar Dolar olarak gerçekleşmiş olup, ülkemize gelen turist sayısı 380.000’e ulaşmıştır. Türk havayolu firmaları Tel Aviv’e haftada 100’ün üzerinde sefer gerçekleştirmektedir.

Türkiye ile **Ürdün** arasındaki ilişkiler köklü geçmişe sahiptir. Ülkemiz Ürdün’ün istikrarı ile refahına önem atfetmekte ve ilişkilerini her alanda geliştirmeyi arzulamaktadır. Türkiye ve Ürdün arasındaki yakın işbirliği bölgemizde istikrar ve barışın temini bakımından büyük önem taşımaktadır.

Hem Suriye hem de Irak’la sınırdaş olan Türkiye ve Ürdün, terörizm ve göç gibi ortak tehdit ve sorunlarla mücadele etmektedir. Suriye’de akan kanın biran evvel durması ve Suriye halkının talep ve beklentileri doğrultusunda krize siyasi çözüm bulunması iki ülkenin Suriye politikasının ana eksenini teşkil etmektedir. Türkiye ve Ürdün, Filistin davasına sahip çıkılması amacıyla da uluslararası alanda birarada hareket etmektedir. Ürdün Kralı II. Abdullah’ın 18 Mayıs 2018’de İstanbul’da düzenlenen İİT Olağanüstü Zirvesi’ne katılımı, iki ülkenin Filistin konusundaki dayanışmasını teyit etmiştir.

Geçtiğimiz yıl iki ülke arasında yoğun olarak gerçekleşen üst düzeyli ziyaretler, bu yıl da ivmesini muhafaza etmiştir. 18-19 Şubat 2018 tarihlerinde Ürdün’e resmi ziyarette bulundum. Mevkidaşım Ürdün Dışişleri Bakanı Ayman Al Safadi’yle ikili ilişkilerimizi ele aldığımız ve Suriye, Filistin ve Ortadoğu’daki diğer gelişmeler hakkında görüş alışverişinde bulunduğumuz bu ziyarette, ayrıca Ürdün Kralı II. Abdullah’la biraraya geldim.

Dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Sayın Hulusi Akar 20-21 Şubat 2018 tarihlerinde Ürdün’ü ziyaret etmiştir. Ürdün-Türkiye Parlamentolararası Dostluk Grubu üyeleri de 11-17 Şubat 2018 tarihlerinde ülkemize ziyarette bulunmuştur.

Ürdün ile ticari ve ekonomik ilişkilerimizi de güçlendirmek istiyoruz. İki ülke arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşması’nın sunduğu imkânlardan da istifadeyle karşılıklı yatırımları artırmak için çalışıyoruz.

Kapsamlı altyapı yatırımlarına ihtiyaç duyan Ürdün, müteahhitlik firmalarımız için de önemli bir potansiyel sunmaktadır. Firmalarımızın 2000 yılından bu yana Ürdün’de aldıkları işlerin 2,1 milyar Dolar’a ulaşan toplam proje değerinin önümüzdeki dönemde artacağını öngörüyoruz. Ürdün’ün ülkemizin Orta Doğu’yla ticari ilişkilerinde bir lojistik üssü olarak önemli fayda sağlayabileceğini değerlendiriyor ve bu bağlamda Akabe başta olmak üzere Ürdün’ün çeşitli bölgelerindeki yatırımlarımızın artırılmasını teşvik ediyoruz.

SURİYE

Suriye’de sekizinci yılını doldurmakta olan ihtilaf, bugüne kadar yüzbinlerce insanın hayatına malolmuş ve milyonlarca insanı evinden, yurdundan etmiştir. Ayrıca, Suriye’yle 911 km kara sınırına sahip olan ülkemizi de önemli sınamalar ve sorumluluklarla karşı karşıya bırakmıştır. Suriye’deki çatışma ortamının yarattığı risk ve tehditler, bu bölgedeki ihtilafı bölgesel ve küresel güvenlik ile istikrar bakımından en önemli meselelerden biri haline getirmiştir.

Türkiye’nin ihtilafın başından bu yana Suriye’ye yönelik olarak izlediği politikanın temel hedeflerini ülkede akan kanın durması, ülkenin toprak bütünlüğü ile birliğinin korunması ve Suriye halkının meşru taleplerinin karşılanmasını teminen gerçek bir siyasi değişim sürecinin barışçı şekilde sonuçlandırılması oluşturmaktadır.

Ülkemiz bir yandan rejimin zulmünden ve DEAŞ ile PKK’nın Suriye’deki uzantısı PYD/YPG başta olmak üzere terör örgütlerinin eylemlerinden kaçan Suriyelilerin yaralarının sarılması için gerekli tedbirleri almakta, diğer yandan da Suriye’deki ihtilafın en kısa zamanda siyasi çözüme kavuşturulması ve terör örgütlerinin bölgede yayılmasının önlenmesi amacıyla uluslararası toplumla işbirliği ve eşgüdüm halinde girişimlerini sürdürmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri 24 Temmuz 2015 tarihinden itibaren Birleşmiş Milletler (BM) Şartı’nın 51. maddesi uyarınca, meşru müdafaa hakkı temelinde ve ilgili BM Güvenlik Konseyi kararları gereğince Suriye içindeki DEAŞ unsurlarını hedef almış; Suriye topraklarından ülkemize yönelik saldırılara angajman kuralları çerçevesinde karşılık vermiştir. Yine bu bağlamda ülkemiz, DEAŞ’la Mücadele Uluslararası Koalisyonu’na başından beri katkı sağlamaktadır.

Sınırlarımızda terör unsurlarının mevcudiyetine müsamaha göstermeme kararlılığımız çerçevesinde 24 Ağustos 2016 tarihinde Fırat Kalkanı Harekâtı, 20 Ocak 2018 tarihinde de Zeytin Dalı Harekâtı başlatılmıştır. BM Şartı’nın 51. maddesinden kaynaklanan meşru müdafaa hakkı ve BM Güvenlik Konseyi’nin terörizmle mücadeleyle ilişkin 1373(2001), 1624(2005), 2170(2014) ile 2178(2014) sayılı Kararları uyarınca Suriye’nin toprak bütünlüğüne saygı temelinde yürütülen harekâtlarla 7.500 terörist etkisiz hale getirilmiş ve 4 bin km²’lik alan terör örgütlerinin tahakkümünden kurtarılmıştır. Fırat Kalkanı Harekâtı’nın başarısı sonucunda sahada gerilemeye başlayan DEAŞ, günümüz itibarıyla büyük ölçüde sahadan silinmiştir.

Harekâtların sonraki safhaları mayın temizleme, asayişin tesisi, yerel yönetim ve güvenlik, mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin dönüşü başta olmak üzere,

güvenliğin ve istikrarın teminine odaklanmıştır. Harekâtlarla terörden arındırılan güvenli bölgelere ülkemizden 260.000'in üzerinde Suriyeli gönüllü olarak geri dönmüştür.

ABD'nin DEAŞ'la mücadele ve bu örgütten kurtarılan bölgelerdeki istikrarlaştırma çalışmaları kisvesi altında PYD/YPG terör örgütü güdümündeki sözde "Suriye Demokratik Güçleri"yle tesis ettiği işbirliği, bu ülkeyle Suriye özelindeki işbirliğimizi olumsuz etkilemektedir. Türkiye, DEAŞ'la mücadelenin ve DEAŞ'tan kurtarılan alanlardaki istikrarlaştırma faaliyetlerinin bir başka terör örgütü olan PYD/YPG'yle işbirliği yapılarak yürütülmesinin yanlış ve sakıncalı olduğunu her düzeyde ve platformda müteaddit kereler bildirmiştir.

Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson'ın 15-16 Şubat 2018 tarihlerinde ülkemize gerçekleştirdiği çalışma ziyaretinde iki ülke arasında kurulması kararlaştırılan Suriye Çalışma Grubu, 8-9 Mart 2018 tarihlerinde Vaşington'da ve 25 Mayıs 2018 tarihinde Ankara'da olmak üzere iki kez toplanmıştır. Toplantılarda, Münbiç başta olmak üzere, DEAŞ'tan kurtarılmış olmakla birlikte PYD/YPG kontrolündeki bölgelerden anılan örgütün çıkarılmasına yönelik anlayış birliği sağlanmış; Münbiç'te güvenlik ve istikrarın tesisi hususunda yürütülecek işbirliği için bir Yol Haritası belirlenmiştir.

Yol Haritası'nı ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo ile 4 Haziran 2018 tarihinde Vaşington'da onayladık. Yol Haritası'nın nihai hedefi, Münbiç'teki PYD/YPG mevcudiyetinin tamamen sona erdirilmesi ve bölgenin kontrolünün gerçek sahiplerine iade edilmesidir. Münbiç Yol Haritası'nın başarısı, DEAŞ'tan kurtarılan diğer alanlar için de model teşkil edebilecektir.

Yol Haritası kapsamında, Türk ve Amerikan askeri birlikleri 18 Haziran 2018 tarihinde Fırat Kalkanı Harekâtı bölgesi ile Münbiç arasındaki hat boyunca eşgüdümlü fakat birbirinden bağımsız devriye faaliyetleri yürütmeye başlamış; 1 Kasım 2018 tarihi itibarıyla da müşterek devriye faaliyetlerine geçmişlerdir. Halihazırda, Yol Haritası kapsamında yerel yönetim ve güvenlik yapılarının yerel halkı gerçekten temsil edecek isimlerden oluşturulmasına yönelik çalışmalar sürmektedir.

Ülkemiz, Suriye'deki gelişmelerin milli güvenliğimiz bağlamında taşıdığı risk ve tehditleri de gözönünde bulundurarak gereken tedbirleri almaktadır. Nitekim gerekmesi halinde, Türkiye'nin uluslararası hukuktan kaynaklanan meşru müdafaa hakkını kullanmaya hazır olduğu ortaya koyulmakta, sınırlarımız ile vatandaşlarımızın temel hak ve menfaatlerini korumak amacıyla uluslararası hukuk uyarınca gereken bütün önlemler kararlı biçimde uygulanmaktadır.

İhtilafa barışçı ve siyasi çözüm bulunabilmesi amacıyla yürütülen tüm uluslararası girişimlerde aktif olarak yer alan Türkiye, çözüm sürecini neticelendirmek yönünde her türlü çabayı sarfetmeyi sürdürmektedir. Bu çerçevede ülkemiz, Suriye konusunda Fikirdaş Ülkeler Grubu ile Uluslararası Suriye Destek Grubu üyesi ülkelerin katılımıyla düzenlenen toplantılara iştirak ederek, yapıcı katkısını ortaya koymuştur.

Suriye’de ABD ve RF’nin ortak girişimiyle Şubat 2016’da tesis edilen ateşkes, rejim ve destekçilerinin sistematik ihlalleri ve sivillere yönelik yoğun saldırıları nedeniyle Mayıs 2016’da çökmüştür. Sayın Cumhurbaşkanımız ve RF Devlet Başkanı Vladimir Putin’in yönlendirmeleri ışığında, Türkiye ve RF arasında yürütülen yoğun çalışmalar sonucunda Aralık 2016 içinde 45.000 sivilin Halep’ten güvenli tahliyesi sağlanmıştır. Bu süreçte İran’la da irtibat sürdürülmüştür. RF ve İran Dışişleri Bakanlarıyla 20 Aralık 2016 tarihinde Moskova’da biraraya geldiğimiz toplantı, Astana platformunun altyapısını oluşturmuştur. Halep’te tesis edilen ateşkesin ülke geneline teşmili amacıyla, Türkiye ve RF’nin garantör sıfatıyla 29 Aralık 2016 tarihinde imzaladığı düzenlemeyle ülke çapında ateşkes ilan edilmiştir.

İlki 23-24 Ocak 2017 tarihinde yapılan ve son olarak 28-29 Kasım 2018 tarihinde Astana’da onbirincisi düzenlenen Suriye konulu yüksek düzeyli Astana toplantıları, 30 Aralık 2016 tarihinden bu yana yürürlükte olan ateşkes rejiminin garantörü üç ülkenin (Türkiye, RF ve garantörlüğünü bilahare ilan eden İran) yanısıra gözlemci sıfatıyla BM, ABD ve Ürdün’ü Suriye ihtilafının taraflarıyla biraraya getirmektedir. Astana toplantılarında, ateşkes rejiminin güçlendirilmesi ve çatışan taraflar arasında güven artırıcı önlemler kabul edilmesine matuf çalışmalar yürütülmektedir. Bu toplantılar çerçevesinde, 4 Mayıs 2017 tarihinde imzalanan Muhtıra’yla Suriye’de gerginliği azaltma bölgelerinin tesisi kararlaştırılmıştır.

Astana garantörü ülkelerin Devlet Başkanları arasında 22 Kasım 2017 tarihinde Soçi’de gerçekleştirilen Zirve’de, Suriye halkının öncülüğünde ve sahipliğinde yürütülecek siyasi sürecin hayata geçirilmesine yardımcı olmak için “Suriye Ulusal Diyalog Kongresi”nin düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

30 Ocak 2018 tarihinde Soçi’de gerçekleştirilen Kongre’nin en önemli sonucunu, ülkede özgür ve adil bir seçim düzenlenmesinin önünü açmak üzere Suriye’nin yeni anayasasını hazırlayacak Anayasa Komitesi’nin kurulması yönünde çağrı yapılması ve Komite için toplam 150 kişilik bir aday havuzu belirlenmesi teşkil etmiştir. Anayasa Komitesi’nin kuruluşuna yönelik çalışmalar Astana garantörleri ve BM Genel Sekreterinin Suriye Özel Temsilcisi arasında sürdürülmektedir. Komite’nin 2/3’ü rejim ve muhalefet adına verilmiş bulunan

listelerden eşit oranda ayrı ayrı, 1/3'ü ise sivil toplumu temsil eden bağımsız şahıslardan tayin edilecektir.

Doğu Guta, Kuzey Humus ve Deraa-Kuneytra'nın rejimin kontrolüne geçmesiyle birlikte gerginliği azaltma bölgelerinden geriye kalan sonuncusu olan İdlip'in statüsünün muhafazası ülkemiz için kritik önemi haizdir. İdlip'in nüfusu, bahsekonu diğer gerginliği azaltma bölgelerinden yapılan tahliye operasyonları sonucunda yaklaşık 3,5 milyona ulaşmıştır. Rejimin bu bölgeye olası bir saldırısının ülkemize yönelik yeni bir kitlesel göçü tetikleme ve insani krize neden olma riski mevcuttur.

Bu husustaki endişelerimiz ve sorunun çözümüne yönelik beklentilerimiz, bizzat Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından Astana formatında düzenlenen 7 Eylül 2018 tarihli Tahran Zirvesi'nde diğer Astana garantörü ülkelerin Devlet Başkanlarına aktarılmıştır. Neticede, İdlip'teki durumun kendi dinamikleri içinde ve suhuletle, Astana formatını tanımlayan işbirliği ruhuna uygun olarak ele alınmasında mutabık kalınmıştır.

Sayın Cumhurbaşkanımız ve RF Devlet Başkanını biraraya getiren 17 Eylül 2018 tarihli Soçi Zirvesi'nde imzalanan "İdlip Gerginliği Azaltma Bölgesindeki Durumun İstikrarlaştırılmasına İlişkin Muhtıra"yla, İdlip'teki statükonun muhafaza edilmesine yönelik yoğun çabalarımız sonuç vermiştir. İran'ın da desteğini ifade ettiği Muhtıra'yla RF, rejimin bölgeye olası saldırısını engellemeyi garanti etmiştir. Muhtıra'da tesis edilmesi öngörülen silahtan arındırılmış bölgenin sınırları 19-21 Eylül 2018 tarihlerinde Ankara'da Rus askeri makamlarıyla yapılan görüşmelerde belirlenmiş; ağır silahların ve radikal grupların bu bölgeden çekilmesinde önemli mesafe alınmıştır. Muhtıra'nın tüm veçheleriyle hayata geçirilmesine yönelik çalışmalar yoğun şekilde sürdürülmektedir.

İdlip Muhtırası sayesinde sahada nispi sükûnet hâkimdir. Ateşkes ihlallerinde büyük oranda düşüş kaydedilmiştir. İdlip Muhtırası'na riayetle sürdürülmesi, sahada şiddetin yeniden tırmanarak bir göç dalgası ve insani kriz tetiklememesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca, Muhtırayla sağlanan sükûnet, siyasi sürecin ilerletilmesi için yeni bir fırsat penceresi aralamış; bu çerçevede, Anayasa Komitesi'nin kuruluş sürecine yönelik çabalarımız hızlandırılmıştır.

Son olarak İstanbul'da 27 Ekim 2018 tarihinde düzenlenen Türkiye-Almanya-Fransa-RF Dörtlü Zirvesi'nde biraraya gelen liderler, şartları gözeterek, Komite'nin bu yılsonu itibarıyla toplanması çağrısında bulunmuşlardır. Anayasa Komitesi'nin oluşturulmasına dair çalışmalar, muhalefetin garantörü sıfatıyla Türkiye tarafından yakından takip edilmeye devam edecektir.

Suriye ihtilafında öndegelen paydaşların tutumlarının birbirine yaklaştırılarak kalıcı çözüm bulunması yönündeki çabalara katmadeğer sağlama hedefiyle gerçekleştirilen Dörtlü Zirve’de ayrıca, İdlip’te sağlanan ateşkesin kalıcı olmasının önemi konusunda mutabık kalınmış ve PYD/YPG başta olmak üzere, Suriye’nin egemenliği ve toprak bütünlüğü ile komşu ülkelerin milli güvenliğine zarar vermeyi amaçlayan ayrılıkçı gündemler reddedilmiştir.

Suriyeli muhalif gruplarla temaslarımız, hiçbir siyasi, etnik, dini veya mezhep grubunun çıkarı ve bu gruplar arasında herhangi bir ayırım gözetilmeksizin sürdürülmektedir. Mevcut krizin çözümünü Suriyeliler tayin edecek ve Suriye’nin geleceğine Suriye halkı karar verecektir. Türkiye bu süreçte Suriye halkına verdiği desteği sürdürmektedir.

Ülkemiz ayrıca, ihtilafın Suriyeli Türkmen kardeşlerimize olumsuz etkilerini asgari düzeyde tutmaya yönelik çabalarına devam etmektedir.

Suriye’deki ihtilafın gerek iç çatışmalar, gerek bölgesel güvenlik bağlamında önemli bir diğer boyutu da rejimin elinde bulunan, halka karşı kullanılan ve güvenlik tehdidi oluşturmaya devam eden kimyasal silah envanteri ve depolarıdır. Rejimin sahip olduğu kimyasallarla ilgili olarak ciddi bildirim eksikliklerine tevessül ettiği yolunda kuvvetli şüpheler devam etmekte, bu şüphelerin açıklığa kavuşturulması ve Suriye’de devam eden kimyasal silah kullanımının önlenmesi yolundaki çabalar Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü tarafından sürdürülmektedir.

Ülkemiz, rejimin kimyasal silah kullanımı vakalarını yakından takip etmekte ve uluslararası denetim mekanizmalarının işletilmesine katkı sağlamaktadır. Kimyasal silahların kullanımına karşı en başından beri ilkeli bir tutum sergileyen ülkemiz, 7 Nisan 2018 tarihinde Şam’ın Duma mıntikasına yapılan kimyasal silah saldırısına karşı bu mekanizmaların işletilmesini desteklemiştir. Kimyasal silah kullanımı konusundaki bilinen sicili ışığında, saldırıyı rejimin gerçekleştirdiği yönünde güçlü şüpheler bulunmaktadır. Bu çerçevede, ülkemiz ABD, Fransa ve Birleşik Krallık’ın Duma saldırısına karşılık olarak Suriye’de kimyasal silah üretimi yapıldığı düşünülen bazı tesislere 14 Nisan 2018 tarihinde düzenledikleri ortak hava harekâtına siyaseten destek vermiştir.

Suriye için temennimiz, Astana toplantıları ve son olarak İdlip Muhtırası’nın sahada sağladığı iyileşmeden istifadeyle ivme kazandırılan siyasi sürecin, Suriye halkının meşru talep ve beklentileri doğrultusunda; etnik köken, din ve mezhep ayrımı yapılmaksızın tüm Suriyelilerin temel hak ve özgürlüklerinin eşitlik temelinde anayasal güvence altına alındığı, hür ve demokratik bir sistemin barışçı şekilde tesisine sonlandırılmasıdır. Türkiye, bu zor dönemde Suriye

halkının yanında kararlılıkla durmayı sürdürecektir, Suriye'nin birliği ve toprak bütünlüğünün korunmasını temel hedefleri arasında muhafaza edecektir.

IRAK

Komşumuz Irak'ın toprak bütünlüğünü ve siyasi birliğini koruyarak, kalıcı istikrar ve güvenliğe kavuşması ülkemiz ve bölgemiz için kritik önem taşımaktadır.

Bu itibarla, Irak'ta tüm toplum kesimlerinin hak ve çıkarlarını garanti altına alacak şekilde, adil güç ve gelir paylaşımı temelinde ve Irak Anayasası uyarınca işleyen federal ve demokratik bir sistem tesis edilmesi, Irak topraklarında yuvalanan ve ülkemize tehdit teşkil eden başta PKK olmak üzere tüm terör örgütlerinin bertaraf edilmesi öncelikli beklentilerimizdir. Bu doğrultuda, mezhepçilikten uzak, "Iraklılık kimliği"ni ön planda tutan, kapsayıcı politikaların uygulanması önem arz etmektedir.

12 Mayıs 2018'de yapılan genel seçimlerin Irak Federal Yüksek Mahkemesi tarafından 19 Ağustos 2018'de açıklanan resmi sonuçlarına göre, Sadr Hareketi liderliğindeki Sairun İttifakı 54, Bedr Örgütü Lideri Hadi Amiri önderliğindeki Fetih İttifakı 48 ve dönemin Başbakanı Haydar Ebadi liderliğindeki Zafer İttifakı 42 sandalye kazanarak ilk üç sırayı elde etmiştir. Farklı ittifaklardan toplam 9 Türkmen milletvekili seçilmiştir.

15 Eylül 2018'de yapılan ITM Başkanlığı seçimini Anbar Milletvekili Muhammed Halbusi, 3 Ekim 2018'de düzenlenen Cumhurbaşkanlığı seçimini ise KYB'nin adayı Berham Salih kazanmıştır. Cumhurbaşkanı Salih, seçilmesinin hemen ardından, Sairun ve Fetih Koalisyonlarının ortak aday gösterdiği, Irak İslâm Yüksek Konseyi üyesi ve Irak Cumhurbaşkanı eski Yardımcısı Adil Abdülmehdi'yi Bakanlar Kurulunu oluşturmakla görevlendirmiştir. Adil Abdülmehdi Başbakanlığındaki Irak Hükümeti, 22 Bakanlıktan 14'ünün güvenoyu almasıyla 24 Ekim 2018 tarihinde göreve başlamıştır.

Türkiye, Irak'ın kalıcı istikrara kavuşmasına verdiği önemi, 12-14 Şubat tarihlerinde Kuveyt'te düzenlenen Irak'ın Yeniden İmarı Konferansı'nda 5 milyar Dolar kredi ve 50 milyon Dolar hibe taahhüdünde bulunarak göstermiştir. Taahhütlerimizin, Irak'ın yeniden imarını hızlandıracak ve bölgesel ekonomik entegrasyonu artırarak uzun dönemli kalkınmaya olanak verecek stratejik projeler yoluyla hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Bu vizyonumuza Iraklı siyasi liderlerin ilgi gösterdiği müşahede edilmekte olup, konu hakkında 2018 yılında yürütülen yoğun temaslar 2019 yılında da devam edecektir. Ayrıca,

Musul ve Basra Başkonsolosluklarımızın en kısa sürede yeniden faaliyete geçmesi için çalışmalarımız planlandığı şekilde sürdürülmektedir.

18. Türkiye-İrak Karma Ekonomik Komisyonu (KEK) Toplantısı, 3-4 Mayıs 2018 tarihlerinde Gümrük ve Ticaret eski Bakanımız Bülent Tüfenkci ve dönemin Irak Dışişleri Bakanı İbrahim Caferi'nin eşbaşkanlığında Ankara'da düzenlenmiştir. KEK toplantısı sonucunda imzalanan Mutabakat Zaptı'nda, Irak'a yapılan ihracatta sevk öncesi inceleme uygulamasından kaynaklı sorunların ortadan kaldırılması amacıyla standartların uygunluğunu belirlemek üzere Türk Standartları Enstitüsü'nün tek yetkili kuruluş olarak tanınması kayda geçirilmiştir.

Yukarıda maruz etkinliklere ilave olarak 2018 yılı içinde Irak'la yüksek düzeyli birçok temas gerçekleştirilmiştir. Ben 21 Ocak 2018'de Bağdat'ı ziyaret ettim. Türkiye-İrak Siyasi İstişareleri 6 Şubat 2018'de Ankara'da düzenlenmiştir. Eski Başbakanımız Sayın Binali Yıldırım, Münih Güvenlik Konferansı marjında dönemin Irak Başbakanı Haydar Ebadi'yle 17 Şubat 2018'de görüşmüştür. Irak Temsilciler Meclisi eski Başkanı Selim Cuburi 15-16 Mart 2018, dönemin Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Ayad Allavi 28 Mart 2018 tarihinde ülkemizi ziyaret etmişlerdir. Irak Temsilciler Meclisi eski Başkanı Selim Cuburi ayrıca, 30 Haziran-1 Temmuz 2018 tarihlerinde bir kez daha ülkemizi ziyaret etmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımızın 9 Temmuz 2018 tarihinde düzenlenen yemin törenine, dönemin Irak Cumhurbaşkanı Yardımcısı Usame Nuceyfi, Irak Savunma eski Bakanı İrfan Hayali, Irak Temsilciler Meclisi eski Başkanı Selim Cuburi, İKBY Başbakanı Neçirvan Barzani ve Irak Türkmen Cephesi Başkanı Erşat Salih ile Yardımcısı Hasan Turan'ın aralarında bulunduğu Iraklı zevat iştirak etmiştir.

Dönemin Irak Hükümeti'nde yer alan Irak Başbakanı Haydar Ebadi, beraberinde Irak İçişleri Bakanı Kasım Araci, Petrol Bakanı Cabbar Lueybi, Tarım Bakanı Hasan Zedan ve Su Kaynakları Bakanı Hasan Cenabi'yle birlikte 14 Ağustos 2018 tarihinde ülkemizi ziyaret etmiştir.

Iraklı Türkmen Milletvekillerini 19 Eylül 2018'de kabul ettim. 20 Eylül'de ise Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından Ankara'da kabul edilmişlerdir. Sayın Cumhurbaşkanımız, Irak Temsilciler Meclisi Başkanı Muhammed Halbusi'yi de 10 Ekim 2018'de İstanbul'da kabul etmişlerdir.

11 Ekim 2018 tarihinde Irak'a gerçekleştirdiğim ziyarette Bağdat'ta Irak Cumhurbaşkanı Berham Salih, o dönemde Hükümeti kurmakla görevlendirilen ve sonrasında Başbakan seçilen Adil Abdülmehdi, dönemin Irak Başbakanı Haydar Ebadi, Irak Temsilciler Meclisi Başkanı Muhammed Halbusi, Irak

Türkmen Cephesi Başkanı Erşat Salihi ve Türkmen öndegelenler, Fetih İttifakı Lideri Hadi Amiri, Ulusal Hikmet Akımı Lideri Ammar El Hekim, Irak'ın Kararı İttifakı Lideri Usame Nuceyfi ve Sadr Hareketi Lideri Mukteda Sadr'la görüşüm. Bu ziyaret, ikili ilişkilerimizin tüm boyutlarının ele alınmasına ve Irak'la yeni dönemde üzerinde çalışılacak öncelikli konuların tespitine imkân tanıdı. Bu bağlamda, 2019 yılı içerisinde Türkiye-Irak Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin Dördüncü Toplantısı'nın ülkemizde düzenlenmesi konusunda anlayış birliğine de vardık.

Irak'ta varlığını sürdüren PKK terör örgütüyle kararlı mücadelemiz sürmektedir. Bu bağlamda, bir yandan PKK'ya karşı somut adımlar atılmasına dair beklentimizi Irak ve IKBY makamları nezdinde sürekli gündemde tutuyor, diğer yandan bölücü örgüte karşı ulusal güvenliğimizin sağlanmasına yönelik olarak askeri operasyonlarımızı kararlılıkla sürdürüyoruz.

Türkmen soydaşlarımızın Irak'taki huzur ve bekası, Türkiye'nin dış politika önceliklerinden biridir. Irak'ın asli unsurlarından birisi olan ve Irak ile aramızda bir dostluk köprüsü olarak gördüğümüz Türkmenlerin güvenliklerinin temini ile Anayasa'yla belirlenen çerçevedeki hak ve menfaatlerinin korunmasına önem atfedilmektedir. Bu beklentimiz Irak makamlarıyla gerçekleştirilen görüşmelerde dile getirilmektedir. Hem Irak'ta bulunan, hem de Irak'ın içinden geçtiği istikrarsız koşullar nedeniyle ülkemize göç etmek zorunda kalan Türkmen soydaşlarımıza desteğimiz ise bundan sonra da devam edecektir.

İRAN

400 yıllık geçmişe sahip 560 km'lik bir sınırı paylaştığımız **İran**'la halklarımız arasında tarihten gelen bağlar bulunmakta olup, ekonomilerimiz de birbirini tamamlayıcı niteliktedir. İran'la ikili ilişkilerimizin halklarımızın ortak menfaatleri doğrultusunda ilerletilmesi ve bölgemizin refah ve istikrarına katkı sunabilmek amacıyla istişarelerimizin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2018 yılında İran'la karşılıklı yoğun ziyaret ve temas trafiği devam etmiştir.

Suriye konusunda, İran ve RF'nin de katılımıyla başlatılan Astana Süreci de diyalogu geliştiren bir diğer unsur olmuştur. Sayın Cumhurbaşkanımız ve İran Cumhurbaşkanı Ruhani bu çerçevede, 22 Kasım 2017 tarihinde Soçi'de düzenlenen Suriye konulu Türkiye-Rusya Federasyonu-İran Üçlü Zirvesi marjında görüşmüşlerdir. Anılan Zirve'nin öncesinde üç ülke Dışişleri Bakanları ve Genelkurmay Başkanları da ayrı ayrı bir araya gelmişlerdir.

4 Nisan 2018 tarihinde Ankara’da düzenlenen Suriye konulu Türkiye-Rusya Federasyonu-İran Üçlü Zirvesi marjında Cumhurbaşkanları tekrar bir araya gelmiş, ikili bir görüşme de gerçekleştirilmiştir. Zirve öncesinde Dışişleri Bakanları olarak 15 Mart 2018 tarihinde Türkiye-İran-Azerbaycan-Gürcistan Dörtlü Dışişleri Bakanları Toplantısı marjında Bakü’de, 16 Mart 2018 tarihinde Türkiye-Rusya Federasyonu-İran Üçlü Dışişleri Bakanları toplantısı vesilesiyle Astana’da ve bilahare 28 Nisan 2018 tarihinde Moskova’da bir araya geldik.

Suriye konulu Türkiye-Rusya Federasyonu-İran Üçlü Zirvesi’nin sonucusu 7 Eylül 2018 tarihinde üç ülke Cumhurbaşkanları ve Dışişleri Bakanlarının katılımıyla Tahran’da düzenlenmiştir.

İlk toplantısı Haziran 2014’te Ankara’da, ikinci toplantısı Nisan 2015’de Tahran’da, üçüncü toplantısı Nisan 2016’da Ankara’da yapılan Türkiye-İran Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi’nin Dördüncü Toplantısı, Sayın Cumhurbaşkanımız ve İran Cumhurbaşkanı Ruhani’nin eşbaşkanlıklarında 4 Ekim 2017 tarihinde Tahran’da düzenlenmiştir.

7 Şubat 2018 tarihinde Tahran’a günübürlük bir ziyaret gerçekleştirdim. İkili ilişkilerimiz ve bölgesel konuları ele aldığımız ziyaret çerçevesinde Dışişleri Bakanı Cevad Zarif’le görüştüm ve Cumhurbaşkanı Ruhani’yle biraraya geldim. İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif’le ayrıca, 2 Ağustos 2018 tarihinde Singapur’da ASEAN 51. Dışişleri Bakanları Toplantısı marjında, mevkidaşım Bakan Zarif’in ülkemize 29 Ağustos günü gerçekleştirdiği ziyarette, 7 Eylül’de Tahran’da yapılan Suriye konulu Üçlü Zirve’de ikili görüşme gerçekleştirdim. 30 Ekim 2018 tarihinde İstanbul’da evsahipliği yaptığımız Türkiye-Azerbaycan-İran Üçlü Dışişleri Bakanları 6. Toplantısı vesilesiyle de Azeri ve İranlı kardeşlerimizle biraraya gelerek ikili konular, bölgemizdeki işbirliği ve küresel gündem maddelerini ele aldık.

İran ile ikili ticaret hacmimiz, 2016 yılında yaklaşık 9,65 milyar Dolar, 2017 yılında %11 artışla 10,75 milyar Dolar, 2018 yılı Eylül ayı verilerine göre ise 7,5 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

KOEP’ten ayrılan ABD, 6 Ağustos ve 4 Kasım 2018 tarihlerinde İran’a yönelik yaptırımları iki aşama halinde yeniden devreye sokmuş; 5 Kasım 2018 günü ise aralarında ülkemizin de bulunduğu 8 ülkeye (Çin, Hindistan, G.Kore, Japonya, İtalya, Yunanistan, Tayvan) İran’dan petrol ve petrol ürünü alımlarında geçici muafiyet tanıdığını açıklamıştır. Biz yaptırımların doğru olmadığına, İran halkına ve bölgesel istikrara zarar vereceğine inanıyor ve bu yöndeki görüşümüzü her düzeyde beyan ediyoruz.

İranlı turistler, 2017 yılında 2,5 milyon kişiyle ÷lkemize giriş yapan yabancı uyruklular listesinde RF ve Almanya vatandaşlarından sonra üçüncü sırada yer almıştır. 2018 yılı Ocak-Ağustos ayları istatistiklerine göre İran, 1.5 milyon kişiyle ÷lkemize en çok turist gönderen dördüncü ÷lke olmuştur.

KÖRFEZ ÜLKELERİ

Köklü beşeri bağlarımızın bulunduğu Körfez bölgesindeki ÷lkelerle ilişkilerimiz bilhassa Körfez'in güvenliği çerçevesinde stratejik bakış açısıyla yürütülmektedir. Bu ÷lkelerin barış, güvenlik ve istikrarını geçmişte olduğu gibi bugün de destekliyoruz. Bölgenin temel işbirliği platformu olarak addettiğimiz Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ÷lkeleri ve Yemen'le ilişkilerimizi her alanda daha da geliştirmek yönündeki gayretlerimizi 2018 yılında da sürdürdük.

Körfez ÷lkeleri zengin enerji kaynakları, büyük altyapı projelerinin Türk şirketlerine sunduğu fırsatlar ve birçok vatandaşımızın bu ÷lkelerde işçi veya işveren olarak çalışması nedeniyle Türk ekonomisi açısından da önem taşımaktadır. Sözkonusu ÷lkelerle ekonomik ilişkilerimiz gelişmeye devam etmekte olup, ticaret hacmimiz 2017 yılında 22,3 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Körfez ÷lkelerinin Türkiye'deki doğrudan sermaye yatırımları 19 milyar Dolar'ı aşmıştır.

Türk müteahhitlik firmalarının bu ÷lkelerde 2000 yılından itibaren üstlendikleri projelerin toplam değeri yaklaşık 56,6 milyar Dolar'dır.

Körfez ÷lkelerinin 2002 yılından bu yana ÷lkemize yönelik doğrudan yatırım miktarı ise yaklaşık 9,9 milyar Dolar'dır.

Gerek KİK içinde, gerek İslâm dünyasında oynadığı rol bakımından Körfez bölgesinde stratejik öneme sahip **Suudi Arabistan**'la (SA) ilişkilerimizin tüm veçheleriyle derinleştirilerek geliştirilmesi amaçlanmakta olup, bu ÷lkeyle bölgesel ve uluslararası konularda diyalog sürdürülmektedir.

Bu ÷lkeyle ilişkilerimizde Kral Selman'ın 2015 yılında tahta geçmesiyle yakalanan ivme sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Bu çerçevede, 27-28 Aralık 2017 tarihlerinde Başbakanlığı döneminde Sayın Binali Yıldırım Suudi Arabistan'a resmi ziyarette bulunmuştur. Ayrıca, dönemin Milli Savunma Bakanı Sayın Nurettin Canikli, ÷lkemizin de üyesi olduğu merkezi Riyad'da bulunan Terörle Mücadele İslam Askeri Koalisyonu (IMCTC) Savunma Bakanları Toplantısı'na iştirak etmek üzere Bakanlığımız heyetiyle birlikte 26 Kasım 2017 tarihinde Riyad'ı ziyaret etmiştir.

25 Şubat-3 Mart 2018 tarihlerinde Riyad'da gerçekleştirilen ve ilk kez yabancı bir ülkenin davet edildiği Yerel Üretimi Destekleme ve Savunma Sanayii Fuarı'na (AFED 2018) ülkemiz onur konuğu olarak davet edilmiş ve Fuar'a Savunma Sanayii Başkanlığımızın koordinasyonunda 23 savunma sanayii firmamız katılım sağlamıştır.

Suudi Arabistan'dan ise Dışişleri Bakanı Adil bin Ahmet El Cübeyir 18 Mayıs 2018 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Kudüs konulu İİT Olağanüstü Zirvesi'ne katılmak üzere, Devlet Bakanı ve Kral Selman'ın Müşaviri Dr. Mansur bin Miteb bin Abdülaziz El Suud ise Sayın Cumhurbaşkanımızın Göreve Başlama Töreni'ne iştirak etmek üzere 9 Temmuz 2018 tarihinde ülkemizi ziyaret etmişlerdir.

Suudi Arabistan'la ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 4,85 milyar Dolar civarında, 2018 yılının ilk dokuz ayında ise 3,7 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. Suudi Arabistan'da 200'ün üzerinde Türk sermayeli firma faaliyet göstermektedir. Bu kapsamda ülkemizin Suudi Arabistan'da gerçekleştirdiği yatırım miktarı yaklaşık 660 milyon Dolar düzeyindedir. Türk firmalarının Suudi Arabistan'da üstlendikleri 100'ün üzerindeki müteahhitlik projesinin toplam tutarı 2017 yılı sonu itibarıyla 20 milyar Dolar seviyesini aşmıştır.

Tekstil, gıda, bankacılık, dış ticaret, gayrimenkul ve turizm sektörlerinde faaliyet gösteren 907 Suudi firmasının ülkemizdeki yatırım miktarı ise yaklaşık 2 milyar Dolar seviyesindedir.

2017 yılında 653 bin, 2018 yılının ilk dokuz ayında ise 639 bin Suudi Arabistan vatandaşı ülkemizi ziyaret etmiştir.

Katar'la ilişkilerimizde bilhassa siyasi, askeri ve ekonomik alanlarda önemli gelişme kaydedilmiştir. Aynı zamanda bölgesel konularda yakın işbirliği içinde bulunduğumuz ülkelerin başında gelen Katar'la ilişkilerimizin her alanda en üst düzeye yükseltilmesi amaçlanmaktadır.

Türkiye ile Katar arasında derinleşerek gelişen ilişkilerin sonucu olarak karşılıklı üst düzey ziyaret trafiği 2018 yılı boyunca artarak devam etmiştir.

Bu kapsamda, Katar Emiri Şeyh Tamim bin Hamad El Sani 15 Ocak 2018 tarihinde ülkemize çalışma ziyareti gerçekleştirerek Sayın Cumhurbaşkanımızla biraraya gelmiş, 18 Mayıs 2018 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Kudüs konulu İİT Olağanüstü Zirvesi'ne katılım sağlamış, 9 Temmuz 2018 tarihinde Ankara'da düzenlenen Sayın Cumhurbaşkanımızın Göreve Başlama Töreni'ne

iştirak etmiş, 15 Ağustos 2018 tarihinde Ankara'ya çalışma ziyaretinde bulunarak Sayın Cumhurbaşkanımızla görüşmüş, ayrıca Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite Dördüncü Toplantısı çerçevesinde Sayın Cumhurbaşkanımızla 27 Kasım 2018 tarihinde İstanbul'da bir araya gelmiştir.

Öte yandan, Katar Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Şeyh Muhammed bin Abdülrahman bin Casim El Sani 27 Mart 2018 tarihinde Ankara'yı ziyaret ederek Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından kabul edilmiş, Katar Başbakan Yardımcısı ve Savunma İşlerinden Sorumlu Bakanı Dr. Halid bin Muhammed El Attiyah Sayın Milli Savunma Bakanımızın davetine icabetle 15-16 Ekim 2018 tarihlerinde İstanbul ve Ankara'yı ziyaretinde Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından da kabul edilmiş, Katar Ulaştırma ve İletişim Bakanı Cassim bin Sayif bin Ahmed El Sulayiti 29 Ekim 2018 tarihinde gerçekleştirilen İstanbul yeni havalimanının açılış törenine katılmıştır. Ayrıca, Katar'la siyasi istişarelerin ilk turu ve Yüksek Stratejik Komite Dördüncü Toplantısı öncesinde Kıdemli Memurlar Toplantısı 4 Ekim 2018 tarihinde eşzamanlı olarak Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizden ise, dönemin Başbakan Yardımcısı Sayın Bekir Bozdağ 15-16 Nisan 2018 tarihlerinde Katar Milli Kütüphanesi'nin Büyük Açılış Törenine iştirak etmek üzere ve dönemin Milli Savunma Bakanı Sayın Nurettin Canikli, dönemin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Sayın Hulusi Akar ve Savunma Sanayii Başkanı Sayın İsmail Demir de Doha Uluslararası Denizcilik Savunma Sergisi ve Konferansı'na (DIMDEX 2018) katılmak üzere 12-14 Mart 2018 tarihlerinde Doha'yı ziyaret etmişlerdir.

Katar'la ticari ve ekonomik ilişkilerimiz son dönemde ivme kazanmıştır. İkili ticaret hacmimiz 2017'de yüzde 56'lık artışla 1,3 milyar Dolar, 2018 yılının ilk dokuz ayında ise yaklaşık 1 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Öte yandan, 4 Eylül 2018 tarihinde Ticaret Bakanı Sayın Ruhsar Pekcan ve Katar Ekonomi ve Ticaret Bakanı Ahmed bin Muhammed bin Casim El Sani tarafından paraflanan ve Yüksek Stratejik Komite Dördüncü Toplantısı vesilesiyle imzalanan Türkiye-Katar Ticaret ve Ekonomik Ortaklık Anlaşması ile iki ülke Merkez Bankaları arasında 17 Ağustos 2018 tarihinde imzalanan Döviz Takası (Swap) Anlaşması'nın bu rakamı önümüzdeki dönemde daha üst seviyelere taşınması beklenmektedir.

Müteahhitlik sektöründe, firmalarımızın 2002 yılından 2017 yılı sonuna kadar Katar'da üstlendikleri projelerin toplam değeri 17,4 milyar Dolar'a ulaşmıştır. Böylelikle, Körfez bölgesinde müteahhitlerimizin Suudi Arabistan'dan sonra en yüksek tutarda iş aldıkları ikinci ülke Katar olmuştur.

Katar'dan ÷lkemize yönelik yatırımlar da artmaktadır. Katar'ın ÷lkemizdeki toplam doğrudan yatırımları 2018 Ağustos ayı itibarıyla 2 milyar Dolar seviyesine ulaşmıştır. Bu çerçevede, Katar Emiri Şeyh Tamim bin Hamad El Sani'nin 15 Ağustos 2018 tarihinde ÷lkemizi ziyareti sırasında bulunduğu 15 milyar Dolar tutarındaki yatırım taahhüdü, Katar'ın Türk ekonomisine duyduğu güveni bir kez daha teyit etmiştir.

Katar'da faaliyette bulunan Türk sermayeli firma sayısı, 186'sı Katarlılarla ortak kurulan şirketler olmak üzere 205'tir. Toplam doğrudan yatırımlarımız ise 31 milyon Dolar tutarındadır.

Katar krizi dâhil bölgesel ihtilaflarda arabuluculuk rolü üstlenen ve KİK'in kuruluşunda önemli çaba harcayan **Kuveyt**'le ilişkilerimizde bilhassa 2017 yılında kazanılan büyük ivme 2018 yılında da sürdür÷lmüştür.

Bu kapsamda, Kuveyt Emiri Şeyh Sabah El Ahmed El Cabir El Sabah 18 Mayıs 2018 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Kudüs konulu İİT Olağanüstü Zirvesi'ne katılmış, Kuveyt Meclis Başkanı Marzuk Ali El Ganim 9 Temmuz 2018 tarihinde Sayın Cumhurbaşkanımızın Göreve Başlama Töreni vesilesiyle Ankara'yı ziyaret etmiş ve 8-11 Ekim 2018 tarihlerinde Antalya'da gerçekleştirilen Avrasya Parlamento Başkanları Üçüncü Toplantısı'na iştirak ederek anılan toplantı marjında Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından 10 Ekim 2018 tarihinde kabul edilmiştir. Öte yandan, Kuveyt Milli Muhafız Komutanlığı Müsteşar Yardımcısı ve beraberindeki heyetin Jandarma Genel Komutanlığımızın evsahipliğinde 12-18 Mart 2018 tarihlerinde ÷lkemize gerçekleştirdiği ziyarette potansiyel işbirliği konularına ilişkin görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Diğer taraftan, dönemin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın İsmail Kahraman 16-18 Aralık 2017 tarihlerinde Kuveyt'e resmi ziyarette bulunmuştur. Kuveyt'le ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 608 milyon Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2018 yılının ilk dokuz ayında ise ikili ticaret hacmimiz 524 milyon Dolar seviyesine ulaşmıştır. Türk müteahhitlik firmalarının bugüne kadar Kuveyt'te üstlendikleri projelerin toplam bedeli yaklaşık 7 milyar Dolar düzeyindedir.

2002-2017 döneminde Kuveyt'ten ÷lkemize gerçekleşen doğrudan yatırım miktarı yaklaşık 1,7 milyar Dolar'dır.

Kuveyt'le giderek gelişen ilişkilerimiz çerçevesinde Kuveyt vatandaşlarına 15 Ağustos 2017 tarihinden itibaren ÷lkemize seyahatlerinde vize muafiyeti getirilmiştir.

Bölgede dostane işbirliğine sahip olduğumuz bir diğer ülke olan **Umman**'la ilişkilerimiz 2018 yılında da olumlu şekilde gelişmeyi sürdürmüştür.

28-29 Ekim 2017 tarihlerinde Umman'a gerçekleştirdiğim resmi ziyaretin ardından, Umman Başbakan Yardımcısı ve Sultan'ın Özel Temsilcisi Seyyid Esad bin Teymur El Said 13 Aralık 2017 tarihinde İstanbul'da Kudüs konusunda düzenlenen İslâm İşbirliği Teşkilatı (İİT) Olağanüstü Zirvesi vesilesiyle ülkemizi ziyaret etmiştir. Zirve'ye katılan heyette Umman Dışişleri Bakanı Yusuf bin Alavi bin Abdullah da yer almıştır. Ummanlı mevkidaşım ayrıca, 18 Mayıs 2018'de yine Filistin konusunda düzenlenen İİT Olağanüstü Zirvesi vesilesiyle ülkemizi bir kez daha ziyaret etmiştir.

Artış eğilimini 2017 yılında da sürdüren Umman'la ikili ticaret hacmimiz geçen yıl 316 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. İlk 9 ay verileri ticaret hacmimizdeki yükselişin 2018 yılında artarak devam ettiğini göstermektedir. Nitekim, ticaret hacmi Eylül ayı sonu itibarıyla bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık 402 milyon Dolar seviyesine ulaşmıştır.

Umman'da çoğunluğu müteahhitlik ve mühendislik sektöründe olmak üzere 35'e yakın Türk şirketi mevcuttur. Bu şirketlerin Umman'daki toplam iş hacmi 7 milyar Dolar civarındadır.

Türkiye'de emlak, madencilik, ticaret ve inşaat alanlarında faaliyet gösteren Ummanlı şirketlerin yatırım hacmi 16 milyon Dolar civarındadır.

Birleşik Arap Emirlikleri'yle (BAE) ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 62 artışla 14,7 milyar Dolar olarak gerçekleşmiştir. Ticaret hacmi 2018 yılının ilk dokuz ayında ise yaklaşık 5,2 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

2002'den 2017 sonuna kadarki dönemde BAE'den Türkiye'ye 4,2 milyar Dolar, Türkiye'den BAE'ye ise 382 milyon Dolar seviyesinde doğrudan yatırım gerçekleştirilmiştir.

2002 yılından bu yana Türk müteahhitlik firmalarının BAE'de üstlendikleri projelerin toplam bedeli ise 12 milyar Dolar'dır.

Bahreyn'le ilişkilerimiz 2018 yılında da dostane biçimde sürdürülmüştür.

Bahreynli mevkidaşım Dışişleri Bakanı Şeyh Halid bin Ahmed El Halife 18 Mayıs 2018 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Filistin konulu İİT Olağanüstü Zirve vesilesiyle ülkemizi ziyaret etmiştir.

2017 yılında yeniden artış eğilimine giren ve 414 milyon Dolar olarak gerçekleşen Bahreyn’le ikili ticaret hacmimiz, 2018 yılının ilk 9 aylık döneminde bu olumlu ivmeyi sürdürmüştür. İkili ticaret hacmi Ağustos sonu itibarıyla 374 milyon Dolar seviyesine ulaşmıştır.

2017 sonu itibarıyla Bahreyn’e yönelik ülkemiz kaynaklı doğrudan yatırımların değeri 183 milyon Dolar düzeyinde olup, Bahreyn’in ülkemize yönelik doğrudan yatırımları ise 488 milyon Dolar’dır. Yine aynı dönem itibarıyla Bahreyn’deki müteahhitlik firmalarımızın yaptıkları işlerin değeri 335 milyon Dolar’a ulaşmıştır.

KİK içinde Katar ile Suudi Arabistan, BAE, Bahreyn, ayrıca Mısır arasında 2017 Haziran ayında ortaya çıkan ve halen devam eden krizin dostane biçimde çözümüne bölgemizin istikrarı açısından önem atfediyoruz. Bu ülkelere Katar’a yönelik olarak uygulanan yaptırımları doğru bulmadığımızı ve anlaşmazlıkların diyalog yoluyla çözülmesi gerektiğini vurgulamaya devam ediyor; KİK’in stratejik ortağı ve İslam İşbirliği Teşkilatı’nın Zirve Dönem Başkanı olarak ilk günden itibaren bu yönde yürüttüğümüz aktif diplomasiyi sürdürüyoruz.

Müstesna tarihi, kültürel ve beşeri bağlarımızın olduğu **Yemen**’de yaklaşık dört yıldır devam eden krizle ilgili gelişmeleri yakından takip etmeyi sürdürüyoruz. Büyük bir insani felakete yolaçan ve tüm Körfez bölgesinin güvenliğini tehdit eden bu krizin en kısa sürede sona erdirilmesini ve Yemen’in barış ve huzura kavuşmasını arzu ediyoruz. Yemen’in bağımsızlığının, egemenliğinin, birliğinin ve toprak bütünlüğünün korunmasına büyük önem atfediyoruz.

Yemen’deki soruna BM Güvenlik Konseyi’nin ilgili kararları başta olmak üzere yerleşik parametreler temelinde, kapsayıcı ve kalıcı bir siyasi çözüm bulunmasını arzu ediyoruz. Bu çerçevede, Yemenli taraflar arasında müzakere sürecini canlandırmak için BM Genel Sekreteri’nin Yemen Özel Temsilcisi tarafından sürdürülen çabaları destekliyoruz.

Türkiye BM öncülüğünde sürdürülen çözüm çabalarıyla ilgili bir istişare mekanizması olan ve 17 ülkenin yanısıra AB ve KİK’in bulunduğu G-19 grubu içinde yer almak suretiyle de Yemen’le ilgili çalışmalara katkı sunmaktadır.

Ülkemiz ayrıca, dönem başkanı olduğu İİT bünyesinde de Yemen konusunda aktif katkı yapmaktadır.

Ülkemizin 2015 yılında kuruluşuna öncülük ettiği İİT Yemen Temas Grubu’nun beşinci toplantısı BM 73. Genel Kurul görüşmeleri marjında 27 Eylül 2018 tarihinde New York’ta yapılmıştır. Temas Grubu üyesi olarak toplantıya ülkemizce de katılım sağlanmıştır.

Öte yandan, Yemen'deki Hutiler tarafından Suudi Arabistan topraklarına yönelik gerçekleştirilen füze saldırılarını ele almak üzere 21 Ocak 2018 tarihinde Cidde'de düzenlenen İİT Dışişleri Bakanları Olağanüstü Toplantısı'na tarafımızdan Bakan Yardımcısı düzeyinde iştirak edilmiştir.

Yemen'de açlık, kıtlık ve salgın hastalıklarla çok vahim boyuta ulaşan insani krizin hafifletilmesi ve Yemenli kardeşlerimizin yaralarının sarılmasına yönelik çabalarımıza da devam etmekteyiz.

Sağlık Bakanlığımız ve TİKA'nın katkılarıyla hazırlanan ve kolera tedavisinde kullanılan yaklaşık 50 ton ilaç ve tıbbi malzemenin yanısıra, un, gıda, giyim malzemesi ve tekerlekli sandalyelerin bulunduğu bir yardım paketimiz 2017 Temmuz ayında denizyoluyla Yemen'e gönderilmiştir. Söz konusu yardım sevkiyatında Sağlık Bakanlığımızca hazırlanan iki adet sahra hastanesi de yer almıştır. Bahse konu hastanelerden ilki 19 Aralık 2017 tarihinde Aden'de, ikinci ise 4 Haziran 2018 tarihinde Turba/Taiz'de açılmıştır.

Resmi kuruluşlarımızın ve çeşitli Türk sivil toplum kuruluşlarının Yemen'e yönelik yardım faaliyetleri sürmektedir.

KUZEY AFRİKA

Libya'daki siyasi bölünmüşlüğü ve istikrarsızlığın sona erdirilmesine yönelik gayretleri desteklemeyi sürdürmekteyiz. Bu çerçevede bir yandan, 2015 tarihli Skhirat Anlaşması uyarınca kurulan kurumlarla resmi temaslarımıza öncelik verirken, diğer taraftan, dengeli ve kapsayıcı bir yaklaşımla ülke çapındaki tüm gruplarla görüşerek, ülkedeki mevcut anlaşmazlıkların diyalog ve uzlaşıyla çözümü için telkinlerde bulunmaktayız. Bu çerçevede, üst düzey bir heyetimiz 2017 yılının Ekim ayında Trablus'un yanısıra batı bölgesinde Misurata ve doğu'da ise Beyda'da da temaslarda bulunmuştur. Türkiye, siyasi sürecin kapsamlı şekilde Birleşmiş Milletler'in liderliğinde yürütülmesini desteklemektedir. Bu çerçevede Trablus'taki Başkanlık Konseyi ve Ulusal Mutabakat Hükümeti tarafından açıklanan, güvenlik ve ekonomik alanlarda gerekli reformların gerçekleştirilmesine güçlü destek vermektedir.

Sayın Cumhurbaşkanımız 9 Kasım 2018 tarihinde Libya Başkanlık Konseyi Başkanı Fayeze Sarraj'ı ülkemizde ağırlamıştır. Yapılan görüşmede Libya'daki siyasi süreç ile sağlık, vize ve savunma konuları ele alınmış, Libya tarafına her alanda destek vermeye hazır olduğumuz en üst düzeyde ifade edilmiştir. Ayrıca görüşme marjında, Libya Devleti Sağlık Bakan Vekili Mohamed Haitham İsa ile Sağlık Bakanlığımız Bakan Yardımcısı Prof. Dr. Emine Alp Meşe arasında

“Hasta ve Yaralıların Tedavisiyle İlgili Türk Hastanelerin Borç Alacakları Hakkında Uzlaşma Beyanı” imzalanmıştır. Sayın Milli Savunma Bakanımız da 5 Kasım günü Libya’ya resmi ziyaret gerçekleştirerek Libya’lı yetkililerle savunma ve güvenlik alanlarındaki işbirliğimizi ele almıştır.

Diğer yandan, 12-13 Kasım 2018 tarihlerinde Palermo’da düzenlenen Libya Konferansı’na Sayın Cumhurbaşkanı Yardımcımız başkanlığındaki heyetle iştirak edilmiştir. Ancak, süreci kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmek isteyen bazı ülkelerin Konferans marjında yerleşik teamüllerle bağdaşmayan kısıtlı katılımlı paralel görüşmeler düzenlediğinin tespit edilmesi üzerine Heyetimiz Konferans’tan çekilmiştir.

Köklü tarihi bağlarımızın bulunduğu diğer bir bölge ülkesi olan **Cezayir**, halen Afrika kıtasındaki en büyük ticari ortaklarımızdan biri konumundadır. Cezayir’le ticaret hacmimiz 2017 yılında 3,5 milyar Dolar’a ulaşmıştır. Türk müteşebbisler tarafından Cezayir’de yürütülmekte olan projelerin toplam değeri 16 milyar Dolar’ı aşmıştır. Tekstil, kimya, otomotiv sektörlerinde de çok değerli firmalarımızın yatırımları bulunmaktadır. Türkiye bugün Cezayir’in gerek ihracatında, gerek ithalatında ilk on ülke arasında yer almaktadır. Türk şirketleri Cezayir’de en çok yatırım yapan ve yaklaşık 20 bin kişiye iş imkânı sağlayarak en çok istihdam yaratan şirketlerdir. Sayın Cumhurbaşkanımızın 26-28 Şubat 2018 tarihlerinde Cezayir’e gerçekleştirdiği ziyaret sırasında başta ekonomik alan olmak üzere, ilişkilerin tüm alanlarda geliştirilmesi yönünde atılabilecek ilave adımlar ele alınmıştır. Son dönemde ortak tarihi mirasımıza yönelik ortak projelere ağırlık verilmiş, başkent Cezayir’deki Keçiova Camii’nin 2014 yılında başlatılan restorasyonu 2018 yılı içinde tamamlanmıştır.

1518 yılında İspanyol kuvvetleriyle girdiği muharebede şehit olan Oruç Reis’in mirasını yaşatmak amacıyla ülkenin batısında bulunan Ain Temouchent vilayetinde adigeçen için inşa edilen anıtın açılışı 20 Kasım 2018 tarihinde düzenlenen törenle yapılmıştır.

Tarihi ve insani bağlarımızın bulunduğu **Mısır** halen Kuzey Afrika’da ilk ticari ortağımız konumundadır. Bu ülkeyle mevcut Serbest Ticaret Anlaşması temelinde yürütülen ticaret dinamik seyrini sürdürmektedir. Diğer taraftan, bölgesel istikrar bakımından önemli konumda bulunan bu ülkeye yönelik ilkesel yaklaşımımız devam etmektedir.

2011 yılında gerçekleştirdiği Yasemin Devrimiyle tarihinde yeni bir sayfa açan **Tunus**’la ilişkilerimizin her alanda geliştirilmesi için son dönemde birçok adım atılmıştır. Tunus Dışişleri Bakanı’nın 2017 Haziran ayında ülkemizi ve Sayın Cumhurbaşkanımızın 26-27 Aralık 2017 tarihlerinde Tunus’u ziyaretlerinde, siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel ilişkilerin dengeli şekilde güçlendirilmesine

yönelik karşılıklı irade teyit edilmiştir. 2012 yılında imzalanan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi kurulmasını öngören Ortak Siyasi Bildiri çerçevesinde yürütülen işbirliğimizin önümüzdeki dönemde terörle mücadele, savunma sanayii ve ticaret alanlarında derinleştirilmesi hedeflenmektedir.

Güçlü tarihi bağlarımızın bulunduğu Fas'la ilişkilerimizi her alanda güçlendirmeye devam ediyoruz. Serbest Ticaret Anlaşması'nın da tesis edilmesiyle birlikte ekonomik ilişkilerimiz ivme kazanmıştır. Böylece, 2012 yılında 1,2 milyar Dolar olarak gerçekleşen ticaret hacmimiz 2017 yılında 2,6 milyar Dolar'a yaklaşmıştır. Öte yandan, 1,2 milyar Dolar yatırımla Fas'ta faal 150'ye yakın şirketimiz 8.000 kişiye istihdam sağlamaktadır. Yakın ve çoktarafli işbirliğimiz 2013 yılında imzalanan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin kurulmasına İlişkin Ortak Siyasi Bildiri temelinde sürdürülmektedir. Fas'ın ülkemizle dayanışma içinde hareket ederek ülkedeki FETÖ iltisaklı okul ve kuruluşları kapatması, bu ülkeyle yürüttüğümüz güvenlik işbirliğinin derinliğine işaret etmiştir.

İSLÂM İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI

Türkiye, İslam ülkelerini buluşturan yegâne ortak siyasî forum olan **İslâm İşbirliği Teşkilatı**'na (İİT), bölgesel ve uluslararası gelişmeler bağlamında özel önem vermektedir. Ülkemiz bu bağlamda, İİT'in uluslararası alandaki etkinliğinin daha da artmasına ve teşkilatın reform sürecine güçlü destek sağlamaktadır.

Bu çerçevede ülkemizin girişimiyle ve öncülüğüyle hazırlanan "*İİT'in Kapsamlı Reformu İçin Beyin Fırtınası Oturumu Düzenlenmesi*" başlıklı karar tasarısı 5-6 Mayıs 2018 tarihlerinde Dakka'da düzenlenen İİT 45. Dışişleri Bakanları Konseyi'nde (DBK) kabul edilmiştir.

İİT Reformu'na ilişkin Beyin Fırtınası Oturumu'nun ilki 23-25 Ekim 2018 tarihlerinde Cidde'de düzenlenmiştir. İkinci toplantının 2019 Şubat ayında Dakka'da düzenlenmesi öngörülmektedir.

Türkiye çok sayıda İİT kuruluşuna evsahipliği yapmakta olup, Bakanlığımız ve diğer kurumlarımızın desteği ve ilgisiyle, Teşkilatın en faal üyelerinden biri konumundadır. Ülkemiz 14-15 Nisan 2016 tarihlerinde İstanbul'da "**Adalet ve Barış için Birlik ve Dayanışma**" temasıyla düzenlenen **13. İslam Zirvesi**'yle İİT Zirve Dönem Başkanlığını üstlenmiş olup, 14. Zirve'nin Gambiya'da 2019 Kasım ayında gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

İslâm İşbirliği Teşkilatına Üye Ülkeler Parlamento Birliği (İSİPAB) 13. Toplantısı 16-17 Ocak 2018 tarihlerinde Tahran'da düzenlenmiş ve sözkonusu

toplantıya dönemin TBMM Başkanı Sayın İsmail Kahraman başkanlığındaki bir heyetle katılım sağlanmıştır. İSİPAB Genel Sekreterliğini 2008-2018 yılları arasında Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç üstlenmiştir.

Öte yandan, 5-6 Mayıs 2018 tarihlerinde Bangladeş'in başkenti Dakka'da, **45. İİT Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı** ile 26 Eylül 2018 tarihinde New York'ta İİT Dışişleri Bakanları Yıllık Eşgüdüm Toplantısı yapılmıştır.

İİT Bağımsız Daimi İnsan Hakları Komisyonu (BDİHK) Yıllık Semineri'nin Beşincisi "İslamofobi: Bir İnsan Hakları İhlali ve Irkçılığın Çağdaş Görünümü" temasıyla Adalet Bakanlığımızın evsahipliğinde 17-18 Ekim 2018 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiştir.

İİT Zirve Dönem Başkanlığımız çerçevesinde gençlik ve kadın konuları önceliklerimiz arasında yer almaktadır. Ülkemizde yerleşik İİT ilgili kuruluşlarından **İslâm Konferansı Diyalog ve İşbirliği Gençlik Forumu'nun (İKGF-Dİ)** 3. Genel Kurulu 22-24 Ekim 2018 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Genel Kurul'da yapılan seçimlerde ülkemizin adayı Taha Ayhan Gençlik Forumu'nun yeni Başkanı olarak seçilmiştir.

Ayrıca, ülkemizin girişimiyle İİT bünyesinde bir **İstişari Kadın Konseyi** kurulmuştur. İstişari Kadın Konseyi Birinci Toplantısı 18 Mayıs 2017 tarihinde İstanbul'da, ikinci toplantısı 18 Aralık 2017 tarihinde Cidde'de; üçüncü toplantısı ise 25 Ekim 2018 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Son toplantıda İİT Kadın Başarı Ödülü verilmesine ilişkin 45. DBK'da kabul edilen karar uyarınca, sözkonusu Ödül'ün kapsamı ve kriterleri üzerinde görüş alışverişi yapılmış ve ilk ödül için adil coğrafi dağılım ilkesi çerçevesinde 3 aday kısa listeye alınmıştır. Sözkonusu liste 30 Kasım-1 Aralık 2018 tarihlerinde Burkina Faso'da gerçekleşen "İİT Üyesi Ülkelerin Kalkınmasında Kadının Rolüne Dair 7. Bakanlar Konferansı"na sunulmuş ve ülkemizden Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) İİT Kadın Başarı Ödülüne layık görülmüştür.

İİT'in 4 Daimi Komitesi'nden biri olan **İslâm İşbirliği Teşkilatı Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK)**, 1981 yılında Mekke'de düzenlenen Üçüncü İslam Zirve Konferansı'nda kurulmuş olup, başkanlığını 1985 yılından beri Sayın Cumhurbaşkanlarımız, eşgüdümünü ise Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilene kadar Kalkınma Bakanlığımız yürütürken artık İSEDAK Koordinasyon Ofisi Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı'na bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

34. İSEDAK Toplantısı, Sayın Cumhurbaşkanımızın riyasetlerinde 26-29 Kasım 2018 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiştir.

13. İslam Zirvesi Nihai Bildirisi'nde desteklendiği üzere, İİT bünyesinde terörizm ve organize suçlarla mücadeleye katkıda bulunmak üzere ülkemizde **İİT Polis İşbirliği ve Koordinasyon Merkezi** kurulmasına çalışılmaktadır. İİT 45. DBK'da sözkonusu Merkez'in kurulmasına ilişkin karar kabul edilmiştir. Bu kapsamda ülkemizce Merkez'in Tüzüğü İİT Sekreteryası'yla bilistişare hazırlanmış ve Sekreteryaya tarafından üye ülkelere Tüzüğü imzalamaları için dağıtılmış olup, Merkez'in faaliyetlerine başlaması için 19 üye ülkenin Tüzüğü imzalaması gerekmektedir.

Ülkemizde kurulması öngörülen **İİT Medya Forumu**'nun Tüzüğü Bakanlar Kurulu yetkisi çıkarılarak dönemin Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürü tarafından imzalanmıştır. Forum'un kurulması çalışmaları Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı uhdesinde sürdürülmektedir.

Astana'da kurulması öngörülen **İslâm Gıda Güvenliği Teşkilatı'nın (IOFS)** Tüzüğü 9-11 Aralık 2013 tarihlerinde Konakri'de (Gine) düzenlenen İİT 40. Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında imzaya açılmıştır. Tüzük 32 üye ülke tarafından imzalanmış olup, şu ana kadar 10 üye ülke tarafından onaylanmıştır. Tüzük ülkemizce imzalanmasını müteakip, onay için TBMM'ye sevk edilmiştir. Bu çerçevede, 10 Ocak 2018 tarihinde TBMM Dışişleri Komisyonu tarafından uygun bulunan Tüzük TBMM Genel Kurulu'na sevk edilmiştir. Ancak, yasama dönemi içerisinde Genel Kurulca ele alınamadığı için onay işlemleri Hukuk Müşavirliğimiz (HUMŞ) tarafından yeniden başlatılmıştır.

GÜNEY KAFKASYA

Tarihi ve kültürel bağlarımız bulunan Güney Kafkasya'da bölge ülkelerinin bağımsızlık ve egemenliklerinin pekiştirilmesine, bölgenin siyasi ve ekonomik istikrarının korunmasına, bölgesel işbirliğinin desteklenmesine ve bölge ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarına entegrasyonlarına destek olunmasına önem verilmektedir. Bu çerçevede, Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı (BTC), Bakü-Tiflis-Erzurum Doğalgaz Boru Hattı (BTE), Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı (BTK) ve TANAP gibi önemli projeler hayata geçirilmiştir.

Güney Kafkasya'da Azerbaycan ve Gürcistan'ın katılımıyla çeşitli alanlarda kurduğumuz bölgesel işbirliği mekanizmalarına Dışişleri Bakanları Üçlü Toplantıları yoluyla siyasi bir çerçeve de kazandırılmıştır. Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan ve Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Dışişleri Bakanları üçlü mekanizmaları Cumhurbaşkanları seviyesine de yükseltilmiştir. Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Dışişleri Bakanları Üçlü Toplantısının dördüncüsü 19 Temmuz 2017 tarihinde, Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan-İran Dörtlü Dışişleri Bakanları Toplantısının ilki ise 15 Mart 2018 tarihinde Bakü'de gerçekleştirilmiştir. Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan Üçlü Dışişleri Bakanları

Toplantısının yedincisi ile Türkiye-Azerbaycan-İran Üçlü Dışışleri Bakanları Toplantısının altıncısı ise sırasıyla 29 ve 30 Ekim 2018 tarihlerinde İstanbul'da yapılmıştır. İlk toplantısı 30 Kasım 2017 tarihinde Bakü'de düzenlenen Türkiye-Azerbaycan-Pakistan Üçlü Dışışleri Bakanları mekanizmasının müteakip toplantısının Aralık 2018'de Pakistan'da düzenlenmesi öngörülmektedir. Öte yandan benzer bir üçlü mekanizmanın Azerbaycan ve Ukrayna arasında Devlet Başkanları ve Dışışleri Bakanları seviyesinde kurulması için mutabakat sağlanmıştır.

İstisnai ve yakın bağlarımızın bulunduğu **Azerbaycan**, bölgedeki en önemli stratejik ortağımızdır ve dış politikamızda öncelikli bir yere sahiptir. Bölgesel ve uluslararası platformlarda Azerbaycan'la karşılıklı çıkarlarımızın korunmasına özen gösterilmektedir. Türkiye ile Azerbaycan arasında 2010 yılında kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK), iki ülke arasındaki işbirliğinin tüm veçheleriyle ele alınmasına imkân tanıyan en üst düzey siyasi diyalog mekanizmasıdır.

Sayın Cumhurbaşkanımız, 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ardından ilk yurtdışı ziyareti vesilesiyle 10 Temmuz 2018; Bakü'nün kurtuluşunun ve Kafkas İslam Ordusunun teşkilinin yüzüncü yıldönümü vesilesiyle de 15 Eylül 2018 tarihlerinde Bakü'ye birer ziyaret gerçekleştirmişlerdir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ise, 12 Nisan 2018 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında ilk ziyaretini 24-25 Nisan 2018 tarihlerinde ülkemize gerçekleştirmiş ve bu vesilesiyle YDSK'nın yedinci toplantısı gerçekleştirilmiştir. Cumhurbaşkanı Aliyev ayrıca, TANAP'ın açılışı vesilesiyle 12 Haziran 2018; STAR rafinerisinin açılışı vesilesiyle de 19 Ekim 2018 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiştir. TBMM Başkanımız Sayın Binali Yıldırım, ilk yurtdışı temasları kapsamında 29 Ağustos 2018; Azerbaycan Parlamentosunun açılışının yüzüncü yıldönümü etkinliklerine iştirak etmek için ise 20-21 Eylül 2018 tarihlerinde Bakü'ye, Azerbaycan Milli Meclis Başkanı Oktay Asadov ise 8-11 Ekim 2018 tarihinde düzenlenen Avrasya Ülkeleri Parlamento Başkanları Üçüncü Toplantısı ile 20 - 21 Kasım 2018 tarihlerinde düzenlenen Sekizinci TÜRKPA Genel Kurulu Toplantısına iştirak üzere ülkemize birer ziyaret gerçekleştirmişlerdir. Ben de Dışışleri Bakanlığına tekrar atanmamın ardından ilk yurtdışı temaslarım çerçevesinde 24 Temmuz 2018 tarihinde Bakü'ye gittim.

Bölgedeki diğer bir stratejik ortağımız **Gürcistan** ile ilişkilerimiz, bölgesel projelerin geçiş güzergâhında da yer alması nedeniyle özel bir önem taşımaktadır. İçişleri Bakanı Sayın Süleyman Soylu 16 Mart 2018; dönemin Milli Savunma Bakanı Sayın Nurettin Canikli ise Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 100. Yıldönümü törenlerine ülkemizi temsilen katılmak üzere 26 Mayıs 2018 tarihinde Tiflis'e birer ziyaret

gerçekleştirmişlerdir. Gürcistan Başbakan Birinci Yardımcısı ve Ekonomi ve Sürdürülebilir Kalkınma Bakanı Dmitri Kumsishvili, 20-21 Şubat 2018 tarihlerinde ülkemizi ziyaret ederek, Ekonomi Bakanımız Sayın Nihat Zeybekci, Ulaştırma Bakanımız Sayın Ahmet Arslan ve Başbakan Yardımcısı Sayın Mehmet Şimşek ile görüşmelerde bulunmuştur.

Ülkemiz, Gürcistan'ın toprak bütünlüğünün korunması ve Abhazya ile Güney Osetya ihtilaflarına Gürcistan'ın uluslararası tanınmış sınırları içerisinde çözüm bulunması yönünde uluslararası toplum tarafından sürdürülen girişimleri desteklemeye devam etmektedir. Gürcistan'ın Avrupa-Atlantik kurumları ile bütünleşme çabalarına da tam destek verilmektedir. 28 Kasım 2018 tarihinde tamamlanan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin dost ve komşu Gürcistan'ın istikrarına ve refahına katkıda bulunmasını ve ülkelerimiz arasındaki stratejik ortaklığın ileriye taşınmasına vesile olmasını temenni ediyoruz.

Ahıska Türklerinin Gürcistan'daki anavatanlarına dönüşleri, Gürcistan'la ortak gündemimizde yer alan öncelikli konulardan biridir. Geri dönüş sürecinde Ahıska Türklerine desteğimiz devam etmektedir.

Güney Kafkasya'da tam ve kapsamlı normalleşme hedefimiz korunmaktadır. Bu bağlamda, **Ermenistan'la** ilişkilerimizin normalleşmesi yönündeki irademizde bir değişiklik bulunmamaktadır. Ancak, Ermenistan'ın Zürih Protokollerini önce askıya alması ve Şubat 2015'de Parlamento'dan çekmesi, ardından da 1 Mart 2018 tarihinde, ülkede gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden bir gün önce sözkonusu protokolleri hükümsüz ilan etmesi ile süreç sekteye uğramıştır. Sürecin yeniden başlatılması tabiatıyla Ermenistan tarafından da atılacak samimi adımlara bağlıdır. 9 Aralık 2018 tarihinde Ermenistan'da yapılan parlamento seçimleri sonrasında kurulacak yeni Hükümetin tavrı önem arz etmektedir.

Herhalükarda, süreçte yaşanabilecek ilerlemeler Güney Kafkasya'da kapsamlı barışa yönelik somut adımlar atılması halinde kalıcı ve sürdürülebilir bir nitelik kazanabilecektir. Dolayısıyla Türkiye-Ermenistan ilişkilerindeki normalleşme çabalarına paralel olarak, Yukarı Karabağ sorununun çözümü için de somut adımlar atılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yukarı Karabağ ihtilafı bağlamında, 2018 yılında cephe hattında 2016 yılında gerçekleşenlere kıyasla daha düşük yoğunlukta olmakla beraber çatışmalar yaşanmıştır. Özellikle Nahçıvan-Ermenistan sınırında gerçekleşen çatışmalar, uzun bir aranın ardından bu bölgede yaşanan ilk çatışma olmuştur. Ayrıca 28 Mayıs 2018 tarihinde Nahçıvan Müstakil Ordusu tarafından, bir süredir Ermenistan'ın kontrolünde olan Kızılkaya Tepesi ele geçirilmiştir. Yukarı Karabağ ihtilafının çözümü için oluşturulan AGİT Minsk Grubu'nun bir üyesi olarak, çözüm müzakerelerini yakından takip etmekte ve ihtilafa Azerbaycan'ın

toprak bütünlüğü ve egemenliği çerçevesinde adil ve kalıcı bir çözüm bulunması yönündeki çabalara destek vermekteyiz.

Yukarı Karabağ ihtilafına çözüm bulunması amacıyla kurulmuş olan AGİT Minsk Grubu'nun Fransız, Rus ve Amerikalı Eşbaşkanları 29 Kasım 2017 tarihinde ülkemizi ziyaret etmiş ve tarafımda kabul edilmişlerdir. Toplantı, soruna, Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü ve egemenliği çerçevesinde barışçıl çözüm bulunması yönündeki çabalara desteğimizin vurgulanması bakımından yararlı olmuştur.

ORTA ASYA

Ortak dil, tarih ve kültür bağlarına sahip olduğumuz Orta Asya Cumhuriyetleri'yle ilişkilerimiz, dış politikamızın öncelikli konularından biri olmaya devam etmektedir.

Bölgedeki kardeş ülkelerin bir yandan müreffeh, siyasi ve ekonomik bakımdan istikrarlı olmalarını, diğer yandan uluslararası toplumla bütünleşmelerini desteklemek, Orta Asya bölgesine yönelik politikamızın temelini teşkil etmektedir.

Çeşitli sınamalarla karşı karşıya bulunan Orta Asya bölgesinde kalıcı istikrar ve güvenliğin sağlanmasında, bölgenin başta enerji olmak üzere, ekonomik kaynaklarının en iyi şekilde değerlendirilerek toplumsal refaha dönüştürülmesi önem taşımaktadır.

Bölge ülkeleriyle son dönemde yapılan karşılıklı üst düzey ziyaretler ilişkilerimizin her alanda daha da ileri götürülmesine olanak sağlamış, bölgesel ve uluslararası aktörlerle işbirliğimiz geliştirilmiştir.

Coğrafi konumu, doğal kaynakları, nüfusu ve yetişmiş insan gücüyle Orta Asya'da önemli bir konuma sahip **Özbekistan**'la ilişkilerimiz geçtiğimiz iki yıllık süre içinde düzenlenen karşılıklı üst düzeyli ziyaretlerle ivme kazanmıştır.

Sayın Cumhurbaşkanımızın 18 Kasım 2016 tarihinde Semerkant'a ve Cumhurbaşkanı Mirziyoyev'in 25-26 Ekim 2017 tarihlerinde ülkemize gerçekleştirdiği ziyaretlerin ardından bu defa Sayın Cumhurbaşkanımız 29 Nisan-1 Mayıs 2018 tarihlerinde Özbekistan'a bir devlet ziyareti gerçekleştirmiştir.

Cumhurbaşkanı Mirziyoyev'in 25-26 Ekim 2017 tarihlerinde ülkemize gerçekleştirdiği ziyaret vesilesiyle Cumhurbaşkanları tarafından kabul edilen Ortak Açıklama'da "Stratejik Ortaklık" kurulduğu edilmiş, Sayın Cumhurbaşkanımızın 29 Nisan-1 Mayıs 2018 tarihlerinde Özbekistan'ı ziyareti vesilesiyle ise ülkelerimiz arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) ihdas edilmiştir.

Cumhurbaşkanı Mirziyoyev'in görevi devralmasının ardından her alanda hızla gelişen ilişkilerimize uygun olarak dış ticaret hacmimizde de kaydedeğer bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu çerçevede, 2017 yılında % 25 oranında artış göstererek 1,5 milyar Dolar olarak gerçekleşen ticaret hacmimizde, 2018 yılında da yaklaşık % 25'lik artış eğiliminin devam ettiği görülmektedir.

Bölgedeki önemli siyasi ve ekonomik ortaklarımızdan biri olarak gördüğümüz **Kazakistan**'la ilişkilerimiz karşılıklı güçlü siyasi irade doğrultusunda istikrarlı bir seyir içinde ilerlemektedir. 2012 yılında kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin (YDSK) üçüncü toplantısı Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in ülkemizi ziyareti vesilesiyle 13 Eylül 2018 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımız son olarak, 8-10 Eylül 2017 tarihlerinde, ikili resmi ziyaret gerçekleştirmek ve İslam İşbirliği Teşkilatı Zirve Dönem Başkanı sıfatıyla, İİT bünyesinde ilk kez düzenlenen Bilim ve Teknoloji Zirvesi'ne iştirak etmek üzere Kazakistan'ı ziyaret etmiştir.

Türk müteahhitler tarafından 2007-2017 döneminde Kazakistan'da toplam 23,4 milyar Dolar değerinde 500'e yakın proje gerçekleştirilmiştir. 2017 yılında 2,2 milyar Dolar olarak gerçekleşen ikili ticaret hacmimizin 10 milyar Dolar'a çıkarılması hedeflenmektedir.

Kırgızistan'la ilişkiler, 2011 yılında kurulan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) mekanizması çerçevesinde, stratejik ortaklık seviyesine yükseltilmiştir. Cumhurbaşkanı Ceenbekov, 9-11 Nisan 2018 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımız ise, ikili resmi ziyarette bulunmak, Türk Konseyi 6. Zirvesi'ne katılmak ve 3. Dünya Göçebe Oyunları'nın açılış törenine iştirak etmek üzere 1-3 Eylül 2018 tarihleri arasında Kırgızistan'ı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret vesilesiyle, Türkiye-Kırgızistan YDSK IV. toplantısı da gerçekleştirilmiştir.

Ülkemiz resmi verilerine göre Türkiye 304 milyon Dolar'lık sermaye ile Kazakistan, Kanada, ÇHC, İngiltere, RF ve Almanya'dan sonra yedinci kaynak ülke konumundadır. Kırgızistan'da faaliyet gösteren Türk girişimcilerin büyük

çoğunluğu KOBİ'lerdir. Sözkonusu KOBİ'lerin Kırgızistan'da işini büyütmek veya başka alanlarda yatırım yapmak için kullandıkları sermaye ve Türk işadamlarının üçüncü ülkeler üzerinden Kırgızistan'da yaptıkları yatırımlar dikkate alındığında, Kırgızistan'daki yatırımlarımızın toplam tutarının 1 milyar Dolara ulaştığı tahmin edilmektedir. 2017 yılında 500 milyon Dolar olarak gerçekleşen ikili ticaret hacmimizin 1 milyar Dolar'a çıkarılması hedeflenmektedir.

Türkmenistan'la ilişkilerimizi Türkmen tarafı "kemik kardeşliği" olarak tarif etmektedir. Ülkemiz, Türkmenistan'ın bölgesel ve uluslararası planda takip ettiği "Açık Kapılar" ve "Aktif Tarafsızlık" politikaları ile reform çabalarını desteklemektedir.

Türkmenistan'la ikili ticaret hacmimiz 2017 yılında 1,4 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Türk firmalarının Türkmenistan'da tamamladıkları projelerin toplam bedeli yaklaşık 50 milyar Dolar'dır. Bu alanda Türkmenistan, RF'den sonra ikinci sırada yer almaktadır.

Tacikistan'la ilişkilerimizin seviyesi memnuniyet vericidir. Cumhurbaşkanları seviyesinde kurulması kararlaştırılan "İşbirliği Konseyi"nin ilk toplantısının Sayın Cumhurbaşkanımızın Tacikistan'ı ziyaretleri vesilesiyle önümüzdeki dönemde gerçekleştirilmesi arzı edilmektedir. Sayın Cumhurbaşkanımız ile Tacikistan Cumhurbaşkanı Rahman, son olarak 1 Mart 2017 tarihinde EİT 13. Zirvesi marjında İslamabad'da görüşmüştür.

Tacikistan ile ülkemiz arasındaki ticaret hacmi 2018'in ilk on ayında 313 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.

Moğolistan'la ilişki ve işbirliğimizin geliştirilmesi hedeflerimiz arasında yer almaktadır. Moğolistan da, Dış Politika Konsepti'nde ülkemizi ABD, AB, Japonya, Güney Kore ve Hindistan'la birlikte "3. Komşu" olarak zikretmek suretiyle, ülkemizle ilişkilere verdiği önemi ortaya koymuştur.

Son olarak TBMM Başkanımız Sayın Binali Yıldırım, Başbakanlığı döneminde 6-8 Nisan 2018 tarihleri arasında Moğolistan'ı ziyaret etmiştir.

Moğolistan'la tarihi mirasımıza sahip çıkma ve ekonomik ortaklığımızın ilerletilmesi yönünde çalışmalarımız devam etmektedir.

2018 yılı ilk altı ayı itibarıyla Moğolistan'la ticaret hacmimiz 18,4 milyon Dolar olmuştur. Moğolistan'da hâlihazırda faaliyet gösteren 11 Türk firmasının yatırımları toplamı 1,3 milyon Dolar'dır.

İkili ilişkilere ek olarak, ülkemizin yanı sıra Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan'ın kurucu üyesi oldukları **Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Konseyi)**, dostluk ve kardeşlik bağları temelinde bölgede işbirliği ve dayanışmaya katkıda bulunmaktadır.

Türk Konseyi Devlet Başkanları Zirvesi VI. Toplantısı 3 Eylül 2018 tarihinde Kırgızistan'ın Çolpon-Ata şehrinde gerçekleştirilmiştir. Türk Konseyi Devlet Başkanları Zirvesi'ne Sayın Cumhurbaşkanımız, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sooronbay Ceenbekov'un yanısıra, onur konuğu olarak Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev ve Macaristan Başbakanı Victor Orban katılmışlardır.

Zirve çerçevesinde, Türk Konseyi Dönem Başkanlığı Kazakistan'tan Kırgızistan'a geçmiştir. Öte yandan, Baghdad Amreyev (*Kazakistan'ın 2008-2011 yılları arasındaki eski Ankara Büyükelçisi*) Genel Sekreterlik görevini Ramil Hasan'dan devralmıştır.

Türkçe konuşan ülkeler arasındaki işbirliği sürecine paralel olarak, parlamenterler arasında doğrudan temas ve işbirliğinin tesisi istikametinde atılmış önemli bir adım olan **Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TÜRKP)** faaliyetleri de TBMM öncülüğünde desteklenmektedir. Kuruluşunun 10. yıldönümünde TÜRKP'nin VIII. Genel Kurul toplantısı 20-21 Kasım 2018 tarihlerinde İzmir'de gerçekleştirilmiş, TÜRKP Dönem Başkanlığını ülkemiz devralmıştır.

Öte yandan, Asya'da önemli bir örgüt olarak gördüğümüz ve aynı zamanda diyalog ortağı olduğumuz **Şanhay İşbirliği Örgütü'yle (ŞİÖ)** de, güvenlik, terörle mücadele, ulaştırma ve enerji gibi alanlarda işbirliğimiz sürdürülmektedir.

24 Haziran 2018 tarihinde ülkemizde yapılan Cumhurbaşkanlığı ve 27'nci Dönem Milletvekili seçimlerini izlemek üzere ŞİÖ Sekreteryası'ndan ilk defa bir gözlemci heyeti ülkemize gelmiştir.

GÜNEY ASYA

Kökleri tarihe uzanan siyasi, ekonomik ve kültürel bağlarımız, **Afganistan**'da kalıcı barış ve istikrarın tesisine yönelik gayretlerimizin itici gücünü teşkil etmektedir. Afganistan'ın birlik ve bütünlüğünün korunması, güvenlik ve istikrarının sağlanması, ülkede halk desteğini ve katılımı ön planda tutan geniş tabanlı bir siyasi yapının sürdürülmesi ve Afganistan'ın terörden arındırılarak

halkın huzur ve refaha kavuşturulması, ayrıca Afganistan'ın Pakistan başta olmak üzere komşularıyla ilişkilerinin gelişmesi, ülkemizin Afganistan'a yaklaşımının ana unsurlarını oluşturmaktadır.

Afganistan'da son yıllarda birçok alanda ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte, güvenlik durumunun kırılganlığı nedeniyle henüz bu kazanımlar geri dönülmez bir noktaya ulaşmamıştır. Uluslararası toplum, 8-9 Temmuz 2016 tarihlerinde Varşova'da düzenlenen NATO Zirvesi'nde ve 4-5 Ekim 2016 tarihlerinde Brüksel'de gerçekleştirilen Afganistan Konferansı'nda Afganistan'a güvenlik ve kalkınma alanlarında 2018-2020 dönemi için katkılarını sürdüreceğini açıklamıştır. Bu gelişme Afganistan'ın içinde bulunduğu kritik geçiş döneminde yalnız bırakılmayacağını göstermek bakımından büyük önem taşımaktadır.

Tarihi Türk-Afgan dayanışması çerçevesinde, ülkemiz güvenlik, kapasite oluşumu ve kalkınma alanlarında Afganistan'a ikili düzeyde ve çok taraflı platformlarda destek vermeye devam etmektedir.

2016 NATO Varşova Zirvesi'nde tarafımızdan Afganistan güvenlik güçlerinin idamesine katkı olarak 2018-2020 dönemi için 60 milyon Dolar taahhüt edilmiştir. Türkiye Afganistan'ın güvenliğine katkı bağlamında, Afgan Ulusal Ordusu ve Afgan Ulusal Polisi'ne yönelik kapsamlı eğitim programları düzenlemekte ve donanım yardımıyla bulunmaktadır. Afganistan'da ve ülkemizde verilen eğitim programlarına ek olarak, Sivas Polis Meslek Yüksek Okulunda eğitimlerini tamamlayan Afgan polis sayısı 3.279'a (yaklaşık 1.900 kadın polise değişik konularda uzmanlık eğitimi verilmiştir), Afgan Ulusal Ordusu mensubu sayısı 116 kadın subay dahil olmak üzere toplamda yaklaşık 4.300'e ulaşmıştır. Sözkonusu eğitim programları sürdürülmektedir.

Kararlı Destek Misyonu (RSM) çerçevesinde ülkemiz Kabil'den sorumlu Çerçeve Ülke görevini yürütmektedir. Ayrıca ülkemiz, Kabil Hamid Karzai Uluslararası Havaalanı'nın işletmesini güvenlik sorumluluğu dahil üstlenmiştir. Ülkemizin yaklaşık 450'si RSM bünyesinde, 150'si ise milli destek unsurlarında görevli olmak üzere Afganistan'da toplam 600 civarında askeri personel bulundurmaktadır.

Ülkemizin 2004 yılından bu yana Afganistan'da yürüttüğü kalkınma programının tutarı 1 milyar Dolar'ı aşmıştır. Bu, binden fazlayla projeye Türkiye'nin bugüne kadar bir ülkeye gerçekleştirdiği en büyük dış yardım programları arasındadır. Bu yardımlar çerçevesinde, Afganistan'daki 34 vilayetin tamamında en az birer proje gerçekleştirilmiştir.

Afganistan'a kalkınma yardımlarımızda en büyük payı eğitim, ikinci büyük payı ise sağlık oluşturmaktadır. Kalkınma yardımlarından önemli pay alan diğer bir alanı ulaştırma ve depolama hizmetleri oluşturmaktadır. Afganistan'a yaptığımız kalkınma yardımlarındaki diğer alanları ise başta idari altyapı ve iyi yönetim olmak üzere, sivil kapasite geliştirme teşkil etmiştir.

Ülkemiz 2012 yılında gerçekleştirilen Tokyo Konferansı'nda 2015-2017 yılları arasında proje temelli olarak kullanılmak üzere Afganistan'a 150 milyon Dolar yardım taahhüdünde bulunmuştur. 4-5 Ekim 2016 tarihlerinde Brüksel'de düzenlenen Afganistan Konferansı'nda da 2018-2020 dönemi için, proje bazlı olarak kullanılmak üzere Afganistan'a 150 milyon Dolar seviyesinde taahhütte bulunulmuştur.

“Türk-Afgan Mevlana Celalettin-i Rumi Üniversite Kampüsünün İnşası Hakkında Niyet Beyanı” Cumhurbaşkanı Eşref Gani'nin Aralık 2015'te ülkemizi ziyareti sırasında imzalanmıştır. Fakülte binalarının inşası TİKA tarafından gerçekleştirilecektir. Üniversite'ye ahdî zemin teşkil etmek üzere YÖK tarafından hazırlanan taslak anlaşma hakkındaki müzakereler sürmektedir. Proje için Afganistan'a taahhüt edilen yardımlarımız kapsamında 60 milyon Dolar tahsis edilmiştir.

Afganistan'da faaliyet göstermekte olan 127 Türk firmasının %90'ı inşaat ve müteahhitlik sektörlerinde çalışmakta olup, anılan firmalar 2003-2016 yılları arasında yaklaşık 6 milyar Dolar tutarında 627 proje gerçekleştirmişlerdir. Türk firmaları müteahhitlik alanında yabancı yatırımcılar arasında birinci sıradadır. Türk sermayeli firmalar hizmet (sağlık, lojistik, danışmanlık vb.), enerji ile madencilik sektörlerinde de faaliyet göstermektedirler.

Türkiye ayrıca, Afganistan'ın sınırlarının ötesinde de, bölgedeki barış girişimlerini yakından takip etmekte ve katkılarda bulunmaktadır. Bu bağlamda, ülkemiz barış ve istikrarın bölgesel bir zeminde ilerletildiği takdirde kalıcı sonuçlar verebileceği anlayışıyla 2007 yılında Türkiye-Afganistan-Pakistan Üçlü Zirve Süreci'ni başlatmıştır. Türkiye'nin kardeş addettiği Afganistan ve Pakistan arasında siyasi diyalog, güvenlik ve kalkınma odaklı özel bir işbirliğinin tesis edilmesini amaçlayan Üçlü Zirve Süreci'nin bugüne kadar sekiz toplantısı yapılmıştır. Dokuzuncu Toplantı, Afganistan ve Pakistan ilişkilerinin seyrine göre önümüzdeki dönemde ülkemizde düzenlenebilecektir.

Keza, Afganistan'ın karşı karşıya bulunduğu sorunların bölgesel çözüm de gerektirdiği tespitinden hareketle, Afganistan'la beraber başlattığımız Asya'nın Kalbi-İstanbul Süreci de, merkezinde Afganistan'ın yer aldığı bölgesel işbirliği girişimidir. 15 bölge ülkesi ile 16 destekçi ülkenin yer aldığı Süreç, Asya'nın Kalbi bölgesinin ortak sorunlarına Güven Artırıcı Önlemler yoluyla siyasi ve

pratik çözümler bulmayı hedeflemektedir. Ülkemiz, Afganistan'ın daimi eşbaşkan olduğu İstanbul Sürecinin eşbaşkanlığını, 1 Aralık 2017 tarihinde Bakü'de düzenlenen 7. Bakanlar Konferansında Azerbaycan'dan devralmıştır. 8. Bakanlar Konferansı ülkemizde düzenlenecektir.

Bölgesel bağlantısallığın güçlendirilmesi bölgesel istikrarın güçlendirilmesi çabalarını desteklemektedir. Bu amaçla, Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan-Türkmenistan-Afganistan arasında Transit Taşımacılık Koridoru sağlayan "Lapis Lazuli Anlaşması" 15 Kasım 2017 tarihinde imzalanmış ve 2018 yılında tüm taraf ülkelerce onaylanmıştır.

Türkiye, bölgesinde önemli bir role sahip bulunan **Pakistan**'ın demokrasisinin pekişmesini, terör ve aşırı akımlara karşı mücadelesini ve kalkınma gayretlerini sürdürmesine önem atfetmektedir. Pakistan'ın güvenlik ve istikrarı, sözkonusu kardeş ülkenin bekası kadar, bölgenin istikrarı bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Pakistan'da genel seçimler 25 Temmuz 2018 tarihinde yapılmıştır. Muhalefetteki Pakistan Adalet Hareketi lideri İmran Han seçimlerden zaferle çıkmış ve 18 Ağustos 2018 günü yemin ederek Başbakanlık görevine başlamıştır. Cumhurbaşkanlığı seçimleri ise, Ulusal Meclis, Senato ve Eyalet Meclislerinin ortak oturumunda 4 Eylül 2018 tarihinde gerçekleştirilmiş ve Pakistan Adalet Hareketi mensubu Dr. Arif Alvi seçilmiştir.

2009 yılında ihdas edilen Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK), iki ülke arasındaki ilişkilerin her alanda daha ileri seviyeye taşınmasına yönelik ortak iradenin göstergesini teşkil etmektedir. YDSK'nın Beşinci Toplantısı 23 Şubat 2017 tarihinde Ankara'da, dönemin Başbakanı Sayın Binali Yıldırım ve dönemin Pakistan Başbakanı Navaz Şerif'in eşbaşkanlığında gerçekleştirilmiştir. Hâlihazırda, YDSK çalışmaları kapsamında imzalanan belge sayısı 60'a ulaşmıştır. Geniş bir yelpazede imzalanan bu anlaşmalar, çok yönlü ilişkilerimizin bir ifadesi olduğu kadar, bu ilişkilerin kurumsal ve ahdi bir zemine oturtularak etkin bir şekilde geliştirilmesi yönündeki ortak iradeyi de ortaya koymaktadır.

Üst düzeyli temaslar bağlamında, Sayın Cumhurbaşkanımız, Kazakistan'da düzenlenen İİT Bilim ve Teknoloji Zirvesi marjında 9 Eylül 2017 tarihinde dönemin Pakistan Cumhurbaşkanı Memnun Hüseyin'le görüşmüşler, BM Genel Kurulu toplantısı marjında dönemin Pakistan Başbakanı Şahid Hakan Abbasi'yi 19 Eylül 2017 tarihinde New York'ta kabul etmişlerdir.

Gelişen Sekiz Ülke (D-8) Teşkilatı'nın İstanbul'da düzenlenen Dokuzuncu Zirvesi'ne katılan dönemin Pakistan Başbakanı Şahid Hakan Abbasi, bu

vesileyle 20 Ekim 2017 tarihinde ülkemize bir çalışma ziyareti de gerçekleştirmiş, bu vesileyle dönemin Başbakanı Sayın Binali Yıldırım ile görüşmüştür. Eski Başbakan Abbasi ayrıca, 13 Aralık 2017 ve 18 Mayıs 2018 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen Kudüs konulu Olağanüstü İİT Zirvelerine de katılmıştır. Dönemin Pakistan Cumhurbaşkanı ise, Sayın Cumhurbaşkanımızın 9 Temmuz 2018 günü gerçekleştirilen göreve başlama törenine katılmıştır.

Pakistan Cumhurbaşkanı Dr. Arif Alvi, İstanbul yeni havalimanının 29 Ekim 2018 tarihinde yapılan açılış törenine katılmak üzere ülkemizi ziyaret etmiştir.

Pakistan'da yeni Hükümetin kurulmasının ardından 13-14 Eylül 2018 tarihlerinde İslamabad'a resmi ziyaret gerçekleştirdim. Ziyaretim çerçevesinde, Pakistan Dışişleri Bakanıyla bir araya geldim, ayrıca Cumhurbaşkanı Dr. Arif Alvi, Başbakan Imran Khan ve Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cavid Bacva ile görüşüm.

Pakistan'la ticaret hacmimiz 2017 yılı itibarıyla 675 milyon Dolar'dır. 2018 yılında da yakın bir düzeyde ticaret hacmi beklenmektedir. Türkiye ve Pakistan arasındaki ekonomik ve ticari konulardaki ahdi zemin halen yürütülen Serbest Ticaret Anlaşması müzakereleri dışında tamamlanmıştır. Türkiye'den Pakistan'a yapılan doğrudan yatırım yaklaşık 1 milyar Dolar'dır. Pakistan'daki Türk yatırımları ağırlıklı olarak enerji, finans, altyapı projeleri ve müteahhitlik sektörlerindedir.

Pakistan'da Türk müteahhitlik firmaları bugüne kadar 3,2 milyar Dolar tutarında 50 proje gerçekleştirmiştir. 2017 yılında yaklaşık 78 bin Pakistanlı turist ülkemizi ziyaret etmiştir.

Ülkemiz 2004 yılından bu yana Pakistan'a kalkınma yardımında bulunmaktadır. 2010 yılında TİKA'nın İslamabad'da bir Program Koordinasyon Ofisi açılmıştır. Pakistan'a yapılan kalkınma yardımlarının toplam miktarı yaklaşık 1,1 milyar Dolar'dır. Yardımların en önemli bölümü eğitim, sağlık, ulaşım alanındaki projelere ayrılmıştır.

Gelişen büyük ekonomisi ve nüfusuyla küresel sistemde ciddi potansiyelini muhafaza eden **Hindistan**'la ilişkilerimiz olumlu mecrada ilerlemektedir. İki ülke arasında tarımdan bilgi ve uzay teknolojilerine, enerjiden ticarete, sinema ile dizi sektöründen turizme kadar hemen her alanda işbirliğini geliştirme konusunda karşılıklı irade mevcuttur.

Bu çerçevede, Sayın Cumhurbaşkanımız 30 Nisan-1 Mayıs 2017 tarihlerinde, Hindistan'ı ziyaret etmişlerdir. Sayın Cumhurbaşkanımızın ziyareti sırasında, ikili ilişkilerimiz her veçhesiyle ele alınmış ve Türkiye-Hindistan İş Forumu

düzenlenmiştir. Keza, Sayın Cumhurbaşkanımız 25-27 Temmuz 2018 tarihlerinde Johannesburg'da düzenlenen BRICS Zirvesi vesilesiyle Hindistan Başbakanı Narendra Modi'yle görüşmüşlerdir. İki lider görüşmede, ilişkilerimizde kaydedilen gelişmeleri gözden geçirmişlerdir. Ayrıca, 30 Temmuz-4 Ağustos 2018 tarihlerinde Singapur'da düzenlenen ASEAN Dışişleri Bakanları Toplantısı sırasında Hindistan Dışişleri Bakanlığında Devlet Bakanı Vijay Kumar Singh'le biraraya gelerek işbirliğimizi değerlendirme fırsatı bulduk.

Yüzyıllar boyunca etkileşim içinde olmuş iki büyük medeniyetin mensupları olan Türkiye ve Hindistan'ın, iki ülkenin yekdiğeriyle daha çok işbirliği yaptığı ve temasta bulunduğu bir döneme girdiği söylenebilecektir. İki ülke halklarının son dönemlerde birbirine karşı gösterdiği ilginin bir tecellisi olarak belirgin bir şekilde artan turist sayısı, ilişkilerimize ayrı bir boyut kazandırmaktadır. İlişkilerimizde kazanılan bu ivmenin korunmasını arzu ediyoruz.

Köklü tarihimizden gelen dostluk ilişkilerine sahip olduğumuz **Bangladeş**'le siyasi temaslarımız ve birçok alandaki işbirliğimiz yoğun biçimde sürdürülmektedir. 2017 yılının Ağustos ayında Myanmar'da başlayan şiddet olayları sonucunda Rohingya Müslümanlarının yeni bir dalga halinde Bangladeş'e sığınması karşısında, Rohingya'lara sınırlarını açan Bangladeş'e desteğimizi en üst düzeyde ifade ettik.

Sayın Cumhurbaşkanımızın refikaları Sayın Emine Erdoğan ve dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Sayın Fatma Betül Sayan Kaya'yla birlikte 6-7 Eylül 2017 tarihlerinde Bangladeş'i, bu ülkeye Myanmar'dan sığınan Rohingya'ların yaşam koşullarını incelemek üzere ziyaret etmiştik.

Dönemin Başbakanı Sayın Binali Yıldırım, ikili görüşmelerde bulunmak ve Rohingya Müslümanlarının durumunu incelemek amacıyla 18-20 Aralık 2017 tarihlerinde Bangladeş'e resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

Bangladeş'e Rohingya Müslümanları konudaki desteğimiz, ikili ve uluslararası platformlarda devam edecektir.

Bangladeş'le en üst düzeyde artan temaslar, diğer seviyelerdeki siyasi ve teknik işbirliğine de olumlu yönde yansımıştır. 2018 yılı içinde özellikle Bangladeş tarafından ülkemize gelen üst düzey ve teknik heyetlerin sayısında belirgin bir artış görülmüştür. Yakalanan bu ivmenin, ilerleyen yıllarda da halklarımız arasındaki kardeşlik ilişkilerinden de güç alarak daha da ileri seviyelere taşınmasını hedefliyoruz.

Hint Okyanusu'nda jeostratejik konumunun yanısıra önemli bir turizm merkezi olan **Maldivler**'le çeşitli alanlarda işbirliğimizin artırılması yönündeki çalışmalarımız sürmektedir. Maldivler Dışişleri Bakanı Mohamed Asim ile 2018 yılı içinde çeşitli vesilelerle biraraya gelerek ikili ilişkilerimizi geliştirmek için atılacak adımları ele aldık.

Maldivler'le, çeşitli uluslararası kuruluşlar nezdinde de karşılıklı dayanışma ve iyi ilişkiler geliştirmekteyiz.

2008 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından yaşadığı geçiş dönemini tamamlayan **Nepal**'le ilişkilerimiz olumlu bir mecrada ilerlemektedir. Nepal Dışişleri Bakanı Pradeep Kumar Gyawali'yle 5-6 Nisan 2018 tarihlerinde Bakü'de düzenlenen Bağlantısızlar Hareketi 18. Ara Dönem Konferansı marjında görüşerek gündemimizdeki ikili konuları ele aldık.

Bölgenin önemli bir ülkesi olan **Sri Lanka**'yla ilişkilerimize de değer vermekteyiz. Halihazırda ilişkilerimiz bilhassa BM içindeki işbirliğimizle olumlu bir gündemle gelişmektedir.

AFRİKA

Afrika Kıtası ile ilişkilerimizin ve işbirliğimizin geliştirilmesi çok boyutlu dış politikamızın temel ilkelerinden birini teşkil etmektedir.

Afrika kıtasının 21. yüzyılda önemini artırması ve bölgesel ve küresel meselelerde daha etkin bir rol oynaması beklenmektedir. Pek çok alanda hızla gelişen bir aktör olan Afrika'nın barındırdığı ekonomik ve ticari potansiyel ile küresel gelişmelerde ortaya koyduğu jeopolitik ağırlık başta Çin, Hindistan ve Japonya olmak üzere, birçok ülkeyi ve yatırımcıyı son yıllarda Afrika'ya çekmeye başlamıştır.

Türkiye kendi tarihi tecrübesini, toplumsal, siyasal ve kültürel birikimini, sahip olduğu imkân ve kaynakları Afrikalı yönetimlerle ve halklarla "Afrika sorunlarına Afrika çözümleri" ilkesi çerçevesinde ve karşılıklı fayda temelinde paylaşmaktadır.

Bu çerçevede, **Sahraaltı Afrika (SAA)** ülkeleriyle son yıllarda ilişkilerimizde pek çok alanda önemli mesafe kat edilmiştir. 1998 yılında başlayan Afrika'ya Açılım Politikası sürecinde bölge ülkeleriyle başta siyasi ilişkiler olmak üzere ticaret, yatırımlar, kültürel projeler, güvenlik ve askeri işbirliği ve kalkınma projeleri gibi birçok alanda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Ülkemiz, 2008 yılında düzenlenen Afrika Birliği (AfB) Zirvesi'nde Kıta'nın stratejik ortağı ilan edilmiş, aynı yıl İstanbul'da Türkiye-Afrika İşbirliği Zirvesi'nin birincisi düzenlenmiştir. Kurumlarımız arasında Afrika politikamızın eşgüdümü için 2010 yılında Afrika Stratejik Belgesi kabul edilmiş, 2013 yılı itibarıyla Açılım Politikamız yerini Afrika Ortaklık Politikasına bırakmıştır.

Ortaklık Politikamızla Kıtanın barış ve istikrarı ile ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmayı, ayrıca ikili ilişkilerimizi eşit ortaklık ve karşılıklı fayda temelinde geliştirmeyi hedefliyoruz.

Afrika'yla işbirliğimizde 19-21 Kasım 2014 tarihlerinde Ekvator Ginesi'nin başkenti Malabo'da düzenlenen İkinci Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi önemli bir yer teşkil etmektedir. Zirve'nin ardından kabul edilen "2015-2019 Ortak Uygulama Planı" ile ülkemizin 2015-2019 döneminde Afrikalılarla birlikte gerçekleştireceği çeşitli alanlardaki projelerin beş yıllık çizelgesi oluşturulmuştur. Bu bağlamda, ticaret ve yatırım, barış ve güvenlik, eğitim ve kültür, gençlerin güçlendirilmesi ve teknoloji transferi, kırsal ekonomi ve tarım, enerji ve ulaştırma gibi alanlarda Afrika ülkelerinin öncelikleri çerçevesinde belirlenen projeler hayata geçirilmektedir. Müteakip Zirve'nin önümüzdeki dönemde ülkemizde gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

Ayrıca, **Afrika Birliği (AfB)** ile her beş yılda bir yapılacak Zirve toplantıları arasında bir kez "Bakan Düzeyinde Gözden Geçirme Konferansı" gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda, 2. Türkiye-Afrika Bakanlar Gözden Geçirme Konferansı 11-12 Şubat 2018 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiştir.

Türkiye'nin Afrika Birliği'nin stratejik ortağı ilan edilmesinin 10. yıldönümüne ve önümüzdeki dönemde gerçekleştirilmesi öngörülen 3. Türkiye-Afrika Zirvesinin hemen öncesine denk gelen sözkonusu Konferans, Türkiye-Afrika Ortaklığının bütün yönleriyle ele alınması bakımından iyi bir fırsat teşkil etmiştir.

Karşılıklı üst düzey ziyaretler, Afrika ortaklık politikamızın sürdürülmesinde katalizör görevi görmektedir. Sayın Cumhurbaşkanımız, göreve geldikleri Ağustos 2014'ten bu yana toplam 27 Afrika ülkesini (Cezayir, Cibuti, Çad, Ekvator Ginesi, Etiyopya, Fas, Fildişi Sahili, Gabon, Gana, Gine, Güney Afrika Cumhuriyeti, Nijer, Nijerya, Kenya, Libya, Madagaskar, Mali, Mısır, Moritanya, Mozambik, Sudan, Senegal, Somali, Tanzanya, Tunus, Uganda, Zambiya) ziyaret etmişlerdir. Sayın Cumhurbaşkanımız 2017 Aralık ayı içerisinde Sudan, Çad ve Tunus'u ziyaret etmişlerdir. 2018 yılı içinde Sayın Cumhurbaşkanımız Senegal, Moritanya, Mali ve BRICS zirvesi vesilesiyle Güney Afrika Cumhuriyeti'ni ziyaretlerini müteakip Zambiya'ya da bir resmi ziyarette bulunmuşlardır.

2016 yılında Senegal, Çad, Benin ve Gine Cumhurbaşkanları ülkemizde ağırlanmış, 2017 yılında ise Etiyopya, Somali, Gine, Sierra Leone, Cibuti ve Nijerya Cumhurbaşkanları ülkemizi ziyaret etmişlerdir. Gine ve Nijerya Devlet Başkanları D-8 Zirvesi vesilesiyle ülkemize gelmişlerdir.

2018 yılında Gambiya Cumhurbaşkanı ve Benin Cumhurbaşkanı ülkemize resmi ziyaretler gerçekleştirmişlerdir.

2018 yılında Sayın Cumhurbaşkanımızın 9 Temmuz 2018 tarihindeki göreve başlama töreni ve başka çeşitli vesilelerle Sudan, Somali, Cibuti, Çad, Ekvator Ginesi, Etiyopya, Gabon, Gine Bissau, Gine, Moritanya ve Zambiya Cumhurbaşkanları ülkemizi ziyaret etmişlerdir. Bakan düzeyinde ise başta Karma Ekonomik Komisyon toplantıları olmak üzere çeşitli vesilelerle çok sayıda karşılıklı ziyaret gerçekleştirilmiştir.

Afrika politikamızın uygulanmasında önemli rol üstlenen yeni **Büyükkelçiliklerimizin faaliyete geçirilmesi** çalışmalarımızda önemli mesafe aldık. Mayıs 2009'da yedisi SAA'da olmak üzere toplam 12 Büyükkelçiliğimiz bulunmaktayken, hâlihazırda Afrika'da 41 Büyükkelçiliğimiz faaliyet göstermektedir. 2018 yılı içerisinde Sierra Leone (Freetown) ve Ekvator Ginesi'ne (Malabo) atanan Büyükkelçilerimiz görevlerine başlamışlardır. 2018 yılı sona ermeden Burundi'nin başkenti Bujumbura'da da bir Büyükkelçiliğimiz faaliyete geçecektir.

Büyükkelçiliklerimizin yanında TİKA, AFAD, Yunus Emre Enstitüsü, Maarif Vakfı, Anadolu Ajansı, Türk Hava Yolları gibi kurumlarımızla kıtadaki varlığımız daha da yaygınlaştırılmıştır.

Afrika'ya ortaklık politikamızla sağlanan ivmenin önemli bir göstergesi de bu adımlarımızın Afrika ülkeleri nezdinde karşılık bulmasıdır. Bu çerçevede, Kıta'yla ilişkilerimizde dönüm noktası olan 2008 yılı başında, beşi SAA'dan olmak üzere 10 Kıta ülkesinin Ankara'da Büyükkelçiliği mevcutken bu sayı, içinde bulunduğumuz dönem itibarıyla 34'e yükselmiştir. Son olarak, Kamerun'un ilk Büyükkelçisi 21 Ekim 2018'de Türkiye'ye gelmiştir.

Afrika ülkeleriyle siyasi istişare toplantılarına devam edilmekte olup, 2017 yılı içerisinde Sudan, Cibuti, Benin, Moritanya ve Togo ile bu tür toplantılar düzenlenmiştir. 2018 yılında Zambiya, Sudan, Komorlar Birliği, Cibuti, Senegal ve Gambiya ile siyasi istişareler yapılmıştır.

Güçlenen ilişkilerimizin en somut göstergelerinden biri de **gelişen ekonomik ilişkilerimiz** ve katlanarak artan ticaret rakamlarıdır. Afrika Kıtası'yla toplam

ticaretimiz 2003 yılındaki 3,68 milyar Dolar seviyesinden 2017 yılında 20,6 milyar Dolar'a çıkmıştır.

SAA ülkeleriyle 2003 yılında 1,2 milyar Dolar olan ticaret hacmimiz 2017 yılında 7,1 milyar Dolar'a ulaşmıştır. Afrika'daki doğrudan yatırımlarımızın toplam değerinin 6 milyar Dolar'ı geçtiği tahmin edilmektedir.

Afrika kıtasında 11 ülkede 12 olan müşavirlik sayımız, bugün itibarıyla 26 ülkede 37'ye yükseltilmiştir. Türkiye, 2018 yılı sonu itibarıyla, 46 Afrika ülkesiyle Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması, 28 Afrika ülkesiyle Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması ve 12 Afrika ülkesiyle Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması imzalamıştır. Aynı zamanda, şu ana kadar Afrika'dan 27 ülkeyle Karma Ekonomik Komisyon toplantıları düzenlemiştir.

2018 itibarıyla, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) 43 Afrika ülkesiyle İş Konseyleri kurmuştur.

Türkiye-Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) Ekonomi ve İş Forumu 22-23 Şubat 2018 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Forumu ECOWAS Sanayi ve Ticaret Komiseri Kalilou Traore'nin yanı sıra 7 Bakan ve 1 Bakan Yardımcısı ile 10 ülkeden toplam 68 resmi katılım olmuştur (Benin, Burkina Faso, Fildişi, Gambiya, Gana, Gine, Nijer, Nijerya, Mali, Senegal).

2. Türkiye-Afrika Ekonomi ve İş Forumu ise İstanbul'da 10-11 Ekim 2018 tarihlerinde düzenlenmiştir. Forum'a ülkemizce onur konuğu olarak davet edilen dönemin Etiyopya Cumhurbaşkanı, AfB Dönem Başkanı olan Ruanda Cumhuriyeti'nin Başbakanı, Afrika Birliği Ekonomik İlişkiler Komiseri ile ECOWAS Sanayi ve Özel Sektörün Teşviki Komiseri'nin yanı sıra 43 Afrika ülkesinden 26 Bakan, 4 Bakan Yardımcısı, Milletvekilleri, Müsteşarlar başta olmak üzere 245 resmi heyet üyesi iştirak etmiştir. Özel sektör ayağında ise 42 Afrika ülkesinden 850 Afrikalı, ülkemizden ise 950 kişi olmak üzere toplamda 1.800 iş insanı programa katılım sağlamıştır.

Ülkemiz, Afrika ülkeleriyle ulaşım imkânlarını geliştirmek, işadamlarının karşılıklı olarak birbirleriyle temaslarını kolaylaştırmak, Türkiye'nin Afrika halklarının dünyaya ulaşımında bir kavşak noktası olmasını temin etmek ve halklar arasındaki bağlantıların güçlendirilmesini sağlamak amacıyla THY'nin Afrika'ya uçuşlarının sayısının artırılmasını teşvik etmektedir. THY'nin hâlihazırda Afrika'da 36 ülkede 54 noktada sefer ağı bulunmaktadır. 13 Aralık'ta Zambiya'ya başlayan uçuşlarla bu sayı 37 ülkede 55 noktaya yükselecektir.

Başta Sağlık Bakanlığımız, Kızılay Genel Müdürlüğü ve TİKA ile sivil toplum kuruluşlarımız olmak üzere, Kıta'nın hemen her noktasında Afrika halklarıyla dayanışma içerisinde **insani ve kalkınma yardımı** faaliyetlerimizi sürdürmekteyiz. TİKA hâlihazırda 21 ofisi ile Afrika genelinde faaliyet göstermektedir.

Afrika Birliği (AfB) bütçesine 2009 yılından bu yana yapılan nakdi yardıma 2018 yılında da devam edilmiştir. 1 milyon Dolar tutarındaki katkımız, geçen yıl olduğu gibi, Türkiye-Afrika Ortaklığı Uygulama Planı çerçevesindeki projelerde kullanılmak üzere Komisyon'a iletilmiştir.

Afrikalı öğrencilere ülkemizce sağlanan bursların uzun vadede ülkemizin Afrika politikasının tahkim edilmesinde çarpan etkisi yapacağı değerlendirilmektedir. Türkiye 1992 yılından bugüne kadar toplam 10.474 Afrikalı öğrenciye lisans, lisansüstü ve doktora bursu vermiştir.

Bakanlığımıza bağlı Diplomasi Akademisi tarafından 1992 yılından bu yana düzenlenen "Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı"na bugüne kadar Afrika ülkelerinden 232 diplomat katılmıştır. Ayrıca, Afrika ülkeleri Dışişleri Bakanlıklarından kapasite artırımı ve insan kaynakları gelişimi maksadıyla ulaşan talepler doğrultusunda diplomasi, arşiv ve haberleşme konuları başta olmak üzere çeşitli alanlarda eğitim programları düzenlenmektedir.

Öte yandan, FETÖ terör örgütü Afrika'daki ekonomik ve toplumsal koşullardan istifadeyle birçok ülkede yapılanma imkânı bulmuştur. 15 Temmuz sonrasında birçok dost Afrika ülkesinin, ülkemize vermiş olduğu destek memnuniyet vericidir. FETÖ'nün halen faaliyetlerini sürdürmekte olduğu ülkelere de, bu terör örgütüyle mücadele konusunda çağrıda bulunmaya devam edilmektedir. FETÖ ile mücadele kapsamında, bu örgüte ait okullar Maarif Vakfı tarafından devralınmaktadır. 2018 yılı itibarıyla Maarif Vakfı 21 ülkede eğitim-öğretim çalışmaları yürütülmektedir.

Terörizmle bölgesel ve küresel boyutta mücadeleyi ön plana çıkaran anlayışımız çerçevesinde, ülkemiz tarafından Sahil bölgesinde güvenliğin sağlanmasına katkıda bulunmak için Burkina Faso, Çad, Mali, Moritanya ve Nijer'in oluşturdukları G5 Sahil Ortak Gücü'ne 5 milyon Dolar katkı taahhüdünde bulunulmuştur. Bu meblağın ülkemizde imal edilen savunma sanayi ürünlerinin tedarik edilmesiyle karşılanması öngörülmektedir.

Afrika'ya yönelik politikalarımızda **Somali**'nin müstesna bir konumu bulunmaktadır. Türkiye'nin Kıta'da izlediği insani diplomasi odaklı dış politikanın en güzel örneği bu ülkede kendini göstermektedir.

Sayın Cumhurbaşkanımızın Başbakanlıkları döneminde Afrika Boynuzunun kalbi niteliğindeki Somali'ye, kuraklık felaketinden etkilendiği bir sırada 2011 Ağustos ayında yaptıkları ziyaret, Somali için bir dönüm noktası olmuş, tüm uluslararası toplumun dikkatini bölgeye çekmiştir.

Ziyaretin ardından TİKA, Kızılay ve sivil toplum kuruluşlarımızın katkılarıyla ülkemizin en büyük yurtdışı insani yardım operasyonuna başlanmıştır. 2011 yılından bugüne kadar Somali'ye yaklaşık 1 milyar Dolar'a ulaşan insani yardım ve kalkınma yardımı yapılmıştır.

Somali Cumhurbaşkanı Mohamed Abdullahi Mohamed (Farmajo) 2018 yılında Temmuz, Ağustos ve Kasım aylarında olmak üzere üç kez ülkemizi ziyaret etmiştir.

Karşılıklı dayanışma ve ülkemize duyulan şükranın bir göstergesi olarak, 17 Haziran 2018 akşamı Mogadişu Valilik Binasında “Somali Halkının Gönlünü Kazanan Türkiye'ye Teşekkür Etkinliği” düzenlenmiştir. Etkinliğe çok sayıda üst düzey Somalili katılmış, Somali Ulusal Televizyonu ve Mogadişu Radyosu tarafından naklen yayımlanmıştır.

Türkiye, Somali'ye yönelik uluslararası yardım çabaları bağlamında da öncü bir rol oynamakta, kurulan mekanizmaların yönetiminde yer almakta ve bunları yönlendirmektedir.

Somali yönetimi ve ülkemiz dâhil uluslararası ortakların katılımıyla Brüksel'de 2 Mayıs 2018 tarihinde AB Dış İlişkiler Servisi (DİS) eş başkanlığında gerçekleştirilen Somali konulu “Yüksek Düzeyli Güvenlik Toplantısı” ile 17 Temmuz 2018 tarihinde Brüksel'de düzenlenen Somali Ortaklık Forumu ve 27 Ekim 2018 tarihinde Mogadişu'da düzenlenen İİT Somali Temas Grubu Toplantısına Bakanlığımızdan bir heyet ile iştirak edilmiştir. Sözkonusu toplantılarda Somali'deki ulusal uzlaş, siyasi istikrar, kalıcı barış ve ekonomik kalkınmanın daha da geliştirilmesini sağlayacak yöntemler ele alınmıştır.

Eylül 2017'de eğitim faaliyetlerine başlayan Mogadişu'daki Türk Görev Kuvveti Eğitim Tesisleri, Müşterek Harp Okulu ve Astsubay Hazırlama Okulu tesislerinde, Somali Ulusal Ordusunun belkemiğini oluşturacak subay ve astsubaylar eğitim görmeye devam etmekte, Somali Ulusal Polis Gücü bünyesinde bir özel harekât biriminin kurulmasına yönelik eğitim ve çalışmalar sürdürülmektedir.

Somali ile ekonomik ilişkilerimize verdiğimiz önemin bir yansıması olarak, 10-12 Ocak 2018 tarihlerinde Ankara'da dönemin Başbakan Yardımcısı Sayın Recep Akdağ ve Somali Başbakan Yardımcısı Mehdi Guled eşbaşkanlığında,

Türkiye-Somali Karma Ekonomik Komisyon (KEK) I. Toplantısı düzenlenmiştir.

Ülkemiz, 1991 yılında tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan eden Somali Federal Hükümeti ile Somaliland bölgesel yönetimi arasındaki görüşmelerde 2013 yılından beri kolaylaştırıcı rol üstlenmiştir. Tarafların talebi ve onayıyla süreçteki rolümüz kolaylaştırıcılıktan arabuluculuğa dönüştürülmüştür. Bu çerçevede, 3. Somali-Somaliland Akademik Çalıştayı 13-14 Şubat 2018 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenmiştir.

ASYA-PASİFİK

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) ile 2010 yılında “stratejik işbirliği” seviyesine yükseltileli ilişkilerimizin güçlendirilmesi amacıyla siyasi seviyede ve ilgili kurumlar arasında temaslar sürdürülmektedir.

İki ülke Dışişleri Bakanları arasındaki istişare mekanizması kapsamında ikili, bölgesel ve uluslararası konular ele alınmaktadır.

ÇHC ekonomik alanda önemli bir ortağımızdır. ÇHC ile artan dış ticaret açığımızın kapatılması hedeflenmektedir. Yeni ekonomik programda Çin pazarı ihracat önceliklerimiz içerisinde yer almaktadır. Kasım ayında düzenlenen Şanghai Uluslararası İthalat Fuarı’na ülkemizden 37 firma ile ulusal katılım sağlanmıştır.

2018 yılı Çin’de Türkiye Turizm Yılı olarak ilan edilmiştir. Çin’den Türkiye’ye yönelik turizmin canlandırılması hedeflenmektedir.

Türkiye, “Kuşak ve Yol” projesinin hayata geçirilmesi için yürütölen çalışmaları desteklemektedir. Bu projenin Türkiye’nin katkısıyla şekillendirilmesi ve ülkemiz tarafından geliştirilen “Orta Koridor”un bu girişimin ana unsurlarından biri olması için çaba gösterilmektedir.

Diğer yandan, BM ve AB gibi uluslararası kuruluşların raporlarında yer alan ve uluslararası basın ile Türk medyasında vurgulanan Sincan Uygur Özerk Bölgesi’ndeki “yeniden eğitim kampları” ve insan hakları ihlalleri Bakanlığım tarafından yakından takip edilmektedir. Uygurlar hakkındaki görüşlerimiz ve duyarlılığımız her vesileyle Çin makamlarına aktarılmaktadır.

Doğu Asya bölgesindeki stratejik ortaklarımızdan **Japonya** ile 2018 yılında da üst düzey temaslar sürdürölmüş, Sayın Cumhurbaşkanımız Birleşmiş Milletler Genel Kurul görüşmeleri marjında Japonya Başbakanı Shinzo Abe ile görüşmüştür. 4-6 Kasım 2018 tarihleri arasında Japonya’ya bir ziyaret

gerçekleştirdim. Ziyaretimde, Japon tarafı ile ikili ilişkilerimizi ilgilendiren tüm konuları ve bölgesel meseleleri kapsamlı biçimde ele alma imkânı buldum.

Japonya ile ikili ticaret hacminin artırılmasını teminen Ekonomik Ortaklık Anlaşması (EPA) akdedilmesine yönelik görüşmelere devam edilmiş, müzakerelerin 10. turu 11-13 Haziran 2018 tarihlerinde Ankara’da, 11. turu 4-7 Eylül 2018 tarihlerinde Tokyo’da gerçekleştirilmiştir. EPA’nın 2019 yılında imzaya hazır hale getirilmesi öngörülmektedir.

Diğer yandan, 24. Türkiye-Japonya İş Konseyi Toplantısı 19 Eylül 2018 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilmiştir.

Japonya ile ticaret hacmimizin artırılmasına yönelik gayretlerimiz devam etmektedir. 2017 yılında Japonya ile toplam ticaret hacmimiz 4,69 milyar Dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. Japonya’nın ülkemizde önemli yatırımları mevcuttur. Japonya enerji, demiryolu, asma köprüler benzeri altyapı çalışmalarına yoğunlaşmaktadır.

Dönemin Ekonomi Bakanı Sayın Nihat Zeybekci 11-13 Mart 2018 tarihlerinde Japonya’yı ziyaret etmiş, ziyaret kapsamında Japonya Ekonomi, Ticaret ve Sanayi Bakanı, Toprak, Altyapı, Ulaştırma ve Turizm Bakanı ve Tarım, Orman ve Balıkçılık Bakanı ile görüşmelerde bulunmuş, Türk-Japon Mütteahhitlik İşbirliği Seminerinin açılışını gerçekleştirmiş, Türkiye-Japonya Ticaret ve Yatırım Zirvesi (TRINS) 3. Toplantısına eşbaşkanlık etmiştir.

Dönemin Başbakan Yardımcısı Sayın Recep Akdağ 2-5 Nisan 2018 tarihlerinde Japonya’yı ziyaret ederek temaslarda bulunmuştur.

Sinop Nükleer Güç Santrali Projesine ilişkin Mitsubishi Ağır Sanayi (MHI) tarafından sunulan fizibilite raporu Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığımızca incelenmektedir.

Japonya ile karşılıklı olarak vatandaşlarımızın sosyal güvenlik alanındaki ihtiyaçlarını karşılayacak Sosyal Güvenlik Anlaşmasının görüşmeleri 2018 yılında devam etmiştir. Bu Anlaşmanın en kısa zamanda imzalanmasını öngörüyoruz.

Bölgede tarihi dostluk ve 2012 yılından bu yana stratejik ortaklık ilişkimiz bulunan **Kore Cumhuriyeti**’yle (**Güney Kore**) ilişkilerimizi daha da ilerletme yönündeki gayretimiz 2018 yılında da sürdürülmüştür. Sayın Cumhurbaşkanımız Cumhurbaşkanı Moon’un davetine icabetle, 1-3 Mayıs tarihlerinde Kore Cumhuriyeti’ne devlet ziyaretinde bulunmuştur. Ziyaret vesilesiyle yayınlanan Ortak Açıklama’da Hükümetimizin öncelik verdiği ‘2023

Vizyonu'nun başarıyla gerçekleştirilmesi için yakın işbirliğinde bulunulmasına, orta ölçekli güçte bir işbirliği mekanizması olan MIKTA'nın güçlendirilmesi ve işbirliği seviyesinin geliştirilmesine, G20'nin uluslararası ekonomik işbirliğindeki önemine ve G20 bünyesinde işbirliğinin sürdürülmesine yer verilmiştir.

İki ülke arasında "Yükseköğretim Alanında İşbirliğine Yönelik Mutabakat Zaptı", "Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Uydu ve Uzay Teknolojileri Alanlarında Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinde İşbirliğine Dair Mutabakat Zaptı", "Sanayi İşbirliği Mutabakat Zaptı" ve "Sağlık ve Tıp Bilimleri Alanlarında İşbirliğine Dair Mutabakat Zaptı" olmak üzere dört anlaşma imzalanmıştır.

Güney Kore Ulusal Meclis Başkanı Moon Hee-sang, Avrasya Parlamento Başkanları III. Toplantısı'na katılmak üzere 7-10 Ekim 2018 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiştir. Toplantı marjında Sayın TBMM Başkanımız ile ikili bir görüşme gerçekleşmiştir.

Güney Kore Milli Savunma Bakanı Song Young-Moo, 5-8 Ağustos 2018 tarihlerinde ülkemize bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bakan Song'un Milli Savunma Bakanımız Sayın Hulusi Akar ve Savunma Sanayii Başkanımız Sayın İsmail Demir ile yaptığı görüşmelerde savunma sanayii alanındaki işbirliği olanakları değerlendirilmiştir.

Gençlik ve Spor eski Bakanı Sayın Osman Aşkın Bak, Kore Yarımadası'ndaki diyalog sürecinin başlamasına vesile olan Kış Oyunları Olimpiyatı'na katılmak üzere 9-12 Şubat 2018 tarihlerinde Kore Cumhuriyeti'ne bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

Kore-Türkiye Parlamentolararası Dostluk Grubu Başkanı An Min Suk ve heyeti 24-28 Ocak 2018 tarihlerinde ülkemizi ziyaret etmiştir.

Kore Cumhuriyeti ile 2000 yılında 1,3 milyar Dolar olan ikili ticaret hacmimiz, 2017 yılında 7,2 milyar Dolar olarak kaydedilmiştir. Ticaret hacminin orta vadede 10 milyar Dolar'a ulaşması hedeflenmektedir. Serbest Ticaret Anlaşması'nın "Hizmet Ticareti Anlaşması" ile "Yatırımlar Anlaşması" kısımları 1 Ağustos 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye'deki teyit edilmiş Güney Kore yatırımlarının toplamı 881 milyon Dolar civarındadır. Ülkemize yapılan doğrudan sermaye yatırımlarında G. Kore 24. sırada yer almaktadır. 1915 Çanakkale Köprüsü'nü Kore Cumhuriyeti ile altyapı ve ulaştırma alanlarında işbirliğimizin başlıca sembollerinden biri olarak telakki etmekteyiz. G. Kore'nin ülkemizdeki büyük ölçekli yatırımlara olan ilgisi devam etmektedir. Sayın Cumhurbaşkanımız ziyareti sırasında Koreli firmaların

yöneticileriyle yaptığı görüşmelerde Kanal İstanbul projesi de gündeme gelmiştir.

Seul'de Yunus Emre Kültür Merkezi açılmasına ilişkin protokol Yunus Emre Enstitüsü ile Hankuk Üniversitesi arasında imzalanarak, 1 Eylül 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yunus Emre Enstitüsü tarafından bir okutman görevlendirilmiştir.

Kore Cumhuriyeti ile MIKTA ve G20 gibi çok taraflı platformlardaki işbirliğimiz sürdürülmektedir.

BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliği sırasında 2009 ve 2010 yıllarında Kuzey Kore Yaptırımlar Komitesi başkanlığını üstlenmiş olan ülkemiz, **Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin (Kuzey Kore)** BM Güvenlik Konseyi kararları ve diğer uluslararası yükümlülüklerine aykırı olarak ardarda gerçekleştirdiği, bölgesel ve küresel barış ve istikrara tehdit oluşturan nükleer denemeler ve balistik füze atışlarına uluslararası camia ile birlikte sert tepki vermiştir.

Diğer yandan, ülkemiz BM Güvenlik Konseyi'nin Kuzey Kore'ye yönelik yaptırımlarını uygulamaktadır. Son olarak, BM Güvenlik Konseyi'nin 2017 yılında kabul ettiği 2356, 2371, 2375 ve 2397 sayılı kararları 2017/9950 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nda değişiklik yapılmasına ilişkin 2018/11480 sayılı Karar'ın 05.03.2018 tarihinde Bakanlar Kurulu'nda kabul edilerek 16 Mart 2018 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmasıyla iç hukukumuzda dercedilmiştir.

Kore Yarımadası'nda nükleer silahların tasfiyesi ve barış ortamının inşası amacıyla bu yıl başlatılan diplomasi süreci kapsamında Güney ve Kuzey Kore liderleri ile ABD ve Kuzey Kore lideri arasında yapılan Zirvelerin ardından Bakanlığım tarafından yapılan açıklamalarda, Kore Yarımadası'nda barışın inşası ve Yarımada'nın nükleer silahlardan arındırılması yolunda atılan adımları memnuniyetle karşıladığımız ve sürecin başarıyla devam etmesini desteklediğimiz dile getirilmiştir.

Nihai tahlilde, gerek bölgesel gerek uluslararası barış ve istikrarın zarar görmemesini teminen meselenin diplomasi yoluyla çözümünü ümit ediyor ve bu yöndeki çabaları destekliyoruz.

Güneydoğu Asya ve Pasifik bölgesinin küresel siyaset ve ekonomide yükselen konumuna paralel olarak dış politikamızdaki önemi ve ağırlığı artmıştır. Bölgeye yaklaşımımızda temel hedefimiz, ihracat pazarlarımızın çeşitlendirilmesi, bölgeden ülkemize doğrudan yabancı yatırım çekilmesi,

kalkınma alanında işbirliğinin geliştirilmesi, siyasi ilişkilerimizin güçlendirilmesi ve ülkemizin milli davalarına destek sağlanmasıdır.

2018 yılında **Güneydoğu Asya** bölgesine yönelik siyasi, ekonomik ve insani boyutları içeren dış politikamızdaki açılım devam etmiştir.

Asya-Pasifik bölgesine açılım politikamızın ağırlık noktalarından birisi, Güneydoğu Asya Uluslar Topluluğunu (ASEAN) oluşturan 10 ülkeyle işbirliğimizin her alanda genişletilmesi hedefidir. Toplam olarak dünyanın altıncı büyük ekonomisine sahip ASEAN, 660 milyon nüfusu ile 31 Aralık 2015 tarihi itibarıyla ASEAN Ekonomik Topluluğunu tesis etmiştir. Topluluğun, Asya-Pasifik bölgesindeki stratejik konumu ve bölgesel çok taraflı platformlardaki merkezi rolü gerek örgütle gerek üye ülkelerle ilişkilerimizi geliştirmemizi önemli kılmaktadır.

ASEAN ile kurumsal işbirliğimizin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. 2010 yılında taraf olduğumuz “Güneydoğu Asya Uluslar Birliği Dostluk ve İşbirliği Antlaşması’nın (TAC) ardından nihai hedefimiz, ASEAN’ın Diyalog Ortağı olmaktır. Ülkemizin 2015 yılında ASEAN’a yaptığı Sektörel Diyalog Ortaklığı başvurusu 5 Ağustos 2017 tarihinde gerçekleştirilen ASEAN Dışişleri Bakanları Toplantısında kabul edilmiştir. Türkiye; Pakistan, İsviçre ve Norveç’ten sonra örgütün dördüncü Sektörel Diyalog Ortağı olmuştur.

Türkiye ile Birlik arasında Sektörel Diyalog Ortaklığı ilişkisinin tesisinin ardından Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) 51. Dışişleri Bakanları Toplantısına katılmak üzere 31 Temmuz - 3 Ağustos 2018 tarihleri arasında Singapur’u ziyaret ettim. Bu ziyaret kapsamında gerçekleştirilen ilk ASEAN-Türkiye Üçlü Bakanlar Toplantısına ASEAN Genel Sekreteri Dato Lim Jock Hoi ve ASEAN 2018 Dönem Başkanı Singapur Dışişleri Bakanı Dr. Vivian Balakrishnan’la birlikte katıldım.

Ülkemiz ile ASEAN ülkeleri arasında tesis edilen daha yoğun ve verimli işbirliği neticesinde, ASEAN ülkeleriyle 2002 yılında 1,3 milyar Dolar düzeyinde olan toplam ticaret hacmimiz, 2017 yılında 12,1 milyar Dolar’a yükselmiştir.

ASEAN’ın G20 üyesi tek ülkesi **Endonezya** ile ilişkilerimiz, 2011 yılında iki ülke Cumhurbaşkanları tarafından imzalanan “Türkiye-Endonezya: Yeni Dünya Düzeninde Güçlendirilmiş Ortaklık” bildirisıyla stratejik düzeye çıkarılmıştır. Türkiye, nüfus bakımından dünyanın dördüncü büyük ülkesi ve en büyük Müslüman demokrasisi olan Endonezya’yı, ASEAN içinde önemli bir ortak olarak görmektedir.

Endonezya Devlet Başkanı Joko Widodo, 2015 Kasım ayında gerçekleştirilen G20 Antalya Zirvesi'ne katılmak üzere ülkemizi ilk kez ziyaret etmiş, 5-6 Temmuz 2017 tarihlerinde ise ülkemize bir devlet ziyaretinde bulunmuş, ayrıca son olarak 13 Aralık 2017 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Olağanüstü İslam Zirvesine katılmak üzere ülkemizi ziyaret etmiştir.

Güneydoğu Asya bölgesinde en yüksek kişi başı milli gelire sahip **Singapur** ile ilişkilerimiz 2014 yılında stratejik ortaklık düzeyine çıkartılmıştır. 2015 yılında imzalanan Türkiye-Singapur Serbest Ticaret Anlaşması (STA), Türkiye'nin şu ana kadar imzaladığı en kapsamlı ve gelişmiş STA olarak 1 Ekim 2017 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye-Singapur Siyasi İstişarelerinin yedinci turu Dışişleri Bakanlıkları Müsteşarları seviyesinde 21 Haziran 2017 tarihinde Ankara'da düzenlenmiştir. Son olarak, dönemin başbakanı Sayın Binali Yıldırım 21-22 Ağustos 2017 tarihlerinde Singapur'u ziyaret etmiştir. Sözkonusu ziyaret iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimine yeni bir ivme kazandırmıştır.

Güneydoğu Asya'da yükselen bir güç olan ve önemli bir işbirliği ortağı olarak mütalaa ettiğimiz **Malezya** ile ilişkilerimizin ekonomi, yatırım ve savunma sanayii işbirliği alanlarında daha da geliştirilmesi hususunda karşılıklı mutabakat mevcuttur.

İkili ilişkilerimiz 2014 yılında stratejik ortaklık düzeyine çıkarılmış, Türkiye-Malezya Serbest Ticaret Anlaşması Ağustos 2015'te yürürlüğe girmiştir. Malezya'yla son siyasi istişareler ise 28 Haziran 2018 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir.

Asya-Pasifik bölgesinin dinamik ekonomilerinden biri olan, ASEAN ve APEC üyesi **Filipinler**'le ilişkilerimiz gelişmektedir. Türk Hava Yolları'nın doğrudan seferleri iki ülke halklarının etkileşimine katkıda bulunmaktadır. TİKA Manila ofisi kalkınma işbirliği alanında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Uluslararası arabuluculuk girişimlerinde aktif olarak yer alan ülkemiz, **Güney Filipinler Barış Süreci** kapsamında güney Filipinler'deki Mindanao adasında kalıcı barış ve istikrarı hedefleyen uluslararası çalışmalara katkıda bulunmaktadır. Ülkemiz, Filipinler Hükümeti ile Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF) ve Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi (MNLF) arasında iki kanaldan yürütülen barış müzakerelerinde Uluslararası Temas Grubu (ICG) ve İslam İşbirliği Teşkilatı Güney Filipinler Barış Komitesi (OIC-PCSP) içinde yer almaktadır. Türkiye ayrıca, Filipinler Hükümeti ile MILF arasında devam eden normalleşme süreci kapsamında 2014 yılında oluşturulan uluslararası Bağımsız Silah Bırakma Organı'nın Başkanlığını kurulduğu günden bu yana yürütmektedir.

Avustralya ve Yeni Zelanda ile çok iyi düzeyde seyreden siyasi ilişkilerimizin, ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel boyutlarla yoğunlaştırılması ortak arzumuzdur. Çanakkale Kara Savaşlarını Anma Törenlerine Avustralya ve Yeni Zelanda'dan her yıl üst düzey katılım gerçekleşmesi gelenek haline gelmiştir. 24-25 Nisan 2018 tarihlerinde düzenlenen Çanakkale Kara Savaşlarının 103. Yıldönümü törenlerine Yeni Zelanda Genel Valisi Patsy Reddy katılmış, bu kapsamda Ankara'ya da geçerek Sayın Cumhurbaşkanımız ve Sayın Meclis Başkanımızla da görüşmeler gerçekleştirmiştir. Sözkonusu törenlere Avustralya'dan da İçişleri Bakanı Peter Dutton ve Hava Kuvvetleri Komutanı Gavin Davies katılmıştır.

2010 yılından bu yana dışı açılım politikası izlemeye başlayan **Myanmar** ile ikili ilişkilerin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesine çalışılmaktadır. Myanmar'la ülkemizin ilişkilerinin arzu edilen hızda gelişmesinin önündeki en büyük engeli ise Rohingya Krizi teşkil etmektedir.

Myanmar'ın Rakhayn Eyaleti'nin kuzeyinde 25 Ağustos 2017 tarihinde meydana gelen saldırılar sonrası başlayan ve 720.000 civarı Rohingya Müslümanının Bangladeş'e sığınmak zorunda kalmasına neden olan insani kriz aradan bir yıldan fazla süre geçmesine rağmen bütün vahametiyle devam etmektedir.

Türkiye krizin başından itibaren uluslararası kamuoyunun bu meseleye gerekli duyarlılığı göstermesi için büyük çaba göstermiştir. Sayın Cumhurbaşkanımız başta olmak üzere tüm temaslarımızda bu büyük trajedinin önlenmesi gereğini muhataplarımızın dikkatine getirdik. Ülkemiz ayrıca, başta BM ve İİT olmak üzere birçok uluslararası örgüt nezdinde konunun ele alınmasına ciddi katkı sağlamıştır.

Bu kapsamda son olarak Bakanlığımızca bölgede insani koşulların iyileştirilmesine yönelik güçlükleri ele almak amacıyla 6 Temmuz 2018 tarihinde Ankara'da Uluslararası Rohingya İstişare Toplantısı düzenlenmiştir. Toplantıda, 14 ülkenin temsilcilerinin yanı sıra BM, İİT, AB, Dünya Sağlık Örgütü gibi sahada aktif olan uluslararası kuruluşlarla birlikte ülkemizden AFAD, TİKA, Kızılay ile bölgede insani yardım faaliyetleri yürüten Türk Sivil Toplum Kuruluşları temsilcileri de yer almıştır. Sözkonusu toplantıda Rohingaların yaşadığı trajedinin hafifletilmesine yönelik uluslararası toplumun önümüzdeki dönemde atabileceği ilave adımlar tartışılmıştır.

Ülkemiz Rohingya Krizi bağlamında siyasi alandaki faaliyetlerine ilaveten insani yardım konusunda da önde gelen ülkeler arasında yer almış ve sadece Bangladeş'e sığınan Rohingalara değil aynı zamanda TİKA aracılığıyla

Myanmar'ın Rakhayn Eyaletinde kalan Rohingalara da insani yardım ulaştırmıştır.

Bölgeye ilk insani yardımı ulaştıran kuruluşlardan biri TİKA olmuştur. TİKA tarafından Bangladeş'te Cox's Bazar'da bulunan sığınmacılara ilk etapta bin ton, daha sonra 55 ton gıda yardımı yapılmıştır. Akabinde, Bangladeş'e sığınan Rohingalara ölkemiz TİKA, AFAD, Kızılay, Türkiye Diyanet Vakfı ve çeşitli STK'lar vasıtasıyla insani yardımlarını sürdürmüştür.

Sayın Cumhurbaşkanımızın Refikaları Sayın Emine Erdoğan, 7-8 Eylül 2017 tarihlerinde Bangladeş'i ziyaret etmiş, Cox Bazar'a giderek kamplardaki durumu yerinde görmüş ve yardım dağıtımında bulunmuştur. Sayın Hanımefendi, ayrıca Bangladeş Başbakanı Sheikh Hasina ile görüşmüştür. Ben de dönemin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Betül Sayan Kaya ile birlikte Sayın Emine Erdoğan'ın Bangladeş ziyaretine refakat ettim.

TBMM Başkanımız Sayın Binali Yıldırım da Başbakan olduğu dönemde 20 Aralık 2017 tarihinde Rohingya sığınmacılarının bulunduğu Cox's Bazar'ı ziyaret etmiş, Kutupalong mülteci kampına yakın bir mesafede TİKA tarafından kurulan yemek ve yardım dağıtım merkezinde Rohingalarla bir araya gelmiş, ayrıca Cox's Bazar Sadr Hastanesi'ne ölkemizce hediye edilen ambulans ve personel aracının teslim törenine katılmıştır.

İnsani yardım faaliyetlerimiz kapsamında halihazırda, Türk Kızılayı, TİKA ve AFAD'ın Bangladeş'teki Rohingalara yönelik olarak modüler ev yapımı, sahra hastanesi ve sağlık ocağı kurulması ile içme suyu ve gıda teminine yönelik çalışmaları Bangladeş Hükümetiyle işbirliği halinde devam etmektedir. Bu kapsamda son olarak Ocak 2018 içinde ölkemiz Cox's Bazar'da bir adet ağır iklim tipi sahra hastanesi kurmuştur. Anılan hastanede Türk doktorlar ve sağlık personeli görev yapmaktadır.

6-8 Kasım 2018 tarihleri arasında **Brunei** ve **Laos'a** gerçekleştirdiğim ziyaretler bu ölkelerle ilişkilerimizin gelişmesine yeni bir ivme kazandırmıştır.

2017'nin Aralık ayında Viyentiyan (**Laos**) Büyükelçiliğimizin de açılmasıyla Türkiye tüm ASEAN başkentlerinde, mukim Büyükelçilikler tarafından temsil edilmeye başlanmıştır.

Kamboçya'da 2013 yılında Punom Pen Büyükelçiliğimizin faaliyete geçmesiyle gelişmeye başlayan ikili ilişkilerimiz karşılıklı ziyaretlerle ivme kazanmaktadır. Ekim 2018 içinde önce Kamboçya Dışişleri Bakanı Prak Sokhonn, ardından Kamboçya Başbakanı Hun Sen tarafından ölkemize gerçekleştirilen ziyaretler karşılıklı ilişkilerimizin gelişmesine önemli katkı

sağlamıştır. İlaveten, sözkonusu ziyaretler esnasında imzalanan dokuz anlaşmayla iki ülke arasındaki ilişkilerin ahdi zemini de sağlamlaştırılmıştır.

Dışişleri Bakanı seviyesinde uzun yıllar aradan sonra 2015 yılında gerçekleştirdiğim **Tayland** ve **Vietnam** ziyaretleri, sözkonusu ülkelerle ikili ilişkilerimizin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Güneydoğu Asya bölgesine açılım politikamız bakımından, bölgenin yükselen güçlerinden **Vietnam** ile ilişkilerimiz sorunsuz olarak sürmektedir. Dönemin Başbakanı Sayın Binali Yıldırım 22-23 Ağustos 2017 tarihlerinde Vietnam'a resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret, Türkiye ile Vietnam arasındaki diplomatik ilişkilerin tesis edildiği 1978 yılından bu yana Başbakan düzeyinde ülkemizden Vietnam'a ilk ziyareti teşkil etmiştir.

Vietnam Ulusal Meclis Başkanı Nguyen Thi Kim Ngan da 7-12 Ekim 2018 tarihlerinde ülkemize gelerek öncelikle Antalya'da TBMM evsahipliğinde düzenlenen Avrasya Meclis Başkanları Üçüncü Toplantısı'na katılmış, ardından Ankara'ya geçerek resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Meclis Başkanı Ngan, Ankara'daki resmi ziyareti kapsamında TBMM Başkanı Sayın Binali Yıldırım ile görüşmüş ve Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından da kabul edilmiştir. Meclis Başkanı Ngan'ın sözkonusu ziyareti Vietnam'dan ülkemize şimdiye kadar gerçekleştirilen en yüksek düzeyli ziyaret olmuştur.

7-8 Haziran 2014 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Pasifik'teki Gelişmekte Olan Küçük Ada Devletleri (PSIDS) Dışişleri Bakanları Toplantısı, ülkemizin **Pasifik ada ülkeleriyle** ilişkileri açısından önemli bir adım olmuştur. Pasifik ada ülkeleriyle kalkınma işbirliğimizi genişletmek ve ikili ilişkilerimizi her alanda geliştirmek amacıyla önümüzdeki dönemde Suva'da (Fiji) mukim bir Büyükelçilik açılması kararlaştırılmıştır. 2014 yılında **Pasifik Adaları Forumu** (PAF) tarafından Forum Sonrası Diyalog Ortaklığına kabul edilen ülkemiz, ilk defa bu sıfatla, 7-11 Eylül 2015 tarihlerinde Port Moresby'de (Papua Yeni Gine) düzenlenen 27. Pasifik Adaları Forumunda temsil edilmiştir. Son olarak, 3-6 Eylül 2018 tarihlerinde Nauru'nun başkenti Yaren'de gerçekleştirilen 49. PAF Toplantılarında ülkemizi Wellington Büyükelçimiz temsil etmiştir.

2018 yılında Güneydoğu Asya ve Pasifik bölgesine yönelik siyasi, ekonomik ve insani boyutları içeren dış politikamız, bölgede genişleyen diplomatik ağımla birlikte etkin bir şekilde sürmektedir.

LATİN AMERİKA-KARAYİPLER

Türkiye, çok yönlü dış politikası çerçevesinde Latin Amerika ve Karayipler (LAK) bölgesiyle ilişkilerini geliştirmek amacıyla bölge ülkelerine yönelik aktif bir dış politika izlemektedir. 1998 yılında hazırlanan ve 2006 yılında güncellenen Latin Amerika ve Karayipler Eylem Planı bölgeye açılımımızın yol haritasını oluşturmaktadır. Bölge ülkeleriyle işbirliğimizin çeşitlendirilmesi, karşılıklı ticaretin artırılması ve kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2010 yılına kadar bölgede 6 Büyükelçiliğimiz varken 2018 yılı itibarıyla bölgedeki diplomatik ve konsüler temsilcilik sayımız 17'ye ulaşmıştır. 2018 yılında Bolivya'nın başkenti La Paz, Trinidad ve Tobago'nun başkenti Port of Spain ile Paraguay'ın başkenti Asuncion'da Büyükelçiliklerimiz faaliyete geçmiştir. Uruguay'ın başkenti Montevideo'da Büyükelçilik açmayı planlıyoruz. LAK bölge ülkelerinin ise ülkemizdeki diplomatik temsilcilik sayısı, 2017 yılı Nisan ayında Guatemala'nın Ankara Büyükelçiliğinin açılmasıyla birlikte 12'ye ulaşmıştır. Paraguay'ın ülkemize atadığı Büyükelçi yakında göreve başlayacaktır. Dominik Cumhuriyeti ülkemize atanmak üzere Büyükelçisini belirlemiştir. Bolivya Ankara'da Büyükelçilik açmak istediğini bildirmiştir. Uruguay da İstanbul'da Başkonsolosluk açmak üzere başvuruda bulunmuştur.

Ülkemizin LAK açılımı olgunlaştıkça bölgeyle ilişkilerimiz gelişmeye devam etmiştir. Bölge ülkeleri ile aramızdaki **üst düzeyli ikili ziyaretler** ivme kazanmıştır. Sayın Cumhurbaşkanımızın Şubat 2015'te Meksika, Kolombiya ve Küba'yı kapsayan bölge turu, 20 yıl aradan sonra bu seviyede yapılan ikinci ziyaret olmuştur. Sayın Cumhurbaşkanımız, 31 Ocak-4 Şubat 2016 tarihlerinde Şili, Peru ve Ekvator'u içeren ikinci bir bölge turu daha yapmışlardır.

Sayın Cumhurbaşkanımız, 2-3 Aralık 2018 tarihlerinde Paraguay ve Venezuela'ya ülkemizden Cumhurbaşkanı düzeyinde ilk ziyaretleri gerçekleştirmiştir.

2016 ve 2017 yıllarında Venezuela Devlet Başkanı Nicolas Maduro ülkemizi ziyaret etmiştir. Ben de 2017 yılının ilk aylarında Arjantin, Paraguay, Dominik Cumhuriyeti ve Meksika'yı, bu yıl Eylül ayında da Surinam ve Venezuela'yı ziyaret ettim.

Meksika ve Brezilya ile ilişkilerimiz **stratejik ortaklık** düzeyine çıkarılmış, ilişkilerimizin her alanda geliştirilmesi amacıyla 2006 yılında Brezilya ile Yüksek Düzeyli İşbirliği Komisyonu, 2013 yılında da Meksika ile İki Uluslu Üst Düzey Komisyon kurulmuştur. Bölgenin öndegelen ülkeleriyle ilişkilerimizin hukuki altyapısı büyük ölçüde tamamlanmış, 17 ülkeyle siyasi istişare mekanizması kurulmuştur (*Arjantin, Bolivya, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti,*

Ekvator, El Salvador, Guatemala, Guyana, Kolombiya, Kosta Rika, Küba, Meksika, Paraguay, Peru, Şili, Uruguay ve Venezuela).

LAK bölgesi, 650 milyonluk nüfusu, 5,5 trilyon Dolar'ı bulan gayri safi yurtiçi hasılası, Brezilya ve Meksika gibi yükselen ekonomileri, sahip olduğu zengin doğal kaynakları ve büyüyen orta sınıfı ile önemli fırsatlar sunmaktadır. Küresel ekonomik veriler, Arjantin dışındaki LAK bölgesi ülkelerinin 2014-2016 yıllarında yaşadığı ekonomik daralma, yüksek enflasyon ve işsizlik gibi sıkıntıları geride bırakarak 2017 yılından bu yana toparlanma dönemine girdiğini ve 2018-2021 yılları arasında büyüyeceğini göstermektedir. 2006 yılında LAK bölgesi ile **ticaret hacmimiz** 3,4 milyar Dolar iken 2017 yılında yaklaşık 3 kat artarak 9,2 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiş, 2018 yılının ilk 10 ayında da 10 milyar Dolar düzeyinde olmuştur.

İşadamlarımızın bölgedeki fırsatlarla ilgili güvenilir ve düzenli bilgi temin edebilmesi amacıyla bölgedeki Ticaret Müşavirliklerimizin sayısı arttırılmaktadır. (*Arjantin, Ekvator, Kolombiya, Küba, Meksika, Peru, Şili ve Venezuela'da Ticaret Müşavirliğimiz, Brezilya'da ise Ticaret Ataşeliğimiz bulunmaktadır.*) Bölge ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi hedefimiz doğrultusunda, öncelikle ticari ve ekonomik içerikli anlaşmaların hızla sonuçlandırılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda 19 ülkeyle (*Arjantin, Bolivya, Brezilya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvator, Guatemala, Guyana, Honduras, Jamaika, Kolombiya, Küba, Meksika, Nikaragua, Paraguay, Peru, Surinam, Şili, Uruguay, Venezuela*) imzalanan Ticari ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmaları çerçevesinde Karma Ekonomik Komisyon için gerekli hukuki altyapı oluşturulmuştur.

Şili ile 2011 yılında yürürlüğe girmiş olan Serbest Ticaret Anlaşmasının (STA) güncellenmesi gündemdedir. Halen Ekvator, Kolombiya, Meksika ve Peru ile STA müzakerelerimiz devam etmektedir. Bölge ülkelerinin yanısıra), Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR) gibi ekonomik bütünleşmeyi ve ortak pazar kurmayı hedefleyen bölgesel örgütlerle STA imzalanması da hedeflerimiz arasındadır.

THY'nin bölgeye yönelik ilk doğrudan seferleri 2009 yılında İstanbul-Sao Paulo uçuşlarıyla başlamış, bu hat 2012 yılında Buenos Aires'e uzatılmıştır. THY, 2016 yılında seferlerine Havana, Karakas, Panama ve Bogota'yı da eklemiştir. Ayrıca THY'nin İstanbul-Meksiko Şehri kargo uçuşları 3 Ekim 2018'den bu yana yapılmakta olup, yolcu seferlerine de 1 Temmuz 2019 tarihinde başlaması hedeflenmektedir. THY, bölgedeki diğer önemli merkezlere de doğrudan uçuş veya bölgesel havayolu şirketleriyle kod paylaşımı anlaşmaları vesilesiyle uçuş ağını daha da geliştirmeyi hedeflemektedir. THY uçuşları ekonomi, ticaret,

turizm ve kültür gibi birçok alanda bölgeyle ilişkilerimize önemli katkıda bulunmaktadır.

TİKA aracılığıyla yürütülen kalkınma işbirliği ve insani yardımlarla da bölge ülkeleriyle dayanışma sağlanarak ülkemizin görünürlüğüne arttırılması amaçlanmaktadır. TİKA 2015 yılında bölgedeki ilk koordinasyon ofisini Meksika’da, ikincisini 2016 yılında Bogota’da açmış, 2012-2017 yılları arasında eğitim, sağlık, su ve hıfzıssıhha, acil ve insani yardımlar, idari birimlerin geliştirilmesi, sosyal ihtiyaçların karşılanması, kültürel hayata katkı, ulaştırma ile tarım ve hayvancılık sektörlerinde 11 milyon Dolar civarında 127 proje ve faaliyet gerçekleştirmiştir.

Ülkemiz, TİKA projelerinin yanısıra LAK bölgesinin barış, istikrar ve refahına da katkılarda bulunmaktadır. Kolombiya Hükümeti ile Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) arasındaki barış sürecine, Belize ile Guatemala arasındaki sınır sorununa maddi ve teknik destek verilmekte ve Bogota’daki Barış Süreci Misyonuna personel desteği sağlanmaktadır. Emniyet mensuplarımız, 2004 yılından bu yana Haiti’de düzen ve istikrarın sağlanması için kurulan BM Haiti İstikrar Misyonu (MINUSTAH) ile 15 Ekim 2017 itibarıyla MINUSTAH’ın yerini alan BM Haiti Adalet Destek Misyonu’nda (MINUJUSTH) görev yapmaktadırlar.

Türkiye, LAK ülkeleriyle temaslarımız için önemli platformlar sunan bölgesel örgütlerden birçoğuyula **kurumsal ilişkiler** kurmuştur. Bu çerçevede ülkemiz, 1998 yılında Amerikan Devletleri Örgütü (OAS), 2000 yılında Karayip Devletleri Birliği (ACS) ve 2013 yılında Pasifik İttifakı’na gözlemci üye olarak kabul edilmiştir. MERCOSUR ile 2010 yılında Siyasi İstişare ve İşbirliği Mekanizması kurulmuş, bugüne kadar iki tur Siyasi İstişare Toplantısı yapılmıştır. Doğu Karayip Devletleri Örgütü (OECS) ile kurumsal ilişkiler kurulmasını öngören mutabakat muhtırası ise 4 Haziran 2016 tarihinde Havana’da düzenlenen ACS 7. Zirvesi marjında imzalanmıştır.

Gözlemci üyelik sistemi bulunmayan **CARICOM** ile ülkemiz arasında 2011 yılında İstişare ve İşbirliği Mekanizması kurulmuştur. Ülkemiz, Mart 2014’te St. Vincent ve Grenadinler’deki CARICOM Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi’ne özel konuk sıfatıyla katılmış, 2014 Temmuz ayında ise İstanbul’da CARICOM İstişare ve İşbirliği Mekanizması Dışişleri Bakanları 1. Toplantısı düzenlenmiştir. 14 üye ülkeden 11’inin (Antigua ve Barbuda, Bahamalar, Barbados, Belize, Guyana, Jamaika, St. Kitts ve Nevis, St. Lucia, St. Vincent ve Grenadinler, Surinam, Trinidad ve Tobago) Bakan düzeyinde temsil edildiği sözkonusu toplantı, Türkiye ile CARICOM arasında bugüne kadar yapılmış en üst düzeyli etkinlik olmuştur.

2015 Şubat ayında Guatemala'ya gerçekleştirdiğim ziyaret sırasında düzenlenen Türkiye-Orta Amerika Entegrasyon Sistemi (SICA) Dışişleri Bakanları I. Forumu sırasında imzalanan anlaşmayla, ülkemiz SICA'ya bölge-dışı gözlemci üye olarak kabul edilmiştir. Türkiye-SICA II. Dışişleri Bakanları Forumu ülkemizin evsahipliğinde 20 Nisan 2017 tarihinde İstanbul'da düzenlenmiştir.

Türkiye-Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu (CELAC) Dörtlüsü I. Dışişleri Bakanları Toplantısı 2013 Eylül ayında New York'ta BM 68. Genel Kurulu, II. Toplantısı 2015 Eylül ayında BM 70. Genel Kurulu, III. Toplantısı BM 71. Genel Kurulu marjında 2016 Eylül ayında gerçekleştirilmiştir. Türkiye-CELAC Dörtlüsü (Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Ekvator ve Guyana) IV. Dışişleri Bakanları Toplantısı, Türkiye-SICA II. Dışişleri Bakanları Forumu'nun ardından 21 Nisan 2017 tarihinde İstanbul'da düzenlenmiştir.

Sayın Cumhurbaşkanımızın son Latin Amerika ziyareti sırasında, merkezi Şili'de bulunan BM Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonuna (ECLAC) yaptığımız üyelik başvurusu, 2017 Ocak ayında yapılan oylamayla kabul edilmiştir. Üyeliğimiz 25 Temmuz 2017'de gerçekleştirilen EKOSOK toplantısında onaylanarak resmileşmiştir.

Açılım stratejimizin bir diğer önemli boyutunu oluşturan parlamentolar arası ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla, ulusal parlamentoların yanısıra bölgedeki parlamenter örgütlerle de kurumsal ilişki kurulması hedeflenmiş, bu çerçevede TBMM tarafından Latin Amerika Parlamentosu'na (PARLATINO) gözlemci üyelik başvurusu yapılmıştır. Ayrıca, And Parlamentosu, Orta Amerika Parlamentosu (PARLACEN), Orta Amerika ve Karayipler Havzası Parlamento Başkanları Forumu (FOPREL), Amerikalılar Parlamenter Konfederasyonu (COPA), MERCOSUR Parlamentosu (PARLASUR) ve Amerikalılar için Parlamenterler (ParlAmerica) gibi bölgesel parlamentolarla temaslar kurulmuştur.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan devletlerin önderliğinde kurulan bir "dünya örgütü" niteliğindeki Birleşmiş Milletler (BM), uluslararası politikada meydana gelen köklü değişikliklere ve nitelik değiştiren sorunlara rağmen, kurulduğu 24 Ekim 1945 tarihinden günümüze dek uluslararası barış, istikrar ve güvenliğin sağlanmasında önemli bir rol oynamayı sürdürmektedir.

Nitekim BM, dünya üzerinde barış, huzur ve istikrarın korunmasından ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara ve her bireyin insan onuruna yaraşır bir

yaşam sürmesine kadar geniş bir yelpazede uluslararası işbirliğinin sağlanması için halihazırda en meşru ve kapsayıcı platformu teşkil etmektedir.

Türkiye, uluslararası toplumun sorumlu bir üyesi olarak, örgütü her alanda desteklemekte ve çalışmalarına aktif bir biçimde katkı sağlamayı kendisine görev addetmekte; birçok alanda BM şemsiyesi altında ön alıcı bir rol üstlenmektedir.

Bunlar arasında arabuluculuk konusunda Finlandiya ile, Medeniyetler İttifakı başlığı altında İspanya ile başlattığımız girişimler ve En Az Gelişmiş Ülkelere (EAGÜ) yönelik olarak üstlendiğimiz sorumluluklar BM içinde farklı alanlarda oynadığımız öncü roller için çarpıcı örnekler teşkil etmektedir.

Öte yandan dış politikamızın temel unsurlarından biri olan, bölgemizde ve dünyada barış ve istikrarın tesis edilmesine ve güçlendirilmesine katkıda bulunma hedefi doğrultusunda, ülkemiz, BM barışı koruma/destekleme harekâtlarına da iştirak etmektedir. 2018 Kasım ayı itibarıyla, dünyanın çeşitli yerlerine konuşlandırılmış 8 BM barış operasyonuna ülkemiz, (77) polis, (84) askeri personel, (2) karargâh subayı ve (2) uzman olmak üzere toplam (165) personel ile katkıda bulunmaktadır.

Türkiye aynı zamanda, BM'nin değişen dünya koşullarına ayak uydurabilmesi amacıyla devam eden reform çalışmalarına da aktif katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda ülkemiz daha geniş bir temsile dayanan, demokratik, şeffaf, etkin ve hesapverebilir bir Güvenlik Konseyi oluşumunu ve BM'nin tüm organlarını içeren kapsamlı bir reform yapılmasını savunmaktadır.

BM'yle ilişkilerimizde son yıllarda yaşanan ilerlemeler neticesinde, Doğu Avrupa, Kafkasya, Orta Asya, Orta Doğu, Kuzey Afrika gibi bölgelere coğrafi yakınlığı, ulaşım kolaylığı, ekonomik, finansal, kültürel merkez olması gibi sebeplerle "hub" niteliği taşıyan İstanbul'un BM bakımından bir merkez haline dönüştürülmesi düşüncesi de BM'ye yönelik politikamızın ana unsurlarından biri olarak belirlenmiş olup, bu yönde ciddi adımlar atılmaktadır.

Bugüne kadar BM'yle yürüttüğümüz çalışmalar neticesinde, BM Nüfus Fonu UNFPA'nın Doğu Avrupa ve Orta Asya Bölgesel Ofisi'nin İstanbul'a taşınması sağlanmıştır. Ayrıca, BM Kalkınma Programı UNDP'nin Uluslararası Kalkınmada Özel Sektör Merkezi de İstanbul'da konuşlanmıştır. Bunlara ilave olarak UNDP Avrupa ve BDT Bölge Ofisi'nin ve BM Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi'nin (UN WOMEN) Avrupa ve Orta Asya'dan sorumlu bölgesel ofisinin İstanbul'a yerleşmesi sağlanmıştır.

Son olarak, ülkemizle işbirliğini Türkiye sınırlarının ötesine taşıyacak biçimde ülkemizdeki faaliyet alanını ve çalışma kapsamını değiştirme arzusunu ülkemizle paylaşan BM Çocuklara Yardım Fonu'nun (UNICEF) İstanbul'da sürekli bir işbirliği ofisi açmasına yönelik çalışmalar da devam etmektedir.

Ayrıca, Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu'nun (IFAD) İstanbul'da, "Ülke Ofisi-Doğu Avrupa ve Orta Asya Merkezi"nin kurulmasına ilişkin "Evsahibi Ülke Anlaşması" 5 Kasım 2018 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır.

BM'nin diğer bazı uzmanlık kuruluşlarının bu yöndeki ilgisi ışığında, çeşitli bölgesel birimlerin İstanbul'a yerleşmesi için de temaslar sürmektedir.

Ayrıca, 2018 yılı içinde ülkemiz, BM Ekonomik ve Sosyal Konsey bünyesinde yer alan Hükümetdışı Kuruluşlar Komitesi 2019-2022 dönemi üyeliğine, Suçun Önlenmesi ve Ceza Adaleti Komisyonu üyeliğine ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliği 2018-2022 dönemi üyeliğine seçilmiştir.

NATO

Ülkemizi doğrudan hedef alan terör tehdidinin yanısıra, Avrupa-Atlantik coğrafyasında çok ciddi güvenlik sınamalarıyla karşı karşıya bulunduğumuz bir dönemden geçmekteyiz. Türkiye, bulunduğu jeostratejik konumu itibarıyla tüm bu güvenlik sınamalarından doğrudan etkilenmektedir. Ulusal imkân ve yeteneklerimiz, tüm bu risk ve tehditlerle baş edebilmemize imkân sağlayacak güçtedir. Tam üyesi bulunduğumuz NATO mensubiyeti, bu gücümüzü pekiştiren, güvenlik ve savunma ihtiyaçlarımızı karşılama imkânımıza güç katan önemli bir unsurdur. Bu özelliğiyle, kolektif savunma anlayışına dayanan NATO, Türkiye'nin güvenlik ve savunma siyasalarıyla planlamaların merkezinde yer almaktadır.

NATO'nun, Avrupa-Atlantik coğrafyasında güvenlik ve istikrarın korunmasındaki başat rolünün devamına ve üyelerinin güvenliklerini ilgilendiren konularda siyasi-askeri istişarelerde buldukları temel transatlantik forum olma özelliğinin korunmasına ülkemiz tarafından özel önem atfedilmektedir. Keza, İttifakın temelinde yer alan güvenliğin bölünmezliği, Müttefik dayanışması, adil risk ve külfet paylaşımı ile oydaşma ilkelerinin gözetilmesi ve bunların muhafazası tarafımızdan gerekli görülmektedir.

Türkiye, NATO misyon ve hareketlerine düzenli şekilde ve kapsamlı katkılar sağlayagelmiştir. Türkiye, NATO bütçesine en fazla katkı yapan ilk sekiz Müttefik arasındadır. NATO Ortak Fonlarına, 2018 yılı için 89,8 milyon Avro katkı yapmaktadır.

Hâlihazırda NATO harekâtlarına en fazla katkı yapan ilk altı Müttefik arasında yer alan ülkemiz,

- Afganistan'daki Kararlı Destek Misyonu kapsamında Kabil'de Çerçeve Ülke olup (Afganistan'daki diğer çerçeve ülkeler, kuzeyde Almanya, güneyde ve doğuda ABD ve batıda İtalya'dır), aynı zamanda Hamid Karzai Uluslararası Havaalanının güvenlik ve işletme sorumluluğunu üstlenmiştir.
- Irak'ta kurulan NATO Misyona en fazla katkı yapan ikinci ülke (Kanada'dan sonra) konumundadır.
- KFOR Harekâtı kapsamında Kosova'da birliğimiz bulunmaktadır.
- Ege Denizi'ndeki kaçak geçişlerin önlenmesine matuf uluslararası gayretleri desteklemeye yönelik NATO faaliyetine ülkemizce daimi surette deniz unsuru katkısı sağlanmaktadır.
- DEAŞ'la Mücadele Küresel Koalisyonu (DMKK) kapsamında ülkemiz hava sahasında gerçekleştirilen NATO AWACS uçaklarının uçuşlarına havadan yakıt ikmali desteği sağlanmaktadır.
- İttifakın doğu Avrupa ülkelerine yönelik olarak icra etmekte olduğu güvence tedbirleri kapsamında gerçekleştirilen NATO AWACS uçuşlarına havadan yakıt ikmali desteği sağlanmakta; ayrıca milli AWACS uçaklarımızla destek verilmektedir.
- Konya Hava Üssümüz, NATO AWACS uçaklarının kullanımına sunulmuştur.
- NATO Daimi Deniz Güçleri İkinci Grubuna (SNMG-2) ve NATO Daimi Mayın Karşı Tedbir Güçleri İkinci Grubuna (SNMCMG-2) daimi surette katkı sağlanmaktadır.
- Ayrıca, NATO'nun caydırıcılık ve savunma yapılanmasının sacayaklarından birini teşkil eden Balistik Füze Savunması mimarisi kapsamında, Kürecik/Malatya'daki AN/TPY-2 radarına evsahipliği yapmaktadır. Salt savunma amaçlı olan NATO Balistik Füze Savunma Mimarisi, hiçbir ülkeyi hedef almamaktadır. Bu temelde ülkemizce de desteklenen ve tedricen geliştirilmekte olan NATO Balistik Füze Savunması sisteminin, ülkemiz dâhil tüm Müttefiklere tam kapsama ve koruma sağlaması hedefinin yerine getirilmesi tarafımızdan önemle takip edilen temel bir unsurdur.

Türkiye, NATO'nun Komuta ve Kuvvet yapısına en kapsamlı katkılar yapan Müttefiklerden biridir. İttifakın Komuta Yapısında yer alan NATO Kara Komutanlığı (LANDCOM) ülkemizde bulunmaktadır. Ayrıca, NATO Kuvvet Yapısındaki Yüksek Hazırlık Seviyeli dokuz kara kuvveti karargâhından biri olan NATO Hızlı Konuşlandırılabilir Kolordu Karargâhı (NRDC-TU) (III. Kolordu Karargâhı) Türkiye'dedir. NATO Mukabele Kuvveti (NRF) kapsamındaki Çok Yüksek Hazırlık Seviyeli Görev Gücüne (VJTF) ülkemiz 2021 yılında liderlik edecektir.

Terörizmle mücadele bağlamında İttifak bünyesindeki temel hedefimizi NATO'nun Müttefiklerin terörizmle mücadele gayretlerine daha somut ve görünür katkı yapması oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, 11-12 Temmuz 2018 tarihlerinde Brüksel'de gerçekleştirilen ve Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesinin ardından ülkemizin katıldığı ilk uluslararası Zirve olan NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi marjında terörizm başta olmak üzere, İttifaka yönelik tüm tehditlere karşı Müttefiklerin birlik ve dayanışma içinde hareket etmesi gerektiği Zirve Bildirilerinde yer almıştır.

Öte yandan, ülkemizin 2014 Galler Zirvesi'nde karara bağlanan "Savunma Yatırımı Taahhüdü" temelinde 2024 yılı itibarıyla savunma harcamalarını gayrisafi yurtiçi hasılanın %2'sine çıkarması konusundaki kararlılığı tamdır.

Sayın Cumhurbaşkanımız, 11-12 Temmuz 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen NATO Brüksel Zirvesinde, ülkemizin İttifak taahhütlerine bağlılığının Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminde de evvelce olduğu gibi devam ettireceğimizi bildirmiştir.

Karadeniz'de deniz güvenliğinin sağlanması ve muhafazasında asli görev ve sorumluluk sahil devletlere ait bulunmaktadır. Türkiye'nin Karadeniz politikası da, bu "Bölgesel Sahiplenme" anlayışını temel almaktadır. Montrö Sözleşmesi hükümlerinin ruhuna ve lafzına uygun olarak hareket etmek kaydıyla, üçüncü ülkelerin askeri gemilerinin Karadeniz'e çıkışına ve tatbikat icra etmelerine engel bir husus bulunmamaktadır. Bu politika doğrultusunda,

- Bölge ülkelerinin katkı ve katılımıyla gerçekleştirilen BLACKSEAFOR, Karadeniz Uyum Harekâtı (KUH) ve Karadeniz Sınır/Sahil Güvenlik Komutanları İşbirliği Forumu (BSCF) gibi bölgesel girişimlere liderlik edilerek, etkinliklerinin artırılmasına gayret gösterilmektedir.
- NATO yükümlülüklerimiz kapsamında NATO Daimi Deniz Görev Gücü (SNMG) gruplarının Karadeniz'deki faaliyetleri desteklenmektedir.

NATO'nun "Açık Kapı Politikası" devam etmektedir. 5 Haziran 2017 tarihi itibarıyla Karadağ'ın NATO'nun 29. üyesi olmasının ardından, halen üyeliğe istekli üç ülke (Bosna-Hersek, Makedonya, Gürcistan) bulunmaktadır. Ülkemiz, İttifak'ın Açık Kapı Politikasını istikrar ve güvenliği yaymaya matuf bir araç olarak görmekte ve istekli ülkelerin Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşmesini başından beri kuvvetle desteklemektedir.

Bosna-Hersek ülkemiz için özel ve öncelikli konumu haiz NATO ortaklarından biridir. Bosna-Hersek'in NATO'yla varolan ortaklığını üyelik hedefiyle

ilerletmesini ve bu hedefin tüm Müttefiklerce desteklenmesini önemli görüyoruz.

2018 Brüksel Zirvesi'nde Makedonya, Yunanistan'la yaşanan isim sorununu çözüme kavuşturacak anlaşmayla ilgili iç prosedürlerin tamamlanması şartıyla NATO'ya üyelik müzakerelerine davet edilmiştir. Geçtiğimiz Ekim ayında müzakerelere başlanmasından ve Parlamento'da gerekli anayasal değişiklik sürecinin önünün açılmış olmasından memnuniyet duyuyoruz. Önümüzdeki dönemde Makedonya'yı NATO'nun 30. Üyesi olarak görmek istiyoruz.

NATO'nun Ortaklık Siyaseti çerçevesinde, yeni sınamalara mukabele amacıyla, çeşitli Ortaklık mekanizmaları yoluyla muhtelif ülkelerle ve uluslararası örgütlerle (AB, BM, AGİT, KİK, Afrika Birliği gibi) ilişki tesis edilmiştir. NATO'nun Ortaklık Siyasetinin Müttefiklerin siyasi denetiminde yürütülmesi ve NATO'yla Ortaklık ilişkisi kurmak veya geliştirmek isteyen ülkelerin İttifakın temel prensiplerine riayet etmelerine tarafımızdan önem atfedilmektedir.

Ülkemiz, NATO'nun ortaklık ilişkilerini desteklemekte ve birçok proje/girişimde lider ülke rolü üstlenmektedir. Hâlihazırda devam etmekte olan 20 adet NATO Emanet Fonu Projesinden 17'sine mali veya uzman desteği/kurs organizasyonu suretiyle katkıda bulunmaktadır. Barış için Ortaklık çerçevesindeki projelerden büyük çoğunluğuna katkıda bulunulmuştur.

Seçilmiş Ortakların savunma ve güvenlik kurumlarının direncini artırmak amacıyla başlatılan Savunma Kapasitesi İnşası (SKİ) kapsamında, Gürcistan, Moldova, Ürdün ve Irak'a yönelik faaliyetlere ülkemizce mali ve/veya uzman katkısıyla destek sağlanmaktadır. SKİ Emanet Fonu'na tarafımızdan taahhüt edilen toplamda 1,1 milyon Avro'yu bulan katkının yarısı, yukarıda bahsekonu ülkelerdeki projeler için ödenmiştir.

Irak'ın güvenlik ve savunma kurumlarını güçlendirmek maksadıyla 2017 yılında NATO tarafından başlatılan eğitim ve kapasite inşası faaliyeti, 2018 başında bu konuda varılan mutabakat ve Irak makamlarının resmi talebi üzerine bir NATO Misyonuna dönüştürülmüştür. Söz konusu misyon kapsamındaki üç general kadrosundan biri olan ve ülkemizce üstlenilen "Kıdemli Askeri Danışman Bölüm Başkanlığı (Tuğgeneral)" dahil, ülkemiz NATO Irak Misyonuna Kanada'nın ardından en fazla katkı yapan ikinci Müttefik konumundadır.

Ege Denizi'nde insan kaçakçılığını ve yaşadığı göç güzergâhlarını engellemeye matuf uluslararası çabalara NATO'nun da destek vermesi amacıyla, Türkiye ve Almanya'nın yanısıra, Yunanistan'ın önerisiyle 2016'da başlatılan faaliyet, NATO Daimi Deniz Görev Grubu-2 (SNMG-2) tarafından Almanya'nın

komutasında icra edilmektedir. Mevcut aşamada, Almanya tarafından sağlanan bir fırkateyn ve Arnavutluk tarafından sağlanan Süratli Karakol Botu haricinde, Yunanistan 3 gemiyle, ülkemiz ise 2 gemiyle NATO faaliyetine katkı sağlamaktadır.

Faaliyet başlamadan önce Ekim 2015 itibarıyla 7000'lerde olan günlük yasadışı geçiş sayısı, 18 Mart 2016 tarihli Türkiye-AB mutabakatının 4 Nisan 2016 itibarıyla uygulanmaya başlamasıyla birlikte, kaydadeğer ölçüde azalmıştır.

Bu başarıda, Deniz Kuvvetleri ile Sahil Güvenlik Komutanlıklarımızın ve kolluk kuvvetlerimizin karadaki, denizdeki ve havadaki olağanüstü gayretleri ile Türkiye-AB mutabakatının potansiyel göçmenler ve mülteciler üzerindeki caydırıcı etkisi belirleyici olmuştur.

Ülkemizin ulusal gayretlerini sürdürdüğü, Türkiye-AB mutabakatının işler bulunduğu ve SNMG-2'nin son zamanlardaki kuvvet yapısının ağırlıkla ülkemiz ve Yunanistan tarafından sağlandığı da dikkate alınarak, NATO faaliyetinin sonlandırılma vaktinin geldiği değerlendirilmektedir.

DENİZCİLİK KONULARI

Karadeniz'de Deniz Güvenliği

1936 Montrö Sözleşmesi, Karadeniz'e sahildar olan ve olmayan devletlerin hak ve çıkarları bakımından tesis edilen hassas denge esasına dayanmaktadır. Montrö Sözleşmesi, Türkiye için temel bir belgedir ve ülkemiz anılan Sözleşme'nin hükümlerini İkinci Dünya Savaşı, Soğuk Savaş dönemi, Gürcistan ve Ukrayna krizlerinde dahi özenle, tarafsız ve saydam şekilde uygulamıştır.

Montrö Sözleşmesi, Karadeniz'de barış, güvenlik ve istikrarın sağlanmasında asli bir unsur olup, ülkemizce 82 yıldır tarafsızlıkla ve titizlikle uygulanmaktadır. Bu çerçevede, Montrö Sözleşmesinin aradan geçen süre zarfında başarıyla uygulanmış olması, Sözleşmeyle oluşturulan dengenin kalıcılığının bir göstergesi, aynı zamanda da teminatıdır.

IMO

Uluslararası Denizcilik Örgütü (International Maritime Organization – IMO) 2018-2019 dönemi Konsey üyeliği seçimleri 2017 yılı sonunda IMO'nun 30. Genel Kurul toplantısı sırasında Londra'da gerçekleştirilmiştir. Ülkemiz 1999 yılından bu yana iki yılda bir yapılan seçimlerin tümünde "C" kategorisinden Konsey üyeliğine seçilmeyi başarmıştır.

Ülkemizin uluslararası denizcilik alandaki görünürlüğü ve itibarına katkı yapan IMO Konsey üyeliğimizin sürdürülmesini teminen 2020-2021 dönemi için 2019 yılında yenilenecek seçimlerde de “C” kategorisinden adaylığımız önümüzdeki dönemde açıklanacaktır.

AVRUPA KONSEYİ VE İNSAN HAKLARI

Uluslararası anlaşmalardan doğan yükümlülüklerimizin ve sorumluluklarımızın bilinciyle, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi ile demokrasi ve hukukun üstünlüğü standartlarının ilerletilmesine yönelik olarak küresel çapta çabalara güçlü destek veren ülkemiz, devletimizin ve ulusumuzun varlığına kasteden 15 Temmuz terörist darbe girişimi sonrasında da bu yöndeki kararlılığını korumaktadır.

Vatandaşlarımızın temel hak ve özgürlüklerini kullanmasına açık bir saldırı teşkil eden çok yönlü terör tehditleriyle uluslararası yükümlülüklerimiz doğrultusunda mücadele ederken, uluslararası insan hakları örgütleriyle yapıcı işbirliğini şeffaflık içinde sürdürmekteyiz. Bu çerçevede, 15 Temmuz terörist darbe girişimi sonrasında ilan edilmiş olan Olağanüstü Hal (OHAL) ve bu kapsamda alınan tedbirlerin gerekliliği hakkında yabancı muhataplarımızla ve ilgili uluslararası mekanizmalarla düzenli olarak bilgi paylaşımında bulunulmuştur. OHAL’in kaldırılması sonrasında da ülkemizin girmiş olduğu normalleşme süreci ve bu bağlamda atılan adımlar hakkında ilgili muhataplarımızı bilgilendirmeye devam etmekteyiz. Ülkemizde OHAL’in sona ermesini müteakiben, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme kapsamında yapmış olduğumuz derogasyon bildirimlerimiz de kaldırılmıştır. Esasen, terör örgütleriyle mücadele etmek için alınan tedbirlerin, sadece ülkemizin güvenliğine değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel düzeyde istikrarın ve kolektif güvenliğin sağlanmasına da katkıda bulunduğuna inanıyoruz.

Adalet, İçişleri, Hazine ve Maliye Bakanlarımız ile birlikte, Reform Eylem Grubu’nu yaklaşık üç yıllık bir aradan sonra 29 Ağustos 2018 tarihinde yeniden topladık. Reform Eylem Grubu’nun dördüncü toplantısında, AB’ye üyelik hedefimiz doğrultusunda, OHAL sürecinin sona ermesinin yansımaları ve siyasi reform sürecimiz bütün boyutlarıyla ele alınmıştır. Sözkonusu toplantıda yargı ve temel haklar alanında reformlara devam edilmesi, ayrıca Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi denetim sürecinden çıkarılmamıza yönelik gayretlerimizin sürdürülmesi kararlaştırılmıştır.

BM, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı, Avrupa Konseyi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi başta olmak üzere insan hakları alanında ilgili tüm uluslararası ve bölgesel kurum ve kuruluşlarla yoğun işbirliğimiz kesintisiz olarak devam etmektedir.

SİLAHSIZLANMA VE SİLAHLARIN KONTROLÜ / AGİT

Kitle imha silahları ve bunları fırlatma vasıtalarının yayılma riski, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditler arasında ön sıralarda yer almaktadır.

Yayılanın önlenmesi alanındaki temel uluslararası anlaşmalara ve ihracat kontrol rejimlerine taraf olan Türkiye, **Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'nın (NPT)** silahsızlanma, yayılmanın önlenmesi ve nükleer enerjiden barışçı amaçlarla yararlanma hakkını içeren üç temel boyutuna, birbirini tamamlayan unsurlar olarak eşit derecede önem vermektedir.

Nükleer Denemelerin Kapsamlı Yasaklanması Antlaşması'nın (CTBT) yürürlüğe girmesi gerektiğini savunan ülkemiz, ayrıca Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın güvence denetimleri sisteminin güçlendirilmesine ve Orta Doğu'da kitle imha silahlarından arındırılmış bölge (WMDFZ) tesis edilmesi hedefine aktif destek vermektedir.

Ülkemiz kitle imha silahlarının ve bunların fırlatma vasıtalarının yayılmasının önlenmesi gerektiğini düşünmekte, 21. yüzyıldaki yegâne nükleer denemeyi yapmış ülke olan **Kuzey Kore**'nin BM Güvenlik Konseyi kararları hilafına olan davranışlarını kınamaktadır.

İran'ın nükleer programına ilişkin olarak P5+1 ile İran arasında yürütülen müzakereler, **Kapsamlı Ortak Eylem Planı (KOEP)** üzerinde uzlaşmaya varılmasıyla sonuçlanmıştı. KOEP 16 Ocak 2016'ta uygulanmaya başlamıştır. Böylelikle, İran'ın nükleer programına ilişkin yaptırımlara dair önceki BMGK kararları geçerliliğini yitirmiş; KOEP'i tasdik eden 2231 sayılı BMGK kararı, hukuki temeli meydana getirmiştir. Aynı tarihte, AB ve ABD tarafından uygulanan nükleer programla bağlantılı tek taraflı yaptırımlar da kaldırılmıştır. Bununla birlikte, İran'a yönelik konvansiyonel silahlarla ilgili yaptırımların beş yıl, balistik füzelerle ilgili yaptırımların ise sekiz yıl devam etmesi öngörülmüştür.

ABD Başkanı Trump, 8 Mayıs 2018'de ABD'nin KOEP'ten çekileceğini ve İran'a ikili düzeyde uyguladığı ekonomik yaptırımlara geri döneceğini açıklamıştır. Bu açıklama karşısında Plan'ın tarafı olan diğer ülkeler KOEP'e

desteklerini sürdürmektedirler. UAEA raporları İran'ın taahhütlerini yerine getirmekte olduğunu teyit etmektedir. ABD yönetimi, KOEP kapsamındaki yaptırımlara tabi iş ilişkilerinin sonlandırılması için 90 günlük (6 Ağustos)^[1] ve 180 günlük (4 Kasım)^[2] iki ayrı geçiş süresi belirlemiştir.

Başından beri diplomasiden yana olan ve bu konuda çaba harcayan ülkemiz, KOEP'in tüm taraflarca UAEA'nın denetiminde ve tam bir şeffaflık içinde, kesintisiz ve eksiksiz biçimde uygulanmasını desteklemektedir. Bakanlığımızca 8 Mayıs tarihinde bu yönde bir açıklama yapılmış ve ABD tarafından alınan kararın yanlışı vurgulanmıştır. Başta Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından olmak üzere, görüşlerimiz her düzeyde ve fırsatta muhataplarımız nezdinde dile getirilmektedir.

İhracat Kontrolleri: Ülkemiz, uygulamakla yükümlü bulunduğu BMGK kararları ve üyesi bulunduğu uluslararası ihracat kontrol rejimlerinden kaynaklanan yükümlülükleri çerçevesinde, uluslararası toplumun sorumlu bir üyesi olarak ihracat kontrol sistemini etkin şekilde uygulamakta; yayılma riskine işaret eden tespitler ışığında, ilgili kurumlarla yasadışı veya sakıncalı sevkiyatların önlenmesi yoluna gitmektedir.

Ülkemiz, küçük ve hafif silahların yasadışı ticareti ve transferi konusunda da hassas bir tutum sergilemekte ve bu alanda aktif rol oynamaktadır. Konvansiyonel silahların yasadışı ticareti ve transferinin önüne geçilmesi ve bunların evrensel kurallara bağlanması amacıyla BM Genel Kurulu'nda imzaya açılan Silah Ticareti Antlaşması'nı (ATT) 2 Temmuz 2013 tarihinde imzalamıştır. ATT, 24 Aralık 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Antlaşmanın ülkemizdeki onay sürecine ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), güvenliğin siyasi-askeri, ekonomi-çevre ve insani boyutlarını bütünsel bir yaklaşımla ele alan “kapsamlı güvenlik” anlayışı sayesinde, Avrupa güvenliğindeki mevcut kriz ortamına rağmen uluslararası güvenlik yapılanmaları içindeki önemini korumaktadır.

AGİT, 2014 yılında Ukrayna krizine hızla tepki verebilmiş; Mart 2014'te Ukrayna Özel Gözlem Misyonu'nu (ÖGM) teşkil ederek, kısa sürede sahada faaliyete geçirebilmiştir. Ukrayna krizine çözüm beklentilerinde bu şekilde ön plana çıkması, Örgüt'ün görünürlüğünü ve itibarını arttırmıştır.

Askeri faaliyetler üzerinde şeffaflık amacıyla tüm AGİT üyeleri arasında güven ve güvenlik artırıcı önlem olarak meydana getirilen ve yapısı itibarıyla siyasi bağlayıcılığı bulunan **Viyana Belgesi'nin (VB)** uygulanmasına devam

^[1] Finans ve bankacılık konuları ile altın ve diğer metallere ilişkindir.

^[2] Petrol ve petrol ürünlerine ilişkindir.

edilmektedir. Ancak, son olarak 2011 yılında güncellenen Belge'nin, günümüz askeri ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde yeniden güncellenmesine yönelik çalışmalarda belirli bir tıkanıklık söz konusudur.

Avrupa'da silahsızlanma ve silahların kontrolü alanındaki çeşitli düzenlemeler bakımından tamamlayıcı bir denetim aracı olarak kullanılan, ayrıca çevre korunması, tabii afetler ve kriz yönetimi alanlarında da yararlanılması fırsatı bulunan, 34 ülkenin taraf olduğu **Açık Semalar Antlaşması (ASA)** 2018 yılında kota paylaşımı sorunu nedeniyle (Gürcistan-RF anlaşmazlığına bağlı olarak) uygulanamamıştır. Ülkemizin başkanlığında yürütülen çalışmalar neticesinde, 2019 yılı için kota paylaşımında uzlaşmaya varılabilmektedir.

Güven ve Güvenlik Artırıcı Önlemlerin uygulanmasında Güneydoğu Avrupa ülkelerine eğitim desteği sağlamak ve bölge ülkelerini gelecekte akdedebilecekleri çok taraflı silahların kontrolü antlaşmalarına katılmaya hazırlamak amacıyla 2000 yılında kurulan **RACVIAC-Güvenlik İşbirliği Merkezi'nin** Direktörlük görevi üç yıl boyunca (Kasım 2015-Ekim 2018) Büyükelçi Haydar Berk tarafından deruhte edilmiştir.

Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (AİGK/CICA), ülkemizin aktif rol oynadığı ve 27 üyesi bulunan önemli bir uluslararası platformdur. Türkiye 16 kurucu üyesinden biri olduğu CICA'nın çalışmalarına başından itibaren güçlü destek vermektedir. 2010'da İstanbul'da gerçekleştirilen 3. Zirve'de iki yıllık bir süre için üstlendiğimiz Dönem Başkanlığı üye ülkeler tarafından Nisan 2012'de alınan kararla iki yıl süreyle (2012-2014) uzatılmıştır.

Dönem Başkanlığımızda CICA'nın uluslararası alandaki görünürlüğü daha da artmış; CICA'ya siyasi ve askeri gündem kazandırılması, CICA coğrafyasında AGİT benzeri bir Güven Artırıcı Önlemler (GAÖ) kültürü oluşturulması ve bu amaçla etkin bir diyalog mekanizmasının tesis edilmesi hedeflerinde önemli mesafe katedilmiştir. CICA'nın çalışmalarına yönelik katkımız sürdürülmektedir.

ULUSLARARASI EKONOMİ VE BÖLGESEL ÖRGÜTLER

Küresel ekonomideki ağırlık merkezinin gelişmiş ülkelere doğru kayması şeklinde bir süre önce belirginleşen eğilim devam etmektedir. Öte yandan, küresel ekonomide Batı'dan Doğu'ya doğru bir kaymanın da olduğu gözlemlenmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin artan ekonomik güçlerine paralel olarak küresel ekonomik örgütler günün koşullarına uygun biçimde yeniden yapılanma sürecinden geçerlerken, yeni ortaklık mimarileri de ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, son dönemde etkisi en fazla artan oluşumlardan biri ülkemizin de içinde bulunduğu **G-20**'dir.

Türkiye 1 Aralık 2014 tarihinde G-20 Dönem Başkanlığını bir yıl süreyle üstlenmiştir. Antalya'da 15-16 Kasım 2015 tarihlerinde yapılan G-20 Liderler Zirvesi'yle Dönem Başkanlığımız başarılı bir şekilde tamamlanmıştır. Ülkemizin Dönem Başkanlığı sırasında ilk kez G-20 gündemine giren "kapsayıcılık" teması bir sonraki Dönem Başkanları olarak Çin ve 2017'de Almanya tarafından da devam ettirilmiştir. 2018 yılı içerisinde G-20 faaliyetlerine aktif katılımımız devam etmiştir.

2018 yılında G20 Dönem Başkanlığı görevini Arjantin deruhte etmektedir. G20 Liderler Zirvesi 30 Kasım-1 Aralık 2018 tarihlerinde Buenos Aires'de düzenlenmiş olup, Zirve'ye Sayın Cumhurbaşkanımız başkanlığında bir heyetle katılım sağlanmıştır.

OECD ülkemizin kurucu üyesi olduğu bir diğer önemli uluslararası ekonomik teşkilattır. Küresel krizin etkisiyle birçok ülke ciddi finansal ve ekonomik sıkıntılar yaşarken, Türkiye OECD ülkeleri içinde en yüksek büyüme oranına sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Ülkemiz OECD içerisinde aktif faaliyetlerine devam etmektedir.

Kural temelli çok taraflı ticaret sistemi kritik bir dönemden geçmektedir. Mevcut gelişmeler **Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ)** nüvesini oluşturduğu bu sistemin geleceğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Ülkemiz, kural temelli sistem içinde kalınması ve DTÖ sisteminin korunmasına, reform konularında geniş diyalog tesisi ve müzakereler yürütülmesine önem vermektedir.

Türkiye, Meksika, Endonezya, Güney Kore ve Avustralya arasında gayriresmi bir istişare ve eşgüdüm platformu olarak hayata geçirilen "**MIKTA**" Girişimi, bölgesel ve küresel sorunlara yönelik yapıcı çözümlerin kolaylaştırılmasına ve küresel yapılarda ihtiyaç duyulan reformların hayata geçirilmesine yardımcı olmak bakımından kaydadeğer katkılarda bulunabilecek bir potansiyele sahiptir. Ülkemiz, hepsi G-20 ülkeleri olan MIKTA'nın Dönem Başkanlığını 2017'de üstlenmiş ve 13 Aralık 2017'de İstanbul'da gerçekleştirilen MIKTA 11. Dışişleri Bakanları Toplantısında başkanlığı Endonezya'ya devretmiştir. 2019 yılında Dönem Başkanlığı Meksika tarafından deruhte edilecektir.

Bölgemizde ve dünyada barış ve istikrarı güçlendirmek, ekonomik büyüme ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak önceliklerimiz arasındadır. Bu itibarla,

BM'nin ekonomik ve sosyal gündemini desteklemekte, BM kuruluşlarına katkılarımızı artırmaktayız.

Özel sektörün **Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini** gerçekleştirme konusunda atabileceği adımlar ve bu alandaki fırsatlar hakkında IICPSD ve Bakanlığım tarafından 27 Eylül 2018 günü 73. BM Genel Kurulu marjında bir etkinlik düzenlenmiştir. Buna bizzat katılarak konuya verdiğimiz önemi vurguladım.

25-27 Eylül 2015 tarihlerinde gerçekleştirilen BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde, 2015 yılı sonunda süresi dolan Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin (MDGs) yerini almak üzere Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDGs) dünya liderleri tarafından resmen kabul edilmiştir.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, 2015-2030 döneminde geçerli olmak üzere, 17 Hedeften (Goals) ve bunların altında yer alan 169 Alt-Hedeften (Targets) oluşmaktadır.

Bu hedefler, sürdürülebilir kalkınmanın “ekonomik, sosyal ve çevresel” üç boyutunu dengeli olarak yansıtmaktadır. **2030 Gündemi**, fakirliğin ortadan kaldırılmasını en büyük küresel sınama olarak görmekle birlikte, sadece en az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarına odaklanmamakta, gelişmiş ülkeler de dâhil tüm ülkeler için geçerli evrensel hedefler ortaya koymakta, bunu yaparken ülkelerin farklı ulusal gerçekliklerini, kapasitelerini ve kalkınma düzeylerini dikkate almakta, ulusal politika ve önceliklerine saygı göstermektedir.

Türkiye'nin uluslararası kalkınma işbirliği içindeki rolü son yıllarda köklü değişimlere uğramıştır. Yeni ekonomik dinamikler ve küresel sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlama yoluyla dünya barışı ve istikrarının desteklenmesi hususunda artan sorumluluk duygusu, Türkiye'nin uluslararası kalkınma işbirliği yapısı içinde yeni ve dinamik bir aktör olarak ortaya çıkmasına imkân vermiştir.

Resmi Kalkınma Yardımları giderek Türkiye'nin girişimci dış politikasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. OECD istatistiklerinin incelenmesinden, ülkemizde yapılan ve insani yardımları da içeren yıllık resmi kalkınma yardımlarının (RKY), 2005 yılında 601 milyon Dolar, 2006 yılında 714 milyon Dolar, 2007 yılında 602 milyon Dolar, 2008 yılında 780 milyon Dolar, 2009 yılında 707 milyon Dolar, 2010 yılında 967 milyon Dolar, 2011 yılında 1,4 milyar Dolar, 2012'de 2,5 milyar Dolar, 2013'te 3.3 milyar Dolar, 2014 yılında 3,59 milyar Dolar, 2015 yılında ise 3,1 milyar Dolar tutarında gerçekleştiği görülmektedir. 2016 yılında kalkınma yardımlarımızı 6,1 milyar Dolar'a yükseltmiş durumdayız. 2017'de 8,2 milyar Dolar'a ulaşmıştır. Bu ülkemizi, Milli Gelirine oranla en fazla kalkınma yardımı yapan ülkelerden bir tanesi yapmaktadır. Türkiye, komşu bölgelerinde daha huzurlu ve istikrarlı bir ortam

oluşturulmasına katkı sağlama politikasıyla uyumlu olarak, bölgesel ve küresel istikrarın aktif bir paydaşı konumundadır.

2011 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen BM EAGÜ 4. Konferansı'nda EAGÜ'lere yönelik olarak kurulacak Teknoloji Bankası'na (TB) ülkemizin evsahipliği yapma teklifi kabul olunmuştur. BM Genel Kurulu'nun 23 Aralık 2016 tarihinde aldığı kararla Teknoloji Bankası'nın kuruluşu resmen onaylanmıştır.

72. BM Genel Kurulu sırasında, Gebze'de kurulacak BM Teknoloji Bankası için Evsahibi Ülke Anlaşması ile Mali ve Aynı Katkı Anlaşmaları 22 Eylül 2017 tarihinde imzalanmıştır.

TÜBİTAK'ın Gebze'deki Marmara Teknokent (MARTEK) yerleşkesinde yaklaşık 500 m²'lik alanda kurulmuş olan Teknoloji Bankası, EAGÜ'lerin bilim, teknoloji ve inovasyon alanlarındaki kapasitelerini güçlendirmeyi ve teknoloji transferi gerçekleştirmelerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır.

Banka'nın açılış töreni 4 Haziran 2018 tarihinde yapılmıştır. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanımız Sayın Faruk Özlü'nün evsahipliğinde gerçekleştirilen açılış törenine, BMGS Vekili Amina Mohammed, Yemen ve Gine'nin kalkınmadan sorumlu Bakanları, Norveç Dışişleri Bakan Yardımcısı ile 150'nin üzerinde Türk ve yabancı üst düzeyli görevli katılmıştır.

Teknoloji Bankasının açılmasıyla bizzat Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından 2011 yılında İstanbul'da evsahipliğini yaptığımız En Az Gelişmiş Ülkeler Zirvesinde bu konuda verilen taahhüt yerine getirilmiş olmaktadır.

Bankanın kuruluşu Eylül 2015'de kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi alt hedeflerinden birinin (17.8 nolu) ilk defa gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Bu açıdan tarihi bir önemi vardır.

Ülkemiz, anılan Bankaya önümüzdeki 5 yıl için (2017-2021) yıllık 2 milyon Dolar mali katkı sağlamayı taahhüt etmiştir. Ayrıca, Banka'nın tüm cari giderleri ülkemizce üstlenilmiştir. Bankaya 1 milyon Dolar gönüllü katkı veren Norveç'in önümüzdeki dönemde bu katkıyı sürdüreceği öğrenilmiştir. Ahiren Hindistan da 100 bin Dolar katkı vermiş, Sudan, Bangladeş ile Filipinler de katkı sözünde bulunmuştur. Bankanın faaliyetlerini yürütebilmesi için yılda takriben 35-40 milyon Dolar'a ihtiyaç duyulmaktadır.

Tören sırasında Banka ile Bill Gates'in kurduğu Global Good Fonu ve TÜBİTAK arasında üçlü İşbirliği Mutabakatı imzalanmıştır.

Bankada ilk etapta görev alacak İcra Direktörü dahil toplam 5 personelin istihdamı sürecinin 2018 Aralık ayında tamamlanması öngörülmektedir.

Ülkemizin kuruluşuna öncülük ettiği ve Sekretaryası'na İstanbul'da evsahipliği yaptığı **Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ)** dış politikamızdaki özel konumunu sürdürmektedir.

Ekonomik işbirliği temelinde bölgede barış ve istikrara katkı sağlamayı, iktisadî, sosyal ve kültürel yakınlaşmayı teşvik etmeyi amaçlayan KEİ'nin en önemli özelliği, aralarında siyasî sorunlar bulunan bazı bölge ülkelerini ekonomik işbirliği ortak paydasında bir arada tutabilmesidir.

12 üyesi bulunan KEİ'de Dönem Başkanlığı altışar aylık dönemler hâlinde alfabetik sıraya göre üye ülkelere yürütülmektedir. Dönem Başkanlığı 2017 Ocak-Haziran ayları arasında ülkemiz tarafından yürütülmüş olup, KEİ'nin Kuruluşunun 25.Yıldönümü Zirvesi 22 Mayıs 2017 tarihinde İstanbul'da Sayın Cumhurbaşkanımızın evsahipliğinde gerçekleştirilmiştir.

KEİ Dönem Başkanlığı görevi 2018 yılının ilk yarısında Ermenistan, ikinci yarısında ise Azerbaycan tarafından üstlenilmiştir. Ocak 2019 itibarıyla Dönem Başkanlığı'nı Bulgaristan devralacaktır.

Güçlü bir tarihsel ortaklığa dayanan ve stratejik, siyasi, ekonomik ve kültürel boyutları bulunan **Akdeniz** politikamız doğrultusunda Akdeniz'in bir barış ve işbirliği denizi haline getirilmesine yönelik çabalara katkıda bulunmaktayız.

Akdeniz'e kıyıdaş ülkelerle ikili ve çok taraflı ilişkilerimizi her alanda geliştirmeye önem veriyoruz. Akdeniz'in bir serbest ticaret alanı haline dönüştürülmesine yönelik olmak üzere AB'yle Gümrük Birliği kararı alınmış, diğer Akdeniz ülkeleriyle ikili Serbest Ticaret Anlaşmaları akdedilmiştir. Akdeniz'de ulaştırma güvenliği, çevre, bilimsel araştırma, canlı doğal kaynak yönetimi gibi alanlarındaki bölgesel bütün düzenlemelerde yer almaya özen gösteriyoruz.

Türkiye olarak, Akdeniz bölgesindeki çok taraflı işbirliği platformlarına katılmakta ve bu platformlarda gerçekleştirilen çalışmalara da katkıda bulunmaktayız. Türkiye, bölgedeki en geniş katılımlı işbirliği platformu olan Avrupa – Akdeniz Bölgesel Ortaklık sürecine (Barselona sürecine) bu sürecin başlatıldığı 1995 yılından beri taraftır. 2008 yılında bu sürecin devamı olarak kurulan **Akdeniz için Birlik (AiB)** örgütüne de üyedir.

Akdeniz için Birlik örgütünün bölgesel diyalog bağlamındaki faaliyetlerine ve bölgesel işbirliğini güçlendirecek projelerin gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalarına önem atfediyoruz. Gerek bu örgütün gerek parlamenter ve kültürel

boyutları olarak faaliyette bulunan oluşumların toplantılarına Bakanlığımız ile diğer Bakanlık ve kurumlarımızdan görevliler, parlamenterlerimiz ve uzmanlarımız katılım sağlamaktadır.

Türkiye, AiB Sekretaryasının çalışmalarına da aktif katkı sağlamaktadır. Büyükelçi Ayşe Asya, 17 Temmuz 2018 tarihinde düzenlenen Kıdemli Memurlar Toplantısında oydaşmayla “Ulaştırma ve Kentsel Kalkınmadan Sorumlu Genel Sekreter Yardımcılığı” görevine getirilmiştir.

Kurucusu olduğumuz **D-8 (Gelişen Sekiz Ülke Teşkilatı)**, 15 Haziran 1997 tarihinde İstanbul’da Bangladeş, Mısır, Endonezya, İran, Malezya, Nijerya ve Pakistan ile ülkemizin katılımıyla gerçekleştirilen Zirve sonucunda teşkil edilmiş olup, D-8’in Sekretaryası İstanbul’da yerleşiktir. D-8 üyesi ülkelerin hepsi aynı zamanda İslam İşbirliği Teşkilatı üyesi olup, ülkemizin yanısıra İran ile Pakistan da aynı zamanda Ekonomik İşbirliği Teşkilatı’na üyedirler.

D-8 Tüzüğüne uygun olarak bütün üyeler rotasyon ilkesi ve pratiği çerçevesinde birer Zirve düzenlemiş bulunmaktadırlar. Bu kapsamda, D-8’in 9. Zirvesi Teşkilatın 20. yıldönümünde ülkemiz evsahipliğinde 20 Ekim 2017 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilmiş ve Dönem Başkanlığı iki yıllık süre için ülkemize geçmiştir.

Anılan Zirve sırasında “D-8 İstanbul Bildirisi” ile “İstanbul Eylem Planı 2017” belgeleri oybirliğiyle kabul edilmiştir. Her iki belgede de kaydı bulunan “D-8 Takas Odası” ve “Proje Destek Fonu” projelerinin hayata geçirilmesi hedeflenmiştir. Üye ülkeler arasında ticaretin kolaylaştırılmasını sağlamak üzere kurulması öngörülen "D-8 Takas Odası"nın (Clearing House) fikir kaynağı, 2014 yılında ülkemizin insiyatifiyle İstanbul’da gerçekleştirilen Akil Adamlar Süreci'dir. Ayrıca, yerel para ile ticaret konusu Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından da yakın geçmişte gündeme getirilen bir husustur. Bu çerçevede, Merkez Bankası tarafından Takas Odası’na ilişkin hazırlanan Kavram Kağıdı 23-25 Eylül 2018 tarihlerinde Antalya’da düzenlenen “İİT Üyesi Ülkeler Merkez Bankası Başkanları ve Para Otoriteleri 2. Toplantısı” marjında gerçekleştirilen özel oturumda D-8 Üyesi Ülkelerin Merkez Bankası başkanlarına sunulmuştur.

D-8 çerçevesindeki önemli işbirliği alanları kırsal kalkınma, ticaret, insan kaynakları gelişimi, sanayi, iletişim ve bilgi, maliye ve bankacılık, enerji, tarım ve sağlık olarak belirlenmiş olup, üye ülkelerle işbirliğimizi derinleştirme ve Teşkilatı daha verimli, sonuç ve proje odaklı bir yapıya kavuşturma yönündeki çalışmalar devam etmektedir.

D-8 40. Komisyon Toplantısı 28-29 Haziran 2018 tarihlerinde İstanbul'da, 41. Komisyon ve 18. Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantıları ise 1-3 Kasım 2018 tarihlerinde Antalya'da düzenlenmiştir.

Ekonomik, teknik ve kültürel işbirliğini artırmayı amaçlayan **EİT (Ekonomik İşbirliği Teşkilatı)**, 1985 yılında Türkiye, İran ve Pakistan tarafından kurulmuştur. 28 Kasım 1992 tarihinde Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'ı içine alan genişlemeyle 10 üyeli bir teşkilat haline gelmiştir.

EİT Genel Sekreterliğini 2015 Ağustos ayında 3 yıllığına üstlenen Büyükelçi Halil İbrahim Akça'nın görev süresi 13 Ağustos 2018 tarihinde sona ermiş ve görevi İranlı Hadi Soleimanpour devralmıştır. Öte yandan, EİT Genel Sekreter Yardımcısı olarak seçilen Büyükelçi Hüseyin Avni Bıçaklı ise 1 Kasım 2018 tarihi itibarıyla görevine başlamıştır.

2012 yılında EİT'te gözlemci statüsü kazanan KKTC, BM 73. Genel Kurulu marjında New York'ta 24 Eylül 2018 tarihinde düzenlenen EİT 26. Gayriresmi Bakanlar Toplantısı'na katılmıştır. KKTC'nin gözlemci üyelik statüsü 3 yılda bir yenilenmekte olup, son olarak 17 Nisan 2018 tarihinde Duşanbe'de düzenlenen 23. Bakanlar Konseyi Toplantısı'nda yenilenmiştir.

EİT Zirveleri iki yılda bir olmak üzere Devlet ve Hükümet Başkanları seviyesinde düzenlenmektedir. EİT 13. Zirve Toplantısı 1 Mart 2017 tarihinde İslamabad'da gerçekleştirilmiş ve Zirve Dönem Başkanlığını Pakistan devralmıştır.

Dönemin Pakistan Başbakanı Nawaz Şerif'in evsahipliği yaptığı, Sayın Cumhurbaşkanımız ve o dönemde Sayın Başbakanımızın da katıldıkları 13. Zirve sonunda İslamabad Bildirisi yayınlanmıştır. Ayrıca, Zirve'de kabul edilen "EİT 2025 Vizyon Belgesi" önümüzdeki 10 yıllık sürede çeşitli alanlarda üye ülkeler için belirlenen hedefleri ortaya koymuştur.

EİT 23. Bakanlar Konseyi Toplantısı 17 Nisan 2018 tarihinde Duşanbe'de düzenlenmiş olup, sözkonusu toplantıya Bakan Yardımcısı düzeyinde bir heyetle katılım sağlanmıştır. Öte yandan, 24. Bakanlar Konseyi Toplantısı'nın 2019 yılında ülkemizde düzenlenmesi öngörülmektedir.

EİT'in ihtisas kuruluşlarından ve Ankara'da yerleşik olan EİT Eğitim Enstitüsü'nün II. Mütevelli Heyeti Toplantısı 26 Temmuz 2017 tarihinde İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Enstitü Başkanlığına ülkemiz tarafından Bilkent Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mehmet Akif Kireççi 3 yıllığına aday gösterilmiş olup kendisi 16 Ağustos 2017 tarihinden beri

Başkanlık görevini yürütmektedir. Öte yandan, EİT Eğitim Enstitüsü'nün Evsahibi Ülke Anlaşması ülkemizce onaylanmasına dair iç hukuk süreci devam etmektedir.

EİT Sekreteryası'nın bütçesinin halen %22'si ülkemizce karşılanmaktadır. Önde gelen kurucuları arasında yer aldığımız EİT'in bölgesinde daha etkin hale dönüşmesi ile iktisadi ve ticari işbirliğinin derinleştirilmesi doğrultusunda Akil Adamlar Grubu (AAG) tavsiyelerinin ve Tercihli Ticaret Anlaşması'nın tatbikini esas alan gayretlerimiz sürmektedir.

Ülkemiz, EİT çerçevesinde işbirliğinin derinleştirilmesi ve belirlenecek yeni vizyonun uygulanması bakımından kurucu üyeler dışındaki diğer üye ülkelerin EİT içinde işbirliğine daha faal katılmalarını, bu çerçevede Zirve ve Bakanlar düzeyindeki toplantılara kurucu üyeler dışındaki üyelerce de evsahipliği yapılmasını teşvik çabalarını sürdürmektedir.

ENERJİ

Ülkemiz, dünyadaki ispatlanmış petrol ve doğal gaz rezervlerinin dörtte üçüne sahip bölge ülkeleriyle, Avrupa'daki tüketici pazarları arasında jeostratejik bir konuma sahiptir. Doğal kaynaklar bakımından zengin bölgelere yakın olmakla beraber hidrokarbon kaynakları bakımından zengin değildir. Bu nedenle hidrokarbonlar açısından büyük ölçüde dışa bağımlılık sözkonusudur. OECD ülkeleri içerisinde son on yılda en hızlı enerji talep artışına sahip ülkemizin enerjide net ithalat bağımlılığı %70 dolayındadır. Ülkemizin enerji alanındaki öncelikli hedefi enerji arzı güvenliğini daha da kuvvetlendirmektir. Bu hedef doğrultusunda geliştirilen çok boyutlu enerji stratejimizin başlıca unsurları arasında petrol ve doğal gazın tedarikinde kaynak ve güzergâh çeşitlendirmesini temin etmek yer almaktadır.

Doğu-Batı Enerji Koridoru'nun en önemli bileşenini oluşturan Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Ana İhraç Ham Petrol Boru Hattı, Azeri-Çırac-Güneşli sahasından başlayarak, Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden, Ceyhan'da bulunan terminale ulaşmaktadır. Günde 1 milyon varil (yaklaşık olarak dünya petrol arzının %1,5'i) petrol ihraç kapasitesine sahip boru hattı, 1.760 km'yle dünyanın en uzun boru hatlarından biri olma özelliğini taşımaktadır.

Doğu-Batı Enerji Koridoru'nun ikinci bileşeni olan Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) Doğal Gaz Boru Hattı 3 Temmuz 2007 itibarıyla faaliyete geçmiştir. Hazar Denizi'nin Azerbaycan'a ait kesiminde yer alan Şahdeniz Faz 1 sahasında üretilen doğal gazı Gürcistan üzerinden Gürcistan-Türkiye sınırına ulaştıran boru hattı üzerinden sözleşme gereği yılda 6,6 milyar m³ doğal gaz ithal

edilebilmektedir. Nitekim 2017 yılında anılan hattın 6,6 milyar m³ Azeri gazı ithal edilmiştir.

Doğu-Batı ekseninde ülkemiz üzerinden geçmesi ve Hazar havzasının yanısıra Orta Doğu doğal gaz kaynaklarını Avrupa'ya sevk etmesi öngörülen boru hatları, kısa adıyla Güney Gaz Koridoru kapsamında değerlendirilmektedir. Güney Gaz Koridoru'nun oluşturulmasına AB tarafından destek ve öncelik verilmektedir.

Güney Gaz Koridoru'nun ülkemizden geçen kısmını teşkil eden Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP), Azerbaycan'da Şahdeniz Faz 2 (ŞD Faz 2) kapsamında elde edilecek doğal gazın Türkiye üzerinden Avrupa'ya transit taşınmasını öngörmektedir. Güney Gaz Koridoru'nun belkemiğini teşkil eden TANAP'ın açılışı 12 Haziran 2018 tarihinde Eskişehir'de gerçekleştirilmiş olup, ülkemize gaz sevkiyatı 30 Haziran 2018 tarihinde başlamıştır. Eskişehir-Edirne arası inşaat ise Kasım 2018 itibarıyla tamamlanmış ve boru hattı Trans Adriyatik Doğal Gaz Boru Hattı (TAP) ile Yunanistan sınırında birbirine bağlanmıştır. Test, kompresör istasyonları inşaatı vb. çalışmalar sürmekte olup, bu çalışmaların Mart 2019'da tamamlanması beklenmektedir.

Ülkemiz bu hat vasıtasıyla Azerbaycan'dan ilk aşamada yıllık 6 milyar m³ ilave doğal gaz tedarik edecektir. 2020 yılında TAP'ın devreye girmesiyle birlikte ülkemiz üzerinden yıllık 10 milyar m³'lük doğal gaz ise TANAP vasıtasıyla Avrupa piyasalarına sevk edilecektir. TANAP'ın kapasitesinin, 2023'te 23 milyar m³, 2026'da ise 31 milyar m³ seviyesine kadar ulaşması hedeflenmektedir. Öte yandan, Türkmen gazının TANAP'a yönlendirilmesi de önem arz etmekte olup, bu yöndeki çalışmalar devam etmektedir.

10 Ekim 2016 yılında ülkemiz ve Rusya Federasyonu arasında Hükümetlerarası Anlaşması imzalanan TürkAkım doğal gaz boru hattı projesiyle, her biri yıllık 15,75 milyar m³ kapasiteli iki doğal gaz boru hattı inşa edilmektedir. Ülkemiz TürkAkım doğal gaz boru hattının Türkiye'ye yönelik olacak birinci hattına odaklanmaktadır. TürkAkım projesi vasıtasıyla ülkemiz Rusya Federasyonu'ndan Batı Hattı (Ukrayna, Moldova, Romanya ve Bulgaristan) üzerinden temin ettiği doğal gazı doğrudan temin etme imkânına sahip olacaktır. Rusya Federasyonu'ndan ithal etmekte olduğumuz doğal gaz miktarında artış yaratmayacak olan TürkAkım projesi ülkemiz ile Rusya Federasyonu arasında doğrudan hat teşkil edeceği itibarla ülkemizin enerji arz güvenliğine önemli katkı sağlayacaktır. TürkAkım projesinin ikinci hattı ile ülkemiz üzerinden Rusya Federasyonu'ndan Avrupa'ya doğal gaz sevk edilecektir. TürkAkım'ın deniz bölümünün inşaatı 19 Kasım 2018 tarihinde tamamlanmış olup, projenin 2019 yılında tamamlanarak faaliyete geçmesi öngörülmektedir.

Ülkemiz, enerji arz güvenliğimize katkıda bulunacak bölgemizdeki alternatif tedarik kaynakları ve güzergâhlarını da değerlendirmeye devam etmektedir. Bunun yanında, artan enerji talebinin karşılanması, enerjide dışa bağımlılığın azaltılabilmesi ve çevresel olumlu etkileri sebebiyle ulusal enerji sepetimizi nükleer enerji ile zenginleştirme konusundaki çalışmalar da sürdürülmektedir. Bu kapsamda, 4 üniteden oluşacak Akkuyu Nükleer Güç Santralinin (NGS) ilk reaktörünün temel atma töreni 3 Nisan 2018 tarihinde gerçekleştirilmiş olup, ikinci ve üçüncü NGS'ler için de çalışmalar devam etmektedir.

ULAŞTIRMA

Türkiye'den başlayarak Gürcistan'dan Azerbaycan'a, buradan da Hazar Denizi'ni aşarak Türkmenistan ve Kazakistan'ı takiben diğer Orta Asya Cumhuriyetleri, Afganistan, Pakistan ve ÇHC'ye ulaşan **Hazar Geçişli Doğu-Batı Orta Koridor**, tarihi İpek Yolu'nun canlandırılması projesinin en önemli bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Orta Koridor ülkemizden başlayarak, demiryolu ile sırasıyla Gürcistan, Azerbaycan (Hazar Denizi'nden feribot ile), Türkmenistan, Kazakistan ve ÇHC'ye uzanmaktadır. Bu sayede Bakü, Aktau ve Türkmenbaşı limanları denizyolu taşımacılığında kullanılmaktadır. Bu limanlara, Alat (Azerbaycan) ve Kuryk (Kazakistan) limanlarının da eklenmesi öngörülmektedir. Anılan ülkelere ek olarak, Orta Koridor Girişimimiz Özbekistan, Kırgızistan, Afganistan ve Tacikistan tarafından da desteklenmektedir.

Orta Koridor kapsamında yürütülmekte olan işbirliği çerçevesinde, Türk Konseyi üye ülkeleri Ulaştırma Bakanları arasında bir "Ortak İşbirliği Protokolü" imzalanmıştır. İlaveten, Bakü, Aktau ve Samsun Limanları arasında Kardeş Liman ilişkisi tesis eden bir Mutabakat Muhtırası tesis edilmiştir. Türk Konseyi çatısı altında ayrıca, üye ülkeler arasında "Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı Anlaşması" taslağı üzerinde müzakereler sürdürülmektedir.

Bakü-Tiflis-Kars (BTK) Demiryolu Projesi'nin 2017 yılı içinde (resmi açılış 30 Ekim 2017) faaliyete geçmesiyle Orta Koridor'un önemli bir ayağı tamamlanmıştır.

Orta Koridor rotası aktif kullanıldığı takdirde, halen yıllık 600 milyar Dolar tutarında olan Avrupa-Çin ticaret trafiğinden Orta Asya ülkeleri ekonomik fırsatlar elde edilebilecektir.

Orta Koridor geçişlerinden birini oluşturan Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan-Türkmenistan-Afganistan transit taşımacılık koridoru projesi (Lapis Lazuli), gerek denize çıkışı olmayan Afganistan için büyük önem taşımakta, gerekse

bölgesel entegrasyon ve bağlantılığın geliştirilmesine, ekonominin çeşitlendirilip büyümesine ve bölgesel istikrar ve refahın tesisine yönelik çalışmalarımızın somut bir neticesini teşkil etmektedir.

Ülkemiz, tarihi İpek Yolu'nun yeniden canlandırılmasına yönelik olarak çeşitli projeler geliştirmiştir. Bu çerçevede, ülkemizi Orta Asya üzerinden Çin'e bağlaması hedeflenen "Orta Koridor" bağlamında gümrüklerarası işbirliğine yönelik "Kervansaray Projesi" ortaya konulmuş, Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan "Marmaray", 26 Ağustos 2016 tarihinde hizmete sokulan "Yavuz Sultan Selim Köprüsü", 20 Aralık 2016 tarihinde hizmete giren "Avrasya Tüp Geçit Projesi ile 29 Ekim 2018 tarihinde açılışını gerçekleştirdiğimiz "İstanbul Yeni Havalimanı" hayata geçirilmiştir. Diğer taraftan, "3 Katlı Tüp Geçit Projesi", "Filyos (Zonguldak), Çandarlı (İzmir) ve Mersin Limanları inşası" ve yine Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayacak olan "Edirne – Kars Hızlı Tren ve Bağlantıları Demiryolu Projesi"ne yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti 2013 yılında Doğu ile Batı arasında her alanda (altyapı, ticaret, finans, siyasa ve kültür) bağlantısallığın geliştirilmesine yönelik Kuşak ve Yol Girişimini ortaya koymuştur. Yeni İpek Yolu'nun Çin sınırları içerisinde toplam on eyaletten geçen uzunluğu 4.395 km, güzergâh ülkelerinde ise 109 bin km'nin üzerindedir. Doğu, Orta ve Batı Asya ile Orta, Güney ve Batı Avrupa'daki 60'tan fazla ülkede kapsadığı alan 40 milyon km²'yi aşmıştır. Bu rakamlar, dünya yüzölçümünün % 26'sını ve 4,4 milyar ile dünya nüfusunun % 63'ünü oluşturmaktadır. Aynı zamanda dünya ekonomisinin de % 29'una karşılık gelmektedir.

Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında halihazırda yapılması planlanan altyapı yatırımlarının toplam hacmi ise 890 milyar Dolar'dır; öncelikle 47.100 km karayolu, 36.800 km demiryolu, 14 lojistik merkezi, geniş kapsamlı enerji iletim hatları yapılması sözkonusudur.

Ülkemiz kazan-kazan ilkesi çerçevesinde Kuşak ve Yol Girişimini desteklemekte olup, anılan girişimi ülkemizin "Orta Koridor" projesi ile uyumlaştırmak amacıyla, Çin tarafı ile "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu ile Orta Koridor Girişiminin Uyumlaştırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası", G20 Liderler Zirvesi vesilesiyle 14 Kasım 2015 tarihinde Antalya'da imzalanmıştır. Sözkonusu Mutabakat Muhtırasına işlerlik kazandırmak için çalışmalar sürdürülmektedir.

BARIŞ İÇİN ARABULUCULUK

Uluslararası sorunların barışçıl çözüm yöntemlerinden biri olarak Birleşmiş Milletler Şartında yer bulan arabuluculuk konusunda farkındalık ve kapasite yaratılması çalışmalarında Türkiye küresel ölçekte öncü bir rol oynamaktadır. Türkiye sözkonusu öncü rolünü; BM, AGİT ve İİT çerçevesinde başlattığı müstakil girişimlerde eş-başkan konumu, evsahipliği yaptığı iki ayrı uluslararası Arabuluculuk konferans serisi; Arabuluculuk Sertifika Programı dahil katmanlı ve çeşitli bir girişim mimarisiyle yürütmektedir. Türkiye'nin bu girişimleri farkındalık yaratmanın çok ötesine geçerek arabuluculuk yönteminin ilkelerinin geliştirilmesi bakımından da somut sonuçları yine küresel ölçekte şimdiden elde etmiş durumdadır.

1. Birleşmiş Milletler

Bu çerçevede; 2010 yılında Finlandiya ile birlikte Birleşmiş Milletler çatısı altında başlatılan Barış için Arabuluculuk girişimi çerçevesinde oluşturulan ve eş-başkanı olduğumuz BM Arabuluculuk Dostlar Grubu'nun (BM-ADG) üye sayısı 2018 yılında 58'e ulaşmış olup, buna 50 devlet ve 8 uluslararası/bölgesel kuruluş dahildir. Üye sayısının artmaya devam edeceği anlaşılmaktadır. Grubun 9. Bakanlar Toplantısı, ülkemizin eş-başkanlığında 73. BM Genel Kurulu marjında 27 Eylül 2018 tarihinde New York'ta düzenlenmiştir. BM-ADG kurulduğu günden bu yana arabuluculuk konusunda hasredilmiş dört Genel Kurul Kararının kaleme alınması ve kabul edilmesi sürecinde Türkiye'nin eş-başkanlığında öncü rol oynamıştır.

2. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

Bölgesel örgütlerin sürdürülebilir barış ve çatışmaların barışçıl çözümü alanındaki kilit rollerinin bilincinde olan Türkiye, yine Finlandiya ile birlikte ve İsviçre'nin de katılımıyla BM'dekine benzer nitelikte bir Arabuluculuk Dostlar Grubu'nu AGİT bünyesinde (AGİT-ADG) 2014 yılında tesis etmiştir.

3. İslâm İşbirliği Teşkilatı (İİT)

Gerek çatışmaların önlenmesi gerek barışçıl çözümü alanında İİT bünyesinde ve üye ülkelerinde arabuluculuk konusunda farkındalık ve kapasite inşası amacıyla, Türkiye'nin girişimiyle 5-6 Mayıs 2018 tarihlerinde Dakka'da gerçekleştirilen 45. İİT Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı'nda 53/45-POL sayılı karar kabul edilmiştir. Sözkonusu karar İslâm İşbirliği Teşkilatı'nın arabuluculuk alanındaki kapasite inşa çalışmalarına katkıda bulunmak üzere İİT içinde Arabuluculuk Dostları Temas Grubu teşkil etmiştir. Grup kurulduktan kısa süre sonra İİT'in en büyük temas grupları arasına girmiştir. Türkiye bu Grubun eş-başkanlığını İİT Genel Sekreterliği, Gambiya ve Suudi Arabistan ile birlikte üstlenmiştir. Grubun

kurucu toplantısı 73. BM Genel Kurulu marjında 24 Eylül 2018 tarihinde Bakanlar seviyesinde düzenlenmiştir.

4. Barış için Arabuluculuk Sertifika Programı

Yine aynı karar uyarınca bu yıl Eylül ayında İİT üyesi ülkelerin diplomatlarının katılımıyla Ankara’da “Barış İçin Arabuluculuk Sertifika Programı” tesis edilmiş olup, bu şekilde gerek ülkemiz gerek diğer İİT üyesi ülkelerin genç diplomatlarının arabuluculuk yöntemleri konusunda eğitimi için imkân yaratılmıştır.

5. İstanbul Arabuluculuk Konferansı

Uzman yerli ve yabancı katılımcıları bir araya getirerek arabuluculuk alanında bilgi ve tecrübe paylaşımı için önemli bir platform teşkil eden uluslararası “İstanbul Arabuluculuk Konferansları”nın bu yıl beşincisi 30 Kasım 2018 tarihinde “Sürdürülebilir Barış için Arabuluculuk Uygulamalarının Geliştirilmesi” temasıyla düzenlenmiştir.

6. İİT Üyesi Ülkeler Arabuluculuk Konferansı

Arabuluculuğa yönelik farkındalık ve kapasite inşası çalışmalarımız kapsamında bir diğer konferans serisi İİT ülkelerine odaklanacak şekilde 2017 yılında başlatılmış olup, bu yıl ikincisi İİT nezdinde görevli Büyükelçi-Daimi Temsilcilerin ve diğer katılımcıların iştiraki ve İİT Genel Sekreterliği ile işbirliği halinde, “Arabuluculuk Konulu 53/45-POL Sayılı Kararın Uygulanması: Sınamalar ve Fırsatlar” temasıyla 29 Kasım 2018 tarihinde İstanbul’da düzenlenmiştir.

1915 OLAYLARI

Ülkemiz, 1915 olaylarıyla ilgili tartışmaya, özgüveni yüksek, çağdaş ve demokratik bir devlete yakışır biçimde hukuk temelinde yaklaşmaktadır. Türkiye, kendisine yönelik gerçekleştirilen haksız karalama kampanyalarına karşı insani ve vicdani bir tutum benimsemeyi tercih etmekte, konuya Türk ve Ermeni halkları arasında dostluk ve barış içinde ortak bir gelecek kurulması perspektifinden bakmaktadır.

Buna karşın, Ermenistan ve Ermeni diasporası, I. Dünya Savaşı koşullarında yaşanan hadiseleri tek taraflı bir tarih anlatısına indirgeyerek, konuyu Türkiye aleyhine bir siyasi istismar malzemesi olarak kullanma ve karalama kampanyasının bir parçası haline getirme yönündeki yaklaşımlarını

değiştirmemişlerdir. Bu girişimlerin özünde, tarihi gerçekleri ve hukuki durumu tahrif ederek, tarihten husumet çıkarmaya odaklanan bir anlayışla, tüm Osmanlı halklarının acı çektiği üzücü olayları üçüncü ülkelerde münhasıran Ermenilere yapılan bir “soykırım” olarak tanıtarak Türkiye üzerinde baskı kurmak yer almaktadır.

“Yüzüncü yıl” rüzgârıyla 2015 yılında zirve noktasına ulaşan ve şiddeti azalmakla birlikte müteakip yıllarda da süren bu kampanyalar, Türkiye’nin kararlı ve ilkeli duruşu sayesinde hedeflerinin bir hayli gerisinde kalmıştır. Ermeni çevrelerin sözkonusu çabaları bu yıl da devam etmiştir.

Ülkemiz, 2018 yılında da 1915 olaylarına ilişkin ilkeli ve yapıcı bir duruş sergilemeyi sürdürmüştür. Konuya ilişkin politikamızın temel prensiplerinden birini, tezlerimizin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak uzun vadeli ve bütünlüklü bir yaklaşım benimsemek oluşturmuştur. Bu bağlamda, üçüncü ülke parlamentolarının, kendilerini yargı merci yerine koyarak, tarihi bir konu hakkında hüküm bildirmelerinin, acıların siyasi amaçlarla istismar edilmesi anlamına geldiği; bunun dostluk ve normalleşme çabalarına zarar vereceği tüm temaslarımızda ve muhataplarımızla gerçekleştirilen görüşmelerde güçlü bir şekilde ifade edilmiştir. Nitekim, günlük siyasi hesaplar sonucu parlamentolarında karar kabul edilen ülkelerin hemen hepsinde Hükümetler, kararın kendileri açısından bağlayıcı olmadığını ve konu hakkında tarafsız bir tutum izlediklerini teyit etmişlerdir. Bunun yanısıra, 26 Ocak 2017 tarihinde Danimarka Parlamentosu tarafından, Hükümetlerin ve Parlamentoların tarihi uyuşmazlıklara taraf olmaması gerektiğine ve “soykırım” gibi bir suçun tespitinin sadece yetkili mahkemelerce yapılabileceğine vurgu yapan, dolayısıyla bu konudaki tezlerimizle birebir örtüşen bir karar kabul edilmiştir.

Ülkemizin 1915 olaylarına ilişkin izlediği siyasette, son dönemde elde edilen hukuki kazanımlar tarihi önemdedir. Hatırlanacağı üzere, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Büyük Dairesi’nin 15 Ekim 2015 tarihinde *Perinçek vs. İsviçre* davasında aldığı kararla, “soykırım” iddiasının mutlak gerçeği yansıtmadığını ve “soykırım” iddialarına karşı görüşlerin ifade özgürlüğü çerçevesinde serbestçe dillendirilebilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır. Sözkonusu kararla, ayrıca, 1915 olaylarının hukuki niteliğinin meşru bir tartışma konusu teşkil ettiği ve ifade özgürlüğünün koruması altında olduğu teyit edilmiş, 1915 olayları bağlamında “inkârcılık” yasalarının mesnetsizliği ortaya konulmuş, ayrıca, 1915 olayları ile Holokost’un bir tutulmasının mümkün olmadığı açıkça belirtilmiştir. Perinçek Davası’nın ardından, 2016 yılında ülkemiz açısından bir başka hukuki kazanım daha elde edilmiş, Fransa’da Holokost’un inkârını cezalandıran “Gayssot Yasası”nın anayasaya uygunluğunun sorgulandığı bir davada, 1915 olayları ile Holokost arasında benzerlik bulunduğu ve Holokost’un inkârı cezalandırılırken 1915 olayları

açısından bu yönde bir düzenleme olmamasının eşitlik ilkesine aykırı olduğu yönündeki iddialar, Fransa Anayasa Konseyi tarafından reddedilerek AİHM'in Perinçek davasında benimsediği yaklaşım teyit edilmiştir.

Fransa Anayasa Konseyi, geçtiğimiz yıl ülkemizin inkârcılık yasaları bağlamındaki hukuki kazanımlarını ve 2012 ile 2016 yıllarında soykırım inkârı konusunda aldığı kararlarla oluşturduğu içtihadı güçlendiren bir başka önemli karara imza atmıştır. Konsey, Fransa Ulusal Meclisi tarafından 22 Aralık 2016 tarihinde kabul edilen “Eşitlik ve Vatandaşlık” yasası dahilinde yasalaşan “soykırımı inkar” suçunun kapsamının genişletilmesine ilişkin maddeyi, 26 Ocak 2017 tarihli kararıyla anayasaya aykırı bularak iptal etmiştir. Fransa Anayasa Konseyi, mahkeme kararıyla suç olarak kabul edilmemiş olmasına karşın inkâr edildiği gerekçesiyle 1915 olayları konusunda cezai soruşturmalar açılmasına imkân verilmesinin önünü tamamen kesmiştir. Böylece “soykırımı inkâr” suçunun kapsamının 1915 olaylarını da kapsayabilecek şekilde genişletilmesine, ifade özgürlüğüne yönelik, gerekli ve orantılı olmayan bir müdahale oluşturduğu ve anayasaya aykırı olduğu için izin verilmemiştir. Bu karar “soykırım” iddialarını destekleyenler için hukuken ağır bir yenilgidir.

AİHM, 15 Ekim 2015’de ülkemiz lehine, İsviçre aleyhinde kesin hükme bağlanan Doğu Perinçek/İsviçre davasıyla aynı olaylara dayanan ve Ali Mercan, Hasan Kemahlı, Ethem Kayalı isimli vatandaşlarımız tarafından açılan Mercan vd./İsviçre davası hakkında 28 Kasım 2017 tarihinde karar vermiştir. AİHM, oybirliğiyle AİHS'nin ifade özgürlüğünü garanti altına alan 10. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir.

Tüm bunlar tarihi ve hukuki açıdan meşru bir tartışma konusu olarak, 1915 olayları bağlamında dile getirilecek tüm görüşlerin ifade özgürlüğünün korunması altında olduğunu göstermektedir. Ülkemizde, 1915 olaylarına ilişkin fikirler serbestçe ifade edilmektedir. Buna karşın, Ermeni diasporası ve bazı üçüncü tarafların, tek yanlı tarih anlatılarını sorgulanamaz bir tabuya dönüştürme ve aksi görüşteki çevreleri sindirme ve cezalandırmaya yönelik çabaları, bu çevrelerin gerçek niyetinin 1915 olayları hakkındaki gerçeklerin ortaya çıkmasından ziyade, ülkemizi hedef almak olduğunu göstermektedir. Bu çevrelerin, 1915 olaylarına ilişkin ihtilafın sona erdirilmesi yönünde ülkemizle masaya oturmak yerine, üçüncü ülke parlamentolarından çıkan kararlarla Türkiye üzerinde baskı yaratmaya çalışmaları, bu anlayışı açıkça göstermektedir.

Geçmiş unutmuyarak, ancak gerçek bilgiler temelinde ve tarihten doğru dersleri çıkararak, her hâlükârda barışçıl bir ortak gelecek kurmak düşüncesiyle hareket etmek gerekmektedir. Nitekim, Sayın Cumhurbaşkanımızın Başbakanlıkları döneminde Ermenistan Cumhurbaşkanına hitaben 2005 yılında gönderdikleri

mektupla ortaya koyduğumuz Ortak Tarih Komisyonu önerisi bu anlayışın bir ürünüdür. Ancak, Ermenistan hiçbir zaman samimi anlamda bu önerimize yanaşmamıştır.

Tarihten husumet çıkarmaya yönelik bir anlayış ve kimi zaman nefret boyutuna varan bir Türk karşıtlığıyla şekillenen kampanyalar, Ermenistan ve Ermeni diasporasındaki yeni nesillerin nefret ve öfke dolu bir kimlik geliştirmesine hizmet etmektedir. Söz konusu anlayışın bir yansıması niteliğinde, son dönemde üçüncü ülkelerin okul müfredatlarına tek yanlı tarih tezlerinin Türk karşıtlığını artıracak nitelikte öğelerle beslenerek yerleştirilmeye çalışıldığı ve o ülkelerdeki yeni kuşakların da Ermeni diasporasının nesilden nesile aktardığı tabularla yetiştirildiği gözlemlenmektedir. Bu yöndeki tüm girişimler Bakanlığımızca yakından takip edilmekte ve gerekli önleyici girişimler yapılmaktadır. Hukuk bu haklı davamızda en güçlü dayanağımızdır.

Ülkemiz, 1915 olaylarına ilişkin hukuki ve tarihi gerçeklere dayalı tutumunu ve geleceğe ilişkin yapıcı yaklaşımını sürdürmeye kararlıdır. Bu çerçevede, Ermenistan'dan Türkiye'yle ilişkilerinde yapıcı bir yaklaşımı benimsemesi ve ülkemizi karalamaya yönelik propagandayı temel dış politika aracı olmaktan çıkarması, Ermeni diasporası mensuplarından ise kimliklerini Türk karşıtlığı üzerine kurmaktan ve yeni nesillerin zihinlerine ipotek koyma yönündeki politikalarından vazgeçerek, Türk ve Ermeni toplumlarının ortak ve barışçıl bir gelecek içinde yaşamasına şans tanımaları gerekmektedir. Bölgede barış, istikrar ve uzlaşma kültürünün hâkim olmasını isteyenlerin, bu vizyona destek vermeleri ve Ermeni tarafını bu yönde cesaretlendirmeleri beklenmektedir.

İKLİM, ÇEVRE VE SU

Ekosistemler üzerinde meydana gelen hasarlar, kirlilik ve iklim değişikliğinin yol açtığı kuraklık, çölleşme, arazi tahribatı, biyolojik çeşitlilik kaybı, gıda güvenliği ve su kaynakları üzerinde baskı yaratarak, sınıraşan sosyo-ekonomik sonuçları olan olgulara neden olabilmekte; ayrıca, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı için tehdit oluşturabilmektedir. Nitekim, çölleşme savaşlardan sonra en önemli göç nedeni olarak kabul edilmektedir. İklim değişikliğinin bağlantılı felaketler geçtiğimiz yıl binlerce kişinin hayatına ve 320 milyar Dolar kayba neden olmuştur.

Ülkemiz, iklim değişikliği, çölleşmeyle mücadele ve biyoçeşitlilik konularını kapsayan üç çevre sözleşmesi başta olmak üzere, bu kapsamda taraf olduğu uluslararası müktesebatın uygulanmasında, “2030 gündemi: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri” ile uyum sağlanmasının, etkinliklerini artıracığı görüşündedir. Bu anlayışla, küresel süreçlere ilaveten, bölgesel

düzeydeki örgütlenmelere de etkin biçimde iştirak edilmekte; ikili düzeyde ise sahip olduğumuz deneyim ihtiyacı olan ülkelerle paylaşılmaktadır.

BM Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesinin 12. Taraflar Konferansı başkanlığımız kapsamında ilgili Sekretarya ile bilistişare uygulamaya geçirilen 2016-2019 dönemini kapsayan Ankara Girişimi çerçevesinde, öncelikle Afrika kıtasındakiler olmak üzere, kuraklığa ve toprak tahribatına en fazla maruz kalan ülkelere pilot projeler yoluyla teknik destek sağlanması amacıyla yürütülen çalışmalar sürdürülmektedir.

Ülkemiz, 2022 yılında BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin 16. Taraflar Konferansına evsahipliği yapacak ve sürecin başkanlığını üstlenecektir.

Akdeniz'in Deniz Ortamı ve Kıyı Bölgesinin Korunması Sözleşmesi (Barselona) ve Karadeniz'in Kirlenmeye Karşı Korunması Sözleşmesine (Bükreş) taraf tek ülke konumuyla Türkiye, denizlerin, kara ve deniz kökenli kirlilikten korunması, deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı, deniz canlılarının korunması ve sürdürülebilir balıkçılık kapsamındaki küresel ve bölgesel çabalara katkı sağlamaya devam etmektedir.

Ülkemiz, Mücavir Atlantik Deniz Bölgesi, Akdeniz ve Karadeniz'deki Deniz Memelilerinin Korunmasına Dair Anlaşma'ya (ACCOBAMS) 1 Şubat 2018 tarihi itibarıyla taraf olmuştur. Anlaşma'nın 7. Taraflar Toplantısının, 2019 Sonbaharında, ülkemiz evsahipliğinde düzenlenmesi öngörülmektedir.

Yasadışı, Kayıt dışı ve Düzenlenmemiş Balıkçılığı Önleme, Caydırma ve Ortadan Kaldırmaya Yönelik Liman Devleti Tedbirlerine Dair Anlaşma, 29 Nisan 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

"Karadeniz'de Mavi Büyüme Aracı Teknik Destek Projesi" bağlamında, 31 Mayıs 2018 tarihinde Burgaz'da gerçekleştirilen ve ülkemizce katılım sağlanan "Avrupa Denizcilik Günü"nde "Karadeniz için Ortak Denizcilik Gündemine Doğru" başlıklı Bakanlar Bildirisi kabul edilmiştir.

Keza, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü Akdeniz Genel Balıkçılık Komisyonu ve Bulgaristan tarafından, 6-7 Haziran 2018 tarihlerinde, Sofya'da düzenlenen, Sofya Bakanlar Bildirisi'nin kabul edildiği Karadeniz Balıkçılık ve Su Ürünleri Yüksek Düzeyli Konferansına da katılım sağlanmıştır.

Geçtiğimiz yıl Antarktika Sözleşmesi Çevre Koruma Protokolü'ne (Madrid Protokolü) taraf olan ülkemiz, Antarktika kıtasına yönelik bilimsel çalışmalara katkısını artırma iradesini sürdürmektedir. Bu kapsamda, İstanbul Teknik Üniversitesi Kutup Araştırmaları Merkezi liderliğinde, 7 Mart-17

Nisan 2018 tarihleri arasında, 28 kişilik bir heyetle, ikinci defa Kıta'ya bilim seferi gerçekleştirmiştir.

Türkiye, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı Yönetim Konseyine, 5 Aralık 2017 tarihinde seçilmiş olup, üyeliğimiz 31 Aralık 2020 tarihine kadar sürecektir. Göç konusunun son dönemde insan yerleşimleri ve çevre üzerindeki etkileri hususunda giderek artan biçimde durulmaktadır. Küresel göç hareketleri bağlamında önemli rol ve sorumluluklar üstlenen ülkemizin sözkonusu üyeliği sürece katkıda bulunmamıza imkân sağlayacağı ve ülkemizin bu alandaki başarılarına görünürlük kazandıracığı değerlendirilmektedir.

Küresel ısınma, hızlı ve plansız şehirleşme, nüfus artışı, aşırı sanayileşme gibi faktörlerin son yıllarda giderek artan etkisiyle doğru orantılı olarak su kaynakları azalırken su ihtiyacı artmakta ve su konusu uluslararası gündemin üst sıralarına tırmanmaktadır.

Önümüzdeki 20-25 yıllık dönem içerisinde Orta Doğu dâhil dünyanın pek çok bölgesinde su sıkıntısının giderek büyüyeceği tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, ikamesi mümkün olmayan bir doğal kaynak olan su, stratejik kaynaklardan biri olarak değerlendirilmektedir. Konunun giderek artan oranda, uluslararası platformların gündemine dahil edilmekte olduğu gözlenmektedir.

Yarı kurak iklim kuşağında bulunan ülkemiz, su zengini bir konumda değildir. Bu nedenle, ülkemizin kısıtlı su kaynaklarının verimli kullanımı ve entegre yönetimi, suyun depolanmasına yönelik olarak barajlar inşa edilmesi önem taşımaktadır.

Su kaynaklarımızın % 40'ını oluşturan sınıraşan sularımızın, kıyıdaş ülkelerle hakkaniyete uygun ve verimli kullanımı önem arz etmektedir. Bu çerçevede, ülkemiz, her havzanın kendi koşullarıyla değerlendirilmesi gerekliliğini savunmaktadır. Diğer kıyıdaş ülkelerle işbirliği yapılmasını önemseyen Türkiye, sınıraşan suları çatışmadan ziyade bir işbirliği unsuru olarak görmekte ve karşılaşılan sorunlara kıyıdaş ülkeler arasında hakkaniyet temelinde çözüm aranması gerektiğini savunmaktadır. 18-23 Mart 2018 tarihlerinde Brazilya'da gerçekleştirilen 8. Dünya Su Forumu kapsamında da bu anlayışla hareket edilmiştir.

EĞİTİM, KÜLTÜR VE TANITIM

Ülkemizin sahip olduğu zengin tarihsel, kültürel ve sanatsal mirasın yurtdışında tanıtımına Bakanlığımızca katkıda bulunmak amacıyla yurtdışındaki temsilciliklerimizce her yıl çok sayıda kültürel faaliyet düzenlenmektedir. Temsilciliklerimiz tarafından geniş bir coğrafyada düzenlenen başlıca

etkinlikler; “Türk Kültür Günleri/Haftaları”, “Türk Yemekleri Haftası”, “Türk Sinema Günleri”, “Türk Festivalleri”, sanat ve arşiv sergileri, Semazen gösterileri, konserler, kültür, sanat ve edebiyat alanlarında konferans ve seminerler gibi geniş bir yelpazeye yayılan faaliyetlerden oluşmaktadır.

Bu çerçevede, Bakanlığımın maddi desteğiyle, 2018 yılı içerisinde, Kasım sonu itibarıyla 60 ülkede 128 kültürel etkinlik düzenlenmiş ve geniş kitlelere ulaşılmıştır.

Kültürel ilişkilerimizin yürütülmesine yönelik çalışmalarımız sadece ikili plandaki etkinliklerle sınırlı değildir. Bu kapsamda, ülkemizin geleneksel sanat dallarının yanısıra çağdaş yüzünün ve kültürünün tanıtımı, uluslararası kültür ve sanat platformlarında görünürlüğünün artırılması için, Bakanlığımın desteği ve eşgüdümüyle, Türk sanatçılarının uluslararası festival, kültürel etkinlik, yarışma ve organizasyonlara katılımı teşvik edilmekte, sanatın evrensel dili aracılığıyla ilgili ülkelerde kültürel ilişkilerimizin pekiştirilmesi ve kültürel etkileşimin artırılmasına katkı sağlanmaktadır.

Ülkemizdeki diplomatik temsilcilikleri tarafından düzenlenen ya da desteklenen kültürel etkinliklere de imkânlar ölçüsünde Bakanlığımca yardımcı olunmakta, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile eşgüdüm sağlanmakta ve gerekli yönlendirmelerde bulunmaktadır.

Bakanlığım, ayrıca, çeşitli ülkelerle kültür, eğitim, bilim, arşiv, kütüphanecilik, gençlik ve spor alanlarında işbirliğinin hukuki zemine kavuşturularak ve/veya geçmiş yıllarda yapılmış anlaşmaların günümüz şartlarına uyarlanarak, geliştirilmesi bakımından, anlaşmaların hazırlanması, müzakeresi, imzalanması ve onay süreçlerinde destek ve eşgüdüm vazifesini üstlenmektedir. Bu çerçevede, 2018 yılı içerisinde 17 ülkeyle (Belarus, Filistin, Gambiya, Gürcistan, Kamboçya, Katar, Kırgızistan, Mali, Moldova, Nijer, Özbekistan, Rusya, Somali, Surinam, Tayvan - ÇHC, Tunus, Zambiya) Kültür İşbirliği Anlaşması, Eğitim Alanında İşbirliği Anlaşması, Kültürel Değişim Programı, Arşivlerarası İşbirliği Protokolü, Milli Kütüphaneler Arası Mutabakat Zaptı, Gençlik ve Spor Alanında İşbirliği Anlaşması ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması olmak üzere toplam 26 işbirliği anlaşması imzalanmış bulunmaktadır.

Öte yandan, Bakanlığım, ülkemizce verilen ve giderek ülkemizin önemli bir yumuşak güç unsuru haline gelmekte olan “Türkiye Bursları”nın planlama, duyuru ve değerlendirme sürecinde görevler üstlenmektedir.

Bakanlığım ve ilgili tüm dış temsilciliklerimizce, Yükseköğretim Kurulu’nun dış temas ve ziyaretlerine gereken destek verilmekte, ülkemiz ile diğer ülkeler arasında “Yükseköğretim Alanında İşbirliği Anlaşmaları”nın akdedilmesinde

destek sağlanmaktadır. Son bir yıl içinde 7 ülkeyle (Burundi, Cibuti, Çad, Gambiya, Güney Kore, Özbekistan ve Romanya) Yükseköğretim Alanında İşbirliğine Yönelik Mutabakat Zaptı imzalanmıştır.

Uluslararası sportif faaliyetlerin ülkemizde gerçekleştirilmesi, ülkemizin yurtdışında tanıtımının en önemli unsurlarından birini teşkil etmekte olup, ilgili kurumlarımız tarafından açıklanan adaylıklara Bakanlığımız tarafından destek verilmektedir. Ayrıca, sporcularımızın ve takımlarımızın yurtdışındaki müsabakalarında ilgili temsilciliklerimize bilgi verilmekte, müsabakalara gerek misyonlarımızın gerek o ülkede yaşayan Türk toplumunun katılımı sağlanmaktadır.

2018 yılında, Dünya Etnospor Konfederasyonu evsahipliğinde 12 Ağustos 2018 tarihinde Erzurum'da Türk Oyunları düzenlenmiştir. Oyunlara 10'u Bakan düzeyinde olmak üzere yaklaşık 50 ülkeden 100'e yakın katılımcı iştirak etmiştir.

Son olarak, Bişkek'te yapılan Türk Konseyi VI. Zirvesi'nde, 2020 Dünya Göçebe Oyunları'nın ülkemizde gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır.

Kardeş şehir ilişkilerinin kültürel diplomamızdaki yerinin arttırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu bağlamda 2018 yılında toplam 53 yeni kardeş şehir ilişkisi tesis edilmiştir.

Bakanlığımın kültürel alandaki bir diğer önceliği, yurtdışındaki tarihi eserlerimizin onarımı ve yenilenmesi çalışmalarıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, TİKA ve Vakıflar Genel Müdürlüğü'yle işbirliği halinde tarihi eserlerimizin restorasyonu konusu yakından izlenmekte ve gereken adımlar atılmaktadır.

Bu kapsamda, Macaristan'da 2015-2017 yılları arasında üç etapta gerçekleştirilen kazı çalışmalarıyla Kanuni Sultan Süleyman'ın kayıp mezarının yeri tespit edilmiş, Kanuni'ye ait Türbenin yanında yer alan cami ve tekkenin temelleri gün yüzüne çıkarılmıştır.

Öte yandan, Budapeşte'deki Gül Baba Türbesi'nin restorasyonu ve bununla birlikte bir müze tanzimi tamamlanmış ve Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından 9 Ekim 2018 tarihinde açılışı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Cezayir'deki Keçiova Camii'nin restorasyonu sona ermiş ve 9 Nisan 2018 tarihinde açılışı yapılmıştır.

Oruç Reis'in şehadetinin 500. Yıldönümü vesilesiyle Büyükelçiliğimiz girişimi ve Cezayir TİKA Ofisi ile yerel valiliğin işbirliğiyle hazırlanan bir anıt Cezayir'in Ain Temouchen kentinde 20 Kasım 2018 tarihinde törenle açılmıştır.

Törene Deniz Kuvvetleri Komutanlığımıza bağlı Oruç Reis Fırkateyni personeli iştirak etmiştir.

Öte yandan, Sırbistan, Makedonya, Arnavutluk, Kosova, Sudan ve Lübnan gibi ülkelerdeki eserlerimizin restorasyonları yanısıra, 1863-1880 yılları arasında Cape Town'da İslâmiyeti öğretmek üzere çalışmalarda bulunan Ebubekir Efendi'nin Cape Town'daki mezarının ihyası projesinde ilgili kurumlarımıza verdiğimiz destek sürmektedir.

Bakanlığımın desteğiyle, Kültür ve Turizm Bakanlığımızca yürütülmekte olan yurtdışına kaçırılmış tarihî eserlerimizin ülkemize iadesini sağlamaya yönelik çalışmaların neticesi olarak, 2017 yılında 41, 2018 yılında ise 17 eserin iadesi sağlanmıştır. Yurtdışına yasadışı yollardan kaçırılan kültür varlıklarımız en yakın şekilde izlenmekte ve ülkemize geri kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu konuda yurtdışındaki misyonlarımızda süreçleri yakından izlemekte ve etkin katkı sağlamaktadır.

Uluslararası platformlar bakımından, kurucu üyelerinden olduğumuz BM Eğitim, Bilim ve Kültür Teşkilatı'nın (UNESCO) etkinliklerine ülkemizin halihazırda Yürütme Kurulu üyesi olarak aktif katılım ve katkısı, Bakanlığımın eşgüdümünde, ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği halinde sağlanmaktadır.

Ülkemizden, Temmuz 2016'da İstanbul'da evsahipliğini yaptığımız 40. Dünya Miras Komitesi (DMK) toplantısında "Ani Arkeolojik Alanı" (2016) ve 2-12 Temmuz 2017 tarihlerinde Polonya'nın Krakov şehrinde düzenlenen 41. DMK toplantısında "Afrodisyas" (2017) ve son olarak 24 Haziran-4 Temmuz 2018 tarihlerinde Bahreyn'de düzenlenen 42. DMK toplantısında "Göbekli Tepe" UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kaydedilmiştir. Türkiye'nin, hâlihazırda Dünya Miras Listesi'ne tescil edilmiş 18 kültürel varlığı, ülkemizin kültürel, doğal ve karma olmak üzere miras envanterini kapsayan Geçici Liste'de ise 77 kültürel varlığı mevcuttur.

28 Kasım-2 Aralık 2016 tarihlerinde Addis Ababa'da yapılan 11.Somut Olmayan Kültürel Miras Komite toplantısında "Çinicilik" ulusal dosyamız ve çok-uluslu genişletilmiş "Nevruz" (Türkiye, Afganistan, Azerbaycan, Hindistan; İran, Irak, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan ve Türkmenistan) ile çok-uluslu "İnce Ekmek Yapımı ve Paylaşımı Kültürü: Lavaş, Katyrma, Yupka, Yufka" (Türkiye, Azerbaycan, İran, Kırgızistan ve Kazakistan) dosyalarımız ile 4-9 Aralık 2017 tarihlerinde Jeju Adası/G.Kore'de gerçekleştirilen 12. Somut Olmayan Kültürel Miras Komitesi'nde (SOKÜM) Makedonya'yla ortak sunulan "Bahar Kutlaması: Hıdırellez" dosyamız, 13. SOKÜM Toplantısı'nda ülkemiz, Kazakistan ve Azerbaycan'la birlikte sunulan

“Dede Korkut Mirası” dosyamız, İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası olarak SOKÜM Temsili Listesi’ne kaydedilmiştir. Listede toplam 16 varlığımız mevcuttur.

12. Somut Olmayan Kültürel Miras Komitesi’nde ayrıca, “İslık Dili” dosyamız da UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi’ne kaydedilmiştir.

UNESCO tarafından 2004 yılında çeşitli bölgelerden, farklı gelir seviyeleri, kapasite ve nüfusa sahip şehirleri yaratıcı endüstriler alanında çalışmak üzere bir araya getiren ve yerel bir girişim olan UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Programı’na (Creative Cities Network) ülkemizden 2017 yılında İstanbul “Tasarım” alanında, Hatay “Gastronomi” ve Kütahya “El ve Halk Sanatları” alanında seçilmiştir. Böylelikle, “Gastronomi” alanında daha önce kaydı yapılan Gaziantep’le birlikte dört şehrimiz sözkonusu Ağ’a dahil olmuştur.

Üniversitelerimizdeki UNESCO Kürsüleri ve UNITWIN (University Twinning) Ağları sayısı son yıllarda önemli artış göstermiş ve 2018 yılı itibarıyla 12’ye ulaşmıştır. Son olarak, İstanbul Bilgi Üniversitesi’nde "Kültürel Politika ve Kültürel Diplomasi UNESCO Kürsüsü" ihdas edilmiştir.

UNESCO Dünya Belleği Kütüğünde daha önce kayıt altına alınan Kültepe Tabletleri, Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesi, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi İbn-i Sina Yazmaları Koleksiyonu, Boğazköy Hitit Tabletleri, Boğaziçi Üniversitesi Gözlem ve Deprem Araştırma Enstitüsü Kandilli Rasathanesi El Yazmaları’nın yanı sıra 2017 yılında “Divan-ı Lügat-it-Türk” ve “Piri Reis Haritası” da kayıt altına alınmıştır.

Ülkemiz, 2005 yılından bu yana temsil edilmediği UNESCO’nun 58 üyeli en üst icra organı olan Yürütme Kurulu’na (YK) 2017-2021 dönemi için UNESCO 39. Genel Konferansı esnasında 8 Kasım 2017 tarihinde yapılan 195 üye ülkeden 184’ünün oy kullandığı seçimleri 134 oyla kazanmıştır. Türkiye, UNESCO’nun çalışmalarına her alanda yapmakta olduğu katkıyı son bir yıldır örgütün Yürütme Kurulu üyesi olarak sürdürmektedir.

Ülkemiz, UNESCO Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin (KİFAÇ) Korunması ve Teşviki Sözleşmesi’ne 2 Şubat 2018 tarihinden itibaren geçerli olmak suretiyle taraf olmuştur.

Merkezi Ankara’da bulunan ve 2018 yılında kuruluşunun 25. yılı kutlanmakta olan Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı TÜRKSÖY’un faaliyetlerine Kültür ve Turizm Bakanlığı ile birlikte destek verilmekte ve örgütün uluslararası alandaki görünürlüğünün artırılmasına katkıda bulunulmaktadır. 2018 yılında Kastamonu

şehrimiz “Türk Dünyası Kültür Başkenti” olarak seçilmiştir. Bakanlığımız, bu çerçevedeki etkinliklerin organizasyon çalışmalarına destek vermektedir.

Ülkemizin, merkezi Rabat'ta bulunan İslam İşbirliği Teşkilatı'na bağlı “İslam Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü”ne (ISESCO) taraf olma çalışmaları devam etmektedir.

Ülkemizin tanıtımı açısından EXPO'lara verdiğimiz önem çerçevesinde, son olarak 2017'de Kazakistan'da düzenlenen EXPO 2017 Astana'ya ulusal düzeyde katılım sağlanmıştır. 2018'de, 2019 Pekin Bitki ve Bahçecilik Expo'suna katılım kararı alınmış ve Ticaret Bakanlığı ile eşgüdüm halinde hazırlıklara başlanmıştır.

2018 yılında Tayland ve Katar'la diplomatik ilişkilerimizin kuruluşunun yıldönümleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile PTT'nin katkılarıyla kutlanmıştır. Tayland ve Katar'la ortak pul basımı gerçekleştirilmiştir. Azerbaycan'ın kurtuluşunun ve Kafkas İslâm Ordusu'nun Bakü'ye girişinin 100. Yılı'nın kutlanması çerçevesinde, PTT ile işbirliği halinde basılan anma pulu, Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından Bakü'deki törenler çerçevesinde, Azerbaycan Devlet Başkanı'na 15 Eylül 2018 tarihinde hediye edilmiştir. Geçen yıl kutlanan Türkiye - Pakistan diplomatik ilişkilerinin 70. yıldönümüne ilişkin prestij kitabı bu sene basılmıştır.

Türkiye ile Slovakya arasında sürdürülen iyi ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlamak üzere, Osmanlı-İslâm el yazması ve baskı eserlerin yer aldığı ortak pul, 27 Kasım 2018 tarihinde basılarak, tedavüle girmiştir.

2019 Türkiye-Rusya Karşılıklı Kültür Yılı'nın ilk adımı 2017 yılında imzalanan Niyet Bildirgesi ile imzalanmış olup, 2018'de Moskova ve İstanbul'da iki hazırlık toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından ilan edilen “2018 Troia Yılı” çerçevesinde, yurtdışındaki merkezlerde Çanakkale ilimizin ve Truva Antik Kenti'nin tanıtımı çalışmalarına katkı sağlanmıştır.

ENFORMASYON, İLETİŞİM VE KAMU DİPLOMASİSİ

Dış politika faaliyetlerimizin etkin iletişim kanalları kullanılmak suretiyle hızlı, düzenli ve kapsamlı olarak ulusal ve uluslararası kamuoyunun bilgisine getirilmesi ve objektif olarak yansıtılması önem taşımaktadır. Bu itibarla, kapsamlı ve sonuç odaklı etkin bir kamu diplomasisi yürütülmesi, ulusal ve

uluslararası basın-yayın organlarıyla sürekli etkileşim halinde olunması, geleneksel ve sosyal medya kanalıyla gerçekleştirilen bilgilendirme ve tanıtım faaliyetlerinin ilgili tüm kurum ve kuruluşlarımızla eşgüdüm halinde hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Kamu diplomasisi vasıtasıyla dış politikamızın temel ilkelerinin, vizyonunun ve hedeflerinin geniş bir kamuoyuna objektif bir açıdan yansıtılması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, kamu diplomasisi, geleneksel diplomasiinin ulaşamadığı yerlere ulaşabilme imkânı vermesi nedeniyle etkin bir araç haline gelmiştir.

Bu çerçevede, 2018 yılında da basın toplantıları tertiplenmiş, dış politikamıza ve güncel gelişmelere ilişkin olarak Bakanlığım tarafından basın açıklamaları yapılmıştır (6 Aralık 2018 tarihi itibarıyla yapılan güncel açıklama sayısı 329, Soruya Cevap şeklinde yapılan açıklama sayısı 77'dir.)

Medya ve kamuoyunun ilgisini çekebileceği düşünülen güncel konulara ve gelişmelere dair notlar basın mensuplarına iletilmekte, basının takibinde yarar görülen yurtiçindeki ve yurtdışındaki uluslararası etkinlikler ile üst düzey ziyaretlere ilişkin olarak medya kuruluşlarıyla eşgüdümde bulunmaktadır. Ülkemizin ev sahipliğinde yapılan uluslararası toplantıların basın düzenlemeleri de, gerektiği takdirde, ilgili kurum ve kuruluşlarımızla eşgüdüm halinde Bakanlığım tarafından gerçekleştirilmektedir.

Uluslararası toplantıların yanısıra, karşılıklı ziyaretler çerçevesinde mevkidaşlarımızla gerçekleştirdiğim ortak basın toplantıları yoluyla ulusal ve uluslararası kamuoyu bilgilendirilmektedir. Ayrıca, Bakanlığımız Sözcüsü tarafından düzenlenen mutabakat basın bilgilendirme toplantıları da dış politika faaliyetlerimizin kamuoyu ile paylaşılması hususunda önemli yer tutmaktadır.

Güncel bilgiler Bakanlığımın dış teşkilatıyla paylaşılmakta, böylelikle dış temsilciliklerimizin medya ve kamu diplomasisi faaliyetlerine katkı sağlanmaktadır. Bakanlığımın internet sitesi aracılığıyla temel dış politika konuları kamuoyunun bilgisine sunulmaktadır. Ayrıca, Bakanlığıma bağlı birimlerin, Bakanlığımın ve diğer kurumlarımızın personeline, öğrencilere ve yabancı ülke diplomatlarına yönelik gerçekleştirdiği programlara da iştirak edilerek, ülkemizin kamu diplomasisi ve sosyal medya uygulamaları hakkında bilgilendirme yapılmaktadır.

Ülkemizin tanıtımı ile uluslararası basında objektif ve kapsamlı bir şekilde yer bulmasını sağlamaya yönelik çalışmalar çerçevesinde, yabancı basın mensuplarının ülkemizi ziyaret etmeleri ve üst düzey yetkililerimizle röportaj

yapmaları sağlanmakta, yazılı mülakat taleplerinin de gereği yerine getirilmektedir.

Ülkemizi ziyaret eden üst düzeyli yabancı yetkililere eşlik eden basın mensuplarının akreditasyon ve diğer işlemleri için Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı ile eşgüdüm yapılmaktadır. Yurtdışına yapılan ziyaretlerde üst düzey yetkililerimize refakat eden basın mensupları için gerektiği takdirde ilgili ülke makamları nezdinde girişimde bulunularak, akreditasyon ve diğer işlemlerin kolaylaştırılması sağlanmaktadır.

Ülkemize sığınan Suriye vatandaşlarının ağırlandığı Geçici Barınma Merkezlerinde (GBM) misafir edilen Suriye vatandaşlarının durumlarını yerinde incelemek isteyen yabancı basın mensuplarının dış temsilciliklerimizce alınan ziyaret talepleri için Bakanlığım eşgüdüm görevini yerine getirmektedir.

Uluslararası medya ve kamuoyunun doğru ve kapsamlı şekilde bilgilendirilmesi ve kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülmesi kapsamında Bakanlığımın merkez ve yurtdışı teşkilatı etkin çaba göstermektedir.

Ülkemizde yaşanan darbe girişimi ve akabindeki gelişmeler çerçevesinde, yabancı kamuoyunun en doğru şekilde bilgilendirilmesi amacıyla yurtdışındaki temsilciliklerimizce düzenli olarak girişimlerde ve faaliyetlerde bulunmakta, görev yapılan ülkelerin koşulları ve imkânları çerçevesinde mümkün olan her kesime doğrudan ulaşarak bilgilendirme faaliyetleri yürütülmektedir.

Bakanlığımca veya ilgili diğer kurumlarımızca hazırlanan programlar kapsamında yabancı basın mensuplarına bilgilendirme toplantıları düzenlenmektedir.

İletişim teknolojilerindeki gelişme kamu diplomasisi uygulamalarında sosyal medyadan da yararlanma imkânı sağlamıştır. Günümüzde sosyal medya aracılığıyla Türk dış politikasına dair konular toplumun her kesimi tarafından takip edilebilmektedir. Bu çerçevede, dış politikamızın geniş kitlelere doğru ve hızlı bir şekilde anlatılabilmesi amacıyla sosyal medyadan da yararlanılmaktadır.

Bu kapsamda, Bakanlığımın etkin şekilde kullanımına önem verilen Türkçe Twitter sayfasının takipçi sayısı 27 Kasım 2018 itibarıyla yaklaşık 1 milyon 330 bine, İngilizce Twitter sayfasının takipçi sayısı ise 57 bin 700'e ulaşmıştır. Türkçe ve İngilizce'nin yanısıra Fransızca ve Arapça Twitter hesaplarımız da bulunmaktadır. Bakanlığımın Türkçe Facebook sayfasını takip eden kişi sayısı 300 bini bulmuştur. Youtube sayfamız ise 1 milyon 180 binin üzerinde görüntülenme sayısına ulaşmıştır.

100 Günlük İcraat Programı hedeflerinden biri olan girişimci ve insani dış politikamızın dünya kamuoyuna anlatılması amacıyla Bakanlığım tarafından yürütülen sosyal medya kampanyası çerçevesinde Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Arapça olmak üzere 4 dilde #GirişimciveİnsaniDışPolitika etiketi kullanılarak Bakanlığım ve dış temsilciliklerimizce sosyal medyada toplamda 10.500'ün üzerinde paylaşım yapılmıştır.

Kamu diplomasisi çalışmalarımız bağlamında internet sitemiz de önemli araçlarımızdan biridir. İnternet sitemizin ana sayfasını 1 Ocak-27 Kasım 2018 tarihleri arasında ziyaret eden kişi sayısı yaklaşık 4 milyon 750 bine ulaşmıştır.

Bu çalışmaların yanısıra, 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve 3071 Sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun çerçevesinde Bakanlığımıza yöneltilen soruların cevaplandırılması, Enformasyon Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren “Bilgi Edinme Birimi” tarafından koordine edilmektedir. Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçilmesiyle birlikte tüm bilgi edinme başvuruları Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi'ne (CİMER) iletilmektedir. 2018 yılında Bakanlığımıza iletilen bu aşamadaki toplam CİMER başvuru sayısı 8545'tir.

YURTDIŞINDA YAŞAYAN VATANDAŞLARIMIZ

Dünyanın dört bir tarafına yayılmış ve diğer ülkelerde hayat kurarak kültürünü yeni coğrafyalara taşımış vatandaşlarımız Devletimiz için büyük değer ifade etmektedir. Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımız buldukları ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik yaşamlarına önemli katkılarda bulunurken, aynı zamanda ülkemizle o ülke arasındaki bağları da güçlendirmektedirler.

Yurtdışında yaşayan 6 milyonu aşkın vatandaşımızın yaklaşık 5,5 milyonu Batı Avrupa ülkelerine yerleşmiş bulunmaktadır. Türkiye'ye kesin dönüş yapmış olan 3 milyon kadar insanımızla birlikte düşünüldüğünde yaklaşık 9 milyonluk bir kitleyi ilgilendiren, geniş kapsamlı bir göç olgusunun varlığı ortaya çıkmaktadır.

Yurtdışındaki Türk toplumuna yönelik politikamız, insanlarımızın buldukları ülkelerin siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatlarına etkin birer birey olarak katılmalarını amaçlarken aynı zamanda anavatanları, anadilleri ve kültürleriyle bağlarını korumalarını da hedeflemektedir. Bu çerçevede, Türk toplumunun ülkemizle olan bağlarının güçlendirilmesi, benliklerinin korunması, durumlarının iyileştirilmesi, buldukları topluma etkin şekilde katılımlarının kolaylaştırılması, eğitim, kültür, din ve diğer alanlarda ihtiyaç duydukları

hizmetlerin verilmesi yönünde ülkemizdeki diğer resmi kurumlarla yakın işbirliği içerisinde yoğun şekilde çalışılmaktadır.

Yurtdışındaki Türk toplumuna eğitim, anadil ve din hizmeti verilmesi amacıyla yurtdışında hâlihazırda Bakanlıklararası Ortak Kültür Komisyonu kararıyla atanan 1.602 öğretmen, 60 okutman ve 1.318 din görevlimiz görev yapmaktadır. Bu hizmetlerin verilmesinde ilgili ülke makamlarıyla somut ve içerikli bir işbirliği yürütülmesine önem verilmektedir.

Yurtdışında vatandaşlarımıza kaliteli ve etkin hizmet sunulması hedeflenmektedir. Ayrıca, vatandaşlarımızın yurtdışında hak ve özgürlüklerden gerektiği gibi yararlanabilmesi için de yoğun çaba gösterilmektedir.

Bu bağlamda vatandaşlarımızın yerel makamlarla ilişkilerinde hukuki konularda ihtiyaç duyabilecekleri bilgi ve yönlendirmenin sağlanması amacıyla Sözleşmeli Hukuk Danışmanları istihdam edilmektedir. Batı Avrupa ülkelerinde çoğunlukla hukuk eğitimi alan Türk toplumu üyelerinden oluşan Hukuk Danışmanları yarı zamanlı olarak Dış Temsilciliklerimizde vatandaşlarımıza hukuki destek hizmeti vermektedir. Hâlihazırda 40 temsilciliğimizde hukuk danışmanları görev yapmakta olup, danışmanlık hizmeti ücretsizdir.

Uyum, etkin katılım ve yabancı düşmanlığı gibi hususlar da yakından izlediğimiz konular arasındadır. Bu süreçte göçmenlere düşen sorumluluklar olduğu gibi ev sahibi ülkenin de katılımı teşvik edici ve kucaklayıcı nitelikte politikalar oluşturma sorumluluğu bulunmaktadır. Bu amaçla, göç/uyum yasa ve politikalarının ayrımcılık içeren hususlardan arındırılması yönünde temas ve girişimlerimiz devam etmektedir.

Bununla birlikte, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve ırkçılık son yıllarda özellikle Avrupa'da yükselme eğilimine geçmiştir. Batı Avrupa ülkelerindeki Müslüman nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan Türk toplumu ayrımcı uygulama ve saldırıların doğrudan hedefi durumundadır.

Almanya'da 2000-2007 yılları arasında sekizi Türk on kişinin katledilmesi olaylarının faillerinin Nasyonal Sosyalist Yeraltı (NSU) adlı terör örgütünün mensupları olduklarının Kasım 2011'de tesadüfen ortaya çıkması, bu konuda dile getirilen endişelerimizin haklılığını bir kez daha ortaya koymuştur. Mezkûr cinayetlerle ilgili dava süreci 6 Mayıs 2013 tarihinde başlamış ve 11 Temmuz 2018 tarihinde yapılan 438. duruşma ile son bulmuştur. Söz konusu dava sonucunda baş sanık ömür boyu hapis cezasına ve diğer dört sanık ise değişen süreli (3-12 yıl) hapis cezalarına çarptırılmışlardır. Başsanığa verilen müebbet hapis cezası haricinde diğer sanıklara verilen cezalar Başsavcılığın talep ettiği cezaların altında kalmıştır. Federal Parlamentolar ve Eyalet Meclisleri nezdinde

kurulan Araştırma Komisyonları'nın çalışmaları ülkemiz tarafından yakından takip edilmektedir.

Vatandaşlarımıza yönelik yabancı düşmanlığı ve/veya ırkçılık motifli saldırıların takibi amacıyla Bakanlığımızda bir veri tabanı oluşturulmuştur. Ayrıca, Bakanlığımızın Konsolosluk Çağrı Merkezi vatandaşlarımızın 7/24 temelinde ulaşabileceği bir yardım hattı olarak hizmet vermektedir. Saldırıya uğrayan vatandaşlarımızla ilgili olarak Başkonsolosluklarımız derhal yetkili yerel makamlar nezdinde gerekli girişimi yapmakta ve mağdurlara ihtiyaç duydukları hukuki destek Dış Temsilciliklerimiz tarafından sağlanmaktadır.

Konuya verdiğimiz önem ile artan hassasiyet ve endişelerimiz çok taraflı platformlarda da dile getirilmektedir. Bu bağlamda özellikle Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve AGİT nezdinde ülkemiz aktif bir tutum izlemekte, bu konuda çıkarılan karar tasarılarının/tavsiyelerin oluşmasında öncü bir rol üstlenmektedir.

Öte yandan, vatandaşlarımızın buldukları ülkelerdeki çalışma ve sosyal güvenlik haklarının korunması amacıyla şimdiye kadar başta vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadıkları Avrupa ülkeleri olmak üzere 35 ülkeyle ikili Sosyal Güvenlik Sözleşmeleri imzalanmıştır. Aramızda ahdi bir temel olmayan ülkelerle de benzer sözleşmelerin imzalanması için çalışmalar sürmektedir.

İlgili dış temsilciliklerimizce ayrıca, yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın sorunlarını ve beklentilerini irdelemeye ve çözüm yolları üretmeye yönelik toplantılar düzenlenmektedir. Bu çerçevede, yurtdışındaki Türk toplumu, kendi aralarındaki iletişim ağını genişletmeleri ve dayanışmayı güçlendirmeleri teşvik edilmektedir.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığımızca çeşitli ülkelerin ilgili Bakanlıklarıyla aile, kadın, çocuk, engelli ve hassas durumda bulunan bireylerin haklarının korunması ve geliştirilmesi; kendilerine karşı ayrımcılığın önlenmesi amacıyla niyet beyanları ve mutabakat zaptları imzalanmaktadır. Bu çerçevede, anılan Bakanlık tarafından 14 ülkeyle belgeler imzalanmıştır.

Yurtdışında Bulunan FETÖ İltisaklı Okullar

Yurtdışında bulunan FETÖ iltisaklı okullar/eğitim kurumlarına yönelik mücadelemiz Türkiye Maarif Vakfı ile eşgüdüm halinde yoğun olarak sürdürülmektedir. Mücadelemiz sonucunda somut neticeler alınmakta, sözkonusu okulların arzettiği küresel tehlikelere ilişkin farkındalık oluşmaktadır. Çeşitli ülkelerde bu okullar kapatılmış ve Türkiye Maarif Vakfı'nın devraldığı okul sayısı artmıştır. Okulları henüz kapatmamış/devretmemiş ülkelerle temaslar

sürdürülmüş, sözkonusu okulların faaliyetlerinin sonlandırılması, FETÖ iltisaklı unsurlardan arındırılmasına yönelik olarak bazı ülke makamlarıyla mutabakat sağlanmıştır. FETÖ iltisaklı okullarla mücadele çerçevesinde Türkiye Maarif Vakfı bazı ülkelerde yeni okul açmaya da devam etmiştir.

KONSOLOSLUK KONULARI

Bir ülkenin dış politikasının en önemli unsurunun yurtdışındaki vatandaşlarının çıkarlarını korumak ve onlara her daim en kaliteli hizmeti sunmak olduğu düşüncesinden hareketle konsolosluk hizmetlerinde son dönemde mevcut hizmeti geliştiren adımlar atılmaya devam edilmiştir.

Bu çerçevede, yurtdışındaki vatandaşlarımıza konsolosluk hizmetlerini daha süratli, etkin ve çağın gereklerine uygun biçimde sunmak Bakanlığımca önem verilen konuların başında gelmektedir. Devletimizin her an vatandaşımızın yanında olduğunu hissettirmek, vatandaşlarımızın hak ve menfaatlerini korumak ve buldukları ülkelerde kendilerine verimli bir şekilde kamu hizmeti sunmak öncelikli hedeflerimizdendir. Nitekim Bakanlığım merkez ve dış teşkilatı, vatandaşlarımızın konsolosluk hizmetlerini 7 gün / 24 saat sağlıklı bir şekilde alabilmeleri için yoğun mesai yapmaktadır.

Öte yandan, Bakanlığımın konsolosluk ilişkileri alanındaki görevleri, vatandaşlarımızın yurtdışı ilişkileri ve temaslarının çoğalması, buna bağlı olarak daha fazla sayıda adli, hukuki, ticari sorunlarla karşılaşmaları nedeniyle her geçen yıl artmaktadır.

Bakanlığım merkez teşkilatı ve yurtdışı temsilciliklerimiz, gerek Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin taraf ülkelere tanıdığı haklar ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, gerek pek çok ülkeyle mevcut ikili konsolosluk sözleşmeleri uyarınca, çeşitli vesilelerle yurtdışında bulunan ve/veya yurtdışına giden vatandaşlarımızın hak ve çıkarlarının korunması için ilgili ülkelerin yerel makamları ve bu ülkelerin Türkiye'deki temsilcilikleriyle yoğun işbirliği içinde azami çaba sarf etmektedir.

Vatandaşlarımızın yoğun olarak bulunduğu ülkelerle her yıl ikili konsolosluk görüşmeleri yapılmakta, varsa mevcut sorunlar karşılıklı olarak ele alınmakta, ayrıca konsolosluk ilişkileri ve işbirliğinin en ileri seviyeye ulaşmasına çalışılmaktadır. 2018 yılında, Türkiye-Belçika Konsolosluk İstişareleri (18 Ocak 2018) Brüksel'de, Türkiye-Finlandiya Konsolosluk İstişareleri (12 Şubat 2018) Ankara'da, Türkiye-Moğolistan Konsolosluk İstişareleri (28 Şubat 2018) Ulanbator'da, Türkiye-İsviçre Konsolosluk İstişareleri (23 Mart 2018) Ankara'da, Türkiye-Makedonya Konsolosluk İstişareleri (13 Nisan 2018) Üsküp'te, Türkiye-Azerbaycan Konsolosluk İstişareleri (18 Nisan 2018)

Ankara’da, Türkiye-Çekya Konsolosluk İstişareleri (12 Eylül 2018) Ankara’da, Türkiye-Kırgızistan Konsolosluk İstişareleri (29 Mayıs 2018) Bişkek’de, Türkiye-Ukrayna Konsolosluk İstişareleri (14 Eylül 2018) Odessa’da, Türkiye-Türkmenistan Vize ve Konsolosluk İstişareleri (19 Ekim 2018) Aşkabat’da, Türkiye-Sırbistan Konsolosluk İstişareleri (24 Ekim 2018) Ankara’da, Türkiye-Rusya Federasyonu Konsolosluk İstişareleri (1 Kasım 2018) Moskova’da, Türkiye-Güney Afrika Konsolosluk İstişareleri (8 Kasım 2018) Pretorya’da ve Türkiye-Avusturya Konsolosluk İstişareleri 16 Kasım 2018 tarihinde Ankara’da Genel Müdür düzeyinde gerçekleştirilmiştir.

Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde yurtdışındaki vatandaşlarımız 7-19 Haziran tarihlerinde dış temsilciliklerimizde; 7-24 Haziran tarihlerinde ise gümrük kapılarımızda oy kullanmışlardır.

Seçimler için 60 ülke ve 123 temsilcilikte sandık açılmıştır. Oy kullanma işlemleri, 104 temsilciliğimizde kendi yerleşkelerinde, fiziki imkânları elverişli olmayan 19 temsilciliğimizde ise dışarıda kiralanmış seçim mekânlarında gerçekleştirilmiştir. 13 gün boyunca yurtdışında toplam 3163 sandık kurulmuştur.

Böylelikle, ilk kez 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oy kullanan yurtdışında yaşayan vatandaşlarımız 25. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri, 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri ve Anayasa Değişikliği Halkoylaması’nın ardından, Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri çerçevesinde beşinci kez yurtdışında oy kullanmışlardır.

Anılan seçimlerde oy kullanma oranları sırasıyla, 2014 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde %18,94; 25. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde % 35,99; 26. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde % 44,78; Anayasa Değişikliği Halkoylamasında % 47,1 ve Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde %50.11 olmuştur.

Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinde, dış temsilciliklerimiz ve gümrük kapılarında kullanılan oy sayısı (1.525.666), yurtdışında bulunan tüm seçmen sayısının (3.044.835) %50.11’ine tekabül etmiştir.

Konsolosluk işlemleriyle ilgili konularda telefonla yapılan vatandaş başvurularını karşılamak amacıyla kurulan Konsolosluk Çağrı Merkezi (KÇM) halen konsolosluk mevzuatı konusunda eğitimli 40 personel ile 7 gün 24 saat boyunca, Türkçe’nin yanı sıra beş dilde (İngilizce, Almanca, Fransızca, Flamanca ve İtalyanca) hizmet vermektedir.

Hızlı ve etkin bir hizmet alabilmesi için vatandaşlarımızın yoğun olarak buldukları ülkelerden “tek hat ile KÇM'ye erişimleri projesi” devam etmektedir. Anılan proje ile Kuzey Amerika (+1 888 5667656), Almanya (+49 3030 807090), Avusturya (+43720 115890), İngiltere (+44203 6088090) Hollanda (+311 076 60007) ve Fransa (+33 180 146 335)'daki vatandaşlarımız anılan numara için ayrıca uluslararası telefon ücreti ödememekte, buldukları ülkenin şehir içi ve şehirlerarası tarifleri üzerinden ücretlendirilmektedirler.

KÇM kurulduğundan bugüne kadar toplam yaklaşık 5.6 milyon vatandaş talebine yanıt vermiştir. 2019 yılında ise alınacak çağrı sayısının 1,6 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Tokyo Büyükelçiliğimizce 4 Şubat, 28 Nisan, 3 Haziran, 23 Eylül ve 4 Kasım 2018 tarihlerinde Nagoya şehri ve civarında yaşayan vatandaşlarımıza, Sidney Başkonsolosluğumuzca 10-11 Mart 2018 tarihinde, Queensland Eyaletinde, Vancouver Başkonsolosluğumuzca 20 Mayıs 2018 tarihinde Saskatchewan Eyaleti ve civarında yaşayan vatandaşlarımıza, Şikago Başkonsolosluğumuzca 10-12 Mayıs 2018 tarihlerinde Missouri Eyaletinin St. Louis ve Kansas City şehirlerinde, Miami Başkonsolosluğumuzca 5-6 Mayıs 2018 tarihlerinde Kuzey Carolina/Charlotte şehrinde gezici konsolosluk hizmeti verilmiştir.

Bakanlığımın ve ilgili dış temsilciliklerimizin girişimleri ve takipleri neticesinde adli makamlarımızca çeşitli suçlardan dolayı aranmakta olan ve yurtdışında yakalanan toplam 49 kişinin 2018 yılında ülkemize iadesi gerçekleştirilmiştir. Öte yandan, 2018 yılında ülkemizde yakalanan ve çeşitli ülkelere iadesi talep edilen 4 kişinin de anılan ülkelere iadesi yapılmıştır.

Yurtdışında çeşitli nedenlerle hüküm giyen ve ülkemizde cezasının kalan kısmını tamamlamak isteyen 25 vatandaşımızın ülkemize nakli gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizdeki cezaevlerinde halihazırda 3.858 tutuklu ve 3.429 hükümlü olmak üzere toplam 7.897 yabancı uyruklu şahıs bulunmaktadır.

Yurtdışında suça karışan ve tutuklanan vatandaşlarımızın adil yargılanmaları ve iyi muamele görmeleri için buldukları ülkelerdeki Başkonsolosluklarımızca gerekli girişimler yapılmaktadır. Başkonsolosluklarımız görev bölgelerindeki cezaevlerini düzenli aralıklarla ziyaret etmekte ve cezaevi koşulları ile vatandaşlarımızın cezalarını insan onur ve haysiyetine yakışır koşullarda çekmeleri için gerekli kontrol ve çabayı göstermektedirler.

2018 yılı içerisinde çeşitli ülkelere mağdur durumda kalan 100 vatandaşımızın borç senedi verilmek suretiyle ülkemize dönüşü sağlanmıştır.

2018 yılı içerisinde, muhtelif ülkelerde ciddi rahatsızlıklar geçiren 84 vatandaşımızın ambülans uçakla ülkemize intikali sağlanmıştır.

Bedelli askerlik uygulamasından yararlanmak isteyen vatandaşlarımızın dış temsilciliklerimize, 3-4 Kasım haftasonu dahil olmak üzere 5 Kasım 2018 tarihine kadar bedelli askerlik başvurusunda bulunması sağlanmıştır.

Dövizle askerlik ödemeleri, Millî Savunma Bakanlığınca verilecek Uzaktan Eğitim usul ve esasları hakkında Uygulama Talimatının yayınlanmasıyla birlikte, doğrudan yurt dışı temsilciliklerimizce tahsil edilmeye başlanacaktır.

Dış temsilciliklerimizce, dövizle askerlik ödemeleri dahil olmak üzere, konsolosluk hizmetleri çerçevesinde gerçekleştirilen harç, değerli kağıt bedeli gibi tahsilatların kredi kartı ve benzer ödeme sistemleri (POS) yardımıyla çevrimiçi olarak yapılmasına ilişkin çalışmalar sonuçlanmıştır. İlave bazı teknik düzenlemelerin ardından sistemin uygulanmasına geçilebilecektir.

Nakit tahsilata ilişkin sıkıntı yaşayan Hollanda'daki Amsterdam, Rotterdam ve Deventer Başkonsolosluklarımızda pilot uygulama başlatılmıştır. Uygulamanın 2019 yılı içerisinde diğer temsilciliklerimizde de yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Yurtdışında yerleşik olan vatandaşlarımıza olağanüstü hallerde konsolosluk himayesi sağlanmasına önem atfedilmektedir. Doğal afet, salgın hastalık, terör, savaş ve güvenlik sorunu gibi vatandaşlarımızın hayatlarının tehlikeye girebileceği vakalarda Bakanlığınca seyahat ve güvenlik duyuruları yayınlanmaktadır.

Bu çerçevede, Bakanlığınca 2018 yılı içinde de çeşitli seyahat duyuruları yayınlanmıştır.

ÜLKEMİZDE GEÇİCİ KORUMA ALTINDA BULUNAN SURIYELİLER, GÖÇ KRİZİ VE VİZE UYGULAMALARIMIZ

Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeliler:

Suriye'deki savaş ve şiddetten kaçarak ülkemize gelen Suriyelilere “geçici koruma” sağlanmaktadır. Ayrıca Suriyeliler için BM Mültecilerin Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi yükümlülüklerimiz uyarınca, "geri göndermeme"

ilkesine titizlikle uyulmakta olup, gönüllü geri dönüşler hususunda BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ile işbirliği sürdürülmektedir.

28 Kasım 2018 itibarıyla 10 ilimizdeki 14 geçici barınma merkezinde 152.454 Suriyeli barınmaktadır. Barınma merkezleri dışındaki Suriyelilerle birlikte ülkemizdeki toplam Suriyeli sayısı 3,6 milyonu (3.603.888) aşmıştır.

Geçici koruma altındaki Suriyelilere gıda yardımlarının yanısıra sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim ve sosyal yardım hizmetleri sağlanmaktadır.

Ülkemizde son 8 yılda doğan Suriyeli çocukların sayısı 380 bini geçmiş olup, polikliniklerimize Suriyelilerin yaptığı başvuru sayısı 45 milyona ulaşmıştır. Yatarak tedavi imkânından faydalanan Suriyelilerin sayısı ise 1,7 milyonu geçmiş olup, hastanelerimizde yaklaşık 1.5 milyon ameliyat gerçekleştirilmiştir.

Suriyeli çocuk ve gençlerin kayıp nesiller olmamaları ve gelecekte Suriye'nin inşasına katkı sunabilecek donanımda olmalarına önem atfeden ülkemiz, eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi hususunda yoğun gayret göstermektedir. Kasım 2018 itibarıyla ülkemizdeki Suriyelilerin 1 milyondan fazlası (1.047.536) okul çağındaki çocuklardan oluşmaktadır. Bu çocukların 651.842'si ülkemizde eğitim alabilmektedir. Bu çerçevede, 2016 yılında %30 düzeyinde seyreden okullaşma oranı, 2018-2019 eğitim öğretim yılının ilk aylarında %62 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan, hâlihazırda muhtelif üniversitelerimizde eğitim gören Suriyelilerin sayısı 20.701 (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, bugüne kadar 4 binden fazla öğrenciye burs sağlamıştır) civarında olup, ülkemizdeki üniversitelerde istihdam edilen Suriyeli akademisyen sayısı ise 400'e yaklaşmıştır.

Ülkemiz tarafından Suriyeliler için yapılan harcamalar belediyelerimiz ve Türk STK'ların katkılarıyla birlikte 33 milyar Dolar'ı bulmuştur. Uluslararası toplum tarafından ülkemize yapılan yardımlar ise beklentilerin çok altında kalmıştır. Ayrıca, AB'nin taahhüt ettiği ilk 3 milyar Avro'luk dilimden 1,75 milyar Avro'su ise ülkemize aktarılmıştır.

AB göç işbirliği ve vize serbestisi:

2015 yazında Ege'de zirveye ulaşan düzensiz geçişler, Ekim 2015-Mart 2016 döneminde, sahada aldığımız etkin önlemler, müzakere masasında ise AB'yle yaptığımız Ortak Göç Eylem Planı ve 18 Mart Mutabakatı gibi araçlarla süratle azalmış, göçmen kaçakçılarının tüm iş modelleri çökertilmiş ve en önemlisi denizde can kayıplarının önüne geçilmiştir. Mart 2016'dan bu yana düzensiz göç, karada ve denizde kolluk güçlerimizin kararlı duruşu sayesinde durma noktasına gelmiş, günlük geçişler 7.000'den 70 civarına düşmüştür.

18 Mart Mutabakatı çerçevesinde, Ege Adalarına geçen düzensiz göçmenler 4 Nisan 2016'dan bu yana ülkemizde uyruk ayrımı yapılmaksızın geri alınmakta; ülkemizde geçici koruma altında bulunan Suriyeliler ise gönüllülük esasına göre AB ülkelerine yerleştirilmektedir. Hâlihazırda AB ülkelerine yerleştirilen Suriyeli sayısı yaklaşık 18 bindir. Mutabakat çerçevesinde önümüzdeki dönemde AB tarafından başlatılmasını beklediğimiz “Gönüllü İnsani Kabul Programı”, ülkemizle AB arasında düzenli bir yasal göç yolu oluşturacaktır.

Düzensiz göçe karşı çabalarımızın 2016 başından bu yana en az iki milyon düzensiz göçmen üzerinde caydırıcı etki yarattığı tahmin edilmektedir. Bu sayede AB, önceki dönemde tüm Birlik için varoluşsal bir tehdit haline gelen düzensiz göç konusuyla Ege Denizi bağlamında karşı karşıya kalmamıştır. Bu çerçevede, AB tarafıyla gerçekleştirilen tüm görüşmelerde Mutabakat'ın sürdürülebilir olabilmesini teminen AB yükümlülüklerinin yerine getirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

18 Mart Mutabakatının bir unsuru olan vatandaşlarımıza Schengen alanında vize serbestisi sağlanması da öncelikli beklentilerimiz arasında yer almayı sürdürmektedir.

Kasım 2015-Mayıs 2016 döneminde Bakanlığımın eşgüdümünde ilgili kurumlarımızla yapılan çalışmalar neticesinde AB Vize Serbestisi Yol Haritası'nda kayıtlı 72 kriterin 65'i karşılanmıştır.

Ankara'da 16 Aralık 2013 tarihinde Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması'nın (GKA) imzalanmasıyla eşzamanlı olarak başlatılan Vize Serbestisi Diyaloğuna ilişkin Üçüncü İlerleme Raporu 4 Mayıs 2016 tarihinde AB Komisyonu tarafından yayımlanmıştır. Rapor, vatandaşlarımızın Schengen bölgesine vizesiz seyahatleri için Komisyonun yasama önerisini (legislative proposal) içermektedir. Vize serbestisi Avrupa Parlamentosu (AP) ve AB Konseyi'nin anılan öneri temelinde müspet karar vermesi halinde başlayacaktır. Raporda 72 maddenin 65'inin karşılandığı belirtilmektedir.

Nisan 2018'de yeni nesil biyometrik pasaportların dağıtımına başlanmasıyla birlikte kalan 7 kriterden biri olan “çipte parmak izi içeren uluslararası biyometrik pasaportlar” kriteri de yerine getirilmiştir. Bu yükümlülüğümüzün karşılandığı Avrupa Komisyonu tarafından 8 Aralık 2018 tarihinde resmen teyit edilmiştir. Kalan altı yükümlülüğümüzün yerine getirilmesi için oluşturulan çalışma grupları çerçevesinde çalışmalarımız devam edecektir.

Düzensiz Göçle Mücadele:

Geleneksel olarak göçte kaynak ve transit ülke konumunda olan ülkemiz, gelişen ekonomisi ve yaşam koşulları ile birlikte, son yıllarda aynı zamanda hedef ülke haline gelmiştir. Tarihi göç yolları üzerinde yer alan ülkemizi, Avrupa'ya gitmek isteyen düzensiz göçmenler de güzergâh olarak kullanmaya çalışabilmektedir.

Düzensiz göç konusu, ülkemizin ikili ilişkilerinde bir sorun olmaktan ziyade, bir işbirliği unsuru olarak görülmektedir. Bu amaçla, komşularımızla teknik düzeyde çok yönlü bir işbirliği mekanizmasının kurulması için çaba sarf edilmektedir.

Ege Denizi'ndeki düzensiz göçün kontrol altına alınabilmesini teminen ülkemizle Yunanistan arasında oluşturulan Ortak Çalışma Grubu'nun son toplantısı 11 Ocak 2018 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Yunan tarafıyla, 18 Mart Mutabakatı'nın uygulanmasına ilişkin olarak 28 Nisan 2018 tarihinde İstanbul'da, ardından AB Komisyonu'nun da katılımıyla, 4 Mayıs 2018 günü Atina'da üst düzeyli teknik toplantılar gerçekleştirilmiştir.

Türk-Bulgar-Yunan sınırında düzensiz göçle mücadele alanında eşgüdümün sağlanması amacıyla ortak temas merkezi kurulmasını öngören "Üçlü Polis ve Gümrük İşbirliği Ortak Temas Merkezi Anlaşması" Sayın İçişleri Bakanımızın Mayıs 2015'te Sofya'yı ziyareti sırasında imzalanmış olup, Anlaşma taraflarca onaylanmıştır. Söz konusu Anlaşma çerçevesinde Ortak Komisyon teşkil edilmiştir. Komisyonun üçüncü ve son toplantısı 19 Eylül 2017 tarihinde Kapitan Andreevo Sınır Geçiş Noktasında gerçekleştirilmiştir.

Diğer yandan, 2013 yılında imzalanan ve 1 Ekim 2014 yılında yürürlüğe giren Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması Türk vatandaşları açısından uygulanmaya devam edilmektedir. Ayrıca, Türkiye-AB 18 Mart Mutabakatı kapsamında 1'e 1 formülü uyarınca Ege Adalarından da geri alımlar sürmektedir.

Ülkemiz, Avrupa ve komşu ülkelerde düzensiz göçle ilişkin sorunların belirlenmesi, aynı zamanda göç politikalarının da geliştirilmesi amacıyla kurulmuş olan Budapeşte Süreci'nin, 2006 yılından bu yana başkanlığını yürütmektedir. Macaristan ile birlikte eş başkanlık yaptığımız Budapeşte Süreci'nde AB ülkeleri dâhil 59 ülke ve 13 uluslararası kuruluş bulunmaktadır. Bu süreçte göçle kaynak ülkelerle hedef ülkeler arasında işbirliği amaçlanmaktadır.

AB'nin dış sınırlarının kontrolü ve güvenliğinden sorumlu Ajansı (Frontex) ile Mayıs 2012'de imzalanan Mutabakat Zaptı çerçevesinde AB'yle düzensiz göçle mücadelede kurumsal bir işbirliği tesis edilmiştir. Anılan Zaptın uygulanması çerçevesinde, 2014-2016 yılları arasında sınır güvenliğine yönelik olarak, AB

tarafıyla bilgi değişimi, risk analizi, ortak operasyonlar ve projeler, eğitim, araştırma ve geliştirme konularında yapılması öngörölen faaliyetleri içeren Çalışma Planı şubat 2014’de Varşova’da imzalanmıştır. AB'nin ölkemize atadığı Frontex irtibat görevlisi 1 Nisan 2016 itibarıyla ölkemizde göreve başlamıştır.

Ölkemiz bugüne kadar 15 öлкеyle Geri Kabul Anlaşması imzalamıştır. Kaynak ölkelerle geri kabul anlaşmaları imzalamak üzere girişimlerimizi de sürdürmekteyiz. Afganistan, Bangladeş, Cezayir, Eritre, Fas, Gana, Irak, İnan, Kamerun, Kongo, Myanmar, Somali, Sudan ve Tunus’a geri kabul anlaşması önerilmiştir.

BM 71. Genel Kurul Toplantıları marjında 19 Eylül 2016 tarihinde düzenlenen, mülteci ve göçmen akımları konulu Yüksek Düzeyli Genel Kurul Toplantısı’nda kabul edilen “New York Bildirisi” uyarınca 2018 yılı boyunca Küresel Göç ve Mülteciler Mutabakatlarının müzakereleri sürdürölmüştür.

Uluslararası toplumun son dönemde büyük önem attedeği, göçmenler ve mültecilere yönelik politikaların oluşturulmasında izlenecek bir rehber niteliğinde olan Mutabakatların müzakere süreçlerinde ölkemizin görüş, öneri ve değerlendirmeleri büyük ölçüde yansıtılmış ve sürecin her safhasında çeşitli aktörler tarafından ölkemizin görüşüne başvurulmuştur.

BM 73. Genel Kurulu marjında göç ve mülteciler konusunda iki yüksek düzeyli toplantı düzenlenmiş, ölkemize özel rol verilen her iki etkinliğe de Başkanlığımda iştirak edilmiştir.

Küresel Göç Mutabakatı 10-11 Aralık 2018 tarihlerinde Fas’ta gerçekteştirilen Hükümetlerarası Konferans’ta kabul edilmiştir. Küresel Mülteci Mutabakatı da keza 17 Aralık’ta BM Genel Kurulu’na sunulacaktır.

Vize uygulamaları:

İnan hareketliliği ölkemizin ekonomik ve sosyal kazanımlarında önemli bir bileşendir. Bu çerçevede, vatandaşlarımızın yabancı ölkelere rahatlıkla seyahat etmelerini teminen ölkelerle vize muafiyeti anlaşmaları akdedilmekte, aynı şekilde bilhassa turizm gelirlerimizi arttırma hedefiyle yabancıların da ölkemize seyahatleri kolaylaştırılmaktadır.

2002 yılı itibarıyla, umuma mahsus pasaport hamili vatandaşlarımız 42 öлкеye vizesiz seyahat edebilmekteyken, bugün bu sayı 70’e yükselmiştir.

2018 yılı içerisinde, Zambiya ile Diplomatik Pasaport Hamilleri İçin Vizelerin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma 28 Temmuz 2018 tarihinde, Surinam ile Diplomatik, Hizmet ve Hususi Pasaport Hamilleri İçin Vizelerin Karşılıklı Olarak Kaldırılmasına Dair Anlaşma 21 Eylül 2018 tarihinde imzalanmıştır.

Geçen yıl Ukrayna vatandaşlarına sağlandığı üzere bu yıl da vatandaşlarımızın Moldova vatandaşları ile karşılıklı olarak kimlikle seyahat edebilmelerini sağlamaya yönelik Anlaşma 17 Ekim 2018 tarihinde imzalanmıştır. Aramızda vize muafiyeti rejimi bulunan Belarus ile de kimlikle seyahat konusunda görüşmeler yapılması hususunda anılan ülkeyle mutabakat sağlanmıştır.

Vatandaşlarımızın seyahat özgürlüğünü genişletecek çalışmalarımıza kararlılıkla devam etmekteyiz.

Diğer taraftan, Bakanlığımız tarafından 17 Nisan 2013 tarihinde başlatılan “Elektronik Vize” (e-Vize) uygulaması yabancıların ülkemize seyahatlerinde öncelikli olarak tercih ettiği sistem olmayı sürdürmektedir. E-Vize uygulamasıyla internet bağlantısı olan her yerden, 7 gün 24 saat boyunca, ortalama 3 dakika içerisinde e-Vize alınması mümkündür. Son olarak Bermuda vatandaşlarının da sisteme dâhil edilmesiyle, hâlihazırda e-Vize uygulamasından 106 ülkenin vatandaşları yararlanmakta olup, 24 Ekim 2018 itibarıyla 26 milyon e-Vize düzenlenmiştir.

E-Vize Başvuru Sistemi İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığıyla entegre çalışmakta olup, sistemin güvenliği için azami önlemler alınmaktadır. E-Vize sistemi sayesinde ülkemize yaklaşık 595 milyon Dolar kaynak girişi sağlanmış, havaalanı bandrol/kaşe vize sıralarında ve Dış Temsilciliklerimizce düzenlenen vize sayılarında azalma kaydedilmiştir. Son dönemde turist sayısında yaşanan artış da e-Vize sisteminin başarısının bir göstergesi olmuştur.

Ayrıca, dış temsilciliklerimizce ita edilen vize işlemlerinin daha etkin şekilde yürütülmesini teminen Ocak 2016 itibarıyla vize başvuruları dış temsilciliklerimizce de elektronik ortamda işleme alınmaya başlanmıştır.

HUKUK MÜŞAVİRLİĞİ

2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle birlikte, 6004 sayılı Dışişleri Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri hakkında Kanun hükümleri büyük oranda yürürlükten kalkmıştır. Anılan hükümlerin yerini alan 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi çerçevesinde uluslararası anlaşmaların imza, onay ve yürürlük işlemleri Bakanlığımızca gerçekleştirilmektedir.

Uluslararası andlaşmalara dair sözkonusu işlemler Anayasamızın 90. Maddesi ve 9 Sayılı Milletlerarası Andlaşmaların Onaylanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi başta olmak üzere ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde yürütölmektedir.

Anılan düzenlemeler kapsamında ölkemizde uluslararası anlaşmaların onay süreci kural olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin anlaşmanın onaylanmasını bir kanun ile uygun bulması ve anılan Kanuna istinaden çıkartılan Cumhurbaşkanlığı Kararının Resmi Gazete'de yayınlanması ile tamamlanmaktadır. Anılan mevzuat hükümlerine istinaden bazı anlaşmaların uygun bulma kanununa gerek olmaksızın doğrudan Cumhurbaşkanlığı Kararı ile onaylanmaları da mümkün bulunmaktadır.

Bu çerçevede 2018 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 39 anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğuna dair kanun istihsal edilmiştir. 2018 yılında 138 adet Anlaşmanın onay süreci tamamlanmıştır.

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Türk dış politikasında karar alma mekanizmalarında görev yapanlara bağımsız akademik görüş ve değerlendirmeler sunmak amacıyla kurulan Stratejik Araştırmalar Merkezi (SAM), Bakanlığımızın ilgili birimlerine ve diğer devlet kurumlarına bilimsel ve entelektüel danışmanlık hizmeti vermekte, Türkiye'den ve dünyadan üniversiteler, akademisyenler, düşünce kuruluşları, araştırma merkezleri ve muadili resmi kurumlarla çeşitli ortak çalışmalar ve etkinlikler düzenlemekte, ayrıca ölkemizi ilgilendiren hususlar başta olmak üzere dış politika alanlarında nitelikli akademik yayınlar çıkarmaktadır. Bu yönüyle SAM, Bakanlığımızın düşünce kuruluşlarına ve akademik dünyaya açılan penceresi işlevini görmektedir.

SAM'ın yayın faaliyetleri çerçevesinde, ölkemizin yanısıra uluslararası çevrelerde de saygınlık gören ve senede üç defa yayımlanan "Perceptions: Journal of International Affairs" adlı İngilizce akademik dergi ile Sayın Dışişleri Bakanlığımızın uluslararası meselelerle ilgili olarak görüşlerini kaleme aldığı "SAM Vision Papers" ve güncel konularda akademisyenlerin ve üst düzey yetkililerin görüşlerine yer veren "SAM Papers" adlı yayınlar çıkartılmaktadır. Bu minvalde, önde gelen SAM yayını olan "Perceptions" dergisinin ulusal ve uluslararası arenada daha iyi tanıtılmasının yanısıra yayınlanan makalelerin kalitesinin daha da yükseltilmesi yönünde çalışmalar sürdürölmektedir. Hakemli bir dergi olan Perceptions, halihazırda IPSA ve CSA gibi birçok uluslararası akademik endeks sistemine dahil edilmiştir. Perceptions dergisinin

TÜBİTAK'ın Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) endeksine alınması çalışmaları da devam etmektedir.

SAM, ülkemizde yerleşik üniversiteler, akademisyenler ve düşünce kuruluşlarıyla işbirliği içinde ülkemizin gündeminde ağırlıklı surette yer tutan konu başlıklarında beyin fırtınası toplantıları ve çalıştaylar düzenlemektedir. Ayrıca, SAM'ın 60'a yakın ülkeden ortak kurumlarla tesis ettiği işbirliği mekanizmaları çerçevesinde akademik faaliyet ve toplantılar gerçekleştirilmektedir.

SAM'ın öncülük ettiği girişimler kapsamında 2018 yılında birçok toplantı ve etkinlik düzenlenmiştir. Bu kapsamda,

-7 Mart'ta Hindistan Dış İlişkiler Konseyi (ICWA), 16 Nisan'da İslamabad Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ISSI), 25 Nisan'da Pakistan Milli Savunma Üniversitesi (NDU), 18 Haziran'da Vietnam Sosyal Bilimler Akademisi (VASS) ile İspanya Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Vakfı (FESEI), 7 Ağustos'ta Katar Silahlı Kuvvetleri Stratejik Araştırmalar Merkezi (QAFSSC) ile Bakanlığımızda yuvarlak masa toplantıları yapılmış,

-Ukrayna'nın Ankara Büyükelçiliği'yle işbirliği halinde, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi'nde 26 Eylül'de "Türkiye-Ukrayna Diplomatik İlişkilerinin Tesisinin 100. Yılı" münasebetiyle uluslararası bir konferans düzenlenmiş,

- Rusya Dış İlişkiler Konseyi (RIAC) ile Moskova'da 23 Ekim'de ortak bir konferans düzenlenmiş,

-Çin'le gelişen ilişkilerimiz çerçevesinde, 19 Nisan'da Çin Devlet Konseyi Kalkınma Araştırmaları Merkezi (DRC), 12 Ekim'de Çin Çağdaş Uluslararası İlişkiler Enstitüsü (CICIR), 25 Ekim'de Çin Komünist Partisi Şanghay Parti Okulu heyetleri ile 17 Ağustos'ta Çin Komünist Partisi Dış İlişkiler Departman Başkan Yardımcısı Li Jun başkanlığındaki bir heyet Bakanlığımızı ziyaret etmiş,

-Türken Vakfı tarafından yürütülen "Gençlik Köprüleri" projesi kapsamında ülkemizi ziyaret eden ABD'nin farklı üniversitelerinden öğrenciler ile Harvard mezunu/öğrencilerinden oluşan Asya Liderlik Girişimi Merkezi (CALI) gruplarına brifingler verilmiştir.

-Merkezimizin de üyesi olduğu İsveç'te kâin Folke Bernadotte Akademisi bünyesindeki (FBA) Challenges Forum, barış operasyonları temalı yıllık toplantılar organize etmektedir. Ekim 2017'de İstanbul'da düzenlenen yıllık toplantıyı Merkezimiz organize etmiştir. Son toplantı 2018 Kasım ayında Stokholm'de düzenlenmiştir.

Merkezimizce ayrıca yurtiçi ve yurtdışında düzenlenen çok sayıda etkinliğe iştirak edilmektedir. Bu çerçevede, 2018 yılında Fransa'da 'Zeytin Dalı Harekâtı' paneline, İngiltere'de Tatlıdil Forumu'na, Fas'ta 'Kudüs' konulu konferansa, Ottawa Büyükelçiliğimizin himayelerinde Kanada NATO Topluluğu'nun düzenlediği 'Türkiye'nin İnsani Diplomasisi ve Uluslararası Terörle Mücadele' konulu toplantıya, İtalya'da "Suriye'de Yeni Güvenlik Dinamikleri ve Politik Çözüm İhtimalleri" konulu çalışmaya; yurtiçinde ise SETA tarafından İstanbul'da gerçekleştirilen 'Türk Dış Politikası' başlıklı toplantıya, İstanbul'da gerçekleştirilen 'TRT World Forum'a ve Merkezimizin Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü (ORMER) ile işbirliği içinde düzenlediği "IV. Ortadoğu'da Siyaset ve Toplum Kongresine" konuşmacı olarak katılmıştır. 1 Kasım 2018 tarihinde ise Pekin Üniversitesi tarafından düzenlenen "Ortadoğu Bölgesel Kalkınma Forumu"na iştirak edilmiştir.

Kasım 2018 itibarıyla gerek STRM gerek Bakanlık mensuplarının bilgilendirilebileceği küresel dış politika konularında akademisyenlerin davet edildiği "SAM Söyleşileri" adı altında bir faaliyet başlatılmış olup bu çerçevede;

- 7 Kasım 2018 tarihinde SETA Vaşington D.C. Araştırma Direktörü ve Penn Devlet Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Kılıç Buğra Kanat'la Bakanlığımızda biraraya gelinerek, ABD'deki Kongre ara seçimleri ve seçim sonuçlarının ABD dış politikası ile ülkemizle ilişkilerine yansımaları değerlendirilmiştir.

- SETA Direktörü Prof. Dr. Burhanettin Duran ile 21 Kasım'da Bakanlığımızda "Arap Baharı Sonrası Bölgesel Dönüşüm ve İslâmi Hareketlerin Geleceği" konulu bir söyleşi düzenlenmiştir.

Ayrıca, 15-17 Kasım 2018 tarihlerinde Alanya'da Alaaddin Keykubat Üniversitesi'yle (ALKÜ) işbirliği halinde "Türk Dış Politikası ve Uluslararası İlişkiler" konulu bir kongre düzenlenmiştir.

Her yıl Kasım ayında Türkiye ve Azerbaycan'da dönüşümlü olarak Türkiye/Azerbaycan Haftası etkinliği düzenlenmektedir. Etkinlik son olarak, 26-29 Kasım 2018 tarihlerinde Türkiye'de düzenlenmiştir.

Merkezimizin son yıllarda özellikle Asya ve Doğu Avrupa ülkelerinin kuruluşlarıyla temasları sıklaşmıştır. Bununla birlikte, başta ABD, İspanya, Portekiz, Birleşik Krallık, Fransa, Hollanda ve İtalya olmak üzere, Avrupa ülkelerinin kuruluşlarıyla ilişkilere de büyük önem verilmekte ve sözkonusu kuruluşlarla temasların artırılması yönünde gayret sarf edilmektedir.

SAM'ın faaliyet kollarından bir diğeri ise öğrenciler için staj ve kurs programları kapsamında ise, uluslararası ilişkiler ve diplomasi mesleği ile Türk dış politikasına merak duyan üniversite öğrencilerinin katıldığı Yaz ve Kış Dönemi Staj Programları devam etmektedir.

SAM'ın kamu diplomasisi alanında yürüttüğü yukarıda kayıtlı tüm faaliyetlerine ilişkin, Merkezin resmi web adresi (www.sam.gov.tr) ve sosyal medya hesapları (@sam_mfa) üzerinden düzenli surette Türkçe ve İngilizce bilgiler verilmekte ve faaliyet duyuruları gerçekleştirilmektedir.

DİPLOMASİ AKADEMİSİ

1968 yılında Eğitim Merkezi olarak kurulan Akademi, 2010 yılında “Diplomasi Akademisi”ne dönüştürülerek faaliyet alanı genişletilmiştir.

Dış politikamızın kapsamının genişlemesiyle ve bölgesel açılımlarla orantılı olarak Bakanlığımızın personel ihtiyacı da artmaktadır. Süratle değişen ve yenilenen günümüz uluslararası ortamında yerinde değerlendirmeler yapan, etkili çözümler üretebilen, kararlaştırılan politikaları etkili şekilde uygulayabilen, ileriye dönük politikalar üretebilecek kapasiteye sahip, diplomasi kültür ve geleneğini bilen, gerek merkez gerek yurtdışı teşkilatında üstlenecekleri görev ve sorumlulukları layıkıyla yerine getirebilen insan kaynağı oluşturulması hedeflenmektedir. Nitekim bu hedefler dikkate alınarak, başta Aday Meslek ile Konsolosluk ve İhtisas Memurlarımız olmak üzere tüm kademedeki memurlarımızın hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programları her yıl geliştirilmekte ve zenginleştirilmektedir. Diplomasi Akademisince 2018 yılında 54. Dönem Meslek Memurları, 8. Dönem Konsolosluk ve İhtisas Memurları, Daire Başkanları, Merkez Memurları, ilk kez Büyükelçi ve Başkonsolos olarak atanan mensuplarımız ve ilk kez yurtdışına tayin olan personelimize yönelik eğitimler düzenlenmiştir. Ayrıca yurtdışı misyonlarımızda görev yapan sözleşmeli personelin daha etkin çalışmasına yönelik olarak, 2015 yılı sonu itibarıyla ilk kez Bordo Başkonsolosluğumuzda başlattığımız kurum kültürü ve etkili iletişim eğitimleri, 2018 yılında da Bern Büyükelçiliğimiz ile Zürih ve Essen Başkonsolosluklarımız personeli için düzenlenen programlarla devam ettirilmiştir.

Yabancı diplomatlara yönelik faaliyetler, Diplomasi Akademisi'nin kamu diplomasisi açısından yerine getirdiği önemli bir işlevi teşkil etmekte ve ülkemizin doğru şekilde tanıtılmasına katkıda bulunmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bağımsızlığını kazanan ülkelerde Dışişleri bürokrasisini oluşturmak ve Dışişleri Bakanlıklarında ülkemizi tanıyan ve yakınlık duyan kadroların gelişimine katkıda bulunmak amacıyla 1992 yılında başlatılan ve o tarihten bu yana her yıl düzenlenen “Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim

Programı'nın gördüğü ilgi giderek artmaktadır. 2018 yılında yirmi dördüncüsü düzenlenen programa Kafkasya, Orta Asya, Balkanlar, Orta Doğu, Güneydoğu Asya, Latin Amerika ve Afrika bölgelerinde yer alan 68 ülkeden birer diplomat katılmıştır. Şimdiye kadar yaklaşık 1200 yabancı diplomatın eğitim aldığı bu program, gerek Diplomasi Akademisi'nin gerek ülkemizin görünürlüğü açısından özel bir yere sahiptir.

Diplomasi Akademisi, şimdiye kadar 93 ülkenin Diplomasi Akademisi'yle işbirliği yapılması amacıyla Mutabakat Zabıtları imzalamıştır. 2018 yılında Cezayir, Lesoto, Surinam, Venezuela ve Kamboçya ile İşbirliği Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Son altı yılda imzalanan Mutabakat Zaptı sayısının 60'a ulaşması Akademimizin uluslararası alanda geldiği konumu da göstermesi açısından kayda değerdir.

2018 yılında ikili eğitim programları kapsamında Irak, Pakistan, Somali, Ukrayna, Madagaskar, Azerbaycan, Rusya Federasyonu, KKTC, Mali, Filistin, Afrika Birliği Sekreteryası, Türk Keneşi, ASEAN ve İİT ülkelerinden genç ve kıdemli diplomat heyetleri ülkemizde eğitim almışlar; Etiyopya, Kongo Cumhuriyeti ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden genç ve kıdemli diplomatlara Akademimizce ülkelerinde eğitim programları düzenlenmiştir. Ayrıca, Bakanlığımızdan 10 genç diplomat için 23-29 Eylül 2018 tarihleri arasında Moskova'da Rusya Federasyonu (RF) Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi tarafından bir eğitim programı düzenlenmiştir. 2018 yılında Akademimizde ikili ve çok taraflı programlar kapsamında eğitim alan toplam yabancı diplomat sayısı 393 olmuştur.

Ülkeler arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, derinleştirilmesi, yoğunlaştırılması, Dışişleri Bakanlıkları arasında diplomatların eğitimine ilişkin işbirliği hususunun ele alınması ve ikili işbirliği konuları hakkında fikir teatisinde bulunulması amacıyla çeşitli ülkelerin yetkilileri ve Diplomasi Akademileri'yle çalışma toplantılarına 2018 yılında da devam edilmiştir. Bu kapsamda, Kosova Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi Başkanı Beqir Ismaili, Gürcistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Giorgi Sharvashidze ve Diplomasi Akademisi Başkanı Tinatin Bregvadze ile Maldivler Cumhuriyeti Dışişleri Enstitüsü (FOSIM) Direktörü Mariyam Midhfa Naeem başkanlığındaki heyet Akademimizi ziyaret etmişlerdir.

Diplomasi Akademisi Başkanlığımız, Bakanlık personeli ve yabancı diplomatlara ilave olarak, gelen talepler doğrultusunda diğer kamu kurum ve kuruluşlarının dış ilişkilerle görevli personeline dış politika, protokol ve müzakere teknikleri seminerleri düzenlemekte, ayrıca diğer kamu kurumlarında sürekli görevle yurtdışına atanan memurlara yılda dört kez Yurtdışı Görev

Yönlendirme Kursları vermektedir. 2018 yılında diğerk kamu kurumlarından 1691 kişiye eğitim ve seminerler verilmiştir.

Diplomasi Akademisi yukarıda maruz görevlerine ilaveten, her yıl Bakanlık tarihçesini hazırlamak suretiyle kurumsal hafıza açısından da önemli bir işlevi yerine getirmektedir.

TERCÜME VE ARŞİV FAALİYETLERİ

Tercüme Faaliyetleri:

2011 yılında kurulan Tercüme Dairesi Başkanlığı'nın görevleri “yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar ile akdedilen anlaşmalar başta olmak üzere, dış politikanın yürütülmesi çerçevesinde Bakanlıkça ihtiyaç duyulan belge ve metinlerin tercüme edilmesini veya yapılmış olan tercümelemlerin gözden geçirilmesini sağlamak” şeklinde tanımlanmıştır. Tercüme Dairesi Başkanlığı toplam 21 personelle hâlihazırda çalışmalarını sürdürmektedir.

Anlaşma, mutabakat zaptı, bildiri, konuşma metni, makale, nota, mektup, sözleşme, kararname, protokol ve çeşitli broşürler gibi belgeler olmak üzere, 1 Ocak-20 Kasım 2018 tarihleri arasında sırasıyla İngilizce, Fransızca, Arapça, Almanca, İspanyolca ve Rusça dillerinde 855.276 kelime çevrilmiş, 242.733 kelime ise kontrol edilmiştir.

Çeviri konularına ilgi duyan ve bu konularda tecrübe kazanmak isteyen, Mütercim-Tercümanlık bölümlerinin lisans öğrencilerine iki ila dört hafta süreyle ve tam gün esasına göre kış ve yaz döneminde olmak üzere, yılda iki kez staj imkânı tanınmaktadır. Staj programında aynı zamanda nitelikli personelin Bakanlığımıza kazandırılması açısından da yararlanılmaktadır.

Hâlihazırda altı dilde yapılan yazılı tercüme çalışmalarının daha da verimli, etkin ve kaliteli biçimde idame ettirilmesi amacıyla ehil, tercüme çalışmalarına bihakkın katkı yapabilecek düzeyde dil hâkimiyetine sahip daha fazla sayıda personelin istihdam edilmesini sağlayacak maaş/statü iyileştirmeleri yapılmasına yönelik çalışmalar 2018 yılında da sürdürülmüştür.

Tercüme Dairesi uluslararası alanda ülkemizi bazı platformlarda temsil etmektedir. Bu bağlamda Avrupa Devletlerinin çeşitli bakanlıkları tercüme daire başkanlıklarının üye, çeşitli uluslararası örgütlerin ise katılımcı olduğu Avrupa Devletleri Tercüme Birimleri Konferansı'na (COTSOES) 2012 yılında üye olan Tercüme Dairesi, COTSOES'in 2017-2018 dönem başkanlığını üstlenmektedir.

Bu bağlamda, COTSOES Genel Kurul Toplantısı 22-23 Kasım 2018 tarihinde ülkemizde gerçekleştirilmiştir. Bir buçuk gün süren ve Ankara’da düzenlenen bu toplantıda, çeviri alanında devletlerarası daha yakın işbirliği sağlanması amaçlanmıştır. Ankara’daki bazı seçilmiş Üniversitelerimiz bu toplantıya Avrupa kurumları ve devletlerinin başarılı Türk akademisyenlerini tanımaları, üniversitelerimizin görünürlük kazanması, bir tanışma-diyalog ortamının oluşması ve üniversitelerimizle ilgili kurumlar arasında etkileşim yaratması/işbirliği olanaklarına vesile olması açısından davet edilmiştir.

Ekim ayında Brüksel’de düzenlenen BM Coğrafi İsimler Uzmanlar Grubu (UNGEGN) Bilimsel Sempozyumu ve Çalışma Grubu Toplantılarına katılım sağlanmıştır. Bu toplantılarda 29 Nisan-5 Mayıs 2019 tarihlerinde New York’da düzenlenecek müteakip UNGEGN toplantısının hazırlıkları ele alınmıştır.

Avrupa Komisyonu Çeviri Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen Avrupa Çeviri Forumu bu yıl 8-9 Kasım 2018 tarihlerinde Brüksel’de gerçekleştirilmiştir. AB ile Avrupa’da çeviriyle görevli kamu kurumları, özel sektör, akademik çevreler, eğitimciler, genç ve tecrübeli profesyoneller arasında işbirliği ve iletişimi güçlendirmeyi amaçlayan bu forumdan çeviri çalışmalarımız ve birimize uluslararası alanda görünürlük sağlanması bağlamında yararlanılmıştır.

Arşiv Faaliyetleri:

Ülkemizin olduğu kadar bölgemizin de yakın tarihin ışık tutabilecek nitelikte belgeler ile Türkiye’nin taraf olduğu ikili ve çok taraflı anlaşmaların muhafaza edildiği Bakanlığımız arşiv envanterinde yaklaşık 65 milyon sayfa belge bulunmaktadır.

Sözkonusu belgeler, 1919’dan günümüze uzanan dönemi kapsamakta olup, 1919-1928 dönemine ait yaklaşık 500 bin sayfa Osmanlıca belge bulunmaktadır. Öncelikli hedeflerimiz arasında, arşivimizin tasnif ve sayısallaştırma işlemlerinin tamamlanarak, arşiv belgelerinin en iyi şartlarda muhafaza edilmesi, sözkonusu belgelere hızlı ve kolay erişimin sağlanması yer almaktadır. Bu bağlamda, arşiv belgelerinin mevzuatımıza uygun olarak gizliliğinin kaldırılması çalışmalarının ardından, akademisyenlerin ve kamuoyunun istifadesine sunulması hedeflenmiştir.

Bahsekonu hedef doğrultusunda, 2014 yılı sonu itibarıyla Arşiv Otomasyon Projesi başlatılmış ve 2016 yılı ortalarına doğru yaklaşık 65 milyon sayfadan oluşan arşivimizin 45 milyon sayfalık kısmı elektronik ortama aktarılmıştır. 2017 yılına gelindiğinde, yurtdışı temsilciliklerimizden nakledilmekte olan arşiv belgelerini de içeren yaklaşık 6 milyon sayfanın sayısallaştırılması ve yaklaşık

40 milyon Osmanlıca karakterin transkripsiyon işleminin tamamlanması amacıyla TÜRKSAT A.Ş. ile sözleşme imzalanmıştır.

Söz konusu proje kapsamında, 6 milyon sayfanın dijitalleştirilmesi ve 100 bin sayfa Osmanlıca belgenin transkripsiyonunu kapsayan üçüncü aşama 30 Eylül 2018 itibarıyla tamamlanmış ve son üç yılda toplam 51 milyon sayfa belge dijitalleştirilmiştir. Temsilciliklerimizden nakledilmesine devam edilecek kalan belgelere ilişkin dijitalleştirme, transkripsiyon ve indeksleme sürecinin arşiv personelimiz tarafından yürütülmesi öngörülmektedir.

Sona eren sayısallaştırma projemizin Cumhuriyet tarihimizin en kapsamlı arşiv çalışması olmasının yanı sıra dünya çapında bir “know-how” ve “ARGE” faaliyeti olarak da nitelendirilmesi mümkündür. Ayırıştırma, tarama, indeks ve kalite kontrol olmak üzere dört istasyondan oluşan proje alanında, özellikle tarama istasyonunda kullanılan donanım dünyada örnek gösterilecek düzeydedir.

Öte yandan proje, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi çerçevesinde, 11 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kurulan Devlet Arşiv Başkanlığı'nın oluşturacağı “Devlet Arşiv Ağı” ve “Devlet Arşivi Veri Merkezi” ile entegrasyonun sağlanması için de önem taşımaktadır. Bu itibarla, arşivimizin dijital ortama aktarılması, dijital arşiv yazılımının düzenli olarak güncellenmesi, geliştirilmesi ve arşivimizin fiziki şartlarının iyileştirilmesi çalışmalarına önümüzdeki yıllarda da devam edilmesi planlanmaktadır.

Gerek arşiv veri tabanının güvenliğinin sağlanmasına yönelik tedbirlerin alınması gerek dijital depolama alanı ihtiyacının sürekli olarak artması çerçevesinde, mevcut donanım altyapımızın yeni alımlarla takviye edilmesini teminen girişimlerde bulunmaktadır.

Bakanlığımız arşiv yönetiminin sistematik bir bütünlük içerisinde yürütülmesi amacıyla, Diplomatik Arşiv Dairemiz personeli, bütçe imkânları ve iş programı çerçevesinde yurtdışı temsilciliklerimiz arşivlerinin tasnifi ve düzenlenmesi çalışmalarına destek olunması gayesiyle geçici olarak görevlendirilmektedir. Bu çerçevede,

2015 yılında Moskova, Rabat, Berlin, Yeni Delhi Büyükelçiliği ve Avrupa Konseyi Nezdindeki Daimi Temsilciliği ile Paris, Hamburg, Köln, Almatı Başkonsolosluğuna toplam 16,

2016 yılında Astana, Kişinev, Yeni Delhi, Bükreş, Zagreb, Hartum, Berlin, Ottawa, Lefkoşa, Kahire (2 kez) ve Londra Büyükelçiliği ve İİT (2 kez) ve Avrupa Konseyi Nezdindeki Daimi Temsilciliği ile Almatı, Essen, Londra,

Selanik, Frankfurt, Cidde, Mainz, Cenevre ve Essen Başkonsolosluğuna toplam 24,

2017 yılında Viyana, Üsküp, Astana, Moskova (2 kez), Kiev (2 kez), Doha, Berlin, Atina, Bern (2 kez), Beyrut ve Minsk Büyükelçiliği ve OECD, UNESCO ve NATO (2 kez) Daimi Temsilciliği ile Kudüs, Milano, Düsseldorf ve Batum Başkonsolosluğuna toplam 22,

2018 yılında, Amman, Lefkoşa (2), Tokyo, Aşkabat, Addis Ababa, Pekin, Taşkent, Bern Büyükelçiliği ve Frankfurt ve Deventer Başkonsolosluğu ile NATO Daimi Temsilciliğine toplam 12 geçici görevlendirme yapılarak, arşiv personeli talepleri karşılanmıştır.

Ayrıca, 2016 yılında Belgrad, Ottawa ve Bükreş Büyükelçiliği ile Selanik Başkonsolosluğu; 2017 yılında Seul, Üsküp, Moskova ve Viyana Büyükelçiliği ile UNESCO Daimi Temsilciği; 2018 yılında Pekin Büyükelçiliği ve Filibe Başkonsolosluğu arşivi merkeze nakledilmiştir.

Dış temsilciliklerimizin artan talep ve ihtiyacı çerçevesinde ve bütçe imkânları elverdiği ölçüde 2019 yılında da arşiv tasnif ve düzenleme çalışmaları için geçici görevlendirme yapılması planlanmaktadır.

Öte yandan, arşivimizin tamamlayıcı bir unsuru olarak, Bakanlığımız Ömer Haluk Sipahioğlu Kütüphanesi bünyesindeki basılı ve sayısal ortamdaki kitap, makale, veri tabanı gibi bilgi kaynaklarını geliştirip çeşitlendirmeye yönelik çalışmalarımız devam etmektedir.

Bu çerçevede, 2018 yılında Türkçe ve diğer dillerden toplam 420 adet basılı kitap kütüphanemize kazandırılmış, bu kitapların envanter ve katalog kayıtları tamamlanarak, sınıflandırma sistemine göre raflara yerleştirme işlemleri tamamlanmıştır. Kütüphanemizde hâlihazırda toplam 17.062 adet basılı kitap, 252 adet e-kitap bulunmaktadır.

Yukarıdaki maruz görevlerin yanısıra, arşivimizin değerine ve görünürlüğüne katkı sağlayacağı düşünölen ve ayrı bir önem atfedilen “Türk Diplomatik Yayınları”na ilişkin çalışmalar 2018 yılında hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda, Gizlilik Kaldırma Komisyonu üyesi Büyükelçilerimizin, mensuplarımızın ve arşivimizden yararlanan araştırmacı/akademisyenlerin çalışmalarının yayımlanmasını teminen Diplomatik Arşiv Dairemizce gerekli destek sağlanmaktadır. Büyükelçi Ali Rıza Özcoşkun’un “Cumhuriyetin Kuruluşundan Bugüne Dışışleri Bakanlığı Teşkilatı Yapısı (1920-2018)” isimli kitabı 2018 yılında yayımlanan ilk eserimiz olmuştur. Öte yandan, Arşiv Serisi Projesi kapsamında, Prof. Dr. Çağrı Erhan ve Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya’nın

koordinatörlüğünde “Filistin Meselesi 1918-1948”, “Sadabad Paktı” ve “1939 İttifakı” konu başlıklarında sürdürülen çalışmalar devam etmekte olup, sözkonusu çalışmaların yakın gelecekte yayımlanması öngörülmektedir.

Bunun yanısıra, diplomatik arşivimizin araştırmaya açılması ve tanıtımı çerçevesinde ikili işbirliğini geliştirmeye yönelik temas ve ziyaretler Diplomatik Arşiv Dairemiz tarafından yürütülen ve önem verilen diğer bir alandır. Bu amaçla, 2018 yılında Makedonya ve Fransa’dan gelen heyetler Dairemizi ziyaret etmiş, heyet üyelerine çalışmalarımız hakkında detaylı bilgi verilmiş ve her iki ülkeyle ilişkilerin arttırılması yönünde mutabık kalınmıştır.

Öte yandan, Diplomatik Arşiv Alanında Arnavutluk (2012), Afganistan (2013), Moğolistan (2016), Benin (2016), Gine (2016), Etiyopya (2017), Gabon (2017), Burundi (2017), Gambiya (2017), Maldivler (2017), Polonya (2017), Portekiz (2017), Kongo Demokratik Cumhuriyeti (2017), Çad (2017) ve Mali (2018) ile işbirliği anlaşmaları imzalanmış olup, anılan ülkelerle temas ve bilgi akışı devam etmektedir.

HABERLEŞME

Dış ilişkilerimiz bakımından yoğun bir dönemden geçmekteyiz. Her zamanki gibi bu yoğun dönem de de ülkemizin diplomatik ilişkisi bulunan ülke ve uluslararası kuruluşlarla olan iletişimi ve yazışmaları Bakanlığım tarafından yürütülmektedir. Bu temasların etkin ve kesintisiz bir şekilde titizlikle devam ettirilmesi elzemdir. Bu itibarla, merkez ve yurtdışı teşkilatımızın haberleşme sistemlerinin bilişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere paralel olarak güncellenmesi, cihazların yenilenmesi ve bu meyanda personel eğitimi haberleşme güvenliği ve sürekliliği açısından vazgeçilmezdir.

Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planı çerçevesinde, ISO 27001 standardına uygun olarak Bakanlığım bünyesinde kurulan Bilgi Güvenliği Yönetim Sisteminin (BGYS) ve Kurumsal Siber Olaylara Müdahale Ekibimiz (SOME), Ulusal Siber Olaylara Müdahale Merkezi (USOM) ile eşgüdüm içerisinde siber güvenlik faaliyetlerini yürütmektedir. Bu çerçevede, Siber Güvenlik Operasyon Merkezi (SGOM) oluşturmaya yönelik çalışmalar devam etmektedir. ISO 27001 sertifikasyon süreci kısa zamanda tamamlanması hedeflenmektedir.

Ülkemizin uluslararası alanda görünürlüğüne paralel olarak, devlet kurumlarımıza yapılan siber saldırılarda da artış görülmektedir. Bu saldırılara karşı mevcut bilişim altyapımızın güvenlik uygulamalarının çeşitlendirilmesi ve güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla teknolojik gelişmeler

yakından takip edilerek, haberleşme altyapımızın güncellenmesi ve yenilenmesi yönündeki çalışmalarımız aralıksız sürmektedir.

Haberleşme güvenliği için gerekli önlemlerin ve kullanılan cihaz ile yazılımların mümkün olan ölçüde milli olması gerçeğinden hareketle, Bakanlığım başta TÜBİTAK, ASELSAN ve TÜRKSAT olmak üzere milli kuruluşlarla yakın işbirliği içerisinde olup, ortak projeler geliştirilmektedir.

Yurtiçi ve yurtdışı teşkilatımızdaki bilgisayar ve diğer bilişim altyapısı bu doğrultuda yenilenmekte; yazılım teknolojilerindeki en son gelişmeler, Bakanlık personelinin katkılarıyla, gerek öz kaynaklarımız kullanılarak, gerek ilgili mevzuat çerçevesinde hizmet alımı yoluyla temin edilerek, Bakanlık bünyesine uyarlanmaktadır.

Bakanlığım, E-Devlet uygulamalarında ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak, mümkün olduğunca veri tabanlarının ortak kullanılması çerçevesinde projeler geliştirerek yurtdışındaki vatandaşlarımıza hizmet alanını ve hızını arttırmaktadır. İlgili tüm paydaşlarla yakın işbirliğine dayanan bu çalışmalara artarak devam edilmektedir. Bu çerçevede, 2016-2019 Ulusal e-Devlet Strateji ve Eylem Planı kapsamındaki çalışmalara Bakanlığım da iştirak etmekte; diğer kamu kurum ve kuruluşlarımızla eşgüdüm halinde çalışmaktadır. Ayrıca mevcut uygulamalardan edinilen tecrübe ve bilgi birikimimizi dost ülkelerin Dışişleri Bakanlıkları ile paylaşmaktayız.

Bakanlığımızda, kullanılmakta olan BelgeArşiv.NET elektronik belge yönetim sistemi, TÜBİTAK'la işbirliği halinde, imza yetkili personelinin elektronik imza kullanımını geliştirilmekte ve kamu güvenli sanal ağı olan KamuNet'e dahil olarak, 20'ye yakın kamu kurum ve kuruluşuyla elektronik yazışma yapılmakta, bu sayı her geçen gün artmaktadır.

Çevrimiçi bilgisayar ağımızda, merkez ve yurtdışı temsilciliklerimiz dahil olmak üzere, yaklaşık 1000 sunucu, 5.500 bilgisayar ve kullanıcı mevcuttur. Donanım temininde çevreci ve daha az enerji tüketen ürünlere yönelinmektedir. Henüz alt yapısı tamamlanmayan yeni açılan temsilciliklerimizde ve vatandaşlarımızın konsolosluğa ulaşmakta zorluk çektiği bölgelerde mobil sistem kurularak konsolosluk hizmeti verilmektedir

Türkiye Cumhuriyeti İkinci Nesil Elektronik Pasaportların dağıtımına 2018 Nisan ayında İçişleri Bakanlığı tarafından başlanmıştır. Elektronik pasaportların geliştirilmesi projesinde Bakanlığım da rol oynamış, bilişim altyapısını başarıyla tamamlayarak aynı tarihte pasaportların yurtdışındaki vatandaşlarımıza dağıtımına başlamıştır. Sivil Havacılık Örgütü (ICAO) Standartlarına uygun ve güvenlik özellikleri yüksek olan ikinci nesil elektronik pasaportların güncel

teknolojiler kullanılarak kişileştirilmesine ilişkin yürütülen çalışmalarda diğer Bakanlıklarımız ve Kurumlarımızla yakın işbirliği yapılmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Kimlik Kartlarının da yurtdışındaki vatandaşlarımıza dağıtımını amacıyla Temsilciliklerimizdeki bilişim altyapısı tamamlanmış ve kartların vatandaşlarımıza verilmesine başlanmıştır. Vatandaşlarımıza yönelik konsolosluk işlemlerinin basitleştirilmesi ve hızlandırılması amacıyla teknik altyapının geliştirilmesi çalışmalarına da devam edilmektedir.

2018 yılı içerisinde yapılan Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Genel Milletvekili seçimleri yurtdışındaki temsilciliklerimizde sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Seçimlerde Bakanlığımızın bilişim altyapısı kullanılmış, yurtdışındaki vatandaşlarımızın kullanmış olduğu oylara dair pusulalar Bakanlığımızın kurye personeli ile sorunsuz bir şekilde Türkiye'ye getirilmiştir.

Bakanlığımın sözkonusu çalışmaları ve hizmetleri gözönünde bulundurulduğunda, haberleşme ve bilişim altyapısının sağlam, güncel teknolojilerle desteklenmiş ve güvenli olmasının ne kadar hayati bir önem arzettiği ortaya çıkmaktadır.

PERSONEL KONULARI

Bakanlığımın dış teşkilatı, büyük bir genişleme sürecinden geçmektedir. 2002 yılında 163 olan faal dış temsilcilik sayımız, bugün itibarıyla 141 Büyükelçilik, 13 Daimi Temsilcilik, 85 Başkonsolosluk, 1 Konsolosluk Ajanlığı ve 1 Ticaret Ofisi olmak üzere toplam 241'e ulaşmış bulunmaktadır.

Bu kapsamda, 2016 yılında Lahor (Pakistan) Başkonsolosluğu ile Süleymaniye (Irak) Konsolosluk Ajanlığı, 2017 yılında da Viyentiyan (Laos) Büyükelçiliği ile Montreal (Kanada) Başkonsolosluğu faaliyete başlamıştır. 2018 yılında ise Freetown (Sierra Leone), La Paz (Bolivya), Malabo (Ekvator Ginesi), Port of Spain (Trinidad & Tobago) ve Asuncion (Paraguay) Büyükelçiliklerimiz faaliyete geçmiştir.

Bujumbura (Burundi) Büyükelçiliğimizin fiilen kurulmasına ilişkin süreç başlatılmış ve Büyükelçimiz belirlenmiştir. Bakanlar Kurulu Kararı tekemmül etmiş bulunan 23 yeni temsilciliğimiz ve açılış süreci devam eden 5 temsilcilikle birlikte Bakanlığımın yurtdışı teşkilatını oluşturan toplam temsilcilik sayısı önümüzdeki dönemde 270'e ulaşmış olacaktır.

Ülkemizin uygulamakta olduğu aktif dış politikayla eşzamanlı olarak, Türkiye'yi yerinde izlemek ve ilişkileri daimi temsil yoluyla yürütmek ihtiyacından hareketle, çok sayıda ülkenin ve uluslararası kuruluşun da

Türkiye’de temsilcilik açmakta olduğu görülmektedir. Ülkemizde 2011 yılında 103 olan Büyükelçilik sayısı 2018 yılında 127’ye, 84 olan Başkonsolosluk ve Konsolosluk sayısı 97’ye yükselmiştir. 48 uluslararası kuruluş temsilciliğiyle birlikte ülkemizdeki temsilciliklerin toplam sayısı 273’e ulaşmıştır.

Bakanlığımın merkez ve yurtdışı teşkilatında hâlihazırda her seviyede toplam 6824 personel görev yapmaktadır. Merkez teşkilatımızdaki personel sayısı 2146’dır. Bunlardan 431’i meslek memuru, 293’ü konsolosluk ve ihtisas memuru, 11’i dışişleri uzmanı ve uzman yardımcısı, 9’u hukuk müşaviri, 9’u danışman, 4’ü basın ve halkla ilişkiler müşaviri, 1’i Diploması Akademisi Başkanı, 1’i haberleşme mühendisi, 2’si iç denetçi, 960’ı merkez memuru (4A’ya tabi), 22’si sözleşmeli personel (4/B’ye tabi), 3’ü sözleşmeli bilişim personeli, 15’i sözleşmeli hizmet personeli, 322’si 696 sayılı KHK kapsamında göreve başlayan sürekli işçi, 31’i sürekli işçi ve 32’si geçici işçidir.

Yurtdışı temsilciliklerimizdeki personel sayısı 4678 olup, bunlardan 565’i meslek memuru, 518’i konsolosluk ve ihtisas memuru, 6’sı hukuk müşaviri, 8’i danışman, 13’ü uzman müşavir, 95’i ataşe yardımcısı, 510’u güvenlik görevlisi, 2963’ü ise sözleşmeli personeldir.

15 Temmuz 2016’da FETÖ/PDY Silahlı Terör Örgütü tarafından kalkışılan menfur darbe girişiminin hemen ardından Bakanlığımızca harekete geçilerek, milli güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilen bu yapıya üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen personelle ilgili gerekli tedbirler adil, hakkaniyetli ve titiz bir incelemenin ardından, ciddi ve somut bulgu ve belgeler temelinde derhal ve kararlılıkla alınmıştır. Bu kapsamda, hain darbe girişimi öncesi ve sonrasında FETÖ başta olmak üzere terör örgütleriyle iltisakı sebebiyle 606 personelin Bakanlığımızla ilişkisi kesilmiştir. Bunların 496’sı diplomatik kariyer memurudur. Yani, kariyer memurlarımızın yaklaşık yüzde 23’ü kamu görevinden çıkarılmıştır. Bu oran, terör örgütünün öncelikli hedefleri arasında Bakanlığımızın da olduğunu ortaya koymaktadır.

Dış politikamızın geniş vizyonunun ve yüksek hedeflerinin bir sonucu olarak, çok çeşitli alanlarda ve coğrafyalarda yeni görev ve sorumluluklar üstlenmeye devam eden Bakanlığımın nitelikli personel ihtiyacı artmaktadır.

Bu çerçevede diplomatik kariyer memurlarının sayısının artırılması için her yıl giriş sınavları düzenlenmektedir. Meslek Memurluğu giriş sınavlarına uluslararası ilişkiler bölümü mezunlarının yanı sıra dış politika vizyonumuza katkı sağlayabilecek diğer çeşitli alanlardan mezun olmuş adaylar kabul edilmekte ve bu yolla Bakanlığımın kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Konsolosluk ve İhtisas Memurluğu giriş sınavında ise

Bakanlığımın İngilizce, Almanca ve Fransızca'nın yanı sıra İtalyanca, İspanyolca, Çince, Rusça, Arapça gibi farklı dillere hâkim personel sayısı artırılarak küresel ölçekte yürütülen dış politikada etkin görev alacak insan kaynağı temin edilmesi için gayret gösterilmektedir. Bu kapsamda, 2017 yılı açıktan atama kontenjanımızdan olmak üzere, 2018 yılında Bakanlığımca düzenlenen Aday Meslek Memurluğu Sınavı neticesinde 30, Aday Konsolosluk ve İhtisas Memurluğu Sınavı neticesinde ise 20 aday memur göreve başlamıştır. Keza önümüzdeki süreçte düzenlenecek iki yeni sınavla 50 Meslek Memuru, 50 Konsolosluk ve İhtisas Memuru olmak üzere toplam 100 diplomatik kariyer memurunun daha Bakanlığımıza kazandırılması öngörülmektedir.

Merkez memurlarının mesleki gelişimlerinin desteklenmesine ve hizmet motivasyonlarının artırılmasına özen gösterilmektedir. Bu amaçla merkez memurlarımıza “Dışişleri Bakanlığı Merkez Memurlarının Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği Yönetmeliği” uyarınca düzenlenen Görevde Yükselme ve Unvan Değişikliği sınavlarıyla statülerine uygun terfi imkanı sağlanmaktadır. Ayrıca, 2018 yılı içinde 39 Merkez Memurumuz, 3 yıl süreyle Ataşe Yardımcısı unvanıyla görev yapmak üzere yurtdışı temsilciliklerimize atanmıştır.

Bakanlığımın toplam personel sayısının yaklaşık yarısını (2963) dış temsilciliklerimizde görevli sözleşmeli personelimiz oluşturmaktadır. 2017 itibarıyla yurtdışı temsilciliklerimizde 1635'i Türk, 1248'i yabancı uyruklu olmak üzere toplam 2883 sözleşmeli personel görev yapmakta iken, 2018 yılı itibarıyla 1669'u Türk, 1294'ü yabancı olmak üzere toplam yurtdışı sözleşmeli personel sayısı 2963'e ulaşmıştır.

Konsolosluk hizmetleri başta olmak üzere, büro ve yardımcı hizmetler alanında özverili bir şekilde çalışmakta olan sözleşmeli personelimizin özlük haklarının iyileştirilmesi amacıyla ilgili tüm kurumlarımızın da katkı ve katılım sağlayacağı yeni yasal düzenlemelere ve ücret ayarlamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'den görevlendirilen Türk uyruklu sözleşmeli personelin ve aile üyelerinin sürekli yolluk ve harcırah ile sıra bileti haklarından yararlanabilmelerini mümkün kılacak yasal düzenlemeler yapılması hedeflenmektedir.

Bu alandaki çalışmalar çerçevesinde, yurtdışı teşkilatımızda görevli sözleşmeli personel 01.01.2016 tarihi itibarıyla “Aile Yardımı” almaya hak kazanmıştır.

Ayrıca, yurtdışı sözleşmeli personelimizin ücret artışı beklentilerinin karşılanabilmesini teminen, yurtdışında sürekli görevli memur aylıklarında 2016 yılında yapılan emsal artış oranlarının, yurtdışı sözleşmeli personel ücretlerine % 8'in altında kalmayacak şekilde yansıtılması yönündeki talebimiz 2018 yılı Ocak ayında Devlet Personel Başkanlığı'na ve Maliye Bakanlığı'na iletilmiş,

Devlet Personel Başkanlığı'nın uygun görüşü üzerine, Maliye Bakanlığı'nca anılan personelin ücretlerinde 2018 yılı Nisan ayında farklı oranlarda artış sağlanmıştır. Bununla birlikte, 2018 Nisan ayında yapılan ücret artışları % 5'in altında kalan yurtdışı sözleşmeli personelimiz için 2011 yılından bu yana emsal grubu temelinde yapılan artış, oransal olarak kaydadeğer bir iyileştirme getirmediği için, anılan personelimizin ücret artış oranlarının da % 8'e tamamlanması yönündeki talebimizin değerlendirilmesi hususu Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Dairesi Başkanlığı ile diğer ilgili kuruluşlarımızın takdirlerine sunulmuştur.

Öte yandan, açılmasına karar verilmiş olup, yakın bir gelecekte faaliyete geçmesi öngörülen dış temsilciliklerimiz için ihtiyaç duyulan sözleşmeli personel pozisyonlarının ihdası, 2 No'lu Genel Kadro ve Usulü Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca 2018 Eylül ayı içinde, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığına gönderilmiştir. Keza, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçiş nedeniyle Maliye Bakanlığı tarafından vize edilmesine ilişkin sürecin tamamlanamamış olduğu faal durumdaki bazı dış temsilciliklerimizin 2016 ve 2017 yıllarına ilişkin sözleşmeli personel ihtiyaçları da Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığına iletilmiştir.

Sözleşmeli personel tavan ücretlerinin yükseltilmesinin sağlanması başta olmak üzere, sözleşmeli personelin özlük haklarının iyileştirilmesine yönelik girişimler ilgili kurumlarımız nezdinde yakından takip edilmektedir.

Gerek dış temsilciliklerimizin artan iş yükü, gerek yeni açılacak olan dış temsilciliklerimizin personel ihtiyacı nedeniyle Bakanlığımızın ihtiyaç duyduğu ilave sözleşmeli personel kadrolarının ivedilikle tahsisi önem arz etmektedir.

2015 yılında faaliyete geçen temsilciliklerimiz için toplam 152 kişilik sözleşmeli personel pozisyonu sağlanırken, 2016 yılında 33, 2017 yılında 36 sözleşmeli personel pozisyonu ihdas edilmiştir. 2018 yılında ise toplam 30 sözleşmeli personel pozisyonu temin edilmiştir.

Bakanlığımız dışındaki kurum ve kuruluşların yurtdışı teşkilatları, Büyükelçiliklerimiz nezdinde Müşavirlik, Başkonsolosluklarımız nezdinde ise Ataşelik şeklinde kurulmaktadır. Yurtdışı temsilciliklerimiz bünyesinde görev yapan ve Bakanlığımız dışındaki kamu kurum ve kuruluşları mensuplarından oluşan ihtisas birimlerinin ihdas edilmiş toplam kadro sayısı 838 olup, dolu kadro sayısı 387, münhal kadro sayısı ise 451'dir.

Son yıllarda, münhal bulunan ihtisas birimlerindeki işlemler ve hizmetin gerekleri, ilgili temsilciliklerimiz nezdinde geçici görevlendirme yapılması veya

İlgili temsilciliklerimiz memurları arasında tedviren/mutemet sıfatıyla görevlendirme yapılması yoluyla yürütülmeye çalışılmaktadır. İhtisaslaşma gerektiren sözkonusu alanlarda işlemlerin etkin şekilde yürütülmesi bakımından Bakanlığımın münhal kadrolara ivedilikle atama yapılması yönündeki beklentisi diğer kamu kurum ve kuruluşlarına iletilmektedir.

Güvenlik riskinin yüksek olduğu ülkelerdeki temsilciliklerimiz nezdinde özel harekât eğitilmiş Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) personeli üçer aylık dönemlerle geçici olarak görevlendirilmektedir. Hâlihazırda toplam 212 özel harekât eğitilmiş EGM personeli 15 dış temsilciliğimizde görev yapmaktadır.

Öte yandan, bazı temsilciliklerimizin talebi üzerine; seçim dönemleri, koruma görevlilerinin izinli olması, koruma görevlisi sayısının eksik olması veya güvenlik için ilave personele ihtiyaç duyulması gibi durumlarda diğer temsilciliklerimizde de geçici koruma görevlisi görevlendirilmektedir. Görevlendirme süreleri genellikle 90 gün olmakla birlikte, temsilciliğin ihtiyacına ve dönemin şartlarına göre daha kısa süreli görevlendirmeler de yapılabilmektedir. Halihazırda 5 dış temsilciliğimizde toplam 5 özel harekât eğitilmiş olmayan EGM personeli bu kapsamda görev yapmaktadır.

Bakanlığımıza, Geçici ve Sürekli Görevlendirmelerine ilişkin Yolluk Harcamaları için 2018 yılında ek ödenek dahil yaklaşık 98 milyon TL tahsis edilmiştir.

Yurtdışındaki misyonlarımızın güvenliğini sağlamak amacıyla sürekli görevle atanan Misyon Koruma personelinin sürekli yolluklarının yanı sıra, güvenlik riskinin yüksek olduğu ülkelerdeki misyonlarımızın güvenliklerini sağlamak amacıyla yapılan geçici görevlendirmeler için de Bakanlığımıza tahsis edilen ödenekler kullanılmaktadır.

2018 Ekim ayı itibarıyla Geçici Görev Yolluklar Şubesi tarafından harcanan ödeneğin yaklaşık % 80'ini, Sürekli Görev Yolluklar Şubesi harcamalarının ise % 51'ini, misyonlarımızın güvenliğinin sağlanması amacıyla yapılan görevlendirmelere ilişkin harcamalar teşkil etmiştir.

Bakanlığımın bağlı kuruluşu olan **Avrupa Birliği Başkanlığı'nın** AB Nezdinde Daimi Temsilciliğimiz bünyesinde 1 yurt dışı teşkilatı bulunmaktadır.

Avrupa Birliği Başkanlığı'nın merkez ve yurtdışı teşkilatında hâlihazırda her seviyede toplam 446 personel görev yapmaktadır. Merkez teşkilatındaki personel sayısı 438'tir. Bunlardan 157'si Avrupa Birliği İşleri Uzmanı, 4'ü Avrupa Birliği İşleri Uzman Yardımcısı, 1'i 1. hukuk müşaviri, 2'si hukuk müşaviri, 11'i başkan, 1'i basın ve halkla ilişkiler müşaviri, 1'i Strateji Geliştirme Dairesi Başkanı, 5'i mühendis, 3'ü iç denetçi, 11'i mütercim, 125'i

merkez memuru (Bilgisayar işletmeni, memur, sekreter...), 117'si sürekli işçidir.

AB Başkanlığı'nın yurtdışı temsilciliğindeki personel sayısı 8 olup, bunlardan 1'i Daimi Temsilci Yardımcısı, 4'ü Avrupa Birliği Müşaviri, 3'ü ise sözleşmeli personeldir. (Destek Personeli)

FETÖ ile mücadele kapsamında 10'u bağlı kuruluşumuz AB Başkanlığı kadrosundan, 10'u ise ilgili kuruluşlardan olmak üzere toplam 20 personelin de bağlı ve ilgili kuruluşlardan ilişiği kesilmiştir.

Merkez memurlarımızın da mesleki gelişimlerinin desteklenmesine ve görev motivasyonlarının artırılması hususunda bağlı kuruluşumuz olan AB Başkanlığı tarafından da benzer uygulamalar yürütülmektedir.

Ayrıca, 2018 yılının ilk yarısında bağlı kuruluşumuz AB Başkanlığımızca düzenlenen aday meslek memurluğu sınavı neticesinde 4 Avrupa Birliği İşleri Uzman Yardımcısı göreve başlatılmıştır.

İDARİ VE MALİ İŞLER

Yatırım ödeneklerimiz dış politika önceliklerimize göre belirlenen yıllık programımızdaki hedeflerin hayata geçirilmesi için kullanılmaktadır.

2018 yılında yeni açılan temsilciliklerimizin dış politika hedeflerimize hizmet edebilmesini teminen, başta temsil özelliklerine uygun hizmet binalarında yerleşimlerinin sağlanması olmak üzere gerekli fiziki koşul ve imkânlarla kavuşturulması çabalarımız sürdürülmüştür. Takdir edileceği üzere, sayısı 241'e ulaşan Temsilciliklerimizin devletimizin itibarına yakışır şekilde idame ettirilmesi için rutin olarak belli harcamaların yapılması gerekmektedir.

a) 2018 Yılı Yatırım Programı kapsamındaki harcamalarımız:

Bakanlığımın 2018 Yılı Yatırım Programında yer alan inşaat, onarım ve satın alma işleri için tahsis edilen ödenekler şu şekilde gerçekleşmiştir:

PROJELER	BÜTÇE
Yurtdışı inşaat işleri	285.010.000,00 TL
Yurtdışı onarım işleri	50.000.000,00 TL
Yurtdışı muhtelif etüd-proje işleri	4.870.000,00 TL
Yurtiçi inşaat işleri	120.000.000,00 TL
Yurtiçi onarım işleri	5.000.000,00 TL
Yurtdışı satın alma işleri	80.000.000,00 TL

TOPLAM**544.880.000,00 TL**

Toplam **544.880.000,00 TL** tutarındaki ödenekten yurtiçi ve yurtdışı inşaat/onarım işleri için 2018 Ekim ayı itibarıyla **331.145.700,00 TL** harcanmıştır. Kamulaştırma için tahsis edilmiş **79.500.000,00 TL** tutarındaki ödenek ise tasarruf tedbirleri kapsamına dahil edilmiştir.

Ankara Karakusunlar semtindeki arsamızda inşa edilmesi planlanan Bakanlığımızın yeni binasına ilişkin proje süreci tamamlanmıştır.

Bakanlığım tarafından Kongre Merkezi/Devlet Konukevi olarak kullanılması öngörülen İstanbul'daki "Müşir Fuat Yalısı"nda yapılacak restorasyona ilişkin proje süreci tamamlanmıştır.

Bakanlığım tarafından yurtdışındaki temsilciliklerimizin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla 2018 yılında gerçekleştirilen inşaat ve onarım faaliyetleri kapsamında;

New York Başkonsolosluğumuz ile Birleşmiş Milletler Nezdindeki Daimi Temsilciliğimizin hizmet binası olarak kullanılacak olan yeni Türkevi Binasının devam etmekte olan kaba inşaat işlerinin yılsonu itibari ile 19/20. kata kadar tamamlanması öngörülmektedir.

İhalesi daha önceki yıllarda gerçekleştirilen Strazburg Başkonsolosluğumuz kançılara ve ikametgâh binaları ile Avrupa Konseyi Nezdindeki Daimi Temsilciliğimiz kançılara binası inşaatı tamamlanmış ve geçici kabul süreci başlatılmıştır.

Bağdat Büyükelçiliğimizin kançılara, ikametgâh ve memur konutu binaları inşaatı tamamlanmış ve geçici kabul çalışmaları başlatılmıştır.

Dakka Büyükelçiliğimiz ile Karaçi Başkonsolosluğumuzun yeni binalarının inşaatlarına devam edilmektedir.

Tiran Büyükelçiliğimizin kançılara ve ikametgâh binaları inşaatının proje çalışmalarının başlatılması için sözleşme imzalanmıştır. Cidde Başkonsolosluğumuzun yeni binalarının inşaatına ilişkin proje ihalesi gerçekleştirilmiştir.

Pretorya Büyükelçiliğimizin devlet malı binasının onarımı tamamlanarak Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından açılışı yapılmıştır. Amsterdam Başkonsolosluğumuzun kançılara binalarının onarımı ile Varşova Büyükelçiliğimiz ikametgâh ve personel konutu onarımına ilişkin geçici kabul

işlemleri ve Dubai Başkonsolosluğumuzun kaçıllarya binasının onarımına ilişkin kesin kabul çalışması tamamlanmıştır. Kopenhag Büyükelçiliğimizin ikametgâh binasının onarımına ilişkin geçici kabul ise 2018 Temmuz ayında gerçekleştirilmiştir.

Bunun yanısıra, Edinburg Başkonsolosluğumuzun kaçıllarya ve ikametgâh binaları, Guatemala Büyükelçiliğimizin kaçıllarya binası ile Kabil Büyükelçiliğimizin yerleşim alanının güvenliğine ilişkin onarım işlerinin yılsonundan önce bitirilmesi öngörülmektedir.

Lahor Başkonsolosluğumuzun kiralık kaçıllarya binasının hizmete uygun hale getirilmesi için proje çalışmaları tamamlanmış olup, yapım ihalesine çıkılmasına ilişkin işlemler sürdürülmektedir.

Musul ve Basra Başkonsolosluklarımızın yeniden faaliyete geçirilmesine yönelik çalışmalara başlanmıştır.

b) 2019 yılı Yatırım Programı kapsamında gerçekleştirilmesi planlanan çalışmalar:

Bakanlığımın 2019 Yılı Yatırım Programında yer alan inşaat, onarım ve satın alma işleri için tahsis edilen ödenekler şu şekilde gerçekleşmiştir:

PROJELER	BÜTÇE
Yurtdışı inşaat işleri	640.000.000,00 TL
Yurtdışı onarım işleri	33.908.000,00 TL
Yurtdışı muhtelif etüd-proje işleri	5.000.000,00 TL
Yurtiçi inşaat işleri (iz ödenek)	1.000,00 TL
Yurtiçi onarım işleri (iz ödenek)	1.000,00 TL
Yurtdışı satın alma işleri	47.200.000,00 TL
TOPLAM	726.110.000,00 TL

Tasarruf tedbirleri nedeniyle inşaat ve onarım işlerimizde bir önceliklendirme yapılması gereği hâsıl olmuştur. Bu doğrultuda, 2019 yılında bütçemiz içinde yer alan yatırım ödeneklerinin önemli bir bölümü ihaleleri önceki yıllarda gerçekleştirilmiş ve sözleşmeye bağlanmış inşaat ve onarım işlerinin devam ettirilmesi/tamamlanması amacıyla kullanılacaktır.

Bu çerçevede; yeni Türkevi Binası inşaatına devam edilecektir. Dakka Büyükelçiliğimiz ile Karaçi Başkonsolosluğumuz yeni bina inşaatlarının 2019 yılı içinde tamamlanması planlanmaktadır.

Yeni açılacak temsilciliklerimizin yerleşimi amacıyla kançılara ve ikametgâh olarak kullanılmak üzere kiralanacak binaların hizmete ve temsile uygun hale getirilmesi için zorunlu onarım ve tadilat işleri yapılacaktır.

c) Kiralama giderleri:

Henüz devlet malı yerleşim düzenine kavuşturulamamış temsilciliklerimizin hizmet, resmi konut ve lojman binaları ile ortaya çıkabilen garaj ve makine teçhizat ihtiyaçları kiralama yoluyla giderilmektedir.

2018 yılında faaliyete geçen Freetown Büyükelçiliğimiz için hizmet binası ve resmi konut, La Paz ve Viyentiyan Büyükelçiliklerimiz için resmi konut, Guatemala Büyükelçiliğimiz için geçici ek hizmet binası olmak üzere toplam 5 yeni bina kiralaması yapılmıştır.

Ayrıca Port of Spain Büyükelçiliğimiz için hizmet binası ve resmi konut, Malabo Büyükelçiliğimiz için hizmet binası ve resmi konut; La Paz, Viyentiyan ve Üsküp Büyükelçiliklerimiz için hizmet binası kiralanmasına yönelik çalışmalara başlanmış olup, bu binaların kiralama süreçleri devam etmektedir.

2018 yılında 5 yeni bina kiralanmıştır. Bakanlığımızın yurtdışındaki tüm kiralama giderleri için 2018 Ekim ayı sonu itibarıyla toplam 152.149.188 TL harcama yapılmıştır.

Öte yandan, kiralık binalarda faaliyet gösteren dış temsilciliklerimiz tarafından 2018 yılı içinde mülk sahipleri nezdinde yapılan girişimler neticesinde kira bedellerinde yıllık yaklaşık 3.400.000 TL karşılığında döviz cinsinden indirim sağlanmıştır.

d) Dış Temsilcilik binalarımızın tefrişi:

Yurtdışı Temsilciliklerimizin demirbaş eşya ihtiyaçlarının mali mevzuat ve bütçe olanakları dâhilinde karşılanmasına 2018 yılında da devam edilmiştir. Bu kapsamda, şimdiye kadar yeni açılan dört dış temsilciliğimizde (Viyentiyan BE, La Paz BE, Amsterdam BK, Montreal BK) kapsamlı tefrişat, iki dış temsilciliğimizde (Pekin BE, Pretorya BE) ise kısmi tefrişat gerçekleştirilmiştir. Kuveyt, Muskat, Kampala ve Guatemala Büyükelçiliklerimizdeki kısmi tefrişatın ise 2018 sonuna kadar tamamlanması öngörülmektedir.

Bağdat Büyükelçiliğimizin 5.500 metrekare kapalı alana sahip yeni yerleşkesi ile Avrupa Konseyi Nezdinde Daimi Temsilciliğimiz ve Strazburg Başkonsolosluğumuzun 5.220 metrekare kapalı alana sahip müşterek yeni binalarının tefrişatları için mobilya alımına ilişkin ihale süreçlerinin 2018 yılı

sona ermeden önce başlatılarak sonuçlandırılmasına yönelik çalışmalar ise devam etmektedir.

Dış temsilciliklerimizin kapsamlı ve kısmi tefrişat giderleri için (06.1 sermaye giderleri ve 03.7 mal ve hizmet alımları kalemlerinden) yapılan toplam harcama 2017 yılında 8.117.660 TL; 2018 Ekim ayı sonu itibarıyla ise yaklaşık 5.000.000 TL olmuştur.

Bu kapsamda, 2019 yılında 15 Büyükelçilik, 2 Daimi Temsilcilik ve 13 Başkonsoloslüğümüzde tefrişat çalışmalarının başlatılması, devam ettirilmesi veya tamamlanması öngörülmektedir.

Yatırım programımız çerçevesinde, 2019'daki en kapsamlı tefrişat çalışmaları Bağdat Büyükelçiliği binaları, Avrupa Konseyi Nezdinde Daimi Temsilciliği ve Strazburg Başkonsolosluğu ortak binaları ile inşaatı devam eden "New York Türk Evi"yle bağlantılı olarak yürütülecektir.

Sözkonusu tefrişat faaliyetleri, İdarelerin Yabancı Ülkelerdeki Kuruluşlarının Mal ve Hizmet Alımları ile Yapım İşlerine İlişkin Esaslar" çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

e) Taşıt alımları:

Yurtdışındaki temsilciliklerimizin ulaştırma ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması ile temsil hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla kullanılmakta olan taşıtlarımız, ülkemizden yurtdışına gerçekleştirilen ziyaretler sırasında da yüksek düzeyli devlet erkânına ve resmi heyetlerimize tahsis edilmektedir. Yurtdışındaki temsilciliklerimizin envanterinde kayıtlı olan taşıtların %35'lik bölümü 10 yaşın, % 12'lik bölümü ise 15 yaşın üzerindedir.

Onlarcası terör saldırılarında şehit düşmüş, çok sayıda ülkede terör tehdidine maruz kalan ve çatışma bölgelerinde görev yapan personelimiz açısından güvenlik zafiyeti doğurulmamasını teminen, Bakanlığımıza bugüne kadar sağlanan desteğin önümüzdeki yıllarda da devam etmesi ve ekonomik ömrünü tamamlamış olan özellikle zırhlı taşıtların bütçe imkânları ölçüsünde yenilenmesi önem arz etmektedir.

Genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinin 2018 yılında edinebilecekleri taşıtları gösterir Merkezi Yönetim Bütçe Kanununa ekli (T) Cetveli uyarınca Bakanlığımıza 18'i zırhlı olmak üzere toplam 38 adet taşıt kotası sağlanmış olmakla birlikte, kamuda uygulanmakta olan tasarruf tedbirleri çerçevesinde bu yıl merkez ve yurtdışı teşkilatımız için taşıt satın alınması öngörülmemektedir.

Diğer taraftan, 2018 yılı içerisinde yeni açılan Viyentiyan (Laos), La Paz (Bolivya), Freetown (Sierra Leone), Malabo (Ekvator Ginesi) ve Port of Spain (Trinidad ve Tobago) Büyükelçiliklerimize Merkezi Yönetim Bütçe Kanununa ekli (E) işaretli cetvelin 10. maddesi (a) bendi uyarınca toplam 9 adet taşıt tahsis edilmiştir.

2019 yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu tasarısında da Bakanlığımıza taşıt kotası tahsis edilmemiştir.

f) Ankara Palas Devlet Konukevi:

Ulus semtinin yıllar içinde merkezi konumunu kaybetmiş olmasının da etkisiyle, Ankara Palas Devlet Konukevi Döner Sermaye İşletmesinin gelir getirici faaliyetlerinde son yıllarda önemli bir düşüş yaşanmaktaydı. Bu durum, Döner Sermaye İşletmesinin sürdürülebilir bir mali yapıya kavuşmasına engel teşkil ettiği gibi, gerek binanın gerek içindeki demirbaşların özel ihtimam ve süreklilik gerektiren bakım faaliyetlerinin de aksamasına yol açmaktaydı.

Gelinen aşamada, 12 Sayılı Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin Geçici 1 inci Maddesinin beşinci fıkrası uyarınca, Ankara Palas Devlet Konukevi Döner Sermaye İşletmesi kapatılarak, Ankara Palas binası ve üzerinde bulunduğu taşınmaz, Milli Saraylar İdaresi Başkanlığına tahsis edilmiştir.

Döner Sermaye İşletmesi tarafından istihdam edilen sözleşmeli (15) ve işçi (11) statüsündeki toplam 26 personel ise mevcut mali ve sosyal haklarıyla birlikte, Bakanlığımıza devredilmiştir.

Bakanlığımın bağlı kuruluşu olan **Avrupa Birliği Başkanlığınca** ek hizmet binası olarak kullanılmak üzere 2009 ve 2011 yıllarında ayrı ayrı olmak üzere TOBB'ne ait kulelerden toplam 10 kat kiralanmıştır. Kurumsal yapımızda meydana gelen değişiklik ve yürütülen tasarruf tedbirleri kapsamında 5 katın boşaltılmasına karar verilmiş olup, tahliye sürecinin 01 Ocak 2019 tarihi itibarıyla tamamlanması planlanmaktadır. Ayrıca Başkanlığımız İstanbul Temsilciliği hizmet binası için de kiralama yapılmış olup, halen kullanılmaktadır. Yürütülen tahliye süreci sonucunda AB Başkanlığı yıllık kira giderlerinden %50'ye yakın tasarruf yapılması planlanmaktadır.

Avrupa Birliği Başkanlığı taşınırlarında hizmet aracı bulunmadığı için ihtiyaç yıllık olarak yapılan binek araç kiralama yolu ile karşılanmakta olup bu araçlar açık ihale usulü ile temin edilmekte ve hizmet aracı olarak kullanılmaktadır.

2019 yılı için, hem AB Başkanlığının mevcut yapısında meydana gelen değişiklik hem de kamuda tasarruf tedbirleri doğrultusunda ihtiyacımız gözden geçirilerek mevcut sayıda azaltmaya gidilmiş olup, 13 araç üzerinden temin çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda 2019 yılı içerisinde AB Başkanlığı bütçesinden bu kaleme % 40'a yakın tasarruf yapılması planlanmaktadır.

BÜTÇE TEKLİFİ

2019 yılı bütçe teklifi ile Bakanlığımıza tahsis edilen 4.635.760.000 TL teklifimizin yüzde 73'ünü karşılamaktadır.

Bakanlığım bütçesinin Merkezi Yönetim Bütçesi içindeki payı 2019 yılı için binde 4,82'dir.

Dışişleri Bakanlığı 2019 yılı Bütçesinin Ana Harcama Kalemleri Bakımından Dağılımı:

TBMM'ye sunulan 4.635.760.000 TL tutarındaki bütçe ödeneğimizin ana harcama kalemlerine tahsis edilmesi öngörülen miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Personel giderleri	1.710.047.000 TL
Sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri	124.119.000 TL
Mal ve hizmet alım giderleri	529.963.000 TL
Cari transferler	1.483.412.000 TL
Sermaye giderleri	787.637.000 TL
Borç verme	582.000 TL
Toplam	4.635.760.000 TL

Dışişleri Bakanlığı'nın 2017 yılı Kesin Hesabı:

2017 mali yılında Dışişleri Bakanlığı'na toplam 2.963.645.000 TL ödenek tahsis edilmiştir. Yıl içerisinde anılan ödenek miktarına yedek ödenekten aktarmalar ile 133.155.900 TL ve kurum dışı aktarmalarla 253.319.920 TL ödenek eklenmiştir. 129.828.420 TL ödeneğin kurum dışı aktarmalar ile düşülmesi neticesinde yılsonu ödeneği 3.248.849.735 TL olmuştur. Bu ödeneğin 3.186.406.704 TL'si harcanmış, 36.554.067 TL'si iptal edilmiş, 25.888.964 TL'si ise özel ödenek olarak ertesi yıla devretmiştir.

Stratejik Plan

Ülkemizin menfaatleri doğrultusunda, çok boyutlu, girişimci ve insani dış politika yürüten, yurtdışında 241 Temsilcilikle dünyada en geniş beşinci temsilcilik ağına sahip Bakanlığımızın 2019-2023 dönemini kapsayan Stratejik Planı katılımcı bir anlayışla ve tüm paydaşlardan alınan görüş ve öneriler doğrultusunda hazırlanmaktadır.

“Ülkemizin ve vatandaşlarımızın menfaatlerini en iyi şekilde korumak için insani, girişimci ve çok boyutlu diplomasiyi barışçıl bir işbirliği anlayışıyla uygulamak” misyonunu üstlenen Bakanlığımız, görevlerini yerine getirirken “Güvenli bir gelecek için köklü, güçlü, girişimci ve insani diplomasi yürütmek” vizyonu ile hareket edecektir.

Bakanlığımızca ilk kez yapılan ve 2019-2023 dönemini kapsayan Stratejik Plan, 4 stratejik amaç altında, 12 hedef ve 19 performans göstergesinden oluşacaktır.

Dışişleri Bakanlığı 2019 Yılı Bütçesi:

Bakanlığımızın 2019 yılı bütçesi (AB Başkanlığı hariç) 4.635.760.000 TL olarak Yüce Meclisimizin onayına sunulmuş bulunmaktadır.

Bütçe teklifimiz, dış politika hedeflerimizin tam olarak yerine getirilebilmesi amacıyla ve ödeneklerin etkin, verimli ve ekonomik kullanılmasına yönelik mali disiplin ilkeleri dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Yurt içinde ve dışında Bakanlığımızın fiziki ve mali imkânlarının yeterli düzeye yükseltilmesi, dış politikamızın saygın ve başarılı bir şekilde uygulamaya konulmasında önem taşıyan unsurların başında gelmektedir.

Çok boyutlu ve vizyoner dış politikamızın bir sonucu olarak çeşitli alanlarda ve coğrafyalarda yeni görev ve sorumluluklar üstlenmeyi sürdüren Bakanlığımızın bütçe teklifinin % 73'ü karşılanmış ve Merkezi Yönetim Bütçesi içindeki payı binde 4,82 olmuştur.

BÜTÇE TEKLİFİ (AB Başkanlığı)

AB'ye katılım sürecinin yönetilmesi sorumluluğunu üstlenerek ülkemizin demokratik ve sosyo-ekonomik dönüşümünde önemli bir rol oynayan Avrupa Birliği Başkanlığımız, AB'ye tam üyelik hedefimiz doğrultusunda, vatandaşlarımızın yaşam standartlarını en üst seviyeye çıkarmaya odaklanan bir anlayışla çalışmalarına devam etmektedir.

Avrupa Birliği Başkanlığımız, yetişmiş ve nitelikli insan gúcünün bir kurumun başarısındaki en önemli girdi olduğunun bilincinde olarak insan kaynakları politikalarını şekillendirmekte, liyakat ve uzmanlaşmaya özel önem vermektedir.

Avrupa Birliği Başkanlığımızda uzman personel sayısı 161'dir. Dolayısıyla 321 olan toplam memur personel sayımız içinde kariyer meslek memurları, % 50 oranıyla dikkat çekici bir yer tutmaktadır.

%43'ünden fazlası 35 yaş ve altında olan kariyer memurlarımızın mesleki gelişimine de azami önem verilmektedir. Çalışanlarımızın yüksek lisans ve doktora yapmaları yönetim tarafından teşvik edilmektedir.

Avrupa Birliği Başkanlığı kurulduğu günden itibaren kadın çalışan sayısı açısından örnek bir kurumdur ve iş hayatında kadın çalışanların temsili açısından öncü bir rol üstlenmektedir. Bugün Başkanlığımızdaki kariyer memurlarımızın % 54'ünü, tüm çalışanların % 51'ini ve ana hizmet birimlerimizin yöneticilerinin ise % 45'ini kadınlar oluşturmaktadır.

AB'ye katılım yolunda, faaliyetleri giderek artan Avrupa Birliği Başkanlığının yüklendiği görevler çerçevesinde, 2019 yılı bütçemizin ilgili kalemlerine ihtiyaç duyulan ödenekler konmuştur.

Orta Vadeli Mali Plan ile Avrupa Birliği Başkanlığına 2019 yılı için **560.728.000 TL** tahsis edilmiştir. Bunun **83.078.000 TL**'si Avrupa Birliği Başkanlığına, **477.650.000 TL**'si ise Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Merkezi Başkanlığına aittir.

Avrupa Birliği Başkanlığı'nın 2019 yılı Bütçesinin Ana Harcama Kalemleri Bakımından Dağılımı:

TBMM'ye sunulan **560.728.000 TL** tutarındaki bütçe ödeneğimizin ana harcama kalemlerine göre ödenek miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Personel giderleri	41.391.000 TL
Sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri	5.327.000 TL
Mal ve hizmet alım giderleri	21.935.000 TL
Cari transferler	484.483.000 TL
Sermaye giderleri	2.582.000 TL
Sermaye transferleri	5.010.000 TL
Toplam	560.728.000 TL

Avrupa Birliği Bakanlığı'nın 2017 yılı Kesin Hesabı:

2017 malî yılında Avrupa Birliği Bakanlığı'na toplam 313.525.000 TL ödenek tahsis edilmiştir. Ancak, yıl içinde 291.295.000 TL ek ödenek alınması, (283.868.000 TL ek ödenek Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Merkezi Başkanlığına istenmiştir.) kurum içi ve kurum dışı aktarmalar neticesinde yılsonu ödeneği 604.820.000 TL olmuştur. Bu ödeneğin 600.404.305,66 TL'si harcanmış, 4.415.694,34 TL'si ise iptal edilmiştir.

2018 YILI BÜTÇESİNE İLİŞKİN BİLGİLER

2018 malî yılında Avrupa Birliği Başkanlığı'na toplam **346.861.000 TL** ödenek tahsis edilmiştir. Bu tutarın **72.678.000 TL**'si Avrupa Birliği Başkanlığına, **274.183.000 TL**'si ise Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Merkezi Başkanlığına aittir. Avrupa Birliği Başkanlığı kullanımı için tahsis edilen **72.678.000 TL'nin** 3.630.000 TL'lik kısmı kamuda tasarruf ve israfı önleme tedbirleri çerçevesinde kesilmiştir.

2018 yılı içinde Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Merkezi Başkanlığına **348.227.000 TL** ek ödenek alınmıştır. Dolayısıyla toplam bütçe **695.088.000 TL** olmuştur. 695.088.000 TL tutarındaki ödeneğin 2018 yılı Ekim ayı itibarıyla 677.761.377 TL'lik kısmı harcanmıştır. Kalan 13.696.623 TL ödeneğin planlanan faaliyetler çerçevesinde harcanması öngörülmektedir.

BÜTÇE TEKLİFİ (TÜRKAK)

Bakanlığımıza bağlı Avrupa Birliği Başkanlığı'nın ilgili kuruluğu olan Türk Akreditasyon Kurumu'nda hâlihazırda toplam 153 personel görev yapmaktadır. Bunların kadro unvanları 3 Genel Sekreter Yardımcısı, 5 Başkan, 6 Müdür, 46 Akreditasyon Uzmanı, 30 Akreditasyon Uzman Yardımcısı, 1 Hukuk Müşaviri, 1 İç Denetçi, 2 Mali Hizmetler Uzman Yardımcısı, 17 İdari Personel ve 42 Sürekli İşçidir.

TÜRKAK, ilk kurulduğu dönemde hizmet binası bulunmadığından kiraladığı binada hizmetlerini yürütürken Ekim-2014'de, kendi öz kaynaklarıyla satın aldığı yeni hizmet binasında hizmetlerini sürdürmeye başlamıştır. Hizmet binası brüt 5.600 m², net 3.600 m² kullanım alanı olan, ofisler, eğitim ve konferans salonu ile kapalı ve açık otoparkı bulunan, çalışma ortamı uygun bir hizmet binasıdır. Akreditasyon ihtiyacının artışına bağlı olarak Kurumun iş hacmi, dosya sayısı hızla artmakta olup Eylül 2018 itibarıyla akredite kuruluş sayısı 1.630'u geçmiştir. Bu nedenle ilerleyen dönemde gerçekleşecek personel alımları sonucu, halen kullanılan Kurum hizmet binası ve çevresinin fiziki

ortamının yetersiz kalacağı düşünülmektedir. Nitekim Kurumumuzun hem kendi personeline hem müşterilerine vermiş olduğu eğitim hizmetleri ciddi bir artış göstermiş ve sözkonusu hizmetin mevcut binamızda karşılanamaması nedeniyle eğitimlerin çoğunun dışarıda verilmesi sözkonusu olmuştur. Orta vadede hem planlanan yeni personel alımı hem de akreditasyon konusundaki eğitimler dolayısıyla yeni hizmet binasına ihtiyaç duyulmaya başlandığı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyacı karşılayabilmek maksadıyla, Ankara İli, Çankaya İlçesi, Çayyolu Mahallesiinde bulunan Hazineye ait 42203 ada, 2 parsel numaralı, 12.529 m2 yüz ölçümlü taşınmazın 11.046 m2'lik Hazine hissesi, 4706 sayılı Kanunun 4/f maddesi uyarınca TÜRKAK Yönetim Kurulu kararı ile Kurum yerleşkesi yapılmak üzere 39.800.000 TL bedel karşılığı satın alınmıştır. 2019 yılında yeni hizmet binası projelendirme çalışmalarının tamamlanması planlanmaktadır.

Kurumumuzca satın alınmış makam aracı bulunmamakta olup; 2018 yılında kiralama yoluyla 5 hizmet aracı kiralanmış, 2019 yılı için bu sayı 4'e düşürülmüştür.

Son yıllarda Kurumda, bilgi sistemleri ve siber güvenlik için hem donanım hem de yazılım olarak kapasite artırımı ve yenilenme yatırımları yapılmış, çeşitli otomasyon projeleri geliştirilmiştir.

2019 yılı bütçe teklifi ile Türk Akreditasyon Kurumumuza tahsis edilen 23.185.000 TL, teklifimizin yüzde 66'sını karşılamaktadır.

Türk Akreditasyon Kurumu 2019 yılı Bütçesinin Ana Harcama Kalemleri Bakımından Dağılımı:

TBMM'ye sunulan **23.185.000** TL tutarındaki bütçe ödeneğimizin ana harcama kalemlerine tahsis edilmesi öngörülen miktarları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Personel giderleri	15.319.000 TL
Sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri	1.871.000 TL
Mal ve hizmet alım giderleri	4.314.000 TL
Cari transferler	1.071.000 TL
Sermaye giderleri	700.000 TL

Toplam	23.185.000 TL
--------	---------------

Türk Akreditasyon Kurumu 2017 yılı Kesin Hesabı:

2017 malî yılında Türk Akreditasyon Kurumu'na toplam 16.277.000 TL ödenek tahsis edilmiştir. Ancak, yıl içinde 12.662.000 TL Likit Karşılığı Ek Ödenek eklenmesi neticesinde yılsonu ödeneği 28.939.000 TL olmuştur. Bu ödeneğin 25.729.197,13 TL'si harcanmış, 3.209.802.87 TL iptal edilmiş ve ertesine yıla devreden ödenek bulunmamaktadır.

YATIRIM PROGRAMINA İLİŞKİN BİLGİLER

a) 2018 Yılı Yatırım Programı kapsamındaki harcamalarımız:

2018 Yılı Yatırım Programı ile verilen ve yıl içinde yapılan Likit Karşılığı Ek Ödenek işlemleri neticesinde ödenek durumu aşağıdaki gibidir:

	BÜTÇE
Mamul Mal Alımları	700.000 TL
Gayri Maddi Hak Alımları	2.500.000 TL
Gayrimenkul Alımları ve Kamulaştırması	39.800.000 TL
Gayrimenkul Büyük Onarım Giderleri	100.000 TL
TOPLAM	43.100.000 TL

Bahse konu ödeneklerin harcama durumu: Toplam **43.100.000 TL** tutarındaki ödeneğin 2018 Ekim ayı itibarıyla 40.559.123 TL'lik kısmı harcanmış olup, kalan 2.540.877 TL ödeneğin 1.450.000 TL'lik kısmı kamuda tasarruf ve israfı önleme tedbirleri çerçevesinde kesilmiştir. Geriye kalan 1.090.877 TL ödeneğin planlanan faaliyetler çerçevesinde harcanması öngörülmektedir.

b) 2019 yılı Yatırım Programı kapsamında gerçekleştirilmesi planlanan çalışmalar:

Kurumumuza 2019 Yılı Yatırım Programında tahsis edilen ödenekler:

Mamul Mal Alımları	50.000 TL
Gayri Maddi Hak Alımları	580.000 TL
Gayrimenkul Büyük Onarım Giderleri	70.000 TL
TOPLAM	700.000 TL

Yüce Meclisimize Bakanlığım ve bağı kurumların bütçelerine desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Bu vesileyle 2019 yılı bütçesinin ülkemiz için hayırlı olmasını diliyor, Bakanlığım adına saygılar sunuyorum.